

KONGL. VITTERHETS HISTORIE

OCH

ANTIQTETS AKADEMIENS

H A N D L I N G A R.

TRETIONDEFÖRSTA DELEN.

NY FÖLJD.

ELFTE DELEN.

STOCKHOLM

PÅ AKADEMIENS FÖRLAG.

STOCKHOLM 1893

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

INNEHÅLL.

- Nr 1. Om det från unionsmötet i Kalmar år 1397 bevarade dokumentet rörande de nordiska rikenas förening. Af OLOF SIMON RYDBERG.
- Nr 2. Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien hundraårsfest. Af HANS HILDEBRAND.
- Nr 3. Rökstenen og Fonnås-spænden. Af SOPHUS BÜGGE.
- Nr 4. Om ödet sådant det uppfattades af Æschylus och Sophocles. Af RAGNAR TÖRNEBLADH.
- Nr 5. Förslag till minnespenningar och inskrifter, hvilka Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien uppgifvit eller granskat och gillat åren 1884—1889.
- Nr 6. Om hjältesagan å Rökstenen. Af VIKTOR RYDBERG.
- Nr 7. Danmarks sista affär på Gotland 1676—1679. Några blad ur öns historia. Af CARL JOHAN BERGMAN.

OM
DET FRÅN UNIONSΜÖTET I KALMAR

ÅR 1397

BEVARADE DOKUMENTET

RÖRANDE

DE NORDISKA RIKENAS FÖRENING.

INTRÄDESTAL

I

KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

DEN 15 MAJ 1883

AF

OLOF SIMON RYDBERG

HANS MAJ:ET KONUNGEN och HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN
AF VESTERGÖTLAND tacktes i Akademiens sammankomst deltaga.

Eders Maj:t

Eders Kongl. Höghet

Mine Herrar.

För den afhandling, hvilken Akademiens stadgar af mig fordra för rättigheten att deltaga i dess arbeten, har jag valt ett ämne, som på grund af sin vikt utan tvifvel är värdt Eder uppmärksamhet, men hvilket har det emot sig, att det nu sedan långt tillbaka varit ansetdt såsom i möjligaste måtto utredt. Jag inser vådan för mig af denna omständighet, men hoppas, att hvad jag kommer att anföra, åtminstone skall visa, att jag icke saknat skäl, att åter upptaga frågan. Jag ämnar tala om det från unionsmötet i Kalmar år 1397 bevarade dokumentet rörande de Nordiska rikenas förening.

Då det oroliga tidskifte i Nordens historia, som nämnes unionstiden, nådde gränsen af sin tillvaro, rådde om den föreningsakt, som på det första unionsmötet såg dagen, en anmärkningsvärd okunnighet. Den för-anleddes, hvad Sverge beträffar, närmast deraf, att af akten icke i landet fans en enda handskrift. Vid den förlikning, som år 1435, den 14 oktober, i Stockholm slöts mellan konung Erik och Svenskarne, stadgades visserligen, att hvar rike *genast* skulle erhålla en afskrift af unionsakten, hvilken skulle derstädes förblifva; men man har skäl att betvifla, att detta kommit till verkställighet. Väl öfverlemnade på mötet i Kalmar följande

året det svenska rådet en skrift¹, hvilken vittnar om en närmare kännedom af akten, men då för öfrigt icke det minsta spar af någon i Sverige förblifven afskrift kan upptäckas, och vid samma tillfälle de danske rådsherrarne uppträdde som medlare mellan konungen och Svenskarne och dervid äfven citerade densamma, är det sannolikare, att det svenska rådet under förhandlingarne genom Danskarne erhållit tillgång till akten. Så vidt man vet, har unionsakten under det ifrågavarande tidskiftet icke funnits inom Sverges gränser sedan år 1438, då den på mötet i Kalmar, sannolikt likväl icke i original, begagnades vid utarbetandet af en ny unionsakt, men hvarifrån de danske rådsherrarne utan tvifvel genast till Danmark återbragte det exemplar, de medfört. I detta land fans icke blott originalet utan äfven den bestyrkta afskrift, som konung Erik år 1425 deraf lät taga, men båda hvilade gömda och svårtillgängliga i det kungliga arkivet. Hvad slutligen Norge beträffar, så möter visserligen det öfverraskande faktum, att i en handling från unionens sista årtionde, ett i juli månad 1513 i Köpenhamn utgifvet bref, af dit ankomna norska riksråd unionsdokumentet återopas med det tillägg, att de från Norge medfört »copiier udi gamble register aff samæ recessz»; men äfven om denna uppgift är riktig och icke innesluter ett misstag, hvilket jag anser sannolikt², så finner man likväl icke, att detta återopande haft till följd någon närmare kun-

¹ Förklaring af svenska rådet, huru ordet »inländsk» efter Sverges lagbok var att förstå. Tr. af Hadorph, Rimkr. II, Stockholm 1676, s. 115.

² Det heter i det norska brefvet: »Tha gyng thesse try riigens raadt fulmecktiighe po alle riigennes vegne efter drottning Margrettes raadt, den oc begære oc gjorde hun tha cit bebyndells tesse try riigene emellom» etc. I det odaterade unionsförslaget af 1436, i hvilket historieskrifvare under sextonde århundradet och äfven i det följande trodde sig se unionsdokumentet, yttras, att drottning Margareta »medli sina odmiuka böen» etc. åstadkom Eriks val till konung i alla tre rikena, och vid slutet förekommer i åtskilliga handskrifter det tillägget: »Thetta är giordt aff drottning Margretas radh» etc. I unionsdokumentet af 1397 förekommer deremot icke på ett enda ställe att

skap om unionsakten. Olaus Petri¹, den förste svenske historieskrifvare, som försökt att framställa de villkor, på hvilka unionen år 1397, efter hans förmenande, stiftades, röjer dervid, att han haft framför sig icke akten af 1397 utan 1436:års unionsförslag², hvars stadganden han utförligt refererar; och då något senare i Danmark Johan Svaning³ inlåter sig på ämnet, något skett efter drottningens *bön*. När härtill kommer, att för öfrigt intet spår finnes af någon norsk kopia af 1397:års unionsdokument från medeltiden, anser jag sannolikt, att de norska riksråden gjort sig skyldige till samma misstag, som under samma århundrade framträder i de båda andra rikena, att nämligen hafva tagit 1436:års unionsförslag för den ursprungliga unionsakten. Det norska brefvet finnes i två från hvarandra afvikande, men på det här ifrågavarande stället lika lydande koncept i det danska Geheimearkivet och är tryckt i Dipl. Norv. IX, n. 476. Åberopandet deri af unionsdokumentet är ur en annan synpunkt af intresse och jag återkommer dertill mot slutet af afhandlingen. 1436:års unionsförslag är tryckt af Hadorph, Rimkrön. II, sid. 117—123, och af Wegener, Aarsberetninger fra det kong. Geheimearchiv. II, Kjöbenhavn 1856—1860, sid. 31—38.

¹ Olaus Petri, född 1497, död 1552, anses hafva skrivit sin krönika på 1530:talet. Ehuru först i senare tider tryckt var den känd icke blott af de närmast följande svenska historieskrifvarne utan äfven af Svaning och Hvitfeld.

² Olaus Petri, Krönika, utg. af Klemming. Stockholm 1860, sid. 159, 160. Hans misstag förklaras, utom af det nämnda unionsförslagets innehåll, dels deraf att det saknar all datering, dels måhända ock deraf att han tilläfväntyras haft framför sig en af de handskrifter, som vid slutet har det redan anförda tillägget: »Thetta är giordt aff drottning Margretas radh». Äfven andra bevis på den i Sverige rådande okunnigheten om unionsdokumentets innehåll kunna anföras. Se »Sveriges Rikes Råds och Ständers nödträngde — — orsaker til Konung Christierns af-sättiande etc. Åhr 1547 (Stiernman, Alla Riksdagars och Mötenes Beslut; Bihang sid. 80, 81.) och konung Erik XIV:s skrift: Responsum contra Danos, författad under hans fångenskap på Gripsholm (Handlingar rörande Skandinaviens historia XIII, Stockholm 1828; sid. 194, 195). Ett bref af Thure Jönsson till Sten Sture den yngre, dat. Gälsta, den 10 april 1513, är äfven i detta afseende märkligt. Det finnes bland Sturebrefven i danska Geheimearkivet och är tryckt af Allen, Hist. II, sid. 584. I alla tre dokumenten förekommer den besynnerliga föreställningen att de tre rikena skulle ega att välja konung turvis.

³ Johan (Hans) Svaning född 1503, död 1584, utgaf 1560 under namnet Petrus Parvus Rosefontanus sitt arbete »Refutatio Calumniarum eiusdam Joannis Magni Gothi», med bihang: »Chronicon sive Historia Joannis Regis Daniæ. Svaning förordnades år 1552 eller 1553 till historiograf. Rordam, Historieskrivningen og Historieskri-

är icke heller han, som till följd af sin officiella ställning som dansk historiograf bort hafva tillgång till dokumentet, bättre underrättad. Den på tvänne ställen i hans arbeten förekommande uppgiften, att vid unionens stiftelse stadgats, att valet af den gemensamme konungen skulle ega rum i Halmstad¹, röjer samma misstag, som det Olaus Petri begick, ty det är först i 1436:års unionsförslag detta stadgande förekommer. Det rätta unionsdokumentet framträdde först, då Hvitfeldt år 1603 i kvartupplagan af sin krönika offentliggjorde detsamma². Det erkändes utan svårighet i denna egenskap af de danske historieskrifvarne. I Sverge deremot upprepade Johan Messenius i sin år 1612 mot Svaning utgifna stridskrift de anförda författarnes misstag³; senare i sitt stora verk, *Scandia illustrata*, har han likväl från

verne i Danmark og Norge siden Reformationen. I. Kjob. 1867, s. 66—101; Jörgensen, *De danske Rigsarkivers historie*. Köb. 1884, s. 26, 27. Danske författare, äldre än Svaning, veta visserligen äfven att tala om en skriftlig urkund såsom grund för unionen, men huru långt deras kunskap sträckte sig, kan man icke af deras yttranden skönja. Se *Den Danske Rimekrönike* udg. af Molbech, Kjob. 1825, vers. 4741—4753, och 4905—4908, sid. 240 och 248; *Incerti autoris chron. danicum* ab an. 1268 ad an. 1523 (*Scr. rer. Dan.* VI, p. 232 et 240) och Petrus Olai, *Cronica regum Dan.* (l. c. I, p. 137, 143). Petrus Olai har följt den föregående, hvilken tyckes stödja sig endast på rimkrönikan.

¹ *Chronicon sive Hist. Joannis*, M 4; Christiernus II, *Daniæ rex*, *Francofurti* 1658: p. 270, 271. På sistnämnda ställe säger Svaning: *indissolubili constrinxit (sc. Margareta) vinculo hæc tria regna borealia, ut semper sub uno et essent et gubernarentur rege, qui per vices secundum ordinem regnorum ab electoribus, quorum in decreto expressa sunt nomina, Halm tadii eligeretur*. Som man ser, hade äfven Svaning den föreställningen, att de tre rikena skulle i tur välja konung. Yttrandet att valmännen i akten äro uppräknade antyder, att det är en oredig och oriktig hågkomst af 1436 års förslag, som gifvit upphof åt traditionen. I denna akt äro nämligen valmännen uppräknade för hvar rike särskildt, dock icke för att välja turvis utan tillsammans. Till detta misstag har icke Olaus Petri gjort sig skyldig.

² Hvitfeldt, *Krön.*, kvartuppl. Kjöbenhaffn 1603, sid. 138—144.

³ *Janus minor* (Messenius, Joh.), *Retorsio imposturarum, quibus inelytam Svecorum Gothorumque nationem Petrus Parvus Rosefontanus insectatur*. S. l. 1612, p. 59—61. Messenius antager här, liksom Svaning, att rikena skulle välja i tur.

Hvitfeld upptagit den rätta urkunden¹. Verelius och Loccenius slöto sig ännu till Olaus Petri², men sedan Hadorph år 1676 i andra delen af Rimkrönikorna utgifvit i svensk öfversättning den Hvitfeldska urkunden, accepterades denna äfven af de svenske historieskrifvarne.

Uppfattningen af unionsdokumentet såsom den fullgiltiga statsakt, hvilken varit unionens första grundlag, fortfor länge orubbad, och har ännu under de fyra första årtiondena af detta århundrade varit gällande äfven hos historieskrifvare af högsta förtjenst. Jag vill i detta afseende blott nämna den berömda Dahlmann, som i sin »Geschichte von Dännemark» uttryckligen förfäktade densamma³. Under senare hälften af förra århundradet hade emellertid tvifvel om dokumentets auktoritet blifvit framställda af en svensk forskare, den förste, som underkastat det en vetenskaplig granskning. Denne man var professorn vid universitetet i Upsala, Karl Fredrik Georgii⁴. I en år 1773 utgifven akademisk afhandling fäste han uppmärksamheten derpå, att det moment i urkunden, enligt hvilket skulle utskrifvas sex med densamma lika lydande exemplar, två för hvart af de tre rikena, hvilka med konungens, drottningens, rikets råds och mäns samt köpstäders insegl skulle beseglas, icke kommit till verkställighet, och kom på grund deraf till den slutsatsen, att urkunden blott var ett af vidare bekräftelse beroende förslag eller utkast. Då denna bekräftelse icke gifvits,

¹ Joh. Messenii *Scandia illustrata*; ed. Joh. Peringskiöld. Stockholm 1700, t. III, p. 37.

² Olavi Verelii *Epitomarum Historiæ Sueo-Gothiæ libri quatuor*; ed. P. Schenberg. Stockholm 1730, p. 82, 83. — Joh. Loccenii *rerum Svecicarum historia*. Holmiæ 1654, p. 89, 90.

³ Dahlmann, *Geschichte von Dännemark*. II, Hamburg, 1841, s. 72.

⁴ Georgii var född i Stockholm 1715 och dog i Upsala 1795. Hans kritik af unionsdokumentet utkom i en akademisk afhandling: *Historia Foederum præcipue recentiorum, Sveciam inter et Daniam*. P. I—IX. Upsaliæ 1758—1776.

sa kunde, säger Georgii, urkunden icke anses som ett på rätt och tillbörligt sätt slutet fördrag, lika litet som öfverenskommelser, huru högtidliga som helst, slutna mellan furstars sändebud, ega någon laglig kraft, så länge de icke af furstarne bekräftats¹. Georgii förbisåg här, att unionsfördraget, om det verkligen slutits på det sätt, som unionsdokumentet innehåller, skulle ingåtts icke af sändebud, utan af rikenas råd med suveränernes samtycke, hvilket gör en väsendtlig skilnad. Äfven framhöll han den för hans uppfattning af urkunden bevisande omständigheten, att i 1436:års unionsförslag unionsdokumentet af 1397 åsyftades med de fran plattyskan lånade orden »ett förram, ett begriiff», d. v. s. förslag eller utkast², och såg i den tystnad, hvilken den svenska Rimkrönikan, Ericus Olai och Johannes Magnus iakttaga om hela fördraget ett ytterligare bestyrkande af sin åsigt³. Slutligen fäste han uppmärksamheten på det obetydliga antal rådsherrar, som beseglat unionsdokumentet⁴, i jemförelse med det antal af icke mindre än sextiosju, som blott en vecka förut eller d. 13 juli beseglat kröningsattesten eller hyllningsakten. Han trodde sig deri finna ett bevis, att saken icke vunnit gillande af alla de till kröningen ankomne stormännen, men att man, såsom han uttrycker sig, tiggat sig till desse sjuttons underskrift (d. ä. sigill), i hopp att i framtiden vinna de öfriges bifall⁵; en uppfattning af beseglingens betydelse, som, om man gifver akt på handlingens innehåll och huru den låter de beseglade uttrycka sig, samt ändtligen, hvilka desse voro, visar sig vara alldeles oriktig.

¹ A. st. sid. 82—85. ² A. st. sid. 84. ³ A. st. sid. 86.

⁴ Georgii, som aldrig haft tillfälle att se sjelfva originalet, antog att de beseglade voro, såsom texten angifver, sjutton; i verkligheten voro de blott tio.

⁵ A. st. pag. 81.

Georgiis kritik, hvilken i de först anförda punkterna väl varit förtjent af lika mycken uppmärksamhet, som samma argumenter i en långt yngre författares behandling af ämnet, lyckades dock icke att göra sig hörd. Man finner icke, att de förnämste till hans samtid hörande historieskrifvarne, Lagerbring och Suhm, derpå fäst afseende, ehuru åtminstone den förstnämde måste antagas derom hafva egt kunskap. Icke heller finnes han ens nämnd af den författare, som närmast efter honom företog sig, att åt unionsdokumentet egna en noggrannare undersökning, den danske historikern, Ferdinand Henrik Jahn². Sannolikt utan kännedom om den svenske författaren yttrar han i det år 1835 efter hans död utgifna arbetet: Danmarks politisk-militaire Historie under Unionskongerne, sid. 118: »een bemærkning, der ligger oss meget nær, men dog synes at være undgaaet alle vore historie-skrivere, er: om da dette document, eller denne saakaldte unionstractat, ogsaa virkeligen er den konstitutionsact, der skulde blive til foreningens grundlov? Jeg troer det ikke; jeg anseer det kun for en *appunctuation*, der, som en foreløbig forsikkringsact, vel indeholdt *hovedbestemmelserne*, som man vilde lægge til grund for constitutionen selv, men der ingenlunde bør forvexles med *hoveddocumentet*, hvilket aldrig blev udfærdiget». Hela detta tal om hufvudbestämmelser i en preliminärakt strider fullkomligt mot det uttryckliga stadgandet i dokumentet, att de sex utskrifter, som derefter skulle göras, skulle i *allt* vara dermed icke blott öfverensstämmande, utan *lika lydande*. Hvad han derefter anmärker, att akten är skriven på papper och icke på pergament, bekräftad icke med vidhängande utan med påtryckta sigill, utfärdad blott i ett enda exemplar

² Jahn, född 1789, död 1828, kapten vid Lauenburgska jägarekåren, ledamot af det danska sällskapet för fäderneslandets historia och språk och af k. svenska krigsakademien.

och icke beseglad hvarken af konungen eller drottningen, allt detta skall längre fram varda till sin betydelse pröfvadt: men då han vidare, till stöd för sin åsigt, att dokumentet blott är att uppfatta som en »appunction», yttrar, att dokumentet är undertecknad (d. ä. besegladt) af »langt fra ikke de mægtigste medlemmer af hvert rigsraad», så är detta, hvad Sverige och Danmark beträffar, icke riktigt. De i texten såsom beseglade upptagne svenske och danske rådsherrarne tillhöra verkligen dessa rikens förnämste män. Hvad Norge beträffar, så voro ärkebiskopen och, med undantag af biskopen af Orknöarne, samtliga biskoparne frånvarande, men de tre riddare, hvilka jemte den norske kansleren uppgifvas hafva beseglat dokumentet, tillhörde de förnämste bland det norska rådet¹. Då Jahn slutligen, för att styrka sitt påstående, att dokumentet endast är en preliminärakt, åt de i slutbekräftelsen af akten förekommande orden, att allt hvad i den var öfverenskommet och beslutadt också skulle så »fuldraghes oc fulkommes oc blifue», gifver den tolkningen, att med »fulkommes» skulle menas »fuldkommengjøres», hvilket åter förklaras betyda »videre udarbeides», så är detta ett påfallande misstag, enär det från det plattyska verbet »vulkommen» lånade ordet »fulkommes» alldeles icke har denna bemärkelse, utan betyder: bringas i uppfyllelse, verkställas, fullgöras.

Efter Jahn upptogs frågan slutligen af sedermera professorn vid universitetet i Köpenhamn, Caspar Peter Paludan Müller², som åt dess fullständiga utredning egnat ett

¹ Jahn syftar i sitt yttrande på *alla* de i *texten* såsom beseglade namnde Svenskar, Danskar och Norrmän, och hans yttrande är derefter bedömdt. Huru med beseglingen i verkligheten sig förhåller, skall i det följande varda utredt.

² Paludan-Müller var född 1805 och dog 1882. Hans afhandling om Unionen utgafs som specimen för den filosofiska doktorsgraden vid universitetet i Köpenhamn.

särskildt, år 1840 utgifvet, arbete: *Observationes criticae de Foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam auspiciis Margaretae reginae icto*. Paludan-Müller har i detta arbete genom talrika anföranden af urkunder och medeltidskronister samt äldre historieskrifvare öfver ämnet spriddt ett rikare ljus än föregångarne, men hvad originaliteten af kritiken beträffar, är det icke svårt att visa, hvad väl icke heller någon opartisk skall komma att neka, att han i det väsendtliga bör afstå äran deraf åt en föregångare. Då hela den följande afhandlingen innebär en kritik af Paludan-Müllers skrift, behöfver jag icke här upptaga den till speciel granskning. Jag anmärker blott, att då Paludan-Müller fränkänner unionsdokumentet rätt att anses som en bindande statsakt, är hans hufvudargument för denna åsigt fullkomligt detsamma som Georgiis, eller att de sex exemplaren icke blifvit enligt stadgandet i sjelfva urkunden utskrifna och be-seglade¹. Ehuru talrika citater ledsaga uppgifterna i arbetet och vittna om författarens beläsenhet, finnes vid detta skriftens kardinalställe, hvilket utgör sjelfva den kärna i bevisningen, omkring hvilken alla andra bevis sluta sig, den författare, som först anført detta skäl, icke nämnd, lika litet som han är ihågkommen vid en annan vigtig punkt i argumentationen, det först af honom anförda, redan omnämnda stället i 1436:års förslag, der med ordet »förram» unionsdokumentet åsyftas, eller på det ställe der Paludan-Müller i likhet med honom fäster uppmärksamheten på den efter deras åsigt betydelsefulla tystnaden i Rimkrönikan, hos Ericus Olai och Johannes Magnus. Först i de aldra sista raderna af sin afhandling nämner Paludan-Müller i en not i berömmade men allmänna ordalag den författare, hos hvilken man redan finner hufvudgrunderna för hans bevisning.

¹ Paludan-Müller, *Observ. crit.* p. 66—69.

Att här anmärka detta, har varit en pligt, en gärd af rättvisa at en glömd förtjenst.

I fråga om tolkningen af urkundens dagteckning äro Georgii och Paludan-Müller af olika mening. Den är daterad Margareta-dagen, »die Margaretæ virginis». Georgii tolkar detta såsom den 20 juli¹, Paludan-Müller som den 13:e². Margareta-dagen var den tiden i Norden, såsom än i dag, den 20 juli. Enligt den tyska kalendern deremot förstods med Margaretas dag d. 13 juli, således samma dag, på hvilken vittnesakten om konungens kröning är utfärdad. Detta dokument är likväl, helt förklarligt, icke dateradt Margaretas dag, utan fredagen efter s. Knuts dag. Om med Margaretas dag menats d. 13 juli, skulle sålunda båda dokumenten, som i sådant fall varit utgifna på samma dag, ändock hafva daterats på olika sätt. Intet det minsta skäl finnes för öfrigt att antaga, att man här följt någon annan kalender än den nordiska. Georgiis åsigt om dagen, hvilken numera, sedan Munch närmare undersökt frågan³, allmänt omfattas, har således företrädde framför Paludan-Müllers.

Det återstår att nämna det positiva resultatet af den sistnämde kritikerns undersökning. Unionsdokumentet är, säger Paludan-Müller, ingenting annat än ett vittnesbörd af trovärdige män, af sjutton rådsherrar, om hvad konungen, drottningen och de tre rikenas råd en månad förut vid konungens kröning muntligen i Kalmar öfverenskommit angående de tre rikenas förening (*«Viri fide digni, quibus res acta cognita, in tabulis nostris, prævio testimonio, omnes de conditionibus foederis, iam ante mensem præsentis inter regem, reginam et senatores colloquio præfinitis, certiores faciunt»*). Och längre fram: *«Lex, quam vocant Unionis, nihil est nisi scheda*

¹ Georgii Hist. Foed. p. 81. ² Paludan-Müller, Observ. crit. p. 46.

³ Det norske Folks Historie, 2:n hovedafd. II. Christiania 1863, sid. 385.

chartacea, testimonium septendecim senatorum de iis rebus adumbrans, quas de regnis uniendis Calmariae, quum Ericus rex inauguratus est, colloquendo statuerunt regina et senatores» ¹⁾. Jag uppehåller mig icke här vid bisaker, såsom att hela den föreliggande öfverenskommelsen skulle vara träffad en månad före urkundens utgifning och icke framgått ur senare öfverläggningar, eller att det så kallade vittnesbördet skulle vara gifvet af sjutton rådsherrar, d. v. s. af alla dem som i dokumentet nämnas, ehuru blott tio beseglat urkunden och derigenom erkänt densamma, men i hufvudsaken anmärker jag, att akten, om man håller sig till dess ordalydelse, och i likhet med Paludan-Müller anser beseglingen vittnesgill, *i och för sig sjelf*, alldeles oberoende af att de sex exemplaren icke blifvit utskrifna, är vida mer än ett vittnesbörd af trovärdige män, under det att den åter, om beseglingen icke har den egenskap, som Paludan-Müller tillerkänner densamma, är icke ens det, för hvilket han vill låta den gälla.

Beviset för sanningen häraf skall ligga i den utredning af ännu, till hvilken jag nu öfvergår.

En inblick i hvad akten varit afsedd att vara vinnes genom betraktande af den relation, hvori de sex exemplaren i akten sjelf sägas skolat stå till densamma. Det heter i akten, att sex exemplar, två för hvart rike, skulle utskrifvas lydande *»i alla modæ oc met allæ artikele, som hær fore scerfuet star»*. Häraf framgår tydligt, att den varit afsedd att vara sjelfva *normalakten*, hvars särskilda punkter icke fingo förändras, följaktligen icke underkastas ny pröfning. Akten skulle alltså betraktas som *definitiv*. Det heter vidare, att öfverenskommelsen var dagtingad och sluten (*»ändad»*) med råd och samtycke af konungen och drottningen, samt med en rätt endrägt och samtycke af alla riksens rådgifvare och

¹ Observ. crit. p. 64, 86.

män af alla tre rikena gillad (*»fulbordhet»*¹). Den magtställning, som rådet och herremännen den tiden intogo i förhållande till det öfriga folket, var sådan, att ett beslut, hvilket skulle af dem fattats med samtycke af suveränerne, visserligen icke behöfver presumeras hafva af dem ansetts för sin giltighet beroende af en stadfästelse från menighetens sida. Urkunden gifver icke heller stöd åt en sådan uppfattning. Om något hänskjutande till allmogen finnes ingen antydning. Det finnes för öfrigt en akt, som genom sin analoga beskaffenhet med den, hvarom här är fråga, förtjenar uppmärksamhet. Det är den såsom giltig och förbindande erkända föreningsakt, hvilken i Bergen d. 29 augusti 1450 afslöts mellan Danmark och Norge. Denna föreningsakt finnes sluten endast af de två rikenas råd, och är utskrifven i två exemplar, ett för hvardera riket, båda beseglade med de närvarande riksrådens sigill, utan att i urkunden någon ytterligare bekräftelse nämnes såsom behöflig hvarken från konungens eller folkets sida. Att konung Christiern såsom bevis på sitt samtycke och till bekräftelse af föreningsakten hvarken låtit vid denna hänga sitt sigill eller utfärdat en särskild handling dermed besegrad, förtjenar att beaktas, enär intet hinder deremot kan hafva funnits, eller konungen, som själf var i Bergen vid rådsmötet närvarande, kan tänkas hafva varit dertill obenägen. Lika som i dokumentet af 1397 heter det i föreningsakten af 1450 endast, att föreningen är sluten med konungens samtycke². Förklaringen kan endast ligga

¹ Fran plattyskan lånadt ord. Vulborden = genehmigen, zustimmen.

² »Tha haflue wy nw, med wor nadighe herres oc höghborne forstes forserreffne konings Cristierns radh, wilghe oc samtychke, giort en stadughe, ewindelighe oc vbrodelighe sambining mellom forserreffne righeue Danmark oc Norige» etc. Orig. på perg. i norska Riksarkivet. Af de tjugusex rådsherrarnes vidhängda sigill aro sex bortfallna. Tr.: Dipl. Norv. VIII. n. 345. Det andra exemplaret, orig. på perg. i

deri, att den för båda rikena gemensamme konungen icke ansågs formligt kunna deltaga i det aftal om dessa rikens förening, som af de tvänne rikenas råd kontraherades¹. Sålunda gemensam för båda rikena kunde han icke vara kontraherande, utan blott gifva sitt samtycke till öfverenskommelsen. På samma sätt kan man fatta, att konung Erik och drottning Margareta, de för de tre rikena gemensamma suveränerne, icke i akten af 1397 sägas skola vid densamma låta hänga sina sigill, utan blott hafva gifvit sitt råd och samtycke. Men i denna sistnämnda akt möter likväl den olikheten med akten af 1450, att den är beseglad icke af samtliga de beslutande, utan af representanter utsedde bland de närvarande, och att det heter att sex exemplar skulle efter densamma utskrifvas och att *dess*a skulle beseglas af konungen och drottningen, de tre rikenas råd och män samt köpstäderna. Att deri skulle legat en bekräftelse, är obestriddt. Dessa till hvart och ett af de tre rikena i två exemplar lemnade utskrifter af normalakten skulle genom denna besegling blifvit ett slags promulgationsakter, i stadgandet om hvilka man kan finna en förklaring, hvarför i fråga om normalaktens besegling sjutton representanter ansetts tillfyllestgörande. Men fråga kan likväl vara, om åtgärden med dessa akters utskrifning och besegling varit i normalakten tänkt såsom nödvändig, för att åt den, d. v. s. åt mötets med suveränernes samtycke fattade beslut, gifva förbindande kraft. Det sätt, hvarpå denna åtgärd i normalakten nämnes, gifver åtminstone icke ett bestämdt stöd åt denna uppfattning. Sedan beslutet om de tre rikenas evärdliga förening under en konung och

danska Geheimearkivet, har af de tjugusex sigillen förlorat fem. Tr.: Diplomatarium Christiæni primi, Kjöbenhavn 1856, n. 21.

¹ Att detta innebär, att man ville åt kontrahenterne bevara karakteren af ömsesidig frivillighet, inses utan svårighet. Se exkursen sid. 72, 73.

alla dervid fästade villkor blifvit fullständigt anförda, följer slutbekräftelsen: »Til mere bevaring alle thisse forserrefne stykke at the seule stadighe, faste oc wbrydelice blifue ewinnelice», och *först derefter* kommer momentet om de sex exemplarens utskrifning och besegling, hvilken sak framställes rätt och slätt som en kansli-åtgärd, om hvars verkställande ingen ovisshet kunde ega rum. Att köpstäderna, hvilka icke voro på mötet representerade, ändock i beslutet sägas skola vid de sex exemplaren vidhänga sina insegel, kan, i betraktande af dessa städers dåvarande ställning, icke tillmätas den betydelse, att normalaktens bindande kraft skulle ansetts deraf bero, och hvad beträffar konungens och drottningens sigiller, som äfven sägas skola vidhängas de utskrifna akterna, så visar åtminstone 1450:års för- eningsakt, att konungens gifna, i akten intagna och af den bestyrkta samtycke då ansågs tillräckligt¹.

Frågan om huruvida den omhandlade utskrifningen och beseglingen af de sex exemplaren skall anses hafva varit nödvändig, för att gifva kraft af lag åt den akt, efter hvilken de skulle utskrifvas, må emellertid besvaras huru som helst, så är i allt fall i det föregående så mycket konstateradt, att denna akt *i förhållande till dessa utskrifter* är att betrakta, såsom afsedd att varda icke ett utkast eller ett förslag, ty ett sådant skulle kunnat ändras, utan sjelfva normal- och fundamentalakten.

Från denna undersökning, genom hvilken redan är bevisadt, att akten icke, såsom Paludan-Müller påstår, afser att vara endast ett vittnesbörd om en på mötet träffad muntlig öfverenskommelse, öfvergår jag till att taga i betraktande, hvilka de äro, som enligt akten skolat intyga, att hvad i den innehålles verkligen är med konungens och drottningens råd och samtycke så-

¹ Sid. 68—73 har jag i exkursen utförligare behandlat denna fråga.

lunda beslutet af alla rikens rådgifvare och män af alla tre rikena. De som enligt texten skolat med sina sigill bekräfta detta, äro ärkebiskoparne af Lund och Upsala och den norske kansleren samt för öfrigt på det hela taget de *förnämste* af de på mötet närvarande representanterne för hvart och ett af de tre rikena¹, tydligt utsedde med särskildt afseende på denna representation. Desse rådsherrar äro alltså ingalunda, såsom Paludan-Müller föreställer sig, endast trovärdige män i allmänhet bland de i mötet deltagande, utan de representanter för hvart och ett af rikena, hvilka ansågos mest behörige att genom sina insegel gifva vitsord och kraft åt dokumentet. I full öfverensstämmelse med deras ställning såsom representanter för de tre rikena och med den magtfullkomlighet, de i denna egenskap ansågos ega, är ock det sätt, hvarpå akten låter de beseglade uttrycka betydelsen af sin handling. »*Til mere beuaring*», heter det, »*alle thisse forscrefne stykke, at the scule stadighe, faste oc wbrydelicæ blifue ewinnelica met Gudz hielp oc i alle mode oc met alle artiele, som fore screfuet star, oc at breff sculæ gifues uppa perkman screfne, tw aff [o: at] huart rike, suosom ær Danmarc, Suerike oc Norghe, ludende i alla modæ oc met allæ artikele, som hær fore screfuet star, oc sculæ incigles met wor herræ koningens oc wor fru drotningens oc rikesens radz oc mens oc kopstæthes incigle aff huort aff thisse thry rike, Danmarc, Suerike oc Norghe, oc at alle thisse stykke æræ suo talædhe oc ende, oc at the i alle modæ suo fuldraghes oc fulkommes oc blifue sculæ, som fore screfuet star, tha hafuom wi Jacop oc Hinric, aff Gudz nadh erchebiscop i Lund oc i Upsalæ, Pæther oc Knut.*

¹ Derom erhåller man fullkomlig visshet genom att taga kännedom om dem, som beseglat den blott sju dagar äldre hyllningsakten, i hvilken de beseglade äro, såsom vanligt i den tidens akter, ordnade efter rang. Alla de i akten af d. 20 juli förekommande sjutton rådherrarne förekomma äfven i akten af d. 13:e. Se bil. III, sid. 97.

med samma nadh i Roskilde oc i Lyncopunk biscopæ, Karl aff Tofta, Jones Andersson, Sten Beyntsson, Jones Rut, Thore Beyntsson, Folmar Jacopsson, Erengisl, Pæther Nylsson aff Agurth oc Algut Magnusson, riddere, Arent, prouest i Oslo, Amund Bolt, Alf Harilsson oc Goute Eriesson, riddere, ladit wora incigle med goth wilghæ henges för thette breff". Detta måtte väl vara något annat och vida mer än ett vittnesbörd af trovärdige män; och uppenbart är äfven, att dessa ordalag äro sådana, att de skulle varit otillständiga och meningslösa, om de, hvilka akten låter så uttrycka sig, icke ansetts tala i hela unionsmötets namn.

Akten, bedömd uteslutande efter ordalydelsen af dess text, så till dess form som innehåll, skulle alltså vara hvarken mer eller mindre än *det officiella dokumentet för mötets i Kalmar beslut i unionsfrågan, afsedt att ega all den förbindande kraft, som detta beslut i sig sjelft kunnat ega*. I betraktande af dess ställning till de sex utskrifterna, som efter densamma skolat tagas, skulle den alltså vara *unionens verkliga fundamentalakt*.

Är nu denna akt ock verkligen detta? Finnes det något skäl att betvifla, att den är, hvad dess egna ord angifva den att vara: detta dertill bekräftadt af tio sigill?

Då betydelsen af akten enligt texten, är afgjord, kunna tvifvel på att den är, hvad den sålunda angifver, ligga endast i det återstående af densamma, således i dess yttre skick och i dess besegling.

Hvad det förra beträffar, så är det tydligt, att, då detta icke är sådant att aktens autenticitet på grund deraf kan sättas i fråga, deri ensamt icke kan ligga något, som upplägger innehållets betydelse, men i förening med beseglingen saknar dokumentets yttre apparition likväl icke sin vikt.

Det visar sig i detta afseende af de icke så få ändringarne och fyra orättade skriffer, att dokumentet egentligen är ett koncept, ämnadt att renskrifvas. Ändringarne

gälla emellertid endast spridda ord, och af de fyra orättade skriffelen äro tre fullkomligt oväsentliga, icke gifvande rum för den minsta tvetydighet; det fjärde ett öfverhoppadt tillnamn, som icke heller gör någon svarighet¹. Redaktionen af texten har således varit färdig, så att blott den slutliga renskrifningen på pergament återstått. Att den skolat ske på detta material, synes deraf, att det i texten heter, att de beseglande latit sina sigill *hängas* vid dokumentet, och fördrades för öfrigt af bruket, då fråga var om akter af större vikt. Men likasom ändringarne af de orättade skriffelen, till följd af sin otvetydighet eller oväsentlighet, icke utesluta möjligheten af aktens giltighet, uteslutes densamma icke heller ovilkorligen derigenom, att akten icke från sitt konceptpapper öfverflyttats på pergament, och att sigillen till följd deraf icke blifvit vidhängda utan påtryckta. Det är visserligen sant, att dokument på pergament med hängande sigill enligt medeltidens föreställningssätt ansågos ega större helgd, men äfven med erkännande häraf vore det orimligt att påstå, att en akt därför att den är skriven på papper² och bekräftad icke med hängande utan med under texten tryckta sigill, icke skulle ega den giltighet, som följer af dess eget innehåll, förutsatt naturligtvis att intet med fog kan invändas mot de beseglandes kompetens och att den under texten anbragta beseglingen befinnes tillfyllestgörande³. Att unionsdokumentet, som rörde en sak af den

¹ Ordet »*horow*» är i början af akten upprepadt, och på ett ställe förekommer pronomen »*I*» för *vi*; vidare bör i st. f. »*tu af huart rike*» läses: *tu at huart rike*. I Eringisle Nilssons namn är tillnamnet utglömdt.

² Då år 1425 en bestyrkt afskrift togs af unionsakten, i afsigt att skaffa den laglig auktoritet, drog man icke i betänkande att i vidimationen nämna att originalet var skrivet på papper.

³ Att i beseglingen, särdeles der ett större antal personer äro i akten nämde såsom beseglande, ett och annat sigill kunde saknas, utan att handlingen derigenom förlorade sin kraft, derpå finnes en mängd bevis. Det beror tydligen härvid helt och hållet på *hvilken* eller *hvilkas* sigill det är, som fattas. Hängande sigill voro den högtidligaste

utomordentligaste vigt, och i öfverensstämmelse dermed var affattadt i de mest sollema ordalag, icke företer sig i ett deremot svarande yttre skick, ma alltså väl väcka förundran, sa mycket mer som den blott sju dagar äldre hyllningsakten i detta afseende fullständigt uppfyller alla fordringar, men *ensamt* i dessa anmärkta yttre brister ligger dock ännu icke något afgörande bevis mot dokumentets rätt att fa gälla för hvad dess text innebär. En förklaring i denna riktning kan till och med gifvas, och för fragans utredning och belysning må den icke lemnas obemäld. Man skulle nämligen kunna tänka, att då i akten var föreskrifvet, att sex med densamma lika lydande exemplar skulle utskrifvas, det ansetts onödigt att omskrifva den om icke felfria dock otvetydiga och färdigredigerade texten¹, äfvensom att de sjutton rådsherrarne ansett det obehöfligt, att de alla beseglade dokumentet, da de ändock framdeles skulle hänga sina insegel vid de sex utskrifterna, och att detta är orsaken, hvarför på akten icke finnes mer än tio sigill. Denna förklaring, i sig sjelf visserligen föga sannolik, beror emellertid till blotta möjligheten helt och hållet på det resultat, hvartill undersökningen af sigillen leder. I dem allena ligger det definitiva afgörandet². Skall beseglingen kunna sålunda uppfattas, måste den antingen röja, att i de tio sigillen äro representerade några af hvart och ett af de tre rikenas rad, som enligt texten skolat besegla, således ett afsigtligt urval, eller ock ega en karakter af tillfällighet, som visar, att bland de sjutton rådsherrarne tio utan afseende på

beseglingen; sigill tryckta på dokumentets baksida tyckes drottning Margareta hafva ansett vara den minst bindande formen. Dipl. Norv. XI, s. 101.

¹ Till denna insigt skulle man likväl då hafva kommit, först *efter* det dokumentet var uppsatt, ty det redan anmärkta, deri förekommande uttrycket, att sigillen voro *hängda* vid akten, bevisar att, då den skrefs, man hade för afsigt att öfverflytta den på pergament och vidhänga sigillen.

² För kännare af medeltidens diplomatik är det öfverflödigt att anmärka, att i den här i fråga varande tidens akter, sigillet motsvarar namnunderskriften i senare tiders handlingar.

nationalitet latit sina sigill påtryckas. Är intetdera fallet, försvinner möjligheten, att i de tio sigillen se en giltig bekräftelse af akten.

Undersökningen af de på dokumentet tryckta sigillen inleades lämpligen med en blick på hvad texten gifver vid handen beträffande dem, som skolat besegla urkunden. Det är redan anmärkt, att man icke är berättigad, att i de sjutton radsherrarne se endast i allmänhet deltagare i mötet, utan att i fråga om hvilka, som skulle besegla akten, det omisskänligt iakttagits, att, såsom rätt och tillbörligt var, alla tre rikena, d. v. s. alla tre kontrahenterne, dervid skulle vara representerade. Detta faller i ögonen, icke därför att man bland de sjutton finner Svenskar, Danskar och Norrmän, ty detta kunde naturligtvis vara en lätt förklarlig tillfällighet, utan af det skäl, att de befinnas vara, såsom äfven är nämndt, de förnämste bland hvart särskildt rikes på mötet närvarande representeranter och i urkunden förekomma ordnade med tydligt afseende på sin representativa egenskap. Man finner såhunda, att i texten först nämnas af de andlige rådsherrarne omvexlande en Dansk och en Svensk, derefter af de verldslige rådsherrarne omvexlande en Svensk och en Dansk, och slutligen alla fyra Norrmännen tillsammans, med den norske kansleren i spetsen¹. Granskar man derefter de motsvarande sigillen, träder det märkliga förhållandet i dagen, att akten finnes vara besegrad af *samtliga Svenskarne*, sju till antalet, och af *tre Danskar*, eller halfva antalet af de i texten nämde, men *icke af en enda Norrman*². Att en af kontrahenterne besegrad akten full-

¹ Att den ende på mötet närvarande norske biskopen, biskop Jon af Orknöarne, icke å Norges vägnar är upptagen vid sidan af de andra rikenas högste prelater, ärkebiskoparne af Lund och Upsala, samt biskoparne af Roskilde och Linköping, kan icke förvåna. De i rang motsvarande norske prelaterne voro icke på mötet närvarande. Biskop Jon var dertill en utländig; enl. Keyser, D. n. Kirkes hist. II s. 464, Engelman; enl. Munch, N. F. Hist. 2:n hovedafd. II, s. 381, Pomrare.

² Af sigillen återstodo år 1882, då de af mig undersöktes, endast obetydliga fragment, men genom jemförelse med bevarade exemplar af

ständigt, en annan, tvärtemot försäkran i texten, alldeles icke, kan omöjligt anses som en tillfällighet utan mening och betydelse. Det första, man kan säga, är att denna besegling icke är giltig, sasom bekräftelse af akten. Men än mer, dokumentet visar sig genom densamma vara så långt ifrån ett vittnesbörd om hvad man på mötet i Kalmar öfverenskommit, att det tvärtom är ett bevis på motsatsen, eller att man der icke lyckades att komma till enighet. Tvänne till tiden närliggande urkunder skola bestyrka detta och tillika låta sluta till söndringens orsak.

I anledning af tilltänkta familjförbindelser mellan de engelska och nordiska konungahusen ankom om sommaren år 1400 ett engelskt sändebud till det nordiska hofvet. Ändamålet med resan föranledde sändebudet att söka skaffa sig underrättelse om de nordiska rikenas författningar, särdeles beträffande tronföljden. Den officiella berättelsen, afgifven till engelska rådet, är daterad d. 9 augusti 1400, således blott tre år efter mötet i Kalmar¹. I denna handling inberättar sändebudet, att i Danmark och Sverge konungadömet öfvergår till ny regent genom val (»per electionem»), i Norge deremot genom arf (»per successionem»), men anför derefter skäl, hvarför det är att antaga sasom sannolikt, att det oaktadt, de tre rikena skulle komma att förblifva under konung Erik och hans afkomlingar. Hade ett beslut om de tre rikenas evärdliga förening under en konung, på sätt som unionsdokumentet innehåller, i suveränernes närvaro och med deras samtycke, verkligen kommit till stand på ett så talrikt och lysande möte, som det i Kalmar, är det rentaf omöjligt, att det icke skulle blifvit för sändebudet omnämndt, och ingenting hade väl varit rimligare, än att det här i sändebudets be-

samtliga de i texten nämnda personernas sigill, kunde alla de påtryckta sigillen med fullkomlig säkerhet bestämmas. Se sid. 36 not. och planchen.

¹ Tryckt af Styffe, Bidr. t. Skand. hist. II, n. 41, efter originalet eller en samtidig kopia i British Museum.

rättelse blifvit anfördt, desto hellre som enligt unionsdokumentet valrätten, i händelse konungen efterlemnade söner, skulle varit inskränkt till desse. Men derom förekommer icke ett ord. När man dertill betänker, att Eriks högtidliga kröning på en gang till konung öfver alla tre rikena, en akt, som icke saknade stor symbolisk betydelse, men om hvilken sändebudet ingenting tyckes veta, egde rum vid samma tillfälle, så kan man icke värja sig för tanken, att hela mötet afsigtligt för sändebudet förtegats, hvar till i sådant fall anledningen naturligtvis icke kan hafva varit nagon annan än den, att man icke velat lata honom veta, att ett förslag om de tre rikenas ständiga förening der varit före, men af en eller annan orsak förfallit¹.

Men den engelska urkunden är egnad att gifva äfven en närmare upplysning öfver förhandlingarne i Kalmar. Det är bekant, att konungadömet ärfthlighet var i den norska författningen uttryckligen stadgad. Äfven i akten af d. 16 februari 1388, genom hvilken Erik af Pommern förklarades för arfvinge till Norges krona, och i akten af 1389, slutet af juni¹, deri han förklarades, i egenskap af arfvinge, för konung öfver Norge, hade denna grundsats

¹ Man har hittills väl betraktat den engelska urkundens tystnad som ett bevis, att unionsdokumentet icke ansågs som rättsligt bindande eller som lag, men har icke i denna tystnad funnit ett hinder för, att akten verkligen kunnat vara ett vittnesbörd om att en öfverenskommelse, sådan som akten innehåller, verkligen blifvit aftalad. Detta sammanhänger med den i det föregående framvisade oriktiga uppfattningen af dokumentet. Om akten varit, hvad dess text angifver, och *hvad den måste erkännas vara, derest beseglingen vore*, såsom Paludan-Müller antager, *vittnesgill*, nämligen det officiella dokumentet för unionsmötets med konungens och drottningens samtycke fattade beslut, så hade det säkert icke förblifvit för det engelska sändebudet okänt.

Icke heller i ett senare bref af en engelsk beskickning, afgifvet till engelska rådet och dateradt Helsingborg d. 2 november 1402, i hvilket Sverges och Danmarks egenskap af valriken omhandlas, och fråga är om åtgärder i anledning deraf, omnämnes den förmenta öfverenskommelsen i Kalmar. Hingeston, Royal and Historical Letters during the reign of Henry IV. I, London 1860, p. 117 - 121.

¹ Sverges Traktater II. bihang n. III och IV.

blifvit på det bestämdaste uttalad. Om den från unionsmötet i Kalmar bevarade akten verkligen innehållit mötets beslut, så skulle likväl enligt detta — man erinre sig, att det säges vara med suveränernes rad och samtycke endrägtligen fattadt af alla riksens rad och män af alla tre rikena — Norges på mötet närvarande representanter varit med om att i hela norska radets namn afskaffa konungadömet's ärftlighet i Norge, ty det heter i akten, att konungen öfver de tre rikena skulle väljas. Da man nu emellertid af den engelska akten af d. 9 augusti 1400 finner, att Norge fortfarande var arfrike, så styrker detta, att någon förändring i Norges författning i öfverensstämmelse med unionsdokumentet icke egt rum. Å andra sidan höllo Svenskarne strängt på valprincipen. I denna på en lång historisk utveckling grundade, å hvardera sidan af lag befastade motsats i de bada folkens författning, har man en förklaring, huru det kunnat hända, att den i koncept förblifna urkunden om rikenas ständiga förening beseglats af samtliga Svenskarne, men icke af en enda Norrman.

Ett annat med ofvanstående nära sammanhängande skäl, hvilket tilläfventyrs kan hafva medverkat, torde äfven förtjena att anföras. Det är visserligen utom allt tvifvel, att i akten är förutsatt, att de på mötet närvarande voro kompetente, att å samtliga rikets råds vägnar af alla tre rikena fatta det beslut, om hvilket akten säger dem hafva enats. Det heter i akten, att beslutet fattats »med en rätt endrägt och samtycke af alla riksens rådgifvare och män af alla tre rikena». Med »alla riksens rådgifvare och män» skulle möjligen någon kunna tänka, att alla på mötet närvarande menades, men vida sannolikare är, att ordet »alla» bör så förstas, att beslutet skulle anses fattadt i allas namn, da de frånvarande ansagos få nöja sig med de närvarandes beslut, när de, ehuru kallade, sig icke till det utlysta råds- och herremötet infunnit. Deri lag också, i vanliga fall, icke något obilligt. Med den svarighet, som den tiden

egde rum, att få de i vidt skilda landsdelar boende rådsmedlemmarne samlade, var det häfdvunnet, att rådet, äfven då det var ganska fataligt representeradt, fattade beslut i hela rådets namn, och exempel kunna anföras äfven på uttryck i detta afseende motsvarande unionsdokumentets. Så heter det i en af drottning Margareta år 1392, d. 29 mars, i Oslo utfärdad förordning¹, att den är gjord »med *allu* rikissins raade i Noreghe sampykt», ehuru icke på långt när hela det norska rådet var närvarande. På mötet i Kalmar var det svenska rådet väl icke så talrikt representeradt, som man, med hänseende dertill, att mötet hölls i en svensk stad, skulle väntat, men dess mest betydande så andlige som världslige medlemmar voro likväl der, och då de i akten såsom beseglade nämde svenske representerne dessutom finnas hafva mangrant fullgjort denna handling, är ingen anledning att antaga, att de svenske rådsherrarnes behörighet att representera hela det svenska rådet varit ifrågasatt. Det danska rådet var ännu starkare, nästan fullständigt representeradt. Någon tvekan eller invändning i berörda afseende af dess på mötet närvarande medlemmar är alltså icke antaglig. De i akten såsom beseglade nämde danske rådsherrarne utgöras dessutom af Danmarks högste prelater och förnämste världslige rådsherrar, flere bland dem dertill kände som drottningens närmare förtrogne.

Norrmännen återstå. Med dem ställer det sig i sjelfva verket annorlunda. Det norska rådet var på mötet i Kalmar så ofullständigt representeradt, att denna omständighet borde hafva, mer än som skett, ådragit sig den historiska forskningens uppmärksamhet. Af det norska rådet var nämligen en hel afdelning nästan totalt franvarande². Icke

¹ Dipl. Norv. VI, n. 338.

² Det är redan nämnt, att biskop Jon af Orknöarne var närvarande. Biskop i ett af de norska biländerna, hvars samband med hufvudlandet redan börjat lossna, och dertill utländig, var han utan politisk betydenhet.

blott ärkebiskopen af Thronthiem, hela rådets främste man, utan samtliga det egentliga Norges biskopar hade underlatit att infinna sig. Då unionsmötet i Kalmar icke var tillfälligtvis föranstaltadt, utan af drottning Margareta långt förut förberedt¹, ligger det utom sannolikhetens gräns, att alla de norske prelaternes uteblifvande kan hafva berott på en händelse. Att konung Erik under mötet skulle krönas till konung öfver Nordens tre riken och att förhandlingar skulle ega rum rörande den nya ställning, hvori rikena kommit till hvarandra, derigenom att de nu egde en gemensam konung, var utan tvifvel bekant för alla till mötet kallade. Den norske ärkebiskopen borde naturligtvis a Norges vägnar hafva deltagit i unionskronans påsättande, hvilket nu till följd af hans frånvaro verkställdes endast af ärkebiskoparne af Lund och Upsala². Ärkebiskop Vinalde af Thronthiem anses hafva varit drottning Margaretas personlige vän, och deltog jemte sina norske embetsbröder både före och efter unionsmötet sasom rådsherre i de stora politiska angelägenheterna. I fredskongressen på Lindholms slott i Skåne år 1395 hafva ärkebiskop Vinalde, biskop Eysteinn af Oslo och biskop Jakob af Bergen deltagit tillsammans med de svenske och danske ärkebiskoparne och biskoparne. I traktaten i Köpenhamn mellan konung Erik och Tyska orden af år 1398, d. 1 september, förekommo ärkebiskop Vinalde, biskop Eysteinn af Oslo och biskop Olof af Stavanger bland de medbeseglade radsherrarne från de andra rikena³. Det är således

¹ Jfr Nyköpings recess af d. 20 sept. 1396. Sverges Trakt. II, bil. n. v.

² MCCCXCVII coronatus est Calmariae rex Ericus ab archiepiscopis Lundensi et Upsalensi. Chron. ab anno 826 ad annum 1415 (Ser. rer. Svec. I, 1, pag. 59). Diarium Vadstenense (Ser. rer. Svec. I, 1, pag. 110) uppräknar de dervid närvarande biskoparne lika med hyllningsakten af den 13 juli samma år, men med tillägg af biskop Eskil af Ribe, som väl lemnat mötet, då akten uppsattes. Äfven vet man, att biskop Lage af Viborg varit närvarande på mötet, dock ovisst huru länge. Se Suhm, Hist. af Danmark. XIV, sid. 423, 424.

³ Sverges Trakt. II, sid. 512, 591; Suhm, Hist. af Danmark. XIV, s. 648—650.

alldeles icke anledning att antaga, att de norske biskoparne i allmänhet lyst någon obenägenhet att sasom rådherrar deltaga i öfverläggningar med sina svenske och danske medbröder, eller att, sasom Munch gissar, någon farhåga hos ärkebiskop Vinalde att vid kröningen i rang varla stäld efter ärkebiskopen af Lund föranledt hans uteblifvande¹. Ärkebiskop Vinalde har hvarken före eller efter mötet i Kalmar visat någon ömtalighet i detta afseende, och var mahända den hos drottningen inflytelserikaste af de tre ärkebiskoparne. Andra, viktigare motiv hafva här varit verkande.

Det är icke blott möjligt, utan kan med en till viss-het gränsande sannolikhet antagas, att drottningen om sommaren 1395 under de långa förhandlingarne i Skane angående konung Albrechts frigifvande, då hon hade hos sig församlade icke blott svenske och danske utan äfven norske rådsherrar, bland de sistnämde, sasom nyss anmärktes, ärkebiskop Vinalde af Thronthiem och tvänne andra norske biskopar, med dem samtalat om konung Eriks förestaende kröning och om den ständiga union mellan de tre rikena, hvilken hon då ämnade bringa under öfverläggning. Drottningens plan att lata Erik krönas på en gång, under *en* krona, till konung öfver alla tre rikena, icke särskildt till Norges konung och inom Norges gränser, har antagligen icke vunnit de norske prelaternes bifall. »Lige fra kong Magnus Erlingssons og erkebiskop Eysteins forhandlinger, ja vel endog fra ældre tider, havde, säger en norsk historieskrifvare¹, den forestilling efterhaanden meer og meer rodfæstet sig hos Norges almeenhed, at den hellige Olaf var det norske kongedømmes, ligesom den norske lovgivnings og den norske

¹ Munch, N. F. Hist. 2:n hofvedafd. II, 382. Att ärkebiskopen af Lund, såsom nordens äldste metropolitan, under hvars ärkebiskopsstol äfven Nidaros' (Thronthiems) biskopsstift en gång hört, var den främste bland de tre ärkebiskoparne, var och är en allbekant sak.

¹ Keyser. Den norske Kirkes Hist. under Katholicismen. II, s. 262.

kirkes ophav og kilde, samt at han, endog efter sin død, fra sin hellighed i Nidaros styrede Norge som dets usynlige overkonge. Den raadende jordiske konge, hellig Olafs frænde, var hans nærmeste arvelige repræsentant og vikarius¹. För ett sådant föreställningssätt maste det förefalla alldeles otillbörligt, att Norges konung kröntes utanför rikets gränser¹. Huru fördomsfri ärkebiskop Vinalde än personligen kan hafva varit och huru gerna han än kunnat vilja ga drottningens önskan till mötes, har han väl i sin egenskap af den norska kyrkans primas nekat att fungera vid en sådan ceremoni, och härri hafva de öfrige norske biskoparne väl ock förenat sig med honom. Å andra sidan var för drottning Margareta konungens kröning under *en* krona till de tre rikenas gemensamme beherskare en alltför vigtig symbol af *den union, hvilken hon äsyftade*, för att hon skulle velat gifva efter. Så har det tilläfvventyrs blifvit mellan henne och ärkebiskopen öfverenskommet, att, da de ingendera ville vika från sin föresats i denna sak, han och de öfrige biskoparne icke skulle vara vid kröningen närvarande. Sålunda förlitande sig på sin ställning till ärkebiskopen och hans medbiskopar har drottningen, utan att bekymra sig om deras franvaro, lätit Erik af ärkebiskoparne af Lund och Upsala krönas icke blott till Danmarks och Sverges utan äfven till Norges konung, och denna handling har i den utfärdade hyllningsakten erkänts och bekräftats icke blott af de svenska och danska utan äfven af de norska riksråden. Nagon protest af de norske prelaterne har icke försports.

Jag har härmed framlagt ett försök att förklara orsaken till den norske ärkebiskopens och hans kollegers uteblifvande från kröningen. Man kan utan tvifvel tänka sig, att desse prelater, när de ansett sig icke kunna del-

¹ Annu Fredrik Is norska handfästning af d. 24 nov. 1524 innehåller, att kröningen skulle ske i Throndhiem eller annanstädes *inom* riket, der konungen och riksrådet funno bekvämast. Saml. til det Norske Folks Sprog og Hist. I. Christiania 1833, s. 9.

taga i denna, icke heller ansett det passande att derefter infinna sig på mötet och deltaga i dess förhandlingar. Man skulle i sådant fall icke behöfva någon annan förklaring, hvarför det norska rådets viktigaste och mest inflytelserika representanter på unionsmötet saknades. Det är ock möjligt, att så förhåller sig. Dock torde det vara skäl, att undersöka, om icke möjligen äfven något annat motiv kan hafva varit verkande. Dessa förhandlingar voro så utomordentligt viktiga och det resultat, hvartill drottningen genom detta mötes beslut ville komma, så stort, att man tycker sig behöfva något ytterligare skäl, för att förstå huru desse rådsherrar, i hvilka drottningen egde personliga vänner och hvilkas deltagande i öfverläggningarne därför borde hafva både af henne och dem uppfattats som ytterst angeläget, icke dess mindre kunnat helt och hållet derifrån hålla sig undan. Frågan är om ett eller annat sådant skäl kan med någon grad af sannolikhet uppvisas.

Jag har i det föregående erinrat om den skilnad, som förefans mellan Norges och de andra rikenas författningar deruti, att Norge var arfrike, de deremot valriken. Den svårighet för genomförandet af en ständig förening, som låg i detta förhållande, har naturligtvis under drottningens rådplägningar med ärkebiskopen och hans kolleger kommit på tal. I den blifvande unionen måste endera principen uppoffras. Drottningen har högst sannolikt funnit ärkebiskopen och biskoparne afgjort ovillige, att samtycka till unionen, om denna uppoffring skulle göras från norska sidan¹. För sin del här hon visserligen ock hyllat deras åsigt om arfrikets företräde², men å andra sidan

¹ Ärkebiskopen och samtliga biskoparne hade sjelfve beseglat antingen båda eller den ena af de tvänne akter af den 16 febr. 1388 och juni 1389, genom hvilka det norska konungadömet förut i lagen stadgade ärftlighet ordnades och stadfästes. Sverges Trakt. II, bih. III och IV.

² Drottning Margaretas plan att grunda unionen på det ärftliga konungadömet framträder ganska tidigt. Redan 1389, då hon mottog det viktiga Kalmars hyllningsbref, lät hon den i valriket Sverige liggande staden, som hon då sannolikt ämnade att engång göra till unionens

visste hon äfven, huru strängt Danskarne och i ännu högre grad Svenskarne höllo på den motsatta principen. Man kan ganska väl tänka sig, att hon fruktat den konflikt, som kunde uppstå, om vid förhandlingarnes början oförenliga meningar i denna högviktiga fråga yttrades af å ena sidan så betydande män som den norske ärkebiskopen och hans medbröder, å den andra de svenske och danske radsherrarne. Sjelf har hon dessutom kanske, under det hon ännu i sina tankar öfvervägde planen för sitt handlingssätt på det förestående mötet, inom sig varit sinnad, att under vissa omständigheter, i händelse den tillämnade unionsakten i öfrigt blefve sådan hon ville — hvilket den icke blef — göra någon eftergift till förmon för det inskränkta valriket, och för sådant fall hoppats, att om föreningen, i form af ett på mötet enhälligt fattadt, af henne gilladt beslut, föreläge som ett fullbordadt faktum, den norske ärkebiskopen och hans kolleger icke skulle deremot protestera. Ett annat skäl, af hvilket det redan anförda likväl är till sin giltighet oberoende, skulle äfven kunna anföras. Drottningen, som framför allt velat undvika, att icke meningsskilnaderne på unionsmötet skulle leda till söndring i stället för förening, har tilläfventyrs tänkt att, om på mötet Svenskarne, Danskarne och Norrmännen icke komme till enighet i frågan om arf- eller valrike, eller om för öfrigt ett förslag blefve uppställt, hvilket hon icke ville skulle komma till stand, hon deri, att Norges ärkebiskop och biskopar icke vore närvarande, kunde ega ett medel att, utan någon farligare brytning, hindra ett sådant förslag, derigenom att de norske på mötet närvarande radsmedlemmarne förklarade sig inkompetente, att, särdeles i ärkebiskopens franvaro, i hela radets namn fatta

hufvudstad, afgifva försäkran om »evig» tro och lydnad åt henne och hennes »atte arfvingar» (Sverges Trakt. II, n. 415). Sjelf har hon kallat sig arfvinge till Danmark och låtit såväl sin son Olof som Erik af Pommern bezugna titeln »rätt arfvinge till Sverige».

ett beslut, som ändrade Norges statsförfattning, under det att åter, om på mötet ett förslag till unionsakt komme att antagas, som med hennes åsigt öfverensstämde, man kunde antingen ignorera, att de norske prelaterne icke deri deltagit, eller ock, om så ansågs behöfligt, på sätt i unionsdokumentet är föreslaget, senare lata dem besegla i öfverensstämmelse med beslutet utskrifna akter. Dessa kombinationer öfverensstämma med drottning Margaretas beräknande och ytterst försigtiga karakter och med det goda förhållande hvori så väl ärkebiskop Vinalde som hans medbröder tyckas orubbadt hafva ståt till drottningen. Antingen nu dessa skäl samfäldt eller blott ett af dem varit verkande, så synes det mig antagligt, att en öfverenskommelse mellan drottningen och de norske prelaterne legat bakom. Deras uteblifvande in corpore från både kröningen och mötet, antaget att det egt rum utan att drottningen varit derpå förberedd, skulle inneburit en missaktning för hennes kallelse, hvartill de i deras ställning till henne svårligen velat eller vågat göra sig skyldige. En säker och fullständig förklaring af saken är emellertid omöjlig. Endast så mycket synes visst, att icke en tillfällighet utan en öfverlagd handling här föreligger.

Om de norske rådsherrarne rentaf förkastat unionsförslaget i dess helhet af motvilja mot en ständig union med de andra rikena¹ eller på grund deraf, att Norges egenskap af arfrike derigenom skulle upphört, eller om de

¹ I den norska författningen intog konungen en sådan ställning, att hans vistelse utom landet måste förorsaka en förlamande rubbning i styrelsen. I föreningsakten med Sverge 1319 hade man sökt en ofullkomlig hjälp i stadgandet, att konungen skulle skiftevis uppehålla sig lika länge i det ena riket som i det andra, och i 1436 års unionsförslag, hvilket man måste antaga vara ett försök att afhjelpa anmärkta brister i akten af 1397, är samma grundsats åter upptagen. Det är därför icke osannolikt, att under de förhandlingar, som mellan drottningen och hennes norske rådgifvare egde rum såväl före Kalmar-mötet som på det samma, konungens vistelse i Norge en viss tid hvarje år, varit ett yrkande från norska sidan. Att drottning Margareta icke velat veta deraf,

förklarat sig inkompetente, att i ärkebiskopens och biskoparnes franvaro i det norska rådets namn fatta ett beslut af denna vikt, eller ändtligen, om de ansett icke engång sjelfva rådet behörigt att besluta en sådan förändring i Norges författning, så vida icke beslutet med detsamma förklarades skola för Norges vidkommande hänskjutas till de norska lagtingens pröfning, något som, efter hvad i det föregående är visadt, aktens stadgande om de sex exemplarens utskrifning och besegling icke innebar, härom är icke möjligt att yttra något med visshet.

Sammanställer man emellertid Norrmännens redan under den föregående unionen med Sverge, yttrade missnöje med föreningen, den norske ärkebiskopens och samtliga det egentliga Norges biskopars totala afhållelse från både kröningsceremonien och unionsförhandlingarne, motsatsen mellan den norska författningen, å ena, och den svenska och danska, å andra sidan, hvad tronföljden beträffar, en fråga, hvilken i unionsförslaget icke är löst till förmån för den norska grundsatsen, slutligen den norska tronens äfven efter mötet erkända, orubbade ärftlighet, så finner man, att allt detta star i fullkomlig öfverensstämmelse med det redan omförmälda faktum, att ingen Norrman beseglat unionsdokumentet.

Det följer nu att söka en förklaring, hvarför de tio företagit sig att besegla den endast i koncept befintliga

kan man sluta sig till, då man finner, att hon efter 1397 knappast mer än två gånger besökt Norge, båda gångerna endast helt kort. Norge hade under den föregående unionen med Sverge, tidigt visat sin obelåtenhet. Kort efter det konung Magnus Eriksson blifvit myndig, förekomma spår af upproriskhet i detta land. Isl. annal. under år 1333. Nytt uppror få år derefter. Sverges Trakt. II, n. 235.

Erslev, Dronning Margrethe, sid. 29, yttrar om denna union träffande och beaktansvärdt:

»For Nordmandenes vedkommende betragtedes unionen med Sverige aabenbart fra første færd med mistro; den unionsakt, der opstilledes som grundlov for foreningen, vidner klart nok om, at man tog imod forbindelsen, fordi den en gang ikke kunde undgaas, men skinsygt vilde vaage over, at det ene rige ikke fik noget at sige i det andet».

handlingen. Det är möjligt, att de sjutton som beseglade nämde rådsherrarne tillika varit ett utskott, ur hvars öfverläggningar med drottningen och inbördes förslaget framgatt. I sadant fall skulle de tio, som man nu finner hafva beseglat konceptet, kunna hafva varit detta utskotts majoritet, som måhända på detta sätt velat gifva sitt tillstyrkande till känna. Det är likväl äfven möjligt, att, huru än förslaget tillkommit, antingen de sjutton rådsherrarne tillika varit ett utskott eller icke, de tios besegling bör tilläggas en annan karakter. Man kan nämligen tänka sig, och i sjelfva verket anser jag det antagligast, att det var först *sedan* förslaget strandat och det var afgjordt, att detsamma icke skulle komma att på pergament utskrifvas, som Svenskarne och de tre Danskarne företogo sig att besegla det uppsatta konceptet. Jag lemmar tills vidare derhän de tre Danskarnes motiv. Hvad Svenskarne beträffar, anser jag, att, under denna förutsättning, de enhälligt beseglat dokumentet icke blott för att dermed hafva sin mening bevarad och bestyrkt, utan ock för att dermed hafva fastslagit, att de endast på de deri innehållna villkoren samtyckte till unionen. Det är utom allt tvifvel, att de, liksom Norrmännen, voro i grunden ovilligt stämde mot drottningens unionsplan, men af fruktan för Albrechts aterkomst vågade de icke lata det komma till en brytning¹. De villkor, de uppstälde, äro i akten lätt igenkännliga. Valkonungadömet's bibehållande, sasom en garanti för friheten, var en sådan punkt, om ock den inskränkning i valrätten, hvilken akten innehåller, var en eftergift åt drottningen och unionsidén; för öfrigt

¹ Alla de sju Svenskarne, som beseglade dokumentet, voro erkände motståndare till konung Albrecht. Årkebiskop Henrik af Upsala hade tidigt slutit sig till drottning Margareta. De öfrige sex tillhörde Bo Joussons testamentsexekutorer (Algot Magnusson som suppleant); fyra ibland dem, nämligen biskop Knut, bröderne Sten och Thure Bengtsson samt Eringisle Nilsson, hörde till dem, som emot Albrecht inkallat Margareta i Sverige, och den femte, Algot Magnusson, var en bland de förste, som öfvergingo till henne. Sverges Traktater II, n, 411 a och d.

dock ganska säkert icke tillräcklig för att häfva drottningens ovilja mot sjelfva principen. En garanti för den separatistiska sjelfständigheten inom unionen var stadgandet, att hvart rike skulle förblifva vid sin lag och ingen lag eller rätt dragas ut af ett rike in i ett annat, likaså det stadgandet, att konungen skulle styra med hvart rikets slott efter dess egna lagar. Derigenom bekräftades det stadgandet i Magnus Erikssons landslag, att utländske män icke egde att råda öfver rikets fästen. Enär drottning Margaretas handlingssätt både före och efter mötet i Kalmar, stod i uppenbar strid mot detta stadgande i akten, var detsamma säkert henne ganska misshagligt.

Detta var hufvudpunkter i dokumentet, hvilka, såsom jag anmärkt, Svenskarne genom sin besegling hafva velat inför konungen och drottningen framhålla såsom oeftergifliga villkor för deras samtycke till unionen. Å andra sidan funnos i förslaget andra punkter, på hvilka drottningen både i unionens och eget intresse måste sätta värde. Hon hade säkert icke något emot, att Svenskarne genom sin besegling lemnade henne ett erkännande af det samtycke de gafvo först och främst till sjelfva hufvudtanken, rikenas evärdliga förening under en konung, men vidare ock till den redan anförda inskränkningen i valrätten och till förpligtelsen af ömsesidig hjälp uti krig, hvarmed följde det uttryckliga upphäfvandet af stadgandet, att ingen skulle vara skyldig till krigstjänst längre än till eget landamåre. Dessutom garanterade akten drottningen de besittningar och fördelar, hvilka henne förut blifvit i de tre rikena tillförsäkrade, i Sverige hennes morgongafva derstädes och hvad för öfrigt det svenska radet henne gifvit. Det låter således rätt väl tänka sig, att både Svenskarne och drottningen kunnat af skilda skäl hafva tillerkänt akten en väsendtlig betydelse.

Att förslaget salunda är ett försök till kompromiss, framgår af innehållet; att det är tillkommet under hufvud-

saklig inverkan af Svenskarne, styrkes af den enhälliga besegling, de svenske representanterne patryckt detsamma, under det att de danskes är högst ofullständig och de norskes alldeles saknas. Jag har i det föregående fäst uppmärksamheten på, hvilka de sju svenske representanterne voro. De voro icke blott de förnämste bland det svenska radets andlige och världslige medlemmar, utan samtliga med hvarandra på det närmaste förbundne genom sina politiska föregående, och, när ärkebiskopen undantages, äfven genom släktskap nära förenade. Deras personliga ställning såväl till hvarandra som till drottningen och sjelfva akten förklarar den omständigheten, att de i densamma framträda samfäldt, oaktadt antalet af Sverges representanter derigenom med en person kom att öfverstiga antalet af Danmarks. De tvänne andlige radsherrarne, ärkebiskopen af Upsala och biskopen af Linköping, motsvarades på danska sidan af ärkebiskopen af Lund och biskopen af Roskilde. Motsvarande prelater å norska sidan finnos icke på mötet. Deri har man förklaringen, hvarför Norge i akten har fyra representanter, då Danmark har sex. Att förslaget är skrivet på danska, är intet hinder för den ofvan framställda uppfattningen af Svenskarnes ställning till detsamma. Det visar endast, att det är uppsatt af en dansk skrivvare. Skilnaden mellan svenska och danska var den tiden obetydlig, och exempel finnes på att man i detta afseende icke var nogräknande¹. Dessutom, då förslaget gälde en unionsakt, var det ena språket lika berättigadt som det andra.

Beträffande de tre danska sigillen kan anmärkas, att den omständigheten, att ibland dem förekommer biskopens af Roskilde, Peter Jönsson Lodehats, drottningens förtrognaste rådgifvares, skulle kunna gifva anledning att tro, att de tre danske rådsherrar, som deltagit i beseglingen, härvid handlat i samråd med drottningen. Det är icke omöjligt, att drott-

¹ Se Munch, N. F. Hist. 2 hovedafd., II, 322.

ningen, på det att icke Svenskarne, hvilkas förslag det företrädessvis var, skulle allt för mycket stötas, önskat, att några af de danske radsherrarne genom sina sigill tillkännagafve sin anslutning, då beseglingen i alla fall förblef otillräcklig, att göra akten bindande. Akten erhöll dessutom derigenom, utan att vara fullgiltig, i någon man karakteren af en unionel öfverenskommelse, hvilken den alldeles skulle saknat, om den varit endast af Svenskar besegrad. De på sina behöriga ställen lemnade tomrummen för de danske radsherrarnes sigill visa, att man, då de svenske radsherrarnes påtrycktes, antog, att plats kunde komma att behöfvas äfven för de förres. En omständighet, som äfven förtjenar att anmärkas, är, att det af sigillens placering tydligt synes, att den främste svenske världslige radsherrens, Karls af Tofta, sigill varit påtryckt förr än något af de danska sigillen. Af den plats biskopens af Roskilde sigill erhållit, tyckes framgå, att det af honom eller andra ansetts såsom ytterst angeläget, att det blef ditsatt¹. De tre förnämste världslige ledamöterna af det danska rådet, hvilka enligt texten skolat besegla akten, Jöns Andersson, Jöns Rut och Folmar Jakobsson, hafva deremot icke låtit sina sigill påtryckas. Mahända ville man icke från drottningens och hennes radgifvares sida,

¹ Man får flerstädes läsa om den stora brådska och vårdslöshet, hvarom sigillens placering skall bära vittne. Detta står tillsammans med hela den öfriga oriktiga uppfattningen af akten. Skäl, hvilka alldeles icke hängt tillsammans med någon brådska, hafva föranledt, att den förnämste världslige rådsherrn bland Svenskarne, nämligen Karl af Tofta, sasom ofvan nämdes, varit den förste, som låtit påtrycka sitt sigill. Urymnets knapphet i förening med en något felaktig beräkning vid placeringen af hans sigill föranledde, att rummet blef för litet för de fyra andlige radsherrarnes och att till följd häraf biskopens af Roskilde sigill blef placeradt till en betydlig del uppe i texten och biskopens af Linköping till någon del ofvanpå både biskopens af Roskilde och Karls af Tofta. Da vid bedömandet af urkunden frågan om beseglingen är af afgörande betydelse, torde icke böra lemnas oannmärkt, att den framställning af densamma, som i Paludan-Müllers arbete, sid. 50, förekommer, är oriktig nästan alltigenom. De ganska oordentligt påtryckta sigillen förräda, säger han, uppenbart en allt för stor brådska; af det tredje, af

att den danska beseglingen skulle vara fullständig. Tilläventyrs hafva de ofvannämnde danske rådsherrarne dessutom sjelfve icke velat genom sin besegling på sätt och vis för sin del erkänna en akt, som styrkte olagligheten

hvilket spår äro tydliga, finnes icke ens fragment, och det har varit tryckt uppe i texten; spåren af det femte, sjette och sjunde (hvarmed han menar biskop Knuts af Linköping, Karls af Tofta och Peter Nilssons af Ågård) visa, att de varit tryckta det ena ofvanpå det andra på sådant sätt, att, eluru tillräckligt rum funnits, endast hälften eller ännu mindre af hvarje sigill varit synligt; margen under texten skulle varit tillräcklig för åtminstone fjorton sigill och mycken omtanke hade icke behöfts, för att plats der skulle kunnat beredas åt alla sjutton (*«Sigilla admodum confuse chartæ impressa nimiam festinationem manifeste produunt; tertium, cuius vestigia perspicua, nulla vero fragmenta supersunt, ne margini quidem, sed ipsis literarum ordinibus ita impressum fuit, ut scripta omnino occultata sigillo integro videri non possent; quin etiam quintum et sextum et septimum unum super alterum ita impressa fuisse vestigia docent, ut dimidia tantummodo vel minor singulorum pars appareret, etsi satis magni marginis spatium vacuum supererat. Sigillis saltem quatuordecim margo vacuus suffecerat, nec magna cura opus fuerat, ut omnibus septendecim testium in literis nominatorum sigillis spatium sufficeret»*). Så förhåller det sig emellertid icke. Orsaken till några sigills vid första anblicken stötande placering är redan angifven och förklarad, men för öfrigt är det så långt ifrån att sigillen äro utan ordning placerade, att de tvärtom förete sig i den strängaste ordning, efter namnens följd i texten, på den öfre raden från venster till höger, med tomrum lemnade för de två i följden felande, de danske rådsherrarne Jöns Anderssons och Jöns Ruts sigill; på den undre raden i omvänd riktning, från höger till venster, med tomrum för det efter ordningsföljden första sigillet i denna rad, den danske rådsherrn Folmar Jakobssons, hvars sigill skulle följt näst efter Thure Bengtssons, det yttersta på den öfre raden, och varit satt framför Eringisle Nilssons, det främsta af de tre på den undre befintliga sigillen, efter den på denna rad följda riktningen. Af det tredje sigillet är biskop Peter Jönsson Lodehats af Roskilde personliga vapenmärke så fullständigt bibehållet, att icke den minsta ovisslet kan finnas, om hvilken detta sigill tillhört. En blick på dokumentet kan slutligen öfvertyga en hvar, att det är ett ogrundadt påstående, att de tre sigill, hvilka Paludan-Müller kallar det femte, sjette och sjunde, täcka hvarandra till hälften eller ännu mera. Väl är det sant, att plats funnits för mer än tio sigill, men att icke flera blifvit påtryckta, beror icke på fel i anordningen utan på andra orsaker. Jag har redan anmärkt, att tomrum blifvit lemnade för de tre felande danska sigillen, men hvad deremot beträffar de fyra öfriga felande, de norska, så visar placeringen af sigillen på den undre raden, der de norska sigillen skulle hafva följt till venster om Algot Magnussons, att, på grund af de norske representanternes vägrande ställning till akten, plats för deras sigill icke vid beseglingen varit afsedd. Se sid. 78 och planchen.

deraf, att slott och län i Sverige¹ lemnats och fortfarande lemnades af deras landsmän. Anledningen kan väl ock hafva varit af tillfällig art; men i sådant fall borde väl sigillen, sasom vid medeltidens akter var vanligt, blifvit senare ditsatte, förutsatt att de danske herrarne varit derom angelagne. Om Norrmännen har jag redan yttrat mig. De hafva icke deltagit i beseglingen och plats för deras sigiller har dervid icke heller varit afsedd. Det kan förtjena anmärkas, att hvar enda en af de i unionsakten af d. 20 juli 1397 nämde sjutton radsherrarne finnes hafva hängtt sitt sigill under den redan förut onämnda traktat, som året derefter, den 1 sept. 1398, i Köpenhamn upprättades med Tyska orden². Det hade då varit ett godt tillfälle att bringa unionsakten i tillbörligt skick, om dess bristfälliga beskaffenhet berott på en tillfällighet.

Af hvad jag i det föregående yttrat om drottningens ställning till akten och Svenskarne, framgar, att jag icke anser den hafva fallit genom någon ren och öppen bifallsvägran af hennes sida; en händelse, som dessutom svårligen skulle passerat, utan att hafva blifvit af traditionen bevarad. Icke heller anser jag det sannolikt, att akten för slutlig pröfning kommit före på någon mötets plenarsammankomst, utan har densamma, sedan den, af de orsaker jag anført, stannat i ofullbordadt skick, blifvit helt enkelt lagd till handlingarne, med en eller annan förklaring af drottningen, som dervid nog förstätt att lämpa sina ord efter sina afsigter.

Med det resultat, hvartill undersökningen af akten salunda ledt, förfaller af sig sjelft spørgsmålet om orsaken, hvarför de sex exemplaren icke blefvo utskrifna. Den akt, som innehöll att så skulle ske, och hvilken skulle vara den normalakt, med hvilken de i allt skulle öfver-

¹ I Norge fans visserligen icke något allmänt lagbud mot utlän-
dingars anställning, men äfven der var infödingsgrundsatsen häfdad i
flera offentliga akter och i folkets föreställningssätt. Jfr Erslev, Dronn.
Margrethe, s. 251 och Aschehoug, Statsförf. i Norge og Danmark, sid. 51.

² Urkunden qvarligger i Köpenhamn, emedan utvexlingen inställdes.

ensstämma, hade själf ingen giltighet¹. Den var ett fallet förslag; fallet genom Norrmännens vägran och drottningens obenägenhet, men under iakttagande af hennes sida af all den försigtighet, som saken och ställningen kräfde, dervid icke utesluten den dunkla tvetydighet, hvilken hon, när hon ansåg det nyttigt, utan tvifvel förstod att använda. Jag har emellertid visat, att drottningen och åtminstone ett af de tre i mötet deltagande folken, nämligen Svenskarne, kunnat hafva intresse i dokumentets bevarande. Detta be- styrkes ock deraf, att det oansenliga papperet togs i förvar. Tillsammans med hyllningsakten af d. 13 juli, ett stort pergament med sextiosju vidhängande sigill, lag det förvaradt i arkivet på Kalundborg. Utan tvifvel var det Margaretas afsigt, att en gang under gynsamare omständigheter, sannolikt när Erik blifvit gift och erhållit en son, åter upptaga den stora frågan. Men den dagen kom aldrig för henne. Ännu bevarade dock väl traditionen hågkomsten af att ett eller annat dokument på mötet vid konungens kröning blifvit uppsatt, men under decenniernas lopp, sedan efter hand nästan alla, som deltagit i unionsmötet, bortgått, hade, naturligen i dessa tider, da ingen press, icke ens en allmännare förmåga att skrifva, gaf stöd och säkerhet åt traditionen, erinringen om dessa akters innehåll och beskaffenhet blifvit allt dunklare. Att akterne voro tvänne,

¹ Härmed står följande i ett betecknande sammanhang. Det heter i akten i själfva slutbekräftelsen: »at alle thisse stykke æræ suo *taladhe oc ender*» (beslutna); men den kort derefter, *sedan saken var afgjord*, verkställda kanslipåteckningen på dokumentets framsida lyder blott: »huru thet war *talet* i Kalmarn». När man sedermera ville göra dokumentet till en bindande statsakt, funn man denna påteckning otillfredsställande och gjorde en ny: »*En dechtingen at thesse III rike skole ewinnen bliue vnder en koning, som giordh war i Calmaren*». Det derefter följande är ett ännu senare tillägg. I registret öfver arkivet på Kalundborg förekommer akten med dessa sist anförda ordalag förtecknad d. 27 okt. 1429. På samma ställe och under samma dag är äfven hyllningsakten af d. 13 juli förtecknad nästan ordagrant lika med den å denna akt befintliga kanslipåteckningen. Se Ældste Archivreg. I, 61, 62. Att unionsdokumentet år 1429 inregistrerades med ofvan anförda ordalag är af intresse för den uppfattning af akten, som deri gifver sig tillkänna vid en bestämdt angifven tidpunkt.

deri likartade, att bada handlade om rikenas lydnad under en gemensam konung, ehuru den ena en trohetsförsäkran, den andra en föreningsakt, har utan tvifvel ock bidragit till att göra traditionen oredig¹. Att emellertid konung Erik sjelf fortfarande haft i minnet unionsmötets förhandlingar och deras resultat, är icke att betvifla. Äfvenså kan en närmare kännedom härom med säkerhet förutsättas hos den man, hvilken på Roskildes biskopsstol och i egenskap af Danmarks rikets kansler ar 1416 efterträtt Peter Jönsson Lodehat, af mig nyss nämnd som drottning Margaretas förtrognaste rådgifvare och som en af de tre danske radsherrar, hvilka beseglade unionsförslaget. Denne biskop Peters efterträdare, hans namn var Jöns Andersson, var biskop Peters brorson, och hade, ännu ung, genom hans beordning fatt plats i konung Eriks kansli. Redan före biskop Peters död, då Jöns Andersson ännu var prost i Odense, finner man honom såsom konungens kansler, Sedermera, efter uppstigandet på biskopsstolen, bär han i flera dokumenter titel af Danmarks rikets öfverste kansler. I samrad med honom, kanske ock på inrådan af honom eller en annan klerk, till hvilken vi skola återkomma, har konungen år 1425, af omständigheterna föranledd och i förlitande på samtidens glömska eller orediga hagkomst af de nämnda akterna, företagit en åtgärd, genom hvilken han åsyftade, att skaffa unionsförslaget en auktoritet, som kunde göra det för honom användbart. Denna åtgärd bestod i tagandet af en bestyrkt afskrift af originalet.

Holsteinarne's djerfhet att, i trots af kejsar Sigismunds ar 1424 afsagda skiljedom, icke vilja uppgifva sina anspråk på Slesvig, hade hos konung Erik, sedan han från ett besök hos kejsaren och i Heliga landet om varen 1425 återkommit till Norden, väckt den föresatsen, att, om de da inleda underhandlingarne icke skulle leda till ett af-

¹ Att äfven hyllningsakten af d. 13 juli varit ansedd som en unionsakt, derom vittnar kanslipåteckningen å densamma. Se sid. 51.

görande resultat¹, uppbjuda alla krafter, för att kufva deras motstånd. Detta krig, hvilket af konungen allt för länge blifvit fördt utan framgång, hade framkallat missnöje i Sverge och Norge, hvilkas folk deri icke hade något eget intresse. Ett sändebud från Tyska ordens högmästare skrifver d. 3 augusti ofvannämnda år från Köpenhamn till sin herre, att han funnit alla tre rikenas rad der församlade, och erfarit, att Svenskarne och Norrmännen önskade fred och i följd deraf voro i opposition mot konung Erik och Danskarne². Det är patagligt, att det var i anledning häraf konungen eller hans förtrogne kommo att tänka på, att det gömda unionsförslaget innehöll stadganden, som om dokumentet togs för giltigt, kunde användas att motverka deras gensträfvighet. Det var aktens stadgande, att rikena voro skyldiga att i krig bistå hvarandra, som konungen önskade att begagna. Unionsförslagets stadgande gälde visserligen endast försvarskrig, och meningarne kunde vara delade, huruvida konungens och Danskarnes krig i Slesvig var af denna karakter, ty Hansestäderna utfärdade sin krigsförklaring först om hösten följande året³. Nagon strängare undersökning eller reflexion i detta hänseende kom dock i alla fall säkerligen icke i fråga. Dokumentet i original var likväl icke lämpligt att framlägga. Dess yttre skick, ett litet pappersark med en af rättelser vanställd skrift⁴ skulle väckt starka

¹ En öfverenskommelse slöts under hanseatisk bemedling i Lübeck d. 10 sept. 1425 mellan kon. Eriks sändebud och hertig Henrik samt hans bröder om vapenhvilans förlängning till s. Jakobs dag (d. 25 juli) 1426 och om ett möte i Flensborg för freds uppgörelse. Detta möte egde rum, men förlikningsförsöket misslyckades och kriget utbröt i juli sistnämnda år.

² Det heter i brevet: »Sust weren viele und mancherley teydung zwischen den reichen, die wurden alle hingerleget. Wir vornehmen, dass sie alle die Sweden und die von Norwegen gerne freden hetten und mer teyduunge begeren wen krieges, sunder alleine die Denen, die welden gerne krieges». Afskrift i danska Geheimearkivet från statsarkivet i Königsberg. Daac, K. Christiern I:s Norske hist. 1448—1458. Christiania 1879, sid. 2.

³ D. 18 okt. 1426. Korner, Chron. (Eccard, Corpus. II, 1273). Jfr Danska rådets bref till det svenska, dat. Köpenh. d. 10 dec. 1426; Styffe, Bidr. II, n. 90.

⁴ Se den fotolitografiska afbildningen af akten i »Sverges Traktater» II.

misstankar mot aktens auktoritet, och en riktig och fullständig uppgift om beseglingen skulle tillintetgjort den. Man kunde ju icke begära, att detta papper, besegladt af sju Svenskar och tre Danskar, skulle erkännas som en för alla rikena bindande akt. Norrmännen skulle ju genast finna, att de norske representanterne icke beseglat detsamma. Man uttänkte då ett om fyndighet vittnande, men icke aktuingsvärdt medel, att hjälpa sig ur denna svårighet. En afskrift af akten togs i den mest lagliga och fulländade form på pergament, bestyrkt med sju hängande sigill och notarialattest. Med originalets röjande besegling redde man sig ock. Om¹ sigillen till största delen förstördes, kunde en närmare specifikation af beseglingen icke ega rum. Man kunde med särskildt nämmande af några sigill, hvilka man förklarade sig igenkänna, för öfrigt inskränka sig till att intyga, att man funnit handlingen med sigill bestyrkt. Uppgaf man då icke heller med ledning af de qvarsittande fragmenten antalet af de sigill, som varit patryckta, doldes den vigtiga omständigheten, att ett stort antal af de i texten sasom beseglade namngifne radsherrarnes insegel i verkligheten aldrig varit pasatta. På detta sätt komme vidimationen att ingifva den föreställningen, att väl de flesta sigillen vore förstörda, men att, då intet annat anmärktes, beseglingen ursprungligen varit fullständig¹. Så har man ock i sjelfva verket gatt till väga. Vidimationen innehåller, att man funnit handlingen oskadad (»integram») och några af de beseglade radsherrarnes sigill, nämligen de tvänne ärkebiskoparnes och riddaren Sten Bengtssons, väl bibehållna, men de öfriga *af ålder eller annan orsak* (»propter vetustatem aut alias»), till en del, eller helt och hål-

¹ Denna punkt är omarbetad från sin ursprungliga lydelse, sådan den äfven i Traktatverket (II, sid. 583) förekommer. Jag hade nämligen uppfattat vidimationen sålunda, att af densamma ändock framgick, att blott tio sigill funnits på originalet; men vid förnyad läsning har jag märkt, att man försigtigtvis undvikit den fara, som kunde legat i att på något sätt antyda detta förhållande. I öfverensstämmelse med den gjorda omarbetningen af ofvanstaende punkt, är äfven på nästa sida en punkt ändrad.

let sönderbrutna och förderfvade. En noggrann undersökning af dokumentet öfvertygar en hvar, att samtliga dessa sigill varit med synnerlig kraft patryckta. Att antaga, att dessa vaxsigill under de tjuguaatta år, som förflutit sedan de patrycktes, skulle af alder förderfvats, är omöjligt. Att akten denna tid varit mycket i bruk, strider mot all sannolikhet, och papperet vittnar icke heller derom. Skulle ater sigillen skadats af någon tillfällig olycka, måste äfven papperet i och med detsamma hafva lidit af ett sadant vald, hvilket icke kunnat vara obetydligt. Men än i dag, efter snart fem århundraden, märkes icke att papperet varit utsatt för någon oaktsam, mycket mindre för någon våldsam medfart, och dessutom intygas, såsom nyss anfördes, i sjelfva vidimationen, att man funnit handlingen oskadad. Biskopens af Roskilde sigill, hvilket varit till en stor del tryckt uppe i texten, är till hela denna del borttaget med den försigtighet, att icke en enda bokstaf blifvit skadad. Detta har tydligen skett, då afskriften skulle tagas. Vid samma tillfälle hafva ock de öfriga sigillen, hvilka man i vidimationen icke finner uppgifna sasom igenkända, utan tvifvel blifvit afsigtligt förstörda. Det bör också icke förvåna. När man icke drog i betänkande, att vilja gifva akten ett falskt sken af giltighet, fans ingen annan utväg. Ändamålet att dölja beseglingens verkliga beskaffenhet vans på detta sätt; och, såsom vi sett, ännu sedan den moderna kritiken tagit dokumentet under granskning, har detta konstgrepp, ehuru man upptäckt att de patryckta sigillen äro blott tio, likväl på hela uppfattningen af akten allt intill denna dag utöfvat en vilseledande verkan¹.

¹ Det är icke utan intresse att se, hvilka de varit, som deltagit i denna sak. Vidimationen är utfärdad af den i det föregående nämde biskop Johan (Jöns Andersson) af Roskilde jemte vittnen och notarie d. 11 september 1425 på Kalundborg, der den tiden konungens arkiv befann sig. Inför biskopen hade, heter det, Oslo-kaniken Thoke Nilsson i konung Eriks namn framträtt och presenterat ett öppet pappersdokument, med

Den nu omhandlade åtgärden skedde i konungens och Danmarks intresse. Nagot bestämdt vittnesbörd om afskriftens användning finnes emellertid icke. Närmast ligger, att den förevisats för de då samtidigt i Danmark varande svenske och norske radsherrarne, om hvilkas mot-

anhallan, att biskopen måtte värdigas låta transsumera nämnda handling. Med bifall härtill hade biskopen tillika med notarius publicus och andra vittnen noggrant granskat densamma, och funnit den sådan som redan är nämnd. Utom af biskopen af Roskilde har afskriften bestyrkts och besegnats af på stället närvarande, biskop Johan (Jon) af Oslo och greve Witslaw af Eberstein (Nougarden), samt af tillkallade vittnen, nämligen vapnarne Thorbern Jönsson, slottshöfvidsman på Kalundborg, Otto Meinerstorp, Conrad Massow och Tymme Bolzendaal. Notarie var Henrik Romer, «clericus Caninensis diocesis». Bland granskarne voro således, när notarien medräknas, icke mindre än fem Tyskar. Thorbern Jönsson, hvilken tillkallats såsom höfvidsman på slottet, der dokumentet förvarades, har säkerligen icke heller varit någon synnerligt kompetent granskare. Utom notarien är det således de tvänne biskoparne och kaniken Thoke Nilsson, som varit de verksamme. Om biskop Jöns af Roskilde är redan taladt. Den andre, biskop Jon af Oslo, förtjenar synnerlig uppmärksamhet. Han var infödd Dansk, af familjen Blik, men hade det oaktadt 1421 genom konung Eriks gunst och bemedling erhållit Oslo biskopsstift. Denne Jon hade stått i drottning Margaretas tjänst och stod nu i konung Eriks, som gjort honom till kansler i Norge, antagligen samtidigt med hans utnämning till biskop derstädes. Han vistades likväl ännu 1425 fortfarande i Danmark och träffas först året derefter i Oslo. Att det var en kanik af hans kyrka, den ofvannämde Oslo-kaniken Thoke Nilsson, som i konungens namn presenterade dokumentet för biskopen af Roskilde, ger anledning att förmoda, att biskop Jon var hufvudledaren, desto hellre, som han äfven annars gjort sig känd som en föga samvetsgrann man. Att för öfrigt icke en enda medlem af Danmarks råd eller i allmänhet Danskar, utan för saken främmande Tyskar tillkallades för att bevitna afskriften af den på danska språket skrifna akten är betecknande och passar väl ihop med förchafvandet. På afskriftens framsida finnes med samtidig hand tecknad: »Instrumentum paa thesse riges, Danmarks, Norges oc Sweriges forbindelse»; derefter af annan hand tillagdt: »met thet at the i alle try righen effter drottning Margretes hielp anname koning Erik til koning»; derefter vidare med en senare hand: »och forpliet thenom at blifue wnder een koning tiill euigh tydt mett flere article»; derefter slutligen med en hand från 1500-talet: »haec data sunt 1397. instrumentum vero anno etc. 1425». Dessa påteckningar ådagalägga, som man finner, samma uppfattning af akten, som den afskriften åsyftade att göra gällande. Dokumentet finnes i danska Geheimearkivet. Af de sju vidhängda sigillen äro ännu i behåll: n. 1, biskop Jöns af Roskilde; 3, greve Witslavs; 5, Otto Meinerstors, och 6, Konrad Massows; sigillen n. 2, 4 och 7 äro bortfallna. Se bilag. II, sid. 95--97.

sträfvighet nyss är taladt¹. Om drottning Philippa, som följande vår, 1426, i Vadstena hade ett sammanträde med det svenska radet, da medhaft afskriften och, förvisande densamma, aberopat 1397 ars unionsfördrag, kan man icke veta. Om så skett, kan man vara förvissad om, att denna ädla furstinna dervid handlat i god tro. Visst är, att år 1426 trupper skickades från Sverige till Danmark för att deltaga i kriget mot Holsteinarne². Som dokumentet, ehuru ansedt fördelaktigt för konungens och Danskarnes krigiska planer, innehöll stadganden, hvilka kunde aberopas mot det allt ifrån drottning Margaretas tid fortgående missbruket, att förläna slott och län i Sverige och Norge³ åt Danskar och Tyskar, torde likväl konung Erik och hans danske rådgifvare vidnärmare besinring icke varit angelägne om att gifva Svenskar och Norrmän tillfälle till att om dess innehåll inhemta någon grundligare kännedom. Ännu var väl ock risken, att minnet af dokumentets verkliga natur kunde väckas, för stor, att man skulle velat eller vågat mer än för tillfället och inom en trängre krets framvisa detsamma. Detta förklarar, hvarför, som vi skola finna, ingen afskrift kom

¹ Icke blott det sid. 41 citerade brefvet af d. 3 augusti, utan äfven tvänne af Styffe, Bidr. II, sid. xcii, anförda urkunder af d. 2 och 14 augusti visa, att svenske rådsherrar den tiden vistades i Köpenhamn.

² Att Norge beskattades i anledning af kriget mot Holsteinarne, derpå finnas urkundliga bevis, men någon urkund, som visar att Norrmännen med trupper deltagit i kriget, är ännu icke känd. Korner, Chron. (Ser. rer. Suec. III, I, p. 211) berättar emellertid uttryckligen under år 1426, att konungen samlat en här från alla *tre* sina riken, och nämner under samma år jemte Svenskar och Danskar äfven Norrmän vid Slesvigs belägring. 1415, april 16, är ett bref af kon. Erik utgifvet i Helsingborg, i hvilket konungen ålade allmogen i Viken, att i likhet med allmogen i Sverige och Danmark, utgifva full utfareledning inom en half månad efter brevets bekantgörelse, mot att sjelfve vara fric från att tåga ut. Dipl. Norv. IX, n. 224, efter orig. i svenska Riksarkivet. 1421, då konungens fogdar höllo ting med allmogen i Hedemarken och fördrade utfareledning, svarade bönderne, att de hellre ville göra krigstjenst. Dipl. Langeb. i danska Geheimearkivet. Daac i (norsk) Hist. Tidskr. IV. Kristiania 1877, sid. 72. Korners uppgift har således ingenting i sig sjelft osannolikt.

³ Jfr sid. 38 not 1.

till Sverige. Också är det först tio år efter afskriftens tagande, som åter något förnimmes om unionsdokumentet.

Missnöjet i Sverige hade slutligen genom det förtryck, som af de i riket inkomne främmande fogdarne öfvades, utbrutit i fullt uppror, och de svenske i Vadstena församlade rådsherrarne hade, plötsligt af Engelbrecht öfverraskade, tvungits att till konungen d. 16 augusti 1434 afsända ett bref, hvori de uppsade honom »tjenst, råd och troskap»¹. Konungen meddelade brefvet att ett antal medlemmar af det norska radet, som för tillfället vistades i Köpenhamn, och ammodade dem, såsom i striden neutrale, att skrifva till de svenske rådsherrarne. Detta har skett i ett bref af d. 27 i samma månad². De norske rådsherrarne skrifva, att de finna uppsägelsebrefvet vadligt och obilligt, och erinra de svenske om deras pligter mot konungen och de tre rikena, »som nu länge i god endragt och kärlek samman varit». Härpå svarade det svenska radet i ett bref till Norrmännen, gifvet i Stockholm d. 12 september samma år³. I detta bref framställas punkt för punkt Svenskarnes klagomål, ständigt med aberopande af landets »beskrifne rätt» och konungens ed, den han svor, »då rikets män honom valde och anmanade till en konung och herre»⁴. Unionsakten aberopas ingenstädes i dokumentet, icke engång vid sådana punkter, der äfven den kunnat anföras till stöd för anklagelserna, liksom naturligtvis icke heller någon hän-

¹ Dipl. Norv. V, n. 644, efter en nästan samtidig afskrift i Vadstena klostres brefbok ä K. Biblioteket i Stockholm (sign. A 26), fol. 274 b.

² Dipl. Norv. V, n. 646, efter samma brefbok, fol. 275.

³ Dipl. Norv. V, n. 647, efter samma brefbok, fol. 275, 276.

⁴ Konung Erik hade, då han d. 22 juli 1396 hyllades vid Mora sten, aflagt sin konungaed efter Magnus Erikssons landslag, Konungabalken kap. 5. Se Rinkrön, utg. af Klemming II, v. 107 o. fl. Detta styrkes äfven af en uppteckning från drottning Margaretas tid om en försäkran, hvilken hon, sannolikt 1403, skall hafva gifvit Svenskarnes. I denna skrift anføres konung Eriks Svenskarnes tillsvurna ed i öfverensstämmelse med samma landslag. Tr. af Reüterdahl, Svenska Kyrkans hist. III, 2, sid. 529, efter en handskrift från början af 1400-talet å universitetsbiblioteket i Upsala.

syn tages till denna handling, då ett pastaende på grund af densamma skulle förlorat sin befogenhet. Detta kan likväl icke sägas innebära något bestämdt bevis emot unionsdokumentets giltighet. Då intet exemplar af akten fans i Sverige, kunde man icke, äfven om man erkände dess giltighet, gerna aberopa ett dokument, till hvilket man icke hade tillgång, hvarken i original eller afskrift. Om någon förbindelse mot de andra rikena på grund af unionen förekommer icke heller något. Af det norska brefvet hafva vi likväl sett, att man från andra sidan icke lemnade denna synpunkt af tvisten obeaktad, och det brytande af unionen, som den svenska till konung Erik ställda uppsägelsen innebar, har utan tvifvel gifvit anledning till att från konungens och Danskarnes sida unionsakten nu blifvit återopad. På detta sätt förklaras nämligen, huru, efter den i föregående svenska handlingar påfallande tystnaden, hvad unionen och unionsdokumentet beträffar, detta helt plötsligt framträder som en gällande statsakt. I den preliminär-förlikning, som d. 3 maj 1435 i Halmstad afslöts mellan danska ombud, å konung Eriks vägnar, och svenska fullnägtige, har en paragraf blifvit intagen, hvilken innehåller i sitt första moment, att *unionsakten mellan rikena skulle förblifva i sin fulla kraft*, och i sitt andra moment, att den på nästa möte, hvilket var utsatt att hållas d. 29 juli samma år, *skulle framläggas i original eller bestyrkt afskrift*¹. Det är icke svårt att inse, att det förra momentet, unionsaktens erkännande, inkommit på fordran från de kungliga ombudens sida, och det senare, förpligtelsen af aktens meddelande, på de svenske fullnäktiges anhållan.

Innan jag går vidare vill jag något närmare taga i betraktande, huru både den anmärkta fullständiga tyst-

¹ »Item att sammanbindelse brefwit, som riiken äro med sammanbundin, skal blifwa widh sino fulla macht; och thet bör förekomma opa fornämpda s. Olavi dagh i Stockholm eller fullkommeligit widisse och instrument ther aff i samme stadh». Akten tr. af Hadorph, a. st. sid. 86—90.

naden och det derpå följande fullständiga erkännandet i fråga om unionsdokumentet rätteligen böra uppfattas. Man har i den omständigheten, att unionsdokumentet i atskiljliga handlingar från åren 1433—1435, framför allt i det ofvan anförda svenska brefvet till Norge, icke med ett ord blifvit omnämndt, velat se ett bevis på att dokumentet icke var i Sverige bekant, eller ock åtminstone icke tillerkändt någon auktoritet¹. Hvad kunskapen om dokumentets existens beträffar, så är detta påstående utan tvifvel oriktigt. Redan de svenske rådsherrar, sju till antalet, som beseglade dokumentet, voro tillräckligt många, och genom sina släktförbindelser och sin egenskap af rådsherrar så betydande, att det omöjligt kan antagas, att icke genom dem en tradition om dokumentet skulle utbredt sig bland dem, som deltog i det politiska lifvet. Att likväl, då i Sverige ingen tillgång fanns till dokumentet, denna tradition under årens lopp skulle blifva allt dunklare och oredigare i fråga om aktens innehåll och äfven om dess verkliga karakter, är lika naturligt². Det var till följd häraf det kunde blifva möjligt för konung Erik att genom 1425 års bestyrkta afskrift med hopp om framgång söka gifva akten en yttre skepnad, egnad att bibringa den tro på dess giltighet, hvilken konungen då ansåg för sina planer fördelaktig. Han tyckes derefter hafva latit dokumentet hvilat; men äfven om icke andra skäl verkade, nödgade honom sedermera konsekvensen att fortfarande framställa akten som en giltig och lagligt förbindande handling. Hvad Svenskarne angår, så nöjde de sig ditills med att erkänna unionen, som ett faktum, men höllo sig för öfrigt till sin »beskrifne rätt», såsom det heter i det ofvan anförda brefvet, hvilken de från unionens begynnelse sökt att åt sig häfda, och till konungens åt dem

¹ Paludan-Müller, *Observ. crit.* 71 § 5.

² En viss tvetydighet hade, hvad karakteren beträffar, vidlådit akten alltifrån dess tillkomst som ett besegladt dokument. Jfr hvad jag sid. 33—35 och 38, 39, yttrat om Svenskarnes ställning till akten och till drottningen.

aflagda ed. Att härmed kunnat vara förenad kännedom om unionsdokumentets tillvaro, framgar icke blott af hvad i det föregående är anfördt, utan kan, hvad särskildt beträffar det ofvannämnda brevet till Norge, fullkomligt bevisas. I denna handling förekommer nämligen främst bland de beseglade en svensk man, hvilken, redan år 1388 en ibland dem, som till Sverge inkallade drottning Margareta, år 1397 var en af de sju Svenskar, hvilka beseglade unionsdokumentet. Denne man var biskop Knut af Linköping, tillhörande den ätt, som senare kallades Natt och Dag¹. Det är onekligen anmärkningsvärdt, och bestyrker hvad jag yttrat om de svenske representanternes ställning till unionsdokumentet och om deras mening med dess besegling, att biskop Knut icke fann sig hindrad att besegla hvarken den nyssnämnda Halmstadsförlikningen, i hvilken unionsakten erkändes och förklarades skola förblifva »vid sin fulla magt», eller den derpå följande definitiva förlikningen i Stockholm d. 14 oktober, der detsamma upprepades. De politiska skäl, af hvilka biskop Knut leddes, äro tydliga. Uppträdet i Vadstena i augusti 1434 mellan biskop Knut och Engelbrekt visar, att biskopen endast med våld kunde tvingas att deltaga i det uppsägelsebref, som der uppsattes, att han följaktligen icke önskade unionens upplösning, men å andra sidan finner man honom dock omedelbart derefter som en motståndare till de öfvergrepp mot kyrkan och staten, hvartill konung Erik i Sverge gjorde sig skyldig. Enär unionsdokumentet, långt ifrån att gifva stöd åt det magtmissbruk, öfver hvilket Svenskarne i synnerhet klagade, nämligen svenska slotts och läns öfverlemmande åt utländske män, tvärtom innehöll förbud deremot, och, om det erkändes såsom rättsgiltigt,

¹ Biskop Knut har för öfrigt äfven deltagit i beseglingen af åtskilliga andra bref, som från Sverge utgingo mot konung Erik, de senaste daterade omkring en månad före förlikningen i Halmstad. Hadorph, Rimkrön. II, sid. 77—84; Lagerbring, Svea Rikes hist. IV, sid. 576—578; Styffe, Bidr. II, sid. 261—266.

kunde, sasom ar 1436 på mötet i Kalmar ock verkligen skedde, aberopas till stöd för Svenskarnes yrkanden, är det salunda ganska förklarligt, att biskop Knut i fråga om dokumentets erkännande var villig att foga sig efter konungen och hans danske fullmäktige, da de, fruktande sjelfva unionens upplösning, funno rädligt, att redan i preliminärförlikningen i Halmstad fordra insättandet af den anförda paragrafen. För denna min asigt, att biskop Knut vid sitt erkännande af unionsdokumentets rättsgiltighet bestämdes deraf, att han, sasom varande en af de Svenskar hvilka beseglat dokumentet, hade kännedom både om dess innehåll och om de i 1397 ars unionsmöte deltagande svenske radsherrarnes särskilda ställning till detsamma, finner jag äfven ett stöd i den omständigheten, att ar 1436, da ett nytt förslag till unionsakt uppsattes af en komité, i hvilken sutto tvänne från 1397 ars unionsmöte kvarlevande män, hvilka *icke* voro Svenskar, utan den ene Dansk, den andre Norrman, 1397 ars unionsakt icke erkändes som rättsgiltig, utan betecknades sasom endast ett förslag. De tvänne i komitén varande svenske ledamöterna hade icke deltagit i 1397 ars unionsmöte och biskop Knut var da afliden¹. Jag återkommer härtill längre fram.

Emellertid var nu genom den nämnda preliminärförlikningen unionsdokumentet erkänt som en lagligt förbindande handling. Ett nytt möte var utsatt att hallas d. 29 juli i Stockhohn, der konung Erik sjelf da skulle sammanträda med det svenska radet och andra »gode män af Sverige». Konungen blef likväl icke i tillfälle att till denna dag dit ankomma, utan anlände först fram på hösten. Da blef d. 14 oktober (s. Calixti dag) en definitiv förlikning besegrad². Bland villkoren förekommer,

¹ Biskop Knut dog 1436, enligt Diarium Wadstenense d. 12 mars, enligt Necrol. Lincopense d. 23 april; ännu på mötet i Arboga i januari samma ar finner man honom närvarande.

² Tr. af Hadorph, Rīm-kron. II, 94—99: hvad i förlikningen hänsköts till skiljedomare afgjordes af desse genom en akt, utgifven i Stock-

att konungen skulle »styra och radha land och slott och Ubsala ödher medh *inländska* män äpter Sweriges lagh och som konungs ede vthwiisa»¹, med undantag likväl för Stockholm, Kalmar och Nyköping, hvilka konungen skulle ega rättighet, att, om han sa finne för godt, anförtro åt Danskar eller Norrmän, ett medgifvande hvilket af konungen erkändes såsom gaende utöfver hans lagliga rätt. Vidare heter det: »Item är och nw dägthingat mellom oss konung Erich forskrefwen och rikesens män aff Sverige, swa att wii williom och skolom oförtöfwad antwarda slotzlofwen vppa wan dödh over alt riiket i Sverige swa wäl aff förnäpde try slott som om all annor in til theus hand, som rikesins män aff Sverige til konung wällia epter wan dödh, som Sweriges lagh vthwiisar, vthan Gudh thet swa gifwer, at wii ähta barn äpter oss lathe, och thet tha ther vmga som thet sigh bör äpter laghbokena; och skal thesse forskreffne dägthingan engte wara forbindelsebrefwen, som riiken Sverige, Danmarck och Norge äre medh sammanbundne², eller nogor annar breff eller privilegia vppa badhe siidher til hinders eller forfang, men the skole blifve widh thera fulla macht; och hwart riike skal hafwa genstan här eena vtskrifft vnder [x: eller] instrument aff forskreffna forbindelsebreff, blifwa skolande i hwart riike.

holm d. 18 i samma månad; s. st. sid. 99—103; båda akterna enligt uppgift efter originalen.

¹ Detta hänvisar på Magnus Erikssons landslag, ty blott i den förekommer detta i konungens ed.

² Då på detta ställe talas om mer än ett förbindelsebref, är utan tvifvel här äfven hyllningsakten eller trohetsförsäkran af d. 13 juli samma år åsyftad. Man finner af en påteckning å akten, att äfven den varit ansedd som en unionsakt; en upplättning, som kan försvaras ur den synpunkten, att den är en af de tre rikenas representanter gemensamt afgifven försäkran om tro och lydnad åt konung Erik. Den på aktens framsida med samtlig hand gjorda kanslipåteckningen lyder: »Hwre alle thry rikens radh lowedhe min herre troskap i Kalmarne, tha han wardh kronadh oc at thesse iii rike skole bliue til samen vnder hanum». Bil. III. Konungen hade väl medtagit till Stockholm båda akterna, akten af d. 13 juli i original, akten af d. 20 i afskriften af 1425.

Denna förlikning var, enligt urkunden, sluten mellan konung Erik och hans medhjelpare och synnerligen »de af Stockholm», a ena sidan, och riksens rad och män uppa menige riksens inbyggares och allmoges vägnar i Sverige, a den andra. Den i preliminärakten i Halmstad erkända lagligheten af unionsdokumentet var nu alltså af Svenskarne ytterligare bekräftad, samt derat gifvet ett starkare eftertryck genom tillägget, att hvart rike genast skulle hafva en afskrift af dokumentet, hvilken derstädes skulle förblifva¹.

I öfverensstämmelse med denna uppfattning har man ock i sjelfva verket följande året aberopat dokumentet. Förlikningen i Stockholm hade icke blifvit bestående. Ett i januari 1436 i Arboga samladt möte hade uppsagt konung Erik trohet, om han icke till d. 19 februari afhjelpat de af mötet i dess bref anförda klagomålen. Redan före denna termin hade likväl uppresningen åter börjat; konungen hade sökt Hansestädernas bemedling, och på ett möte i Vadstena hade d. 3 juni ett stillestandsfördrag slutits, i hvilket man öfverenskommit, att för fullkomlig freds och förliknings upprättande ett nytt möte skulle sammanträda i Kalmar d. 15 juli.

Till detta stora möte, hvilket tog sin början i senare hälften af nämde månad och fortfor till d. 1 september, hade konung Erik personligen infunnit sig. Svenskarne representerades af sju fullnägtige, bland dem främst drotsen Christiern Nilsson och biskoparne Thomas af Strengnäs och Magnus af Åbo. Sasom medlare och skiljedomare

¹ Att unionsakten, såsom i Halmstad var öfverenskommet, för mötet i Stockholm framlades, anser jag icke vara skäl att betvifla. Mötet varade tämligen länge och beslutet visar, att afseende varit fästadt vid unionsakten och föranlett ett särskildt moment deri. Mötets medlemmar böra således antagas hafva tagit kämedom om akten. Bland de på mötet i Arboga kort derefter, redan i januari 1436, framställda klagomålen öfver af konung Erik ouppfyllda eller brutna löften, förekommer icke någon beskyllning för underlåtenhet i uppfyllandet af denna punkt i Halmstadsförlikningen. Dessutom gifver stadgandet i Stockholmsakten, att hvart rike *genast* skulle hafva en afskrift af unionsakten, tydligt tillkänna, att mötet forutsatte eller visste, att dokumentet verkligen var att omedelbart tillgå.

voro närvarande femton danske radsherrar och åtta hanseatiske borgmästare och rådmän, två från hvar af städerna Lübeck, Wismar, Hamburg och Lüneburg. Dessutom bevistades mötet äfven af andra svenske och danske herrar och män, samt i konungens följe af tre pommerske hertigar och flera tyske grefvar och riddare.

Det förnämsta tvistämnet mellan konungen och Svenskarne rörde Svenskarnes fordran, att slott och län skulle anförtros endast åt inländske män, hvarmed de förstodo landets infödde. För att bevisa rättvisan af sitt yrkande, öfverlemnade de svenske fullmäktige till medlarne en förklaring¹, i hvilken främst aberopas Sverges lagbok, hvarmed man af de anförda citaten finner, att de menat konung Magnus Erikssons landslag. De anföra Konungabalkens femte kapitel, fjärde paragraf: »Ey ma vthländsker man i konungs radh wara och ey husom eller landum eller Upsala ödom radha»². Derefter, i ett af de följande momenten af förklaringen, anföra de, för att styrka att konungen icke egde rätt att för Sverige följa någon annan lag: »*Item i Forbindelsebrefwet staar: att ingen rätter dragis vthaff ett rike och i thet andra, vthan hwart rike styres medh sin lagh och rätt, som konung bör i hwart rike göra; och framledis i samma brefwit staar swa: at alle the artickler ther vthi staa, skule swa vtyydes, at thet komme till gagn och fridh*». Unionsdokumentet är här aberopadt i jembredd med Sverges lag sasom en *lagligt gällande handling*, hvilken gaf stöd åt deras yrkande.

I de danska riksrådens berättelse till konung Erik om deras underhandlingar med de svenske fullmäktige,

¹ Tr. af Hadorph, Rīm-krön. II, s. 115, 116.

² Den ordagramma lydelsen af nämde paragraf i Magnus Erikssons landslag är: »Fiarþe æt þan rike sino Snerike skal styra ok rafa með inkenzskum mannum ok ei vthenskum. æfter þy sum gamul lagh oc rikisins reter hauer af alder varit; oc ei ma vthenzskar man i rafi þans takas, ei husum ællie landum rafa, ok ei Upsala öþum ællie sua gamul kronuma goz, æt ængin minnis ællie af samme saghu veet huru þæt først vndir hona kom». Schlyters uppl., Lund. 1862, sid. 9, 10.

yttra de, att Svenskarne anhallit om deras bemedling hos konungen, att han måtte lata dem få atnjuta deras beskripte rätt, frihet och privilegier, och att de besvurit dem derom, bland annat under aberopande, att de, Svenskarne och Danskarne, *lofvat och skriftligen inbördes förbundit sig att erärdligen blifva tillsammans under en konung, ett hvar rike dock med bibehållande af dess egen rätt*¹. Äfven här hafva Svenskarne aberopat unionsdokumentet och de danska riksraden hafva godkänt det samt hos konungen understödt deras anhållan. »*De vetat*», yttra de i sin skrifvelse till konungen, »*intet bättre, än att konungen styr och regerar hvar och ett rike efter dess egen lag och icke drager någon rätt ur det ena riket in i det andra*»². Äfven a danska sidan citeras sålunda här unionsdokumentet.

Konungen gaf efter. Fred och förlikning slöts d. 23 augusti³. Urkunden derom är utgifven d. 1 september⁴, i form af en skiljedom, men besegrad icke blott af skiljedomarne utan äfven af konung Erik och de svenske fullmäktige. I detta dokument aberopas unionsdokumentet ingenstädes, således icke heller på det ställe i denna akt, som motsvarar den i Stockholmsförlikningen förekommande, i det föregående anförda paragrafen, der det efter föreskriften angående slottens öfverlatelse efter konungens död, tillägges, att hvad i detta afseende var öfverenskommet icke skulle vara »förbindelsebrefven, som rikena voro med sammanbundne, till hindars eller förfång, utan

¹ »also wi secht unde brevet hadden underlank, dat wi ewichliken tosamende unde[r] enen koninghe scholden bliven, doch en jewelik rike to blivende bi sinem rechte». Hanserecesse 1431—1476. I, sid. 545, efter en handskrift i Wismar.

² »wete wi ok beters nicht, men en jewelik rike bi sinem rechte [blive], unde dat jwe gnade rade unde regere cyn jewelik rike bi sinem rechte unde teen nen recht ut deme enen rike in det andere». Hanserecesse, a. st. sid. 546.

³ »an sunte Bartholomeus avende». Hanseree, a. st. sid. 538.

⁴ »uppa s. »Egidii abbatis dagh». Hadorph, a. st. sid. 115. Det tyska exemplaret i Hanseree, a. st. sid. 547—551, har ingen annan datering än orten och året.

de förblifva vid sin fulla magt»¹. Här står det blott, att slottslofven härefter skall vara »satt och antwardat uppa riiksens kor äpter förskrifna wars nadigs herra konungs Erichs dödh, som thera beskrifna rättir utwiisar»². Slutligen förekommer i den tyska redaktionen af skiljedomen till sist en paragraf, hvilken med afseende på frågan om unionsdokumentet icke saknar vikt³. I sista momentet af denna paragraf råda nämligen skiljedomarne konungen att med dem, hvilka han nu här hade med sig, öfverenskomma om ett annat möte, på hvilket alla tre rikenas råd måtte komma tillhopa, för att vidare öfverväga, om hvad som kunde lända till rikenas välfärd och i synnerhet *om deras förbund att blifva tillsammans för kommande tider*⁴.

Vi hafva funnit, att under mötets förhandlingar unionsdokumentet både på svenska och danska sidan åberopats som en afgörande auktoritet. Uppmärksamheten synes hafva varit allvarligt riktad på denna handling. Det är troligt nog, att konung Erik och hans förtrogne nu icke höllo särdeles mycket på densamma. Det är mer än sannolikt, att »förbindelsebrefvets» åberopande af både Svenskar och Danskar mot konungens favoritpolitik, att indraga utlänningar i Sverge, alldeles omstämt hans tänkesätt i fråga om detta dokument⁵. De inre reella bristerna i

¹ Se i det föreg. sid. 51.

² Hadorph, a. st. sid. 111.

³ Denna paragraf finnes icke i Hadorphs text, hvilken i stället innehåller en uppmaning till vederbörande att å båda sidor hålla, hvad i skiljedomen blifvit stipuleradt. Jfr Hanserec. a. st. sid. 550, 551, och Hadorph, a. st. sid. 114, 115.

⁴ »und sundrigen umme de verbindunge der rike tosamende to blivende to tokomenden tiiden». Hanserec. a. st. sid. 551.

⁵ På konungen gjorda föreställningar, att fästa afseende vid Svenskarnes yrkande, att slott och län måtte anförtrors endast åt inländske män, svarade han karakteristiskt nog: »Sa hade han icke mottagit riket af drottning Margareta». Unionsdokumentet stod äfven genom sitt stadgande om konungavalet i vägen för konungens sträfvan att i Sverge och Danmark få brorsonen, hertig Bugislav af Pommern, erkänd som tronföljare. Konungens motiv förtjenar likväl att beaktas. Bugislav var nämligen enligt de norska akterna af 1388, d. 16 febr. och 1389, juni, konungens

akten, särdeles beträffande konungavalet, hafva för öfrigt utan tvifvel bade hos konungen och radsherrarne väckt tanken på behöfligheten af en ny föreningsakt¹. Som visst kan därför antagas, att ifran mötet i Kalmar är att härleda, att en komité af sex ledamöter utsags, för att utarbeta det förslag till unionsakt, som kort derefter framträdde. Denna handling, i hvilken sättet för unionskonungens väljande är i yttersta detalj utarbetadt, vardt sjelf aldrig mer än ett förslag, men unionsdokumentet nämnes deri på ett sätt, som ger den ett särskildt intresse i den fråga, som här är föremål för undersökning.

Den nämnda komitén bestod af de tre rikenas ärkebiskopar, Hans Laxman af Lund, Olof af Upsala och Aslak af Nidaros, samt af tre verldslige riksråd, riddarne Axel Petersson från Danmark, Christiern Nilsson från Sverge och Endride Erlandsson från Norge. Desse herrar voro alla gamle män och två af dem, Axel Petersson och Endride Erlandsson, hade sjelfve deltagit i unionsmötet år 1397 och beseglat vittnesakten om konung Eriks kröning. Det är troligt, att man i de sistnämndes personliga erinringar har att finna grunden till den riktigare uppfattning af unionsdokumentets verkliga natur, som uppenbarar sig i det förslag, hvilket af komitén uppsattes. Man kan visserligen icke veta om 1397 års förslag blifvit delgifvet mötets medlemmar eller om, da det blef färdigt, Axel Petersson och Endride Erlandsson ännu voro vid mötet närvarande,

laglige efterträdare i Norge. (Sverges Traktater II, sid. 647—654). För att icke äfventyra unionens upplösning, om Svenskarne och Danskarne vid hans fränfalle valde någon annan, ville han hafva Bugislav erkänd som tronföljare. Det var en motsägelse af honom, att på samma gång vilja hafva unionsdokumentet erkändt och tillika betrakta Norge som ett arfrike. Det är uppenbart, att han icke tog det särdeles noga med unionsakten, utan trodde sig kunna framtaga och återopa den, när den för tillfället passade. På mötet i Kalmar 1436, der hertig Bugislav sjelf var närvarande, kom denna fråga icke före.

¹ Härå har man att finna orsaken, hvarför Stockholmsmötets stadgande, att hvart rike skulle hafva en afskrift af unionsdokumentet, hvilket icke tyckes hafva blifvit verkställt, nu icke förnyades.

följaktligen icke heller huru noggrann deras kunskap varit; men så mycket finner man dock, att de vetat, att på unionsmötet 1397 frågan om föreningsakten stannat vid ett förslag. Det ställe i den år 1436 utarbetade akten¹, som rör unionsdokumentet af 1397, förekommer i inledningen. I denna heter det: »Swa finner war naduga herre konung och wiï alla nagre beseglet breff och *ett förram och ett begriiff* aff then samma ädela förstinnan och aff the beste män, som tha i riiken wore, ther the keeste tha för the[t] besta, hon medh them och the medh henne, thet thesse try riiken skole altiïd blifwe tilsamman til ewig tiïd, altiïdh een konung hafwa öfwer all try riiken: och skedde the[t] i then tiïdh, tha war nadige herre konung wart krönt i Calmarna.»

Jag har redan nämnt, att det »förram och begriiff», som här omtalas, redan af Georgii antogs syfta på 1397 års unionsdokument, och att med dessa från plattyskan lanade ord förstas förslag eller utkast.

Det nya förslaget förkastades sannolikt af konungen själf; åtminstone förekommer intet spar, som antyder, att det på något möte varit föremål för öfverläggning. Öron och missnöjet började emellertid att gripa omkring sig äfven i Danmark och under uppresningarna i Sverige hade den enskilda magtlystnaden vaknat. Under dessa omständigheter började tanken på det möjligen önskvärda i själfva unionens upplösning att framträda. Den fann sitt uttryck i den nya unionsakt, som utan konungens deltagande eller samtycke d. 9 juli 1438 i Kalmar af det svenska och danska rådet upprättades². I denna akt är

¹ Tr. af Hadorph, a. st. sid. 117—123, och af Wegener, Geheimearchivets Aarsberetninger II, sid. 31—38.

² Tr. af Hadorph, a. st. sid. 124—126 och af Wegener, a. st. sid. 38—40. Det var uppenbarligen en usurpation af de svenska och danska riksrådens sida att upprätta en unionsakt mellan de tre rikena utan det norska rådets deltagande och konungens samtycke. Att här vidare beröra detta hör icke till ämnet.

dokumentet af 1397 lagdt till grund, så att detsamma i många punkter ordagrant återgifves. Det nämnes likväl blott på ett enda ställe, detta likväl hufvudstället i akten. Det heter: »Item, som wi finne i *thet gamble förbund* riiken vnder een konung at wara etc., ther kunne wi ey nu yttermeer eens att warda at thenne tiidh, serdelis förty att oss aff Sverige är ey nu macht medhgifwen och engen aff Noriges radh är här när.» Derefter öfverenskomes, att när en ny konung skulle väljas, så skulle det icke ske förr, än alla tre rikenas fullmäktige sammankommit, da man först skulle afgöra, om det var nyttigast att välja en konung öfver alla tre rikena, eller om hvart rike skulle hafva sin egen konung, i hvilket senare fall rikena ändock skulle vara med hvarandra förbundne i ständig fred och skyldige att hjälpa hvarandra mot yttre fiender. Denna akt innehåller alltså i sig förutsättningen af unionens upplösning. Sjelfva grundtanken i Margaretas union, den gemensamme konungen, är i densamma icke erkänd som orubblig.

Af det sätt, hvarpå unionsdokumentet i den nya akten nämnes, kan man icke märka, att den uppfattning af dess karakter, sasom ett blott förslag, hvilken vi funnit i det år 1436 utarbetade unionsförslaget, gjort sig gällande; om än uttrycket »*thet gamble förbund*» förefaller något sväfvande, och icke så bestämdt, som de förut nyttjade benämningarne sammanbindelse- och förbindelsebrevet. Nagon skulle måhända kunna invända, att med uttrycket »*thet gamble förbund*», menas endast den dittills faktiskt bestående ordningen; men att dermed bör förstås sjelfva den skrifna akten, synes af det »*ete*», som slutar meningen och gifver den karakteren af ett citat. Det är icke utan sin vikt, att unionsdokumentet, da det nu försvinner ur det offentliga lifvet och öfvergår i traditionens osäkra vard, icke var bland politikens malsmän stämplat som en akt, hvilken på grund af oberättigad auktoritet för-

kastades, utan endast sasom en, hvars innehåll dels var i sig sjelft otillfredsställande, dels icke behagade de magt-egande. Man kan härvid icke undga att fråga sig, huru detta var möjligt, då i 1436 års unionsförslag så tydligt med ordet »förran» angifvits aktens verkliga och ursprungliga karakter. Flera omständigheter verkade derhän. Dels kom, såsom jag redan nämt, 1436 års förslag aldrig under offentlig diskussion; dels var unionsdokumentet af 1397 nu engång erkändt som en fullgiltig akt, och 1425 års bestyrkta afskrift, på hvilken, med ytterst få undantag, allas kunskap om akten grundade sig, var i allt så formfulländad och dölde så fullständigt originalets bristande besegling, att något tvifvel icke kunde väckas på att originalet icke hade rätt att gälla för hvad dess ordalydelse innebar; dels slutligen hade akten, när man om hösten 1435 i Sverige fick kännedom om dess innehåll, visat sig vara en verklig magna charta för den separata sjelfständigheten inom unionen, i hvilken egenskap den ock, som vi sett, på mötet i Kalmar 1436 kom till användning. Att man fortfarande i fullkomligt god tro antog den gamla unionsaktens ursprungliga rättsgiltighet visade sig ock på ett öfvertygande sätt några årtionden derefter. Unionen hade då varit faktiskt upplöst, men genom Karl Knutssons fördrifvande och Chistiern I:s upphøjelse på Sverges tron blifvit åter upprättad. Den fördrifne Karl Knutsson och Chistiern vexlade stridskrifter med hvarandra. Då, om någonsin, hade det väl varit anledning för konung Karl och hans anhängare att mot den danske konungen och det svenska unionspartiet lägga i dagen det ursprungliga unionskontraktets bristande giltighet. Konung Karl hade sjelf sett unionsakten, ehuru visserligen sannolikt endast i 1425:års afskrift, och kände dess innehåll. Han hade nämligen, efter att som vittne hafva beseglat preliminärförlikningen i Halmstad den 3 maj 1435, der unionsakten af de svenske

fullmäktige erkändes, såsom riksråd deltagit i det möte i Stockholm om hösten samma år, vid hvilket konung Erik framlade akten, utan tvifvel i den nyssnämnda, år 1425 tagna, bestyrkta afskriften¹, och hade beseglat den definitiva förlikningen den 14 oktober, i hvilken unionsaktens erkännande förnyades; slutligen hade han år 1438, da riksmarsk, varit en af de svenske rådsherrar, som tillsammans med danska riksråd under stadig hänsyn till unionsakten och flerstädes med ordagrann användning af densamma utarbetat den nya föreningsakten². Hade man under öfverläggningarne för den sistnämnda akten kommit till det resultat, att den år 1435 såsom rättsgiltig erkända unionsakten egentligen icke varit annat än ett förslag, eller ansett den uteblifna verkställigheten af dess utskrifning och besegling i sex exemplar hafva inverkat på dess rättsgiltighet, så skulle, om ock vid dessa förhandlingar man af ett eller annat skäl icke aktat nödigt

¹ Preliminärförlikningen i Halmstad innehöll, såsom i det föregående (sid. 47) är anfördt, att unionsakten vid det följande mötet skulle framläggas i original eller bestyrkt afskrift. Det var säkert icke utan skäl som konung Eriks sändebud, bland hvilka den från år 1425 kände biskop Jon af Oslo var den förnämste, i Halmstadsakten insatte detta alternativ.

² Den kunskap om unionsakten, som man på grund häraf måste antaga att konung Karl Knutsson och äfven flera andra svenske berrar, som deltog i 1438 års unionsförhandlingar, innehaft, ger mig anledning att här göra en anmärkning beträffande den betydelse, hvilken såväl Georgii som Paludan-Müller tillägga den fullkomliga tystnaden i Rimkrönikan samt hos Ericus Olai och Johannes Magnus om föreningsakten i Kalmar 1397. Som konung Karl Knutsson icke afled förr än 1470 och det är otvifvelaktigt, att den med honom samtidige författaren i Rimkrönikan icke var för konungen och hans omgifning främmande, strider det efter min åsigt mot all sannolikhet, att han icke skulle egt någon kännedom om den stora tilldragelsen i Kalmar, kröningen, mötet och unionsakten, hvad dess existens beträffar, ty om dess innehåll kunde hvarken han eller de efterföljande Ericus Olai och Johannes Magnus ega kännedom, då akten icke fans i Sverige att tillgå. Jag anser, att orsaken till den anmärkta tystnaden hos de två förstnämde och högst sannolikt äfven hos den tredje icke var okunnighet, utan var det af hat till unionen, som de icke ville omnämna, att en akt fans, hvilken ansågs som dess grundfördrag.

att dervid fästa afseende, kunskapen derom dock funnits hos Karl Knutsson, och det skulle varit mer än underligt, om han icke i de med Christiern vaxlade stridskrifterna skulle begagnat sig deraf. Konung Karl yttrar sig emellertid endast på följande sätt i detta ämne:¹ »Item som förnämpte Christiern aff Delmenhorst frändeles schref, att wii med falskeliget wold haffuom brutthett förbindingen medh [mellan²] the 3 rike, tilsammen att blifue wnder eenn konung, och oss medh woldh trengt till konniglige werdigheet, hwilke wii eij werdige äre, sa måg hwar en wiiss menniska wel merkia, att thet oss ock lygnachtige öffuer dichtet och öffuerskriffuet är»; han hade, fortfar han, blifvit mot sin vilja vald och tagen till konung, och, då han yrkat uppskof med valet, till dess ett af det danska rådet föreslaget möte i Halmstad blifvit hållet, hade man svarat, att Danskarne brutit föreningen mellan rikena³ och »therføre wore Swenske men mere plichtige att fölie och holle effter gammel Sweriges beschreenen lagh om thera konunge kor, en att holde sadana förbinding etc. oppå ricksens och theris förderf». Unionsakten af 1397, som enligt erkännandet 1435, i hvilket Karl Knutsson deltagit, utgjorde den rättsliga grunden för föreningen mellan de tre rikena »tilsammen att blifue wnder eenn konung», lemmas, som man finner, i striden alldeles oantastad. Man stridde der-

¹ Konung Karls andra försvarsskrift med anledning af konung Christierns och hans rådsherrars stämning till honom att möta i Tälge pingsttiden 1458, tr. af Styffe, Bidr. till Skand. hist. III, sid. 110—125, efter en kopiebok i Riksarkivet från slutet af 1500-talet (Erik Sparres kopiebok, sign. B 7) bl. 76—83, jemförd med en handskrift å universitetsbiblioteket i Upsala.

² Efter en handskrift från 1500-talet, hvilken innehåller blott denna del af försvarsskriften tillsammans med en afskrift af 1436 års unionsförslag. Samlingen Acta mediæ ævi i Riksarkivet.

³ Det ansågs hafva skett vid konung Christophers inkallande till konung i Danmark.

emot om hvem som brutit föreningen. Detta bevisar, att man ansåg den rättsligen grundad¹.

Min undersökning af unionsdokumentet är härmed afslutad. Jag har följt den märkliga urkunden från dess uppkomst till dess den träder tillbaka för en annan akt, och derefter vidare in i den tid, da dess eftermäle begynner. Jag har alltså hunnit gränsen för min uppgift.

Säger man nu, att den enda fullgiltiga handling, som vid kröningen i Kalmar kom till stand, var akten af d. 13 juli, i hvilken af alla tre rikenas representanter samfäldt trohet lofvades den gemensamme konungen, men icke ett ord finnes om rikenas förening, så är detta riktigt. Men icke dess mindre, da det i det danska rådets skrifvelse d. 28 (ell. 27) oktober 1438 till hertig Christopher af Baiern heter, att de tre rikena tillförne voro tillsammans förbundne, evinnerligen att samman blifva under en herre och konung², så ligger i detta uttalande väl icke en juridisk, men en faktisk sanning. Ty så visst det än är, att icke någon grundlag för de nordiska folkens förening framgick

¹ Att icke vid unionens slut någon misstanke fanns om grundfördragets ursprungliga giltighet, framgår på det mest ojäfviga sätt af den framställning som unionens beskaffenhet, som Olaus Petri i sin krönika gör omedelbart efter det han framlagt innehållet af hvad han förmenade vara den vid konung Eriks kröning antagna unionsakten. Se sid. 161 och 162 i Klemmings edition. Detsamma bevisar äfven det aberopande af unionsdokumentet, hvilket de norska riksråden gjorde år 1513 i Köpenhamn, för att protestera mot konung Christiern II:s användande af titeln »Norges riiges rette arffwingh». Den af drottning Margareta stiftade »bebindelsen» mellan de tre rikena innehöll, heter det i den af de norska riksråden utfärdade akten, »at the skule alltiidt tiill æwigh thiidt bliffue met eit fritt koor och wall vnder ein herre och konungh oc icke tiill arff», ther met koredæ the konungh Erick eftersom recessenn ther po giordt vdi Kalmarenn vdtwiiser». Dipl. Norv. IX, n. 476. Traditionen antog alltså unionsakten såsom giltig, äfven om dess innehåll och beskaffenhet så sjunkit i glömska, att man förvexlade förslaget 1397 med det af 1436, såsom i det föregående, sid. 4—6, är visadt hafva varit fallet med Olaus Petri och Svanning och högst sannolikt äfven med de norska riksråden.

² »ewichliken tho samende tho bliuende vnder enem heren vnuod koninghe». Danska rådets bref till hertig Christopher af Baiern, dat. Korsör, 1438, d. »28 octob. vigilia b. Simonis et Judæ apostolorum» (s. 27).

som resultat af 1397 års unionsmöte, så omisskänligt är det likväl, att de nordiska folken allt ifrån den tiden i allmänhet lefde i den föreställningen, att den förening, som invigts genom Eriks kröning på en gång till konung öfver alla tre rikena, skulle vara en förening för alltid. Det var utan tvifvel i den omständigheten, att denna föreställning verkligen fanns i det allmänna tänkesättet, som man har att finna den förnämsta orsaken till att unionsdokumentet kunde vardas accepterad som en fullgiltig akt, och att, äfven sedan det försvunnit ur den politiska användningen, det kunde talas om rikenas förbindelse, såsom hafvande äsyftat en, som det heter, evinnerlig förening. I unionsdokumentet står skrifvet, att, då konung Erik var krönt och i konungslig stol satt, då vardt »i förenämde timme och stad» öfverenskommet om en stadig och obrytelig sänja, fred och förbund, och derefter följer främst bland stipulationerna: att de tre rikena skulle hafva till konung denne konung Erik i hans lifsdagar och sedan evinnerligen en konung och ej flere, så att dessa riken aldrig mer skulle skiljas åt. Under hänförelsen af den storartade kröningsakten och hyllningen hafva dessa allmänna grundsatser om sänja, fred och förbund, samt i sammanhang dermed äfven grundsatsen om en evärdlig förening under en konung framstälts som den basis, på hvilken de tre folkens inbördes förhållande för framtiden skulle hvila¹. Det är intrycket och hagkomsten deraf, som de talrika deltagarne i kröningsfesten och mötet togo med sig derifrån och sedan fortplantade till de hemmavarande och till efterkommande. Men tyvärr ligger det ock något derunder, att man läser detta i ett dokument, skrifvet mer än en månad senare, och

¹ Uttrycket i unionsakten att beslutet om unionen med alla dess punkter var fattadt omedelbart vid sjelfva kröningen »i thenne mode som herefter fölgher» är en retorisk ackommodation för att sammanknyta fördragets samtliga speciella punkter med den vid kröningen uttalade grundtanken.

dertill i ett dokument, hvilket öfvergatt till efterverlden som ett vittnesbörd om, att man *icke* kom till en verkligt laglig lösning af den viktiga fragan. Om den stora allmänna grundtanken hade man under festens jubel förenat sig, men när de närmare villkoren för den evärdliga föreningen skulle uppgöras, da var det slut med enigheten, och äfven motviljan mot sjelfva grundtanken, som i förstone förstummats, vågade sig fram eller arbetade i det tysta. Det är annärkningsvärdt, att äfven vittnesakten om konungens kröning, den s. k. hyllningsakten, är gifven påfallande sent, eller först d. 13 juli, nära fyra veckor efter kröningen. Denna akt innehåller endast ett intyg, att konung Erik blifvit krönt till konung öfver alla tre rikena, en i allmänna ordalag hallen trohetsförsäkran, och löfte att så handla med anförtrödda slott och län, att man motsvarade visadt förtroende och kunde därför ansvara¹, samt slutligen en tacksägelse till drottningen. Förklaringen, hvarför denna akt, hvilken icke innehåller det ringaste, hvarom icke alla genast kunnat förena sig, men hvilken, såsom vittnesbörd om konungens kröning och såsom trohetsförsäkran bort vara afgifven omedelbart efter kröningen, trädt i dagen så långt derefter, ligger utan tvifvel deri, att denna handling ursprungligen varit ämnad att varda den enda och omfattande unionsakten. Men sedan tiden gått framåt under fruktlösa öfverläggningar, och man började att misströsta om att komma till enighet i sjelfva unionsfragan, har, måhända på drottningens be-

¹ »om slot, feste, land oc län, oc om al stykke, e huat thet helzt heder eller ær, som fornempde wor herræ koning Eric oc hans modher modhersoster, wor nadighe frwe, drotning Margarete, oss til trot hafue oc en hær efter til tro, ther wilghe wi oc alle aff thisse fornempde rike suo widher gora bothe i thorre lifuende liiff oc suo efter thorre doth, som the hafue oss til trot oc æn hær efter til tro, oc som wi wilghe suare oc waere bekende bothe for Gudh oc men». Man märke huru obestämdt allt detta är hållet. Man skulle icke i dessa saker yttrat sig på detta sätt, om man med dem varit på det rena och vunnen enighet *tillåt* beständare uttryck.

fallning, detta dokument, sålunda till innehållet reduceradt, blifvit utfärdadt.

Unionsdokumentet, som engång gäلت som en fullgiltig statsakt, har af den senare kritiken, ehuru frånkändt denna egenskap, dock varit ansedt som ett vittnesbörd om hvad man på mötet i Kalmar muntligen aftalt. Den föregående undersökningen har visat, att det är icke engång detta. Men dess historiska betydelse är, i den dager det nu föreligger, icke minskad utan ökad. Vi hafva sett, att det saknar allt bevis på erkännande af en bland kontrahenterne, och jag har visat, hvilken betydelse andra fullt konstaterade sakförhållanden gifva deråt. Men Norge, huru ovilligt det än var ståndt mot föreningen, var likväl under hela unionsperioden för magtlöst, att kunna göra sin vilja gällande. För unionens framtid ligger det ödesdigra förebudet icke så mycket i frånvaron af den norska beseglingen, som fast mer i det rent motsatta faktum, nämligen i aktens enhälliga bekräftelse af de svenske representanterne. Ty derpå kan man vara viss, icke är det kärlek till unionen, nit för dess upprättande och bestånd, som i denna enhällighet träder i dagen, utan omtanken, att på det kraftigaste bestyrka, att man från svenska sidan endast på de vilkor, som denna akt innehöll, gaf sitt samtycke till unionen. Det var, såsom jag redan i det föregående yttrat, de i akten insatta garantierna för de särskilda rikenas sjelfständighet inom unionen och för valrikesprincipen, som den enhälliga svenska beseglingen innerst och egentligen gälde. Men därför kan man ock vara lika viss uppå, att denna föreningsakt syntes drottning Margareta i grunden förkastlig. Att hon, unionens stiftarinna, för hvilken dennas trygghet och bestånd var det förnämsta, måste hysa denna åsigt, ligger så i sakens egen natur, att man icke behöfver det vittnesbörd, hennes egna regenthandlingar gifva derom. Derför föredrog hon ock, att tills vidare låta unionsfrågan hvila.

framför att se den löst på detta sätt, hvarigenom grundsatser, hvilka hon icke var benägen att följa, i en formelig akt skulle erhållit helgden af lag. Hon satte sin egen personlighet i stället för den unionsakt, hon velat, men icke förmatt att bringa till stand. Detta kunde bära sig för henne, men när en efterträdare kom, hvilken icke egde hennes öfverlägsna egenskaper, visade sig snart behovet af att för unionen kunna aberopa en laglig grund. Jag har visat, huru konung Erik genom ett konstgrepp sökte att i det fram unionsmötet i Kalmar bevarade förslaget skaffa sig en sådan, och att han äfven deri lyckades. Men då han på detta sätt skaffade anseende af lag at detta unionsförslag, hvilket Margareta lagt ad acta, begick han utan tvifvel ett stort politiskt misstag. Detta »förbindelsebref», som han framlagt i en maskerad skepnad, först 1425 för att genom dess auktoritet styrka sin rätt till militärisk hjälp, sedan 1435, under resningen i Sverge, för att styrka lagligheten af sjelfva unionen, vändes på den stora kongressen 1436 af Svenskarne mot honom sjelf och hans egna handlingar. Akten sjelf trängdes visserligen derefter alltmer i bakgrunden af senare öfverenskommelser och sjönk allt djupare i glömska, men de autonomistiska grundsatser, som i den gifvit sig uttryck i stadganden, afsedda att häfda och betrygga rikenas separata sjelfständighet, fortforo att göra sig gällande, och ledde slutligen till den blodiga konflikt, i hvilken den af Margareta stiftade unionen för alltid gick under.

Exkurs

till sid. 12—39.

(antikritik)¹

I andra delen af »Sverges Traktater», hvilken utkom någon tid efter det förestående inträdestal var hållet, fann jag anledning att meddela ett utdrag deraf såsom kommentar till unionsaktens i arbetet införda text. Tvänne recensioner blefvo kort derefter synliga, den ena i Historisk Tidskrift för år 1884, sid. xxvi—xxviii, af signaturen Ehd, den andra i Letterstedtska Tidskriften för samma år, sid. 265—274, under titeln: »De senaste åsigterna om unionsraktaten i Kalmar af Karl Henrik Karlsson». Jag har i det följande upptagit deras yttranden till granskning och dervid kommit i tillfälle att ytterligare pröfva och utveckla åtskilligt till ämnet hörande. Visserligen hade jag genom tillagda noter kunnat vinna mitt syftemål, men emedan dessa nödvändigt skulle kommit att ega en öfvervägande polemisk karakter, har jag icke velat använda ett förfaringssätt, som alltid vid läsningen skulle verkat störande.

Det är, för så vidt recensenten i Historisk Tidskrift uttalat sig, egentligen icke mer än i en punkt, som någon divergens synes råda mellan honom och mig. Han erkänner vigten deraf, att de, hvilka i akten sägas hafva beseglat densamma, visats vara, icke, såsom Paludan-Müller pastar, endast trovärdige män i allmänhet af de på mötet närvarande, utan representanter för hvart och ett af de, tre rikena, »hvilkas intyg derigenom får en helt annan betydelse»; men då jag, med afseende såväl härpå, som på ordalydelsen af den

¹ Skrifvet 1886. — Af det förestående talet har jag före manuskriptets aflemnande till tryckning företagit en revision: sid. 28—30 och 33 äro omarbetade och på några ställen tillägg gjorda, genom hvilket allt jag hoppas att framställningen skall hafva vunnit i tydlighet och fullständighet.

bekräftelse, hvarmed desse män afsluta akten, äfvensom på andra i densamma förekommande uttryck, anser akten vara uppsatt under förutsättning att varda unionens verkliga *fundamentalakt*, anmärker han, att icke dess mindre mot dess rubricering såsom sådan »en och annan formel betänklighet synes yppa sig».

Till undvikande af allt missförstånd inför jag här fullständigt recs motivering.

»Hr Rg, säger rec., tyckes antaga, att de sex brefven på pergament ord för ord skulle ha öfverensstämt med förevarande akt. Detta förefaller dock något ovisst. Kan man antaga, att de sjuttons bekräftelseord och deras försäkran om de sex utskrifterna och dessas besegling skulle i lika ordalag upptagits i dessa senare? Under hvad form skulle vidare konungens, drottningens och de öfriges besegling ha gifvits? Manne i form af en särskild vidfäst pergamentsremsa innehållande formuläret för denna bekräftelse? Ett dylikt sätt att gå tillväga har verkligen vid andra tillfällen förekommit, men om det här kunnat ega rum må lemnas derhän. Öfverraskande är också, att i en unionens fundamentalakt saknas den högtidliga ingress, som i likartade akter brukade användas: »*in nomine Domini*». Ur denna rent formella synpunkt förefaller det därför, som om uttrycket »fundamentalakt» ej skulle vara fullt tillämpligt. Vi kunde tillägga ännu en omständighet. De sjutton försäkra uttryckligen, att de sex brefven skulle beseglas af konungen och drottningen, af rikets råd och män och köpstäder. Det synes förutsätta dels att de på mötet närvarande icke ansett sin bekräftelse tillräcklig, dels ock möjligheten af en pröfning af bestämmelserna, då ju ett sådant samtycke ej gerna kunnat gifvas annat än på ett riksmöte. Det synes oss vara ännu ett formelt skäl mot nyssnämnda benämning».

På det första momentet i detta yttrande kan jag icke tro, att rec. särdeles vill halla. Det var ju, som väl bekant är, under medeltiden en mycket vanlig sak, att en, ja flera akter ordagrant och i sin helhet intogos i en senare handling¹, hvilken då äfven egde sin särskilda ingress och afslutning. Sådant kan man ock här tänka sig formen af de sex exemplaren,

¹ Jag erinrar om den vanliga formeln, hvarmed handlingen infördes: »*eius tenor de verbo ad verbum talis est*»: — »i alle made ludende ord fra ord, som her efter skrifvit star»: »van worde to worden ludende also hir nagescreven steit».

som skolat efter normalakten utskrifvas. Vidare kan man äfven, med fästadt afseende på medeltidens bruk, mycket väl tänka sig »utskrifterna» återgifvande normalakten endast med ett tillägg efter densamma, innehållande, att, i enlighet med hvad öfverenskommet var och »til ytermere bevaring», med de förenämde¹ (de sjutton i normalakten som beseglade nämde) de öfrige latit sina sigill vidhängas. För öfrigt är det ett oväsentligt spörsmål, *huru* man i unionsförslaget tänkt sig, att denna punkt deri skulle i formelt hänseende verkställas. Det väsentliga är, *hvad* akten i den nämnda punkten stipulerar, och *det* är i akten själf så tydligt och bestämdt som möjligt uttryckt i stadgandet, att de sex exemplaren skulle utskrifvas lydande »*i alla mode oc med alle artikele, som hær fore screefet star*». Det är *detta* stadgande och dess innebörd, som bevisar, att akten varit afsedd att varda unionens *fundamentalakt*.

Hvad vidare beträffar att ingressen *in nomine Domini* saknas, så brukades denna formel under medeltiden i akter, uppsatta och bevitnade af notarii publici, men varldt, om än någon gång förut förekommande, först under det femtonde århundradet i Norden mera vanlig äfven i andra offentliga handlingar. Vid den tid då unionsakten uppsattes, var dess användning långt ifrån regel. Jag skulle kunna styrka detta med flera bevis, men vill blott anföra tvänne, hvilka tillika hafva den egenskapen att stå i närmaste sammanhang med unionsakten. Den en vecka tidigare, den 13 juli, på samma möte i Kalmar af, som det heter, »konung Eriks och hans tre konungarikens, Danmarks, Sverges och Norges, rådgifvare och män» utfärdade gemensamma trohets- och hyllningsakten, hvilken, såsom man måste vänta sig, är utfärdad i den högtidligaste form på pergament med vidhängande sigill, sextiosju till antalet, saknar denna ingress och börjar omedelbart med utfärdarnes namn². Den s. k. Nyköpingsrecess³, till form och innehåll den konstituerande akten mellan konung Erik och drottning Margareta, å ena sidan, och Sverges råd och män, å den andra, gifven året före unionsakten, den 20 september 1396, skrifyn på pergament och ursprungligen försedd med öfver åttio vidhängande sigill, främst konungens och drottningens, ett dokument i

¹ Orden »med de förenämde» förekomma använda af tillträdande beseglare.

² Originalen finnes i danska Geheimearkivet. Se bil. III, sid. 97.

³ Originalen i danska Geheimearkivet; tr. i Sverges Traktater II, sid. 655.

alla afscenden af sollemmaste slag, icke blott saknar de anförda orden, utan börjar nästan lika med unionsakten¹.

Den afgörande betydelsen slutligen af aktens stadgande om dess oförändrade återgifning i de sex exemplaren synes mig icke kunna vara tvifvel underkastad. I det nyss anförda, bestämda och uttryckliga stadgandet, att de sex utskrifterna skulle lyda »i alla modæ oc met aller artikele» så som i normalakten var skrifvet, ligger nämligen, sasom jag i afhandlingen yttrat, ett oförtydligt bevis derpå, att meningen i akten var, att den skulle anses *definitiv*, så att densamma icke före utskrifningen skulle, sasom rec. och andra med honom föreställa sig, kunna underkastas pröfning på något nytt möte. Hvar skulle i sådant fall någon garanti funnits, att icke ändringar skett? Hade unionsmötet i Kalmar *verkligen* ledt till det resultat, som unionsaktens ord innebära, då stadgandena i akten framställas sasom *mötets med konungens och drottningens råd och samtycke fattade enhälliga beslut*, så följer det af sig sjelft, att hvarken drottningen eller mötets medlemmar kunnat vilja, att det unionsfördrag, om hvars särskilda punkter de öfverenskommit, skulle kunnat på ett senare möte utsättas för ändringar. Med antagande af en sådan möjlighet blefve det uttryckliga stadgandet, att de utskrifna exemplaren skulle »i alla modæ och met *alla* artikele» lyda såsom i det föregående var skrifvet, alldeles meningslöst. Då aktens bestämda ord salunda utesluta möjligheten af att någon ny pröfning af dess innehåll före utskrifningen af de sex exemplaren varit tänkt sasom medgifven, kan jag icke finna annat än att den ifrågavarande utskrifningen och beseglingen af dessa exemplar varit betraktad endast som en promulgation eller sollemnisering af normalakten, hvars verkställighet ansågs följa af sig sjelf. Derfor heter det ock i akten utan vidare: »at breff *seulæ* gifves etc. oc *seulæ* insigles» etc.².

Denna på aktens lydelse grundade uppfattning behöfver på intet sätt stödet af någon utifran hemtad bekräftelse. Da emellertid en sådan finnes, må den icke lemnas onömd. Jag vill därför till hvad jag anført lägga en erinran derom, att när akten några årtionden senare framdrogs för att användas som en gällande

¹ »Thet seal allom mannem witerlikt wara, swa wad them som komu seulo, som them som aw aro, som thetta breff hora eller se, at» etc.

² Man märke väl, att frågan här endast är, huru det är menadt i sjelfva akten, och att denna akt är endast ett förslag. Jfr hvad jag i afhandlingen sid. 32 yttrat om Norrmännen.

handling, detta tilltag tydligen grundade sig på den förutsättningen, att den rättsgiltighet, man önskade förskaffa handlingen, icke omöjliggjordes deraf, att stadgandet om dess utskrifning i sex exemplar icke var uppfyllt. De facta, hvarpa jag här syftar, äro redan i afhandlingen framställda, men för bevisningens fullständighet vill jag likväl i detta sammanhang anyo i största kortet på dem fästa uppmärksamheten.

Det torde väl icke vara tvifvel underkastadt, att konung Erik, da han år 1425 lät taga den vidimerade afskriften af unionsdokumentet, afsag att för sina syften begagna detsamma som en handling med gällande kraft. Den sollenna form, hvori afskriften kläddes, jemte kända dermed samtidiga politiska omständigheter, hvilka till fyllest förklara atgårdens, utgöra derpa bevis. Men huru skulle han kunnat hoppas att lyckas i sin afsigt, om icke akten i sig sjelf haft en definitiv karaktär och om utskrifningen och beseglingen af de sex exemplaren, hvarom i akten stod att läsa, af hans samtid uppfattats som ett *nödvändigt* villkor för dess rättsgiltighet. Da icke *en enda* sådan utskrift fanns till, kunde ju hvem som helst, med största lätthet öfvertyga sig om, att denna utskrifning och besegling ditills icke blifvit verkställd. Men än mer; vi skola finna icke långt derefter ett faktiskt bevis på att man verkligen fäst sig vid att af unionsdokumentet inga afskrifter funnos, hvilka gjorde det mera tillgängligt. Man har nämligen vid förlikningen i Hånustad den 3 maj 1435, *under uttryckligt erkännande af unionsaktens gällande kraft*, öfverenskommit, att den på nästa möte skulle framläggas i original eller bestyrkt afskrift. Att denna öfverenskommelse uppfylldes, kan man sluta till deraf, att från det följande mötet i Stockholm inga klagomål förspörjas öfver nagon uraktlatenhet härutinnan och att i detta mötes beslut, den definitiva förlikningen mellan konung Erik och Svenskarne af den 14 oktober samma år, det, *efter förnyadt erkännande af unionsaktens rättsgiltighet*, finnes stadgadt, att hvart rike skulle *genast* deraf erhålla en afskrift, hvilken skulle derstädes förblifva. Mötets medlemmar hade da tillfälle att taga kännedom om unionsaktens innehåll, alltså äfven om det ställe i dess afslutning, i hvilket det heter, att den skulle utskrifvas i sex exemplar; men hvarken då, eller på mötet i Kalmar följande året, under hvilket, som bekant, Svenskarne aberopade och citerade unionsakten, finner man något spår af att de uppfattat den uteblifna verkställigheten af denna föreskrift sasom inverkan på aktens giltighet. De nöjde sig

på mötet i Stockholm med det högst modifierade stadgandet om en afskrift till hvart rike, utan annan besegling än den som erfordrades för bestyrkande af dess riktighet.

Da jag härmed lenmar den aktade granskaren i Historisk Tidskrift, för att i det följande taga i betraktande herr Karlssons uppsats, har jag redan besvarat den första af dennes invändningar. Hr K. tycker nämligen, att jag fäst mig »allt för litet» vid den omhandlade utskrifningen af normalakten i sex exemplar, och kan icke gilla, att jag anser det möjligt, att akten, förutsatt att den verkligen varit, sasom den säger, de tre rikenas råds och mäns med konungens och drottningens samtycke fattade enhälliga beslut, skulle kunnat hafva gällande kraft äfven utan denna utskrifning och oaktadt den icke af konungen och drottningen beseglats¹. Att jag med afseende på denna sista omständighet fäst uppmärksamheten derpå, att föreningsakten mellan Danmark och Norge af år 1450, hvilken i konung Christians personliga närvaro upprättades, utan tvifvel med synnerlig omsorg för dess bindande form, varit ansedd fullkomligt rättsgiltig, oaktadt konungens godkännande af akten icke är bekräftadt hvarken genom hans vidhängda sigill eller genom någon särskild akt, utan endast, alldeles som i 1397 års unionsakt, uttryckt genom en i akten insatt förklaring, att föreningen slöts med konungens råd och samtycke, finner hr K. vara en obefogad jämförelse, emedan, säger han, man måste »taga i betraktande den utveckling de skandinaviska rikenas råd under den mellanliggande tiden ernatt». »Möjligen, tillägger han, afsågs år 1450 att Normännen skulle synas handla mer själfständigt, om endast konungens samtycke nämndes, men han ej med sitt sigill uttryckligen bekräftade akten».

Hvad nu först beträffar riksrådets ställning, så kan jag icke finna, att den under tiden mellan 1397 och 1450 undergått en

¹ Hr K. uttrycker detta på följande sätt: »Han (Rg) sätter till och med i fråga om denna utskrifning i sex exemplar ens i sjelfva normalakten varit tänkt som nödvändig, och en gång säger han det endast vara föreslaget». Huru momentet om de sex exemplaren bör fattas, derom har jag i afhandlingen och nu ytterligare i exkursen yttrat mig. Att det i olikhet med det öfriga skulle i sjelfva akten vara framställt endast förslagsvis, har jag icke sagt. När jag på ett ställe (sid. 578) talar om den ifrågavarande utskrifningen såsom föreslagen, så beror det derpå, att *hela* akten af mig anses som ett förslag, följaktligen ock dess särskilda momenter. Detta följer så tydligt af hela framställningen, att ett sådant missförstånd å hr K:s sida aldrig bort kunna äga rum.

sa väsendtlig förändring, att icke den uppfattning, som i detta afseende röjer sig i föreningsakten af 1450, icke äfven kan hafva gjort sig gällande i akten af år 1397. Att bevisa detta, är väl egentligen obehöfligt. Jag vill emellertid erinra om, huru i Sverige radet under Albrecht var nästan ensamt regerande och att det äfven var radet och herremännen som afsatte honom samt derefter kallade Margareta till regentinna; vidare om huru i Danmark radet under Valdemar Atterdags långa vistelse utom riket förde regeringen och efter hans död vid regentvalen var det bestämmande, och slutligen om huru äfven i Norge under fjortonde århundradet ett rådsvälde utvecklade sig, derigenom att regeringsmagten under de alltifrån Magnus Eriksons uppstigande på tronen tätt på hvarandra följande minderårigheterna till största delen hvilade hos rådet, hvilket också efter konungaättens utslöcknande egenmäktigt utnämde Margareta till regentinna och förklarade Erik först för tronarvinge, derefter för konung. Rådet var, då Kalmarunionen stiftades, i alla tre rikena den enda egentliga riksrepresentationen. Till detta kommer, att i unionsakten af 1397 lika väl som i den af 1450 rikenas råd förutsättas uppträda i fullkomlig enighet med konungamagten, handlande med dess råd och samtycke. Det är för öfrigt icke svart, att i det, hvarom här är fråga, fatta det fullkomligt riktiga i det åskådningssätt, som ligger till grund för öfverensstämmelsen mellan de båda akterna. De hade båda karakteren af fördrag, den af 1397 mellan de tre folken, den af 1450 mellan två af dem. Skulle dessa fördrag hafva karakteren af frivillighet, måste de slutas mellan de kontraherande rikenas representanter. Den redan förut för dem gemensamme suveränen kunde, såsom jag anmärkt, icke vara kontrahent. Det är därför fullkomligt som sig bör, att det i båda akterna endast heter, att föreningen slutes med konungens (i 1397:ars akt konungens och drottningens) råd och samtycke. Hr K. säger sjelf, att det år 1450 möjligen afsågs, »att Norrmännen skulle synas handla mera sjelfständigt om endast konungens samtycke nämdes, men han icke med sitt sigill uttryckligen bekräftade akten». Jag kan icke inse, hvarför icke man år 1397 kunde tänka på samma sätt beträffande alla tre kontrahenterne. Det synes vara så mycket mindre skäl att tvifla derpå, som likheten i uppfattningen i båda akterna äfven funnit sitt uttryck i öfverensstämmande ordalag.

Beträffande orsakerna till de norske prelaternes uteblifvande från kröningen och mötet, har jag framställt, hvad jag anser med någon sannolikhet kunna anföras till förklaring häraf, och dervid

till sist, naturligtvis blott som en hypotes, hvilken för öfrigt icke inverkar på kraften af hvad jag förut i frågan anfört, uttalat den tanken, att drottningen dessutom tilläfventyrs trott sig i ärkebiskopens och hans medbiskopars franvaro från mötet finna ett medel, att utan någon farligare brytning hindra ett henne missagligt förslag att komma till stand, derigenom att de norske på mötet närvarande radsmedlemmarna under sadant förhållande hade utväg att förklara sig inkompetente att, särdeles i ärkebiskopens franvaro, fatta ett beslut, som så väsendtligt ändrade Norges författning etc. Till stöd för dessa och föregående kombinationer har jag yttrat att de öfverensstämmde med drottning Margaretas beräkningar och ytterst försigtiga karakter och med det goda förhållande, hvori ärkebiskop Vinalde¹ hade före och efter unionsmötet tyckes orubbadt hafva stätt till drottningen. Detta sista moment utelämnar hr K., ehuru dess medtagande är ett nödvändigt villkor för ett riktigt bedömande af mitt yttrande. Hr K. anför endast hvad jag sagt om drottningen och förklarar att han »i detta omdöme icke kan instämma». »Dylika konstiga beräkningar, säger hr K., kunde möjligen vara öfverensstämmande med hennes fader Valdemar Atterdags karakter». Han var, fortfar hr K., van vid »krokvägar», men drottning Margareta, hon har nog, menar hr K., insett, att här »*den raka vägen var den bästa*». Hr K. underrättar oss visserligen med dessa ord om hvilken politik *hon* anser hafva varit den bästa, men icke är det alldeles gifvet, att drottning Margareta häri tänkt lika med hr K. Jag för min del kan för öfrigt icke fatta, att drottning Margaretas förhållande till de norske prelaterne, antaget att det var sadant jag tänkt mig det, skulle inneburi någon falskhet a hennes sida, icke heller tror jag, att den som något känner statskonstens vägar, skall finna beräkningen allt för konstig, men vare nu härmed i detta fall huru som helst, jag skall derom icke tvista med hr K., alltid skall det skäl emot mig, hvilket hr K. finner i drottning Margaretas rättframhet, vittna om en verklig originalitet i hr K:s uppfattning af hennes karakter².

Hvad sjelfva saken beträffar, så har förnyadt eftersinnande icke försvagat min tro på möjligheten af den förklarings riktighet, hvilken jag framställt. Längre än till probabilitet kan man

¹ och hans medbröder har jag tillagt i den reviderade texten.

² Professor Erslev, drottning Margaretas nyaste historieskrifvare, har om henne en annan tanke än hr K. Med anledning af de utvecklade forbindelser, som under konung Albrechts tid funnos mellan Margaretas

ju icke komma i fråga om de verkande motiven såväl a drottningens som a prelaternes sida. Att deras utblifvande var icke en tillfällighet utan en *öfverlagd handling*, är emellertid det väsendtliga, och *det* står fast, deras förhållande till drottningen må dervid hafva varit hvilket som helst.

De i akten sasom beseglande nämde sjutton radsherrarnes ställning till densamma kan, enligt hvad jag visat, tänkas på olika sätt. Jag har sålunda ansett, att det är möjligt, att de sjutton radsherrarne varit ett utskott, tillsatt för att utarbета förslag till unionsakt, och tillika för att, om förslaget vardt godkändt, a mötets vägnar besegla den på pergament utskrifva akten. I sadant fall skulle de tio, som finnas hafva beseglat konceptet, kunna hafva varit detta utskotts majoritet, som på detta sätt gifvit sitt tillstyrkande tillkänna.

»Häremot, säger hr K., strider dock handlingens uttryckliga ord, att den skulle beseglas af *alla*¹ de i densamma nämnda personerna, och vidare att denna s. k. majoritet tydligen väntat, att äfven de öfriga skulle patrycka sina sigill, hvilket framgår af den ordning, i hvilken de äro patryckta».

Den första delen i denna hr K:s argumentation är mycket naiv. Att man i texten insatte alla ledamöterna af utskottet, antaget att de voro ett sadant, sasom beseglande, berodde naturligtvis derpå, att handlingen i *egenskap af koncept* borde skrivas sasom den tänktes skola ordagrant och fullständigt lyda, då den på pergament komme att utskrifvas, och innebar, då, emot den ursprungliga afsigten, en partiel besegling af detta koncept företogs, icke den minsta förbindelse för dem, som icke i beseglingen deltagit.

egna undersåtar och Svenskarne, säger han (sid. 141): »han kunde benytte sig af dem til at paavirke kong Albrechts mænd, puste til misfornøjelsen og søge at vende den til fordel for Folkungerne. At Margareta har prøvet denne vej, *der saa godt stemte med hele hendes karakter*, er utvivlsomt, om end disse *underjordiske intriger* kun have efterladt faa spor i de os levnede kilder». Derpå følger ett slående bevis på en sådan underjordisk manöver.

»Hæc regina ultra modum fuit astuta» säger en nästan samtidig historieskrifvare om Margareta (Presbyter Bremensis, Ser. rer. Suec. III, I, pag. 276).

Det är jemt bristen på samtida underrättelser just drottning Margaretas karakter, som gör det så svårt att komma till en riktig uppfattning af hennes förhållande på unionsmötet och ställning till unionsakten.

¹ Kursiveradt af hr Karlsson.

Är det nu så, att de i konceptet såsom beseglade nämde varit ett utskott, ur hvars öfverläggningar med drottningen och inhördes förslaget framgatt, så ligger det icke, det jag kan finna, något orimligt eller ens något vagadt i det antagandet, att, när detta förslag vid slutlig pröfning icke vann alla utskottsledamöternes bifall, de som gillade det, läto till bevis derpa a detsamma trycka sina sigill. Detta var ju efter den tidens föreställning just hvad som fordrades för en persons godkännelse af ett dokumentes innehåll, liksom vägrandet af besegling innebar motsatsen. Förslag med bifogade reservationer brukades icke den tiden.

Hvad beträffar den senare delen af hr K:s argumentation, att det af den ordning, i hvilken sigillen äro påtryckta, framginge, att man väntat, att äfven de öfrige skulle påtrycka sina sigill, så bevisa de tomrum, som blifvit lemnade för tre danska riksrads sigill, intet mer, än att man, då sigillen påtrycktes, hvilket skedde genom en sekreterare eller kanslitjensteman, ville hålla plats öppen för de nämnda riksrådens sigill, i händelse de skulle finna för godt, att genom deras ditsättande gifva sin anslutning tillkänna: något positivt bevis på att de ock verkligen voro dertill benägne, gifva icke dessa tomrum. Sigillens placering på den undre raden, der följden går från höger till vänster, och der, efter den iakttagna ordningen, de norska sigillen skulle hafva följt längst till vänster, visar åter på det evidentaste, att någon plats aldrig der för dem varit afsedd. Jag återkommer härtill längre fram¹, der jag i anledning af hr K:s upprepande af sitt oriktiga pastaende, nödgas åter upptaga frågan. Hr K:s kritik är emellertid alltså hvarken i ena eller andra afseendet hållbar.

Jemte denna hypotes, att de tio kunna hafva varit en utskottsmajoritet, som genom sina sigills tryckande på förslaget tillkännagifvit sitt tillstyrkande, har jag framställt en annan, att nämligen de tio, *sedan* förslaget strandat och det blifvit afgjort, att akten icke skulle komma att på pergament utskrifvas, företagit sig att besegla det uppsatta konceptet, Svenskarne mangrant, för att på detta sätt hafva sin mening bevarad och bestyrkt etc. Mot denna förklaring, hvilken jag, utan att förneka möjligheten af den förras riktighet, i själfva verket anser antagligast, invänder hr K.: »Skulle de svenske radsherrarne på något sätt velat bevara ett uttryck af sin mening, hade de väl gjort detta i en särskild akt och ej på detta både förut och sedan ohörda

¹ Sid. 78.

sätt». Jag skall på sitt ställe visa, huru hr K. själf söker att förklara denna svenska besegling, och dervid, ehuru hans förklaring icke är bättre än hans invändning, kriticeerar sig själf¹. Här anmärker jag blott, att jag för min del icke kan finna något förunderligt deri, att de som gilla ett förslag, under-teckna det. Men hr K. fortsätter: »Skall man dessutom, sasom R. gjort, i det ena fallet tolka handlingen efter dess ordalydelse, måste man, så vidt möjligt är, äfven göra det i det andra, och den säges uttryckligen skola beseglas² af sjutton namngifne herrar, och man finner äfven att tio af dem verkligen beseglat, samt att rum blifvit lemnadt för de återstående sigill³. Tydligt är således, att man ej haft någon tanke på att dessa sju skulle vägra sin besegling».

Hr K. räsomerar här skeft och vilseledande. Det bestrider väl ingen, att akten är skrifven under förutsättning, att, *om den gillades på sätt i densamma är angifvet*, den af de sjutton, som deri namngifvas såsom beseglande, också verkligen skulle, sedan, den blifvit behörigt renskrifven på pergament, beseglas, i öfverensstämmelse med hvad i texten säges, genom *vidhängda* sigill. Men meningen var således alldeles icke, sasom hr K. antager, att *detta exemplar*, som nu föreligger och hvarom fråga är, skulle beseglas. Detta exemplar var blott ett *koncept*, och att *det* blifvit besegladt och besegladt på det sätt som skett, det beror derpå, att *efter* det detta förslag eller koncept blifvit uppsatt, något mellan-kommit, som föranlett, först och främst att den icke blott af bruket föreskrifna utan äfven i texten genom uttrycket att sigillen *vidhängts*, tydligt angifva utskrifningen på pergament¹ uteblifvit, och för det andra, att tio af de i akten sasom beseglande nämde, icke dess mindre företagit sig att på blotta konceptet trycka sina sigill. Jag har redan yttrat mig om, huru mycket man är berättigad att sluta till af de tillika för de tre danske radsherrarnes sigill lemnade tomrummen. Hr K. föreställer sig, att tomrum

¹ Se sid 86.

² Hr K. refererar här oriktigt: *vara beseglad* borde hr K. hafva skrifvit. Akten är ett koncept innehållande texten, sådan den redigerad färdig skulle lyda. Det heter: »tha hafvom wi etc. ladit wora iniegle met goth wilghæ henges for thette breff».

³ Hr K. upprepar här ett uppenbart oriktigt påstående och bygger derpå genast ett annat lika oriktigt.

⁴ Jag behöfver icke erinra om, att här icke är fråga om utskrifningen af de sex exemplaren, utan om renskrifningen af konceptet till normalakten. Se härom längre fram sid. 84, 85.

finnas lemnade för alla sju de felande sigillten. Det är ett misstag. Jag har redan nämt, att för de norska sigillten ingen plats varit afsedd. En blick på anordningen visar en hvar, att man för att bereda rum åt sigillten i deras rätta ordningsföljd till och med placerat dem delvis uppe i texten och ofvampa hvarandra, men detta oaktadt synes, sasom jag redan i det föregaende anmärkt, af sigillten placering på den *undre* raden, att hvilken efter den följda ordningen de norska sigillten skulle haft sin plats, att man der icke gjort det ringaste för att vinna utrymme för dessa sigill. Det sista sigillet i följden, jag erinrar om, att följden på denna rad går från höger till venster, är den svenske radsherren Algot Magnussons (tre sjöblad). Detta sigill är, alldeles onödigtvis, ställt så langt till venster, att deraf tydligt adagaläggas, att det icke varit meningen, att vidare påtrycka något sigill i den riktningen. Efter hans sigill skulle likväl de norska sigillten hafva följt. Likasa visa de tvänne onödigt stora afstanden mellan Eringisle Nilssons, Peter Nilssons och Algot Magnussons sigill, hvilka, sasom ock vid beseglingen riktigt är iakttaget, enligt ordningsföljden skulle hafva plats bredvid hvarandra, att man alldeles icke ansett behöfligt att der spara på rummet, för att efter Algot Magnussons sigill bereda plats för de norska sigillten, hvilket utan svarighet kunnat ske, om man ställt de tre förstnämnda sigillten tätt intill hvarandra och placerat dem vida längre åt höger¹. Endast längst till höger på raden är, sasom jag äfven sidan 37 anmärkt, ett tomrum lemnadt för den danske radsherren Folmar Jacobsons sigill, hvilket enligt ordningsföljden skulle derstädes hafva sin plats, nämligen *efter* Thure Bengtssons, det yttersta på den öfre raden och *framför* Eringisle Nilssons, det främsta bland de på den undre befintliga sigillten. Härmed är fullständigt bevisadt, att vid beseglingen af dokumentet icke någon plats varit ansedd

¹ Jag har, sid. 37, vid textens revision, ändrat ett ställe i afhandlingen (Sverges Traktakter II, sid. 581 noten), der, emot Paludan-Müller, af mig yttrades, att det skulle varit absolut omöjligt att under dokumentets text finna plats för alla sjutton sigillten. Detta mitt yttrande grundade sig på den åsigten, att hvarje sigill borde tänkas fristående och utrymmet derefter bedömas. Ehuru detta väl i sig sjelft är riktigt, inser jag likväl, att man här måste bedöma saken, icke efter hvad som i allmänhet måste anses som regel, utan efter den uppfattning af det tillåtliga, som man finner hafva gjort sig gällande vid den här ifrågavarande beseglingen. Den adagalägger, som vi sett, att man icke drog i betänkande att lägga det ena sigillet något öfver det andra. Att på detta sätt plats kunnat erhållas för alla sjutton sigillten, utan att deras egenkänlighet deraf behöft att försväras, är intet tvifvel underkastadt.

behöflig för de norska sigillen. Det »tydliga» bevis för en motsatt åsigt, hvilket hr K. finner i de anordnade tomrummen för felande sigill, hvilka, såsom jag visat, icke uppgå till mer än tre, förfaller således. Annärkningsvärdt är för öfrigt, att sedan hr K. på ofvannämnda grund yttrat det vara tydligt, »att man *ej haft någon tanke* på att de sju skulle vägra sin besegling», han likväl i slutet af sin uppsats säger: »som en orsak till den ofullständiga beseglingen *skulle äfven kunna antagas*, att Norrmännen och de tre Danskarne vägrat påtrycka sina sigill». Han förklarar visserligen, att han icke *tror*, att en sådan vägran egt rum, men anser den således ändock möjlig, oaktadt han här påstått det vara »tydligt», att man ej haft ens en tanke derpå.

Den bevisning, jag framlagt, beträffande betydelsen deraf, att ingen af de norske representanterne deltagit i beseglingen af unionsdokumentet, styrkes och bekräftas på ett afgörande sätt af det faktum, hvilket jag här närmare påvisat. Hade icke, da beseglingen företogs, Norrmännen till akten intagit en vägrande ställning, skulle, antingen de sedan kommit att besegla den eller icke, plats på dokumentet naturligtvis varit afsedd för deras sigill lika väl som för de öfriges. Detta är en sak, hvarom, så vidt jag förstår, intet tvifvel kan finnas. Inställelsen af aktens renskrifning på pergament och den derefter företagna partiella beseglingen af konceptet, äro med Norrmännens ställning till förslaget omedelbart sammanhängande facta.

Hr K. förklarar vidare, att han icke kan instämma med mig i att akten är »ett faller förslag». Märkligt nog, da han säger, att det ofullständiga skick, hvori det stannat, föranledts deraf, »att drottning Margareta i sista stund ändrat sig». Äfven jag har på det bestämdaste framhållit drottningens otvifvelaktiga missbelatenhet med förslaget, emrn, som jag yttrat, jag icke anser det faller genom en ren och öppen bifallsvägran a hennes sida, hvilken till följd af det skick, hvori saken kom genom Norrmännens vägrade avslutning, icke behöfdes; men jag kan, äfven med bortseende härifrån och ställande mig på hr K:s standpunkt, icke finna annat, än att, äfven såsom han ser saken, akten är reducerad till ett faller förslag. Det heter ju i dokumentet, såsom omödgångligt var, att det deri innehållna beslutet, var fattadt med *drottningens* rad och samtycke. Na väl, undandrog drottningen förslaget sitt samtycke, så var det faller, skedde ock detta först i sista stund.

Att drottningen ännu låta det hvila, för att framdeles utan vidare låta det *oförändradt* varda lag, lär väl ingen vilja påstå.

Hr K. utvecklar emellertid närmare sina åsikter. »Fäster man sig, säger han, särskildt vid de tre rikenas i Kalmar 1397 församlade stormän, måste man komma till den slutsatsen, att Norrmännen, som hade den längsta och besvärligaste vägen samt vid denna tid hade i dagen det minsta politiska intresset, skulle vara ifrigast att resa, då deremot Svenskarne, i hvilkas land mötet hölls och hvilkas aristokrati var kraftigast och hade de största intressena att bevaka, skulle stanna längst. Härom gifver äfven sjelfva unionsakten ett otvetydigt (!) vittnesbörd. Som beseglade densamma nämnas nämligen sju Svenskar, sex Danskar, men endast fyra Norrmän».

Förklaringen af det olika antalet af rikenas representanter skulle således vara den, att de öfrige rest hem. Detta är onekligen ett mycket enkelt och bekvämt, om ock något trivialt, förklarings sätt, men visst kan man ändock fråga sig, om hr K. sett saken äfven ur denna synpunkt tillräckligt omfattande. Lat vara att Norrmännen, efter de hade så lång väg till sitt land, afrest, man kan ju, för att gå hr K. till mötes, för ett ögonblick antaga det, så att till följd deraf deras representanter icke kunde blifva flera än fyra; men Danskarne? Dess representanter hade väl icke längre väg hem, än en stor del af Svenskarne, många säkert kortare, åtminstone de från Skane, och bland de danske radsherrarne stodo otvifvelaktigt flere konungen och drottningen personligen närmare än fallet var med de svenske. Att i den en vecka förut eller den 13 juli utgifna hyllningsakten Danmark är representeradt af 24 verldslige stormän under det att Sverge är representeradt af 13, ger just icke heller stöd åt hr K:s åsigt, ty icke finnes någon anledning att antaga, att Danskarne skulle varit drifne af en så ojemförligt starkare hemlängtan än Svenskarne. Likväl äro i unionsdokumentet de danske representanterne sex och de svenske sju¹. Detta ger mig anledning misstänka, att det »otvetydiga»

¹ Hr K. säger beträffande hyllningsakten, att det är »antagligt, att ej alla de beseglade vid dess uppsättande voro qvar i Kalmar». Visserligen är det så, att de talrika vid den tidens stora statsakter fästa sigill, icke utgöra någon garanti för att hvarje egare af dessa sigill varit närvarande på aktens utgifningsdag, ty beseglingen kunde, efter den tidens sed, efteråt kompletteras; men vid hyllningsakten förekommer likväl en omständighet, som gör det mer än sannolikt, ja bevisligt, att de som utfärdat och beseglat akten just varit de, som då ännu voro närvarande. Det heter nämligen vid aktens början: »Wy Jacop etc. *(gylterligare 66 namn)*,

vittnesbörd, hr K. anser sjelfva unionsakten gifva på riktigheten af hans förklaring, ändock icke är alldeles palitligt. Jag har uppehållit mig något vid detta, emedan det utgör ett slående bevis på huru svag hr K:s argumentation är, äfven der han, sasom här, kläder den i starka ord. För öfrigt är, oafsedt denna misslyckade förklaring af de i akten sasom beseglade namngifne Svenskarnes, Danskarnes och Normännens olika antal, hr K:s hela uppfattning af deras ställning, efter min åsigt, oriktig. Jag antager nämligen, att de i urkunden sasom beseglade nämde äro representanter för hvar och ett af de tre rikena, bestående af de förnämste af de i mötet deltagande: hr K. deremot antager, att de äro de som vid mötet stannat längst. Att dessa raka till att äfven vara just de förnämste af hvar rikes på mötet närvarande representanter, är alltså endast en märkvärdig slump, såvida hr K. icke tilläfventyrs antager, att desse herrar voro anmodade att stanna. Jag har i afhandlingen försökt att gifva en förklaring, huru antalet af de i akten som beseglade nämde blifvit olika för de tre rikena, nämligen sju för Sverige, sex för Danmark och fyra för Norge. Mellan den förklaringen och hr K:s finnes ingen anknytningspunkt¹.

wor herræs koning Eries oc hans thry koningxrikes, Danmarks, Suerikes oc Norghes radhgeueræ oc men, *med andre flere biscope, prelate, riddere oc suene* etc. *kennes thet openbarlica i thetta wort opne breff* etc. Af dessa ordalag kan man svårligen sluta annat än att de *namngifne* varit de vid aktens utfärdande närvarande och de derefter blott till sitt stånd nämde de bortreste. Diarium Vadstenense uppräknar de vid kröningen närvarande biskoparne fullkomligt i öfverensstämmelse med hyllningsakten, men med tillägg af biskopen af Ribe. Hade i akten upptagits bland de namngifne äfven vid dess utfärdande afreste deltagare i kröningshögtidligheten, hvilkas sigill man sedermera ämnade låta vidhängas, hade väl icke en dansk rådsherre af den betydighet som biskop Eskil af Ribe blifvit utlemnad. Under den allmänna benämningen biskopar åsyftas utan tvifvel denne biskop och, kanske riktigt kanske ock till följd af mindre noggrannhet, biskop Lage af Viborg, som åtminstone någon tid var närvarande vid mötet, men, då han icke nämnes i Diarium Vadstenense, måhända icke vid kröningen. Kanske beror pluralen ock endast på stiliseringen »med andre flere» etc. De sextiosju herrar, som utfärdat och beseglat hyllningsakten, fördela sig såsom representanter för de tre rikena på följande sätt: för Danmark 7 andlige och 24 verldslige; för Sverige 8 andlige och 13 verldslige; för Norge 2 andlige och 13 verldslige.

¹ Se sid. 35. Det hit hörande stycket i afhandlingen är af mig vid öfverarbetningen tillagdt och har således varit hr K. obekant. Jag nämmer detta för att angifva orsaken, hvarför från hans sida intet angrepp blifvit gjordt deremot, utan han blott framkommit med den förklaring af saken, hvilken jag här ofvan varit i tillfälle att belysa.

Men hr K. fortfar:

»Emellertid hafva enligt vart antagande underhandlingarne om den ständiga föreningen fortgått ännu en vecka efterhyllningsaktens utfärdande¹. Troligen hafva de hufvudsakligen förts mellan drottningen och de sjutton i unionsakten nämnda personerna, hvilka antagligen äfven stannat längst af alla de i mötet närvarande. Till sist har dock drottningen funnit det omöjligt att helt och hållet få sin vilja igenom och därför ansett det bäst att nöja sig med hvad hon kunde erna, ett slags kompromiss mellan henne och stormännen».

Om unionsakten vore endast ett utkast, ämnadt att blott läggas till grund för ett kommande unionsmötes öfverläggningar, kunde, bortsett från det mer än osannolika deri, att blott de nämde herrarne skulle qvarstannat, denna förklaring hafva någon rimlighet för sig. Men da hr K. anser akten vara den normalakt, efter hvilken de sex exemplaren skolat utskrifvas², huru är det da rimligt, att den skulle vara uppsatt under den förutsättningen, att en öfverenskommelse endast mellan drottningen och desse sjutton skulle vara tillräcklig? Det heter ju i akten, att den icke blott upprättats med konungens och drottningens rad och samtycke, utan ock var med en rätt endrägt och samtycke af alla rikens radgifvare och män af alla tre rikena gillad, och att de sjutton intyga detta.

Men hr K. är icke nöjd med att hafva inskränkt hela unionsmötet, da den stora fragans slutliga lösning nalkades, till sjutton personer. Han finner sig nödsakad att inskränka äfven detta antal. Enligt hr K. hafva icke engång alla desse varit närvarande, da akten uppsattes, utan han tillägger: »Derefter, sedan man kommit öfverens om hufvudpunkterna af densamma, ha de fleste af dessa sjutton, innan akten ännu blifvit utskrifven, rest».

För denna sin åsigt finner hr K. ett bevis deri, att dokumentet visar, att sjelfva patryckningen af sigillen icke skett i den ordning, hvari de på dokumentet befinna sig, utan att ärkebiskopen af Upsala beseglat före ärkebiskopen af Lund, Karl Ulfsson af Tofta före biskoparne af Roskilde och Linköping samt äfven den danske riddaren Peter Nilsson före den sistnämde. »Hade, säger han, alla desse beseglande varit

¹ Hr K. syftar på akten af den 13 juli, hvilken han, såsom äfven jag, anser ursprungligen hafva varit beständ att innehålla stipulationerna om den ständiga unionen.

² Se citatet längre fram sid. 86, der hr K. uttrycker sin förmodan, att detta papper var ämnadt att medfölja de sex exemplaren, »då dessa i och för beseglingen sändes kring de nordiska rikena».

närvarande skulle de ovilkorligen påtryckt sina sigill efter rang, och i den ordning, hvori de i dokumentet nämnas».

Denna hr K:s bevisning för att »de fleste» bland de sjutton afrest, innan akten ännu blifvit utskrifven, är alldeles icke någon bevisning, och sjelfva faktum, att de afrest, är i och för sig mer än osannolikt. Efter min tanke beror nämligen det sätt, hvarpa beseglingen försiggatt, derpå, att hela denna besegling af *konceptet* var en utomordentlig, da konceptet uppsattes alldeles icke beräknad handling. Enligt hvad jag ansett antagligast, företogs beseglingen af konceptet, när det vardt afgjort, att Norrmännen drogo sig tillbaka, och aktens utskrifning på pergament följaktligen förföll. *Derför ådagalägger ock sigillens placering, att vid beseglingen ingen plats afsågs för de norska representerarnes sigill, utan endast för de svenskes och danskes.* Dokumentet antyder, såsom jag i afhandlingen anmärkt, att den främste bland de svenske verldslige radsherrarne, Karl Ulfsson af Tofta¹, varit den som först latit påtrycka sitt sigill. Detta kan vara en tillfällighet, men vida sannolikare är, att det står i sammanhang med den ställning, hvilken jag visat, att Svenskarne intogo till akten. Om den senare påtryckningen af ärkebiskopens af Lund och biskopens af Roskilde sigill berott derpå, att de först senare beslutit sig till att deltaga i beseglingen, eller endast derpå, att de af en tillfällig anledning kommit att efter Karl Ulfsson infinna sig i kansliet med sina sigillstamplar, kan man icke veta. Biskop Knut af Linköping har beseglat lika sent. Att nu af detta förhållande draga den slutsatsen, att de nämde radsherrarne varit afreste, är icke blott oberättigadt, utan med hänsyn till sjelfva personerna, utom all sannolikhet. Eller är det troligt, att ärkebiskopen af Lund och biskopen af Roskilde, Danmarks kansler, skulle hafva rest ifrån uppsättningen af unionsdokumentet?

Vidare säger hr K.:

»Egendomligt är emellertid, att, såsom vi sett att föregående forskare betonat, en *dylik normalakt utfärdats*² och ej unionsför-

¹ Det är icke omöjligt, att ärkebiskopen af Upsala beseglat samtidigt med Karl Ulfsson, men det förefaller mig likväl något osäkert af det skälet, att i sådant fall det behöfliga utrymmet för de båda biskopars sigill, hvilka skulle hafva plats emellan ärkebiskopens sigill och Karl Ulfssons, bort kunna hafva blifvit bättre iakttaget. I sjelfva verket är det fel i beräkningen, som placeringen af Karl Ulfssons sigill ådagalägger, ett godt bevis på att det blifvit först påtryckt. De derefter följande sigillen komma alla i god ordning, men för de aundlige herrarnes sigill, hvilka skulle hafva plats framför Karl Ulfssons, har rummet varit alldeles för knappt.

² Kursiveringen af mig.

draget genast blifvit utskrifvet på pergament i sex exemplar, men helt säkert skulle en dylik utskrifning, för att akten kunnat framträda i ett yttre skick, som värdigt svarade mot dess stora betydelse, dragit rätt betydlig tid, och de kvarvarande svenska stormännen hafva velat resa så fort som möjligt».

Först var det Norrmännen, hvilka hr K. fann hafva varit så angelägne att resa, att till dokumentets beseglande icke kunde fås mer än de fyra i akten namngifne, och dermed förklarade han den saken: derefter, da han fann, dels att sju bland de som beseglande nämde, bland dem samtliga de fyra Norrmännen, sjelfve den norske kansleren inberäknad, ändock icke påtryckt sina sigill, dels att äfven sjelfva påtryckningen¹ af nagra sigill icke skett efter den ordning, hvori de på dokumentet befinnas sig, förklarade han dessa båda omständigheter äfven vara föranledde af samma på nytt verkande orsak. Det har da varit icke blott de sju utan äfven nagra flere, som blifvit så angelägne att resa, att de icke engång gifvit sig tid att afvakta aktens uppsättning, och nu slutligen, da han tycker sig böra förklara, hvarför de sex exemplaren icke blifvit utskrifna, faller det sig för honom helt naturligt endast att för tredje gangen använda samma bepröfvade förklaringsätt: nu var det Svenskarne, som »ville resa så fort som möjligt».

Hr K. säger, att det är egendomligt, att en dylik normalakt utfärdats och icke de sex exemplaren utskrifvits. Dervid anmärker jag, att da den uppsatta akten stannat vid att vara blott ett förslag, så har någon *normalakt icke utfärdats*, hvarför ock någon utskrift af dermed lika lydande exemplar icke kunnat komma i fråga. Hr K. talar vidare om den tid, utskrifningen af de sex exemplaren skulle tagit. Det synes mig, att hr K. först bort gifva en förklaring, hvarför icke till att börja med papperskonceptet renskrefs på pergament och beseglades på det sätt texten angifver hafva varit tillämnadt, d. v. s. genom *vidhängda* sigill. Dervid gälde det blott *ett* exemplar och dess renskrifning hade varit föga mer än nagra timmars arbete. Hade beslutet varit fattadt så som akten innehåller, så att, sasom hr K. antager, endast den tillfälliga orsaken af bortresa föranledde, att icke alla de i texten nämde sjutton ledamöterna kunde samtidigt med de öfriga lata vidfästa sina sigill, så hade väl detta icke varit för de närvarande den ringaste anledning till att icke lata sätta akten i vederbörligt skick och lata vidhänga *sina* sigill,

¹ Icke att förväxla med placeringen, ty vid den är de beseglades ordningsföljd på det strängaste följd.

särdeles som detta förfaringsätt vid sådant förhållande var det vanliga. Hr K. synes aldrig hafva tänkt på att mellan konceptets uppsättning och de sex exemplarens utskrifning lag detta koncepts renskrifning på pergament och detta dokumentes besegling på det sätt tidens sed kräfde och, som jag flera ganger anmärkt, äfven i texten är antydt. Jag har, sid. 20, anmärkt, att man skulle kunna tänka sig, att *sedan* konceptet var uppsatt, det beslutits att omedelbart besegla detta, enär ändock, enligt hvad i akten säges, sex dermed lika lydande utskrifter skulle göras, hvilka hvar för sig skulle förseas med en mycket betydligare besegling. Jag visade likväl, att den på dokumentet befintliga beseglingen, hvilken ju alltid måste antagas skola hafva afsett att bestyrka alla tre kontrahenternes godkännelse af akten, var sådan, att akten dermed omöjligt kunde anses hafva blifvit erkänd som normalakt. Det faktum jag derefter framlagt, att vid konceptets besegling icke engång plats afsetts för de norska sigillen, bekräftar till full evidens denna min åsigt. Att man skulle tagit sig till att på det koncept, man beseglade, och hvilket derigenom, enligt hr K., skulle upphöjas till normalakt, icke ens afse plats för en af kontrahenterne, det skulle hafva varit icke blott en orättvisa utan, såsom stridande mot det ändamål, man med beseglingen åsyftade, tillika en ren orimlighet.

Vi hafva emellertid nu sett, huru hr K. förklarar, hvarför alla de norske och tre af de danske rådsherrarnes sigill saknas på dokumentet, äfvensom hvarför några sigill icke blifvit påtryckta i den ordning, hvari de på detsamma befinna sig. Det har, enligt hr K., helt enkelt berott derpå, att deras egare rest sin väg. De hafva alltså, enligt hr K., icke engång gett sig tid att afvakta blotta konceptets uppsättning till den akt, som skulle innehålla beslutet om den evärdliga unionen mellan de tre rikena och de villkor på hvilka den skulle vara bygd. Bland dem, hvilka hr K. later salunda afresa, befinna sig ärkebiskopen af Lund och biskopen af Roskilde, Danmarks kansler, samt den norske kansleren. Man skulle föreställa sig, att desse män, särdeles kanslererne, af sitt embete bort känna sig hindrade att handla på detta sätt, men dervid fäster sig icke hr K. Jag lemnar emellertid tills vidare detta och öfvergår till att taga i betraktande hr K:s förklaring, hvarför deremot *samtliga* Svenskarne beseglade dokumentet. Vi erinra oss, huru hr K. i det föregående mot en af mig framställd hypotes invände, att den stred emot den böjelse för »den raka vägen», som enligt hr K. skilde drottning Margaretas karakter från faderns för

»krokvägar» böjda skaplynn. Nu deremot säger hr K.: »Af misstro till drottning Margaretas personliga redlighet och af fruktan, att hon i unionsakten skulle insmyga mer än hvad som verkligen blifvit beslutadt, hafva de svenske stormännen ansett säkrast, att en dylik normalakt utskrefves och beseglades, och det var väl afsedt, att denna skulle medfölja de sex exemplaren, da dessa i och för beseglingen sändes kring de nordiska rikena, på det alla skulle kunna öfvertyga sig om unionsaktens verkliga öfverensstämmelse med Kalmare-beslutet».

Det är en rentaf förvänd uppfattning, som röjer sig i detta hr K:s yttrande, att aktens tillkomst skulle berott derpå, att de svenske stormännen ansett säkrast att en normalakt uppsattes och beseglades. Det måtte väl icke af *någon* kunnat sättas i fråga att, om på mötet ett unionsfördrag mellan de tre rikena kommit till stånd, detta icke skulle omedelbart uppsatts i skrift, hvilket åter naturligtvis icke kunde ske, utan att ett koncept eller förslag först uppsattes. De sex exemplaren, hvarom akten talar, voro ju sekundära akter, som efter normalakten skulle utskrifvas.

Hr K. fortsätter:

»Härmed har Margareta till en början latit sig nöja och äfven vidtagit anordningar för normalaktens förseende med de behöfliga sigillen, men till sist har hon dock ändrat sig och ansett det bättre att akten icke fick gällande kraft».

Jag upprepar här hvad jag nyss sade. Om förslaget var antaget och erkänt som normalakt och äfven drottningen »lät sig till en början dermed nöja», så att hon till och med vidtog anordningar för dess förseende med de behöfliga sigillen, hvarför lät hon icke *först* sasom skick och bruk kräfde, renskrifva konceptet på pergament och derefter i enlighet med hvad i texten uttryckligen säges, *vidhänga* sigillen. Brist på tid kan, såsom jag anmärkt, icke hafva varit orsaken. Men detta oafsedt, om hon verkligen ansåg det passande och tillräckligt att konceptet beseglades och sålunda upphöjdes till normalakt, huru kunde hon da vidtaga sådana anordningar för aktens förseende med sina vederbörliga sigill, att det visar sig, att dervid icke afsetts någon plats för de norske rådsherrarnes? Hr K. visste icke, då han till raden af sina påståenden lade det sist anförda, att det vederlägges af dokumentet sjelft. Okunnig härom later hr K. beseglingens ofullständighet bero derpå, att drottningen, »sedan hon ändrat sig», skulle hafva »icke brytt sig om», att få de felande sigillen tryckta på dokumentet; en förklaring, hvilken för hr K.

föll sig så mycket enklare och naturligare, som den ursprungliga orsaken, hvarför alla dessa sigill fattades, enligt hans åsigt, icke var någon väsendtligare, än att deras egare rest sina färde, innan beseglingen företogs.

Öfverraskande emellertid efter hela den föregaende argumentationen, enligt hvilken *brådska att afresa* var det bestämmande motivet och förklaringen, hvarför de sju icke beseglats säger hr K. icke dess mindre till slut:

»Som en orsak till den ofullständiga beseglingen skulle äfven kunna antagas, att Norrmännen och de tre Danskarne vägrat påtrycka sina sigill, men detta tro vi dock icke, ty föga öfverensstämmande med Margaretas beräkning och ytterst försigtiga karakter synes det varit, att *låta utfärda*¹ en dylik akt, utan att vara viss på det intet hinder skulle möta vid beseglingen».

Hr K. anser, som vi veta, att den ursprungliga orsaken, hvarför såväl de tre danska som samtliga de norska sigillen saknas, icke är någon annan än att deras innehafvare voro så angelägne att komma hem, att de lemnade stället, innan dokumentet var färdigt till besegling. Hur vet hr K. det? Sigillen saknas på dokumentet, alltså voro deras egare bortreste, då beseglingen skedde. Dertill reducerar sig hans bevisning. Jag har anfört skäl, som kunna förklara, hvarför de tre danska radsherrarnes sigill saknas. Anledningen, har jag tillagt, kan väl ock hafva varit af tillfällig art; sannolikt synes det mig likväl icke. Hvad Norrmännen beträffar, vill jag här åter i största korthet sammanfatta, hvad jag anfört till stöd för min åsigt, att icke en tillfällig orsak varit anledning till att unionsakten totalt saknar besegling af norska representanter. Jag erinrar först derom, att det icke är nog med, att de norska sigillen saknas på dokumentet, utan att det äfven visar sig, att plats der icke varit för dem afsedd, hvilket bestyrker att beseglingen företogs först när det var afgjort, att Norrmännen drogo sig tillbaka och aktens renskrifning på pergament inställdes. Vidare är det *jemte* det att hvarken ärkebiskopen af Thronthiem eller någon enda af det egentliga Norges biskopar, alltså den mäktigaste delen af den tidens norska råd, infunnit sig till kröningen eller mötet, som detta faktum framträder. Vidare föreligger detta faktum som en ren motsats till en annan kontrahents handlingsätt, ity att detta dokument som icke beseglats af en enda Norrman, deremot beseglats af *samtliga* Svenskarne. Och denna motsats eger så mycket mindre

¹ Kursiveringen af mig.

en tillfällig karaktär, som den motsvaras och motiveras af en principiel motsats i de bada folkens författningar, arfkonungadömet i Norge, valkonungadömet i Sverige; den senare principen i unionsförslaget uppställd som lag. Härtill kommer, att Norrmännen, när de drogo sig tillbaka¹, väl visste, att de egde stödet af drottningens tänkesätt i denna punkt. Slutligen har jag ock anmärkt, att de norske andlige rådsherrarnes uteblifvande, kunnat gifva de på mötet närvarande norska riksråden ett fullgiltigt skäl att, om de så velat, utan direkt opposition, genom en blott inkompetensförklaring, undvika att gifva sitt bifall till förslaget; en utväg, hvilken sannolikt icke skulle misshagat drottningen. Det gäller nu att välja mellan den förklaring af de norska sigillens frånvaro å unionsdokumentet, som ligger i allt detta, och hr K:s gissning, att de genom bortresa undandragit sig en handling, hvilken, om de, såsom hr K. antager, gillade akten, de måste hafva ansett icke blott som en pligt, utan som ytterst vigtig och magtpaliggande.

Det återstår nu endast att till sist taga i betraktande det skäl hr K. anför för sin obenägenhet att »tro», att en vägran kan hafva varit orsak till beseglingens ofullständighet. Det skulle, säger hr K., icke hafva öfverensstämt med Margaretas beräkande och försigtiga karaktär att hafva latit utfärda en dylik akt utan att vara viss på, att intet hinder skulle möta vid beseglingen. Härvid måste jag först anmärka att uttrycket, att drottningen »*latit utfärda*» akten, är särdeles illa valdt. Dokumentet, hvilket stannade i ofullständigt skick, blef aldrig på mötet hvad man förstar med en utfärdad akt. Hr K. menar väl, att drottningen icke skulle framlagt dokumentet till besegling utan att vara viss på att intet hinder dervid skulle möta. Hr K. före-

¹ Alla de tre norske verldslige rådsherrar, Agmund Bolt, Alf Haraldsson och Gaute Eriksson, hvilka skulle hafva beseglat den valrikesprincipen stadgande unionsakten, hade deltagit i beseglingen af de tvänne akter, genom hvilka åren 1388 och 1389 arfriket i Norge stadfästes och arföfjden bestämdes. Agmund Bolt och Gaute Eriksson hade beseglat båda akterna, Alf Haraldsson den första. Af andra på unionsmötet närvarande Norrmän hade flera bekräftat den ena eller den andra af de båda akterna, Jon Darre båda. Af de frånvarande andlige rådsherrarne hade arkebiskop Vinalde, biskop Eysteín af Oslo och biskop Olof af Stavanger beseglat båda akterna, biskop Jakob af Bergen akten af 1389, biskop Sigurd af Hammar akten af 1389. Sverges Traktater II, sid. 647—654. Om ett engelskt sändebuds fränhållande af Norge såsom arfrikt i motsats till de andra rikena, i en tre år efter unionsmötet afgifven officiell berättelse, se i det föregående sid. 22.

ställer sig, att drottningen var i den ställning till akten, att en vägrad besegling skulle innebärit, att hon missräknat sig och derigenom lidit ett nederlag. Detta vittnar om en alldeles oriktig uppfattning. Beseglingen af konceptet var, som jag anmärkt, en otomordentlig handling, hvilken icke företogs förr än det var afgjort, att Norrmännen drogo sig tillbaka, ty annars skulle vid beseglingen plats varit afsedd för deras sigill lika väl som för de öfriges. Den svenska beseglingens enhällighet i förening med den omständigheten, att den främste af de svenske världslige radsherrarne, Karl Ulfsson af Tofta, varit den, som först latit påtrycka sitt sigill, talar för, hvad som för öfrigt af Svenskarnes hela ställning till förslaget bestyrkes, att initiativet till dess besegling utgick från de svenske representanterne. Hvilken ställning drottningen härvid intog, kan man endast af inre grunder sluta sig till. Detta förslag, huru hon än i yttre hänseende vid detta tillfälle fann för godt att ställa sig till detsamma, måste, som man lätt kan inse, i grunden hafva varit henne af mer än ett skäl ganska misshagligt. Det var icke blott dess stadgande om valkonungadömet, utan kanske ännu mer dess hennes handlingsfrihet inskränkande stadganden, särdeles inskränkingen i hennes disposition af slotten, som träffades af hennes ogillande. Derför ville hon alldeles icke, att detta förslag skulle upphöjas till en formlig, af alla tre rikenas representanter antagen lag. Men å andra sidan fruktade hon, att genom ett öppet uppträdande deremot, stöta de mäktige svenske stormännen, hvilka deri insatt vilkoren för sitt samtycke till unionen. Det faller i ögonen, att under sadant förhållande Norrmännens vägran kom henne väl till pass, och det är sannolikt att hon här statt bakom och tillika ledt saken så, att den passerade utan någon våldsam brytning. Att hennes förtrogne rådgifvare och vän, biskop Petter Jönsson Lodehat, Danmarks kansler, jemte ärkebiskopen af Lund och en dansk radsherre med Svenskarnes deltago i beseglingen af akten, var å andra sidan en handling, i hvilken drottningen ganska säkert äfven hade del. Hon hade en dubbel uppgift af ganska kinkig beskaffenhet att lösa. Hon har gjort det på ett sätt, som röjer Valdemar Atterdags dotter.

B I L A G O R.

I.

**Förslag till Föreningsakt mellan de tre Nordiska rikena.
Kalmar, 1397, juli 20.**

Original på papper i danska Geheimearkivet.

Allæ the thettæ breff høræ eller se eller høræ, suo wel thom ther nw æræ som hær efter komme seukæ, seal thet witerliet waræ, at efter thet at allæ thisse thry rike, Danmarc, Suerike oc Norghe, met en ræt endrecht oc sæmyæ oc kerlich oc gothwilghæ huars rikesens om sich oc met radh oc fulbordh oc samthykke høghbørne forstynne, wor nadighe fru, drotning Margretæ, oc met allæ thryggæ rikesens gothwilghæ oc fulkomlicæ samthyet, biscope oc klerkæ, ridderæ oc swenæ oc ganze oc menæ rikesens almughæ i huort riket om sich, war hoghboren oc werdich forste, wor nadighe herræ, koning Eric, til en ræt herræ oc koning taken, walder oc wnfongen ouer alle thisse thry rikem, sidhen wpa sancte Trinitatis sondaeh nw war i nafn Fædheris oc Sønis oc then Hælghe andz hær i Kalmarn efter allæ rikesens gotho manne samthyet oc radh, bothe klerkæ oc leeghmen, krunether oc i koningxlich stol setter ouer thisse thry koningxrike met then werdichet, som bothe i andelich oc i wærltzlich stykke en ræt krunith koning til bor at besidia oc wæra ouer thisse thry koningxrike, Danmarc, Suerike oc Norghe: tha war her i forneffnde tymma oc stadh en stadhelich oc wbydelich sæmye, fridh oc forbindning halmeth, deythingeth oc and met radh oc samthykke then forneffnde wor herres, koning Erics, oc then forneffnde wor fru, drotning Margretes, oc met en ræt endrecht oc samthykke alle rikesens radhgenere oc men aff alle thry koningxriken fulbordhet i thenne modæ, som her efter

folgher. Først at nw seule thisse thry riken hafue thenne koning, som ær koning Eric, i hans lifdaghe, oc sidhen ewinnelicæ seule thisse thry riken en koning hafue oc ey flere ouer alle thry riken, suo at riken aldre at seilias meer, om Gudh wil. Sidhan efter thenne koningxens lifdaghe scal en koning ouer al thry riken weliaes oc takes oc ey flere, oc scal engte et riket en koning takæ eller welghæ her efter wtan met fulborlich samthykke oc endrecht allæ thrygge rikenæ. Gifuer oc Gudh thenne koning son, eller thom efter hanom kommæ en son eller flere, tha scal en til koning weliaes oc takas ouer al thry riken oc ey flere; the andre brothræ worthe met annet herscap belente oc bethenkte i riken, oc dottre, om han thom faar, tha gore ther om efter thy som laghen wt wiser, oc jo en aff koningxsoner, om Gudh wil, at tha noken til ær, at thisse thry riken hanom weliaes, oc han blifue koning oc ey flere, som fore er sacht. Kan oc koningen barnlos frafalle, thet Gudh forbyudhe, at tha rikesens radhgeuere oc men en annen weliaes oc takæ, then thom Gudh gifuer til nadhe, ther the efter theræ bestæ samwit oc the witæ for Gudh rætist oc skellixt oc riken nytttest wærae met en ræt sandrecht alle thrygge rikenæ, oc at engin sich her amot setter eller annet i dragher, wtan som fore screfuit star. Oc seule alle thry koningxriken i en sandrecht oc kerlich blifue oc waræ, suo at engte et scal sich fran thet annet draghe met noken twadrecht eller syndran, wtan huat thet enæ wpa gar entich met orlogh eller met andre wtlensche manne afektan, thet scal thom wpa ga alle thry, oc huort theræ annet behelpe-licht wærae met al troscap oc al macht, thoe suo at huort riket blifuer widh syn lagh oc ræt, oc koningen efter thy hanom bōr at hafue. Framdeles scal koningen styrae oc radhae met sit rike i Danmarc om hws oc feste, lagh oc dom, efter thy som ther ær lagh oc ræt, oc koning ægher oc bōr at gora, suo oc i Suerike oc i Norghe efter theræ lagh oc ræt, oc koning ther ægher oc bōr at gora; oc draghes engin lagh eller ræt wt aff eet riket oc wt i annet, the ther ey for hafuae warit logh eller ræt, wtan koningen oc huort riket blifue widh syn lagh oc ræt, som fore er sacht, oc huort bōr at blifue. Kan thet oc suo wortha at a noket et aff thisse rike orlogh eller hærseyold wpa styrter, huilket et thorrae thet helzt kan worthe, tha seule the andre tw riken, nar koningen eller hans embitzmen wpa hans wegne thom til sigher, met macht oc al troscap thet riket til hielp oc werghe komme, huart thom worther til sacht, entich til land eller watn,

oe scal huort et riket thet annet til hielpe kommæ oe waræ, som ther til bør, wtan alt aret, thoe suo at huor et riket eller bathe tw thet enæ til hielp komme, tha scal man i thet riket thom met spisan oe kost oe fodher aff rikesens embitzmen theræ nothorft forese oe baring, oe scipe at landet oe almughen ey forderuet worther; en om thoræ thienisto lon, seadhe oe fenxel eller annet, thet suo til rorir, ther stonde koningen thom fore, oe ey rikesens embitzmen eller almughe ther om quelia eller a tale then tidh. Oe ther riken al eller noket theræ orlogh a styrter aff wtlense her, tha scal sich ther engin met hielperathe take eller werghæ, at han engin thianist plictigh ær wtan til syt eglit landemare; thet hafuom wi alle ouer gifuet oe samthyet, at en woræ scal then annen hielpe oe folghe i huilket rike thet nodh gors, for then sculd at al thry riken æræ nw oe worthe seule wnder en koning oe herræ oe blifue ens som et rike. Hær met seule alle feydhe oe twædrecht, som mellom riken her til aff longe forlidhnæ tymæ warit hafue, nather legges oe aldre mer wppas eller wp draghes, oe aldre mer et rike orloghe wpa thet annet oe engte thet wp draghe, ther orlogh eller wsæmye ma aff komme, wtan blifue alle som eet rike wnder en koning, som fore er sact: oe scal huor man, hogher oe lagher, widh ræt oe lagh blifue oe sich noghe lade i lagh oe ræt, oe met engin dothfeydhe eller annen wræt eller hoghmød noken then annen forthrykke, eller wforrætæ then, ther mindræ formæ; wtan alle seule ræthes Gudh oe wor herra koningen, oe alle stonde hans budh efter thy som til bør, oe hans embitzmen, the han til setter wpa synæ wegne, oe rate ouer thom, som her amot bryde. Worther oe noken i noket riket fridhlos eller biltogher eller forflictogher i annet rike for syn rætæ brut, tha scal han suo wel i thet enæ rike wara fridhlos som i thet andræ, oe scal hanom engin heyne eller forsuaræ, wtan huor han worther a talæther oe a kerther, ther scal man ouer hanom rætæ efter thy som han brut hafuer oe ræten til sigher. Item om nokræ deythingen eller ærende worthe wpedhe eller om talit met fræmethe herræ eller stædher eller thoræ budh til wor herra konigen, i huilket rike han tha ær stedder, tha hafue han oe hans radh, the tha nær æræ stedde, jo nokra aff huort riket, thes macht, huat han oe the ther om gore oe ende wpa thisse thry rikes wegne, huat guthelixt oe skellixt oe nyttelixt ær til wor herra konigens oe thisse thry rikes gagn. Item scal man al thisse forscrefne stykke oe article suo gøre oe holde, som fore screfuet star, oe thom suo wt thydhe

oc menæ, at thet wardher Gudh til hedher oc wor herra koningen oc riken til gagn oc gotho oc fridh, oc at huor lade sich noghe i lach oc ræt; oc wore thet suo at noken wore, som her amot wilde gore, at alle the aff thisse rike hielpe wor herra koningen oc hans embitzmen, som han ther til setter, met goth tro oc al macht thet at styra oc ther ouer at rætæ, efter thy som ræt ær oc ther widher bor. Framdeles scal wor fru, drotning Margretæ, styra oc besidia, radhe oc beholde i henne lifdaghe whindrit met al koningxlich ræt, engte wden taket, efter henne wilghe, alt thet som henne fadher oc henne son henne wnte oc gafue i thorra lifuende liff oc i thorra testament, oc suo i Suerike henne morghengaue oc annet, thet rikesens men i Suerike hafue met henne ouer enæ draghet oc samthyet, at hwn beholde scal, suo oc henne morghengaue i Norghe oc thet henne herra koning Hakon oc henne son koning Oleff henne ther wnt oc gifuet hafue bothe i thorre lifuende liff oc i thorra testament, oc et mughelicet testament at goræ efter sich oc thet at holde, thoe suo at landen oc sloten komme igen frii oc wmbenoren til koningen, nar hwn dor, wtan suo mange pæninge oc gotz, som hwn mughelicæ bort gifuer i syt testament, som fore er sact, aff thetta forserefne, som henne ær botho gifuet oc wnt, at thet stadicht oc fast blifuer oc holdes, oc huat hwn hafuer alle redho til foren fran sich antworthet eller gifuet eller bort guldet eller lent i thisse thry koningxrike i Gudz hedher oc henne wene oc thienere, at thet oc bliuer stadicht oc fast efter thy som thet er giort, oc at koningen oc rikesens men i thisse thry koningxrike hielpe henne thetta forserefne at besidia oc beholde oc beskyrme oc werghe oc at heyna i goth tro i henne lifdaghe wtan arct, om thet nodh gors. Wille ok nokræ henne i thisse forserefne stykke wforrætæ eller henne her i amot at gore, arghæ eller hindræ i nokræ modæ, tha wille i [v: wi] i goth tro met al macht ware henne ther i behelpelike at scipe henne ræt ouer thom som thet gore, oc wane wi henne, at hwn ma takæ Gudh til hielp oc thom henne hielpe wilghæ at sta ther amot oc werghe sich wforwit. Til mere beuaring alle thisse forserefne stykke at the seule stadighe, faste oc wbrydelicæ blifue ewinnelicæ met Gudz hielp oc i alle mode oc met alle article, som fore serefuet star, oc at breff seula gifues wppa perkman serefne, tw aff [v: at] huart rike, suosom ær Danmare, Suerike oc Norghe, ludende i alla modæ oc met alla artikele, som hær fore serefuet star, oc seula incigles met wor herra koningens

oe wor fru drotningens oe rikesens radz oe mens oe kopstathes inegle aff huort aff thisse thry rike, Danmare, Suerike oe Norghe, oe at alle thisse stykke are suo talædhe oe ende, oe at the i alle modæ suo fuldraghes oe fulkommies oe blifue seula, som fore serefuet star, tha hafuom wi Jacop oe Hinrie, aff Gudz nadh erchebiscope i Lund oe i Wpsala, Pather oe Knut, met samma nadh i Roskilde oe i Lyncopunk biscopæ, Karl aff Tofta, Jones Andersson, Sten Beyntsson, Jones Rut, Thure Beyntsson, Folmar Jacopsson, Erengisl, Pather Nielsson aff Agarh oe Algut Magnusson, riddere, Arent, prouest i Oslo, Amund Bolt, Alff Harilsson oe Goute Ericsson, riddere, ladit wora inegle met goth wilghæ henges for thetta breff. Scriptum Kalmar, anno Domini M^oCCC^oXC^o septimo, die beate Margarete virginis etc.

Sigillen: Af de sjutton, hvilka enligt texten skolat med sina insegel bekräfta akten, hafva tio påtryckt sina sigill, nämligen: ärkebiskop Jacob af Lund, ärkebiskop Henrik af Upsala, biskop Peter af Roskilde, biskop Knut af Linköping, samt riddarne: Karl Ulfsson af Tofta, Sten Bengtsson, Thure Bengtsson, Eringisle Nilsson, Peter Nilsson af Ågard och Algot Magnusson. Af dessa sigill funnos år 1882, då de af mig undersöktes, endast obetydliga fragment i behall. Se planchen, på hvilken, till jämförelse, fullständiga exemplar af samtliga de i texten nämnda personernas sigill tillika äro aftecknade¹.

På frånsidan samtidig påskrift: Huru thet war talet i Kalmar. *På samma ställe från något yngre tid:* En dechtingen at thesse III rike scole ewinnen bliue vnder en koning, som giord var i Calmaren (*derefter af en mycket yngre hand*) ther koning Erich bleff kronit till konge wdi Suerrig 1397.

II.

Vidimationen å den afskrift af förestående akt, hvilken på konung Eriks befallning togs i Kalundborg den 11 september 1425.

Original på pergament i danska Geheimearkivet.

Vniuersis et singulis quorum interest uel interesse poterit quomodolibet in futurum nos Johannes, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Roskildensis, notum facimus per presentes, quod

¹ Sigillen äro efter originalen i danska Geheimearkivet aftecknade af herr Th. Bergh i Köpenhamn och derefter litografierade å Generalstabens litografiska anstalt i Stockholm.

nobis pro tribunali sedentibus honorabilis dominus Thoco Nicolai, canonicus Asloensis, serenissimi principis et domini, domini Erici, Dacie, Sweeie, Norwegie regis, ut asseruit, nomine, quandam apertam literam papircam in suis habens manibus nobis presentavit, instanter supplicando quatenus dictam literam transsumere et transsumendam decernere auctoritate nostra ordinaria dignareretur. Nos igitur, hominis petitionem attendentes fore iustam, habita cum notario et testibus infrascriptis examinatione diligenti, eam integram ac quorundam in litera expressorum videlicet Jacobi et Henrici archiepiscoporum et Stenonis Beyntsson militis veris et salvis sigillis, quorundam vero sigillis propter vetustatem aut alias quibusdam in parte quibusdam vero in toto fractis et corruptis, invenimus sigillatam et in inferiori parte litere consignatam: eam igitur auctoritate nostra ordinaria decrevimus transsumendam, cuius litere tenor sequitur in hec verba:

Texten af akten.

In quorum omnium et singulorum premissorum fidem et testimonium iussimus presentem literam seu presens publicum instrumentum fieri nostrique sigilli vna cum reuerendi in Christo fratris nostri domini Johannis, episcopi Asloensis, illustrisque Wisslai, comitis de Euersteen, ibidem presentium, testiumque ad hoc vocatorum et rogatorum, videlicet Thorberni Jensson, Ottonis Meynerstorp, Conradi Massow et Tymmonis Bolzendaal, militarium, sigillorum appensione notarii publici subscripti subscripcione fecimus communiri. Acta sunt hec Calundborgh, nostre diocesis, anno Domini M^oCCCC^oXX quinto, indictione tertia, mensis septembris die vndecima, hora vesperorum uel quasi, pontificatu sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Martini, diuina prouidencia pape quinti, anno eius octano.

Et ego Hinricus Romer, clericus Caminensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia premissis omnibus et singulis, dum sic, ut premittitur, agerentur et fierent, vna cum prenominais dominis et testibus presens interfui eaque sic fieri vidi et audiui, ideoque hoc presens publicum instrumentum manu mea propria conscriptum exinde confeci et in hanc publicam formam redegi signoque et nomine meis solitis et consuetis vna cum reuerendi patris domini episcopi Roschildensis ac aliorum dominorum et testium prenominatorum sigillorum appensione consignavi rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Sigillen: n. 1. biskop Jöns' af Roskilde; n. 2 *bortfallet*; n. 3. greffe Witslaws; n. 4. *bortfallet*; n. 5. Otto Meinerstorps; n. 6. Konrad Massows; n. 7. *bortfallet*.

På frånsidan samtidig påskrift: Instrumentum paa thesse riges, Danmarks, Norges oc Sweriges forbindelsæ (*derefter af annan hand tillaggt*) met thet at the i alle try righen effter drodning Margretes hielp anname koning Erik til koning (*derefter vidare med en senare hand*) och forpliete thennom at bliffue wnder een koning till enigh tydt mett flere article; *derefter slutligen med en hand från 1500:talet:* hæc data sunt 1397, instrumentum vero anno etc. 1425.

III.

Kröningsattest och hyllningsakt afgifven af Konung Eriks och hans tre rikens råd och män. Kalmar, 1397, juli 13.

Original på pergament i danska Geheimearkivet.

Wy, Jacop oc Hinric med Gudz nadh i Lund oc i Vpsala erchebiscopa, Pæther aff Roschilde, Knwt aff Lyncopunk, Tetz aff Odhens, Thordh aff Strengenæs, Bo aff Arws i Jutland, Thorstan aff Skara, Niels aff Westeraros i Suerike, Pæther aff Burglum, Hæming af Wexsio oc Jones aff Orkano, aff samme nadh biscope, Arent prostest i Oslo, Anders dompronest i Vpsala, Oleff Pant dæken i Roschilde, Brunnolff dompronest i Skara oc mestar Pæther Lykke erkediækn i Roschilde, Karl aff Tofta, Jones Andersson, Steen Beyntsson, Eringisl Nielsson, Jones Rwt, Thure Beyntsson, Michel Rwt, Arwith Beyntsson, Folmar Jacopsson, Niels Yuersson, Algut Magnusson, Anders Jacopsson, Jones Duwe, Magnus Hakonsson, Pritbern van Podbuse, Johan Scarpenbergh, Pæther Basse, Otte Jonesson, Philpus Karlsson, Johan Olefsson, Biorn Olefsson, Hannes van Podbuse, Karl Karlsson, Jon Jacopsson, Pæther Nielsson aff Agarth, Niels AErengislsson, Jones Nielsson aff Awentzbergh, Jacop Axelsson, Stig Anesson, Sorte Sconing, Abram Brodersson, Axel Pæthersson, Magnus Munk, Berneke Skinkel, Amund Bolt, Goute Erics-son, Jon Martensson, Jon Darre, Alff Hærdsson, Endrith Erlandzson, Gulbrand Ellingsson, Hakon Top, Giorth Giorthsson, Syuart Bolt, Thoralt Syuartsson oc Jon Hinriesson, riddere, Axel Kætilsson, Karl Karlsson, Gotzscale Beyntsson oc Aslac

Byornsson, suena, wor herras koning Eries oc hans thry koningxrikes, Danmarks, Suerikes och Norghes radhgenera oc men, med andre flere biscope, prelate, riddere oc suena, som i thisse thry koningxrike, Danmarc, Suerike oc Norghe bygge oc bo, kennes thet openbarlica i thetta wort opne breff for alle thom, som nw ara oc haer efter komme seule, at efter thet at fornempde wor kariste herre, koning Eric, hafuer warit i alle thisse forscrifne thry koningxrike, Danmarc, Suerike oc Norghe, oc i huart thorra synderlica ar til foren aff Gudz nadhe wnfongen oc taken med kerlich, gothwilghe oc samthykke alles thisse thry rikis inboendes mens, bothe biscope, prelate, klerke oc ridderseap oc menygheet, til wor oc alles thorra oc thisse thry koningxrikis ræte herre oc koning, oc aff thy at thet war suo skeet i Gudz nafn, som fore scerefuet star, tha hafue wi alle fornempde med flere thisse rikes men efter alle thisse fornempde thry koningxrikes inboendes mens, bothe biscopes, prelates, klerkes, ridderseaps oc menigheetz radh, gothwilghee oc samthyet, oc wppa alles thisse thry rikis weghna nw haer i Kalmarn wpa sanete Trinitatis sondaech¹, som nw nest war, nær warit oc fulbordhet fornempde wor herras koning Eries krunilse, tha han aff Gudz nadhe krumath warth i nafn Fadhers oc Sons oc then Helghe Andz at waræ oc at blifue med Gudz hielp een krunith koning ouer alle thisse thry koningxrike, Danmarc, Suerike oc Norghe, med allæ the werdicheet oc ræticheet, som een krunith koning aff alder hafuer tilburt oc bor at hafuæ bothe aff andelich oc aff wæreltz weghne. Nw maethæn Gudh oc wi oc alle the i thesse fornempde rike hafuæ suo giort oc samthyet i alle modæ, som fore scerefuet staar, oc fornempde vor herre koning Eric i suo modæ for wor rætte herre oc kruneth koning i Gudz hedher anamet oc wnfonget hafue til oc ouer thisse thry koningerike, Danmarc, Suerike oc Norghe, at waræ oc blifuæ; tha wilghe wi alle aff thisse thry rike gora fornempde wor herra med troseap oc kærlich alt thet oss bor wor ræte herre oc krunith koning at gora, oc han gore widh oss alle, som hanom bor at gore; oc om slot, feste, land oc lan oc om al stykke, e huat thet helzt heder eller ar, som fornempde wor herre koning Eric oc hans modher modhersoster, wor nadighe frwe drotning Margarete oss til trot hafue oc en haer efter til tro, ther wilghe wi oc alle aff thisse fornempde rike suo widher gora bothe i thorra lifuende liff oc suo efter thorra doth, som the hafue oss til trot oc æn

¹ Den 17 juni 1397.

hær efter til tro, oc som wi wilghe suare oc wære bekende bothe for Gudh oc men. Fraudelis, Gudh lone wor kære frwe drotning Margareta alt got; hon hafuer suo nær oss warit oc med oss om gonget i thisse thry koningxrike oc thisse fornempdarike suo forstondet, thet wi alle, som i thisse fornempde rike bygge oc bo, henne engte skyldte. Gudh gifue henne hymmerike for thet hwn hafuer med oss om gonget oc nær oss wæret, oc wi thakke henne gerna for alt got. Oc med Gudz hielp at alla thisse forserifne stykke oc artikele secula stadighe oc faste blifue, som fore serifuert star, i Gudz nafn, oc til mere beuaringh alle thisse forserifne stykke oc artikele, tha hafue wi alle fornempde med wilghe oc witseap ladet woræ incigle hengis for thetta breeff, som gifuet oc serefuet ær i Kalmarn efter wor Herres fodhelse thusende thry hundrith halffemptsintyughu wpa thet sywnde aar, then fredach, som næst war efter sanctæ Knwtz dach, som koning war oc martir.

Sigillen: n. 1, ärkebiskop Jakobs af Lund; n. 2, ärkebiskop Henriks af Upsala; n. 3, biskop Peters af Roskilde; n. 4, biskopens af Linköping; n. 5, biskop Tezes af Odense; n. 6, biskopens af Strengnäs; n. 7, biskopens af Århus; n. 8, biskop Thorstens af Skara; n. 9, biskop Nicolaus' af Vesterås; n. 10, biskop Peters af Börghum; n. 11, biskop Hemmings af Vexiö; n. 12, biskop Johans af Orknöarne; n. 13, prosten Arnes i Oslo; n. 14, domprosten Andreas' i Upsala; n. 15, Olof Pants, dekan i Roskilde; n. 16, domprosten Brynolfs i Skara; n. 17, magister Peter Lykkes, ärkediekne i Roskilde; n. 18, Karls af Tofta; n. 19, Jöns Anderssons; n. 20, Sten Bengtssons; n. 21, Eringisle Nilssons; n. 22, Jöns Ruts; n. 23, Thure Bengtssons; n. 24, Michel Ruts; n. 25, Arvid Bengtssons; n. 26, Folmar Jakobssons; n. 27, Nils Ivarssons; n. 28, Algut Magnussons; n. 29, Anders Jakobssons; n. 30, Jöns Duwes; n. 31, Magnus Hakonssons; n. 32, Pritbern van Podbusks; n. 33, Johan Searpenbergs; n. 34, Peter Basses; n. 35, Otte Jönssons; n. 36, Philip Karlssons; n. 37, Johan Olofssons; n. 38, Biörn Olofssons; n. 39, Hannes van Podbusks; n. 40, Karl Karlssons; n. 41, Jon Jakobssons; n. 42, Peter Nilssons af Agard; n. 43, Nils Eringislessons; n. 44, Jöns Nilssons af Awentzberg; n. 45, Jakob Axelssons; n. 46, Stig Avestons; n. 47, Nils Jönsson Svarte Skanings; n. 48, Abraham Broderssons; n. 49, Axel Peterssons; n. 50, Magnus Munks; n. 51, Berneke Skinkels; n. 52, Agmund Bolts (Bergtorssons); n. 53, Gaute Erikssons; n. 54, Jon Martinssons; n. 55, Jon Darres;

n. 56, Alf Haraldssons; n. 57, Endride Erlandssons; n. 58, Gud-
 braud Erlingssons; n. 59, Hakon Tops; n. 60, Giorth Giorths-
 sons; n. 61, Sivart Bolts; n. 62, Thorald Sivartssons; n. 63,
 Jon Henrikssons; n. 64, Axel Ketilssons; n. 65, Karl Karlssons;
 n. 66, Gotskalk Bengtssons; n. 67, Aslak Björnssons.

Pa frânsilan: Hwre alle thry rikens radh lowedhe min herre
 troskap i Kalmarne, tha han wardh kronadh, oc at thesse in rike
 skole bliue til samen vnder hanum.

Rättelse.

Sid. 88, rad 4 nedifr. *står* 1389 *läs* 1388.

K. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS
AKADEMIENS
HUNDRAÅRSFEST

DEN 2 APRIL 1886.

STOCKHOLM, 1886.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Till deltagande i det sammanträde, som var, till firande af ett ganget arhundrade, utlyst till den 2 april kl. 2 e. m., hade infunnit sig följande

Hedersledamöter:

Hans Excellens Hr Grefve Sparre,
 Hr Friherre De Geer, Akademiens
 vice Präses,
 Hr Björnstjerna,
 Hr Carlson,
 Hr Grefve Lewenhaupt,
 Hr Wedberg.

Arbetande ledamöter:

Hr Bowallius,
 Hr Svedelius,
 Hr Mahnström,
 Hr Odhner,
 Hr Hildebrand, Akademiens Sekre-
 rare,
 Hr Ljunggren,
 Hr Montelius,
 Hr Tegnér, Akademiens Präses,
 Hr Rydberg,
 Hr Törnebladh.

Korrespondenter:

Riksheraldikern m. m. C. A. Klingspor,
 Artisten C. F. Lindberg,
 Friherre E. Cederström,
 Majoren S. B. Ulfsparre,
 Apotekaren K. Hjort,

Lektoren M. C. J. Eurenius,
K. Arkitekten E. V. Langlet,
Kaptenen J. E. Hagdahl.

Amanuenser:

Dr H. Stolpe,
Dr A. Blomberg,
Dr E. Ekhoft.

Stipendiater:

Amanuensen G. Gustafson,
e. o. Lektoren S. Boije af Gemäs.

Tecknare:

Artisten R. Haglund,
Artisten O. Sörling.

Sedan Akademiens höge beskyddare H. M. Konungen och hennes förste hedersledamot H. K. H. Prins Oscar samt Hr Statsradet och Chefen för k. Ecklesiastik-Departementet C. G. Hammarskjöld infunnit sig, öppnades sammanträdet af Akademiens præses Hr Tegnér med följande tal.

Eders Majestät,
Eders Kongl. Höghet,
Mine Herrar.

Den Akademi, som framför andra fått sig anförtrödd varden om vart lands historiska minnen, har i dag ett eget minne att fira.

Ett jämnt århundrade har fyllt sitt lopp, sedan Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien började sin verksamhet i de nya former, som konung Gustaf III gifvit åt drottning Lovisa Ulrikas stiftelse.

Inom denna byggnads murar mer än annorstädes i vart land äro hundra ar en ringa tidrymd. Forskaren, som vandrar genom dess salar, ser bland forminnena släkten skymta fram, som äro skilda från oss ej genom århundraden, utan genom årtusenden.

Men han ser också, när han i tanken följer dessa släktens odlingshistoria, huru tidsmattstocken växlar värde. Fram evighetens synpunkt är 'en dag sasom tusen ar'. Så kan — och vi kunna tillägga — sa *bör* ett arhundrade *nu* ha ett rikare innehåll än till och med ett artusende egde för det folk, som med stenens eller bronsens hjälp steg för steg banade sin langsamma väg mot högre odlingsformer. Ty der odlingsarbetet ostördt fortgår, der växer också utvecklingens fart med hvarje ar, på samma sätt som den fallande kroppen i hvarje följande ögonblick tillryggalägger en längre väg än i det näst föregående.

Så kunna vi också säga, att det sekel, hvars minnen vi nu fira, varit ojämförligt mycket innehållsrikare än hvarje föregående i fråga om vetenskapligt framatskridande på de områden, åt hvilka denna Akademi egnar sin verksamhet.

Ju längre afstand de flyende ären lägga mellan oss och gångna släkten, dess närmare ha vi på forskningens väg kommit dem. Det sista århundradet har åt den historiska vetenskapen eröfrat årtusenden.

Om konung Gustaf och de hans män, som i dag för hundra ar sedan talade i detta samfund — en Nils v. Rosenstein, en Gudmund Adlerbeth och andra — om de kunnat se, huru det verk utvecklats, hvars grund de just då lade, så skulle de säkert, det våga vi tro, funnit sina förhoppningar ej blott fyllda, utan till och med vida öfverträffade.

De skulle ha gladdts, att under denna Akademis hägn en nationel fornforskning uppblomstrat, som spridt ljus ej blott öfver vårt lands äldsta historia, utan öfver hela Europas, ja, hela människoslägtets.

De skulle ha gladdts, att intresset för detta forskningsområde strömmat ut i allt vidare kretsar af vart folk och så gjort det möjligt att skapa de rika samlingar, som nu stå under Akademiens vard, samlingar som i vissa fall öfverträffa allt hvad andra länder ega.

De skulle ha glädts, att deras Akademi och hennes samlingar fått ett eget hem i en byggnad, som i sin stolta, enkla prakt vackert vittnar om huru Sveriges folk förstätt uppskatta och utveckla de tankar, som lägo till grund för stiftandet af detta samfund.

De skulle än vidare ha glädts, när de, skadande öfver raden af de män, som under det gångna århundradet tagit plats i detta samfund, funnit bland dem — visserligen stundom obemärkta arbetare, hvilkas namn framtiden ej skall gömma — men dock jämväl icke få, som fyllt sitt rum i en historisk akademi ej blott genom att med mästarkonst *skriva* historia, utan ock genom att som den dugande handlingskraftens män *göra* sitt folks historia.

Dock — det är ej jag, som nu skall tala om huru denna Akademi under det gångna århundradet fyllt sitt värf. Blott ett namn — namnet Bror Emil Hildebrand må det tillåtas mig att särskildt nämna. Under hälften af den tid, hvares minnen vi nu återkalla, var det han, mer än någon annan, som genom sin forskande tanke, sitt spanande öga och sin oafsläppligt ordnande hand förverkligade denna Akademis syften. Hans namn må i dag särskildt hedras.

Mycket är nu olika mot hvad det var för hundra år sedan. Men *ett* skulle konung Gustafs män funnit lika, om de nu vore här. På Sveriges tron sitter nu som då en konung, som mer än till namnet är de vittra intressenas 'högste beskyddare'.

Flere band af denna Akademi's handlingar förvara för oss dyrbara vittnesbörd om att var konung förstår ej blott skydda utan jämväl öfva den vetenskapligt historiska forskningens konst. Och som Sveriges folk för hundra år sedan med stolthet i sin konung såg Europas vittnaste monark, så glädjas vi att nu kunna göra detsamma. Särskildt må den Akademi, hvares namn talar om vitterhet och historia, äldre och yngre, ha rätt att i dag uttala sin glädje öfver att så är fallet.

Akademien anställer att fortfarande få anjuta Eders Maj:ts höga beskydd och gar, förvissad härom, med ljusa förhoppningar det nya seklets nya öden till mötes.

Akademiens Sekreterare anmälte derefter, att lyckönskningskrifvelser ingatt från följande personer: från hennes arbetande ledamot friherre Djurklou, från hennes utländske ledamöter konferensrådet K. F. Wegener i Köpenhamn, professoren G. Stephens i Köpenhamn, professoren de Quatrefages i Paris, senatoren greve G. Gozzadini i Bologna, professoren Konrad von Maurer i München, etatsrådet L. Müller i Köpenhamn, professoren R. Virchow i Berlin, statsarkivarien H. von Sybel Berlin, ordföranden i kommissionen för utgifvande af Monumenta Germaniæ historica G. Waitz, från hennes korrespondenter professoren Sören Bugge i Kristiania, rektoren N. G. Bruzelius i Lund, antiqvaren Nicolaysen i Kristiania, lektoren C. J. Bergman i Visby, godsegaren H. Cullberg, friherre O. Hermelin, bibliotekarien K. Torin i Skara, adjunkten J. A. Wiström i Hudiksvall, godsegaren J. W. Schürer von Waldheim, f. d. landtbruksskoleföreståndaren C. F. Nordenskjöld, kaptenen J. A. Lagergren, intendenten G. Brusewitz, skolföreståndaren F. Nordin, assistenten I. Undset, greve C. D. Reventlov, sektionschefen i k. belgiska riksarkivet Ch. Piot i Bruxelles, envoyén R. Rångabé i Berlin, museidirektören C. F. Herbst i Köpenhamn, fröken J. Mestorf i Kiel, museidirektören E. Chantre i Lyon, professoren Liske i Lemberg, statsarkeologen J. R. Aspelin i Helsingfors, dr O. Tischler i Königsberg, inspektörerna A. Strunk, S. Müller och H. Petersen i Köpenhamn samt museiassistenten V. Boye i Köpenhamn.

Akademiens Sekreterare anmälte derefter de lyckönskningskrifvelser, som ankommit från lärda sällskap, hvilka skrifvelser äro i det följande aftryckta.

Akademiens Sekreterare höll derefter följande tal:

Eders Majestät,
Eders Kongl. Höghet,
Mine Herrar.

I dag för hundra år sedan höll k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien sitt första sammanträde.

Akademien hade fått sig lokal anvisad i ett af tornen i det gamla kungshuset på Riddarholmen. Der hade på eftermiddagen infunnit sig så många åhörare, som utrymmet tillät. I en griljerad loge togo plats konung Gustaf III, hertigarne af Södermanland och Östergötland samt den kongl. Prinsessan. Rummet var prydt med en i marmor utförd bröstbild af dr. Lovisa Ulrika, samma bild, som i dag är uppställd i denna sal. Kl. $\frac{1}{2}$ 6 inträdde riksrådet greve von Höpken och kanslirådet Nils von Rosenstein, riksrådet friherre Sparre, skalden greve Gyllenborg, presidenten greve von Düben, hofkansleren friherre Ramel, kanslirådet Elers, hofmarskalken friherre Manderström samt riksantikvarien Gudmund Göran Adlerbeth. Grefve Höpken och Rosenstein intogo sina platser, den förre som direktör, den senare som sekreterare; de öfrige satte sig å ömse sidor om bröstbilden. Något senare inträdde justitiekansleren Liljestråle.

Grefve Höpken öppnade sammankomsten. Derefter uppläste Rosenstein de af konungen sjelf författade, den 20 mars underskrifna stadgarne, hvilka, utan nämnvärd förändring, under hela århundradet haft gällande kraft.

Tre ledamöter, af konungen nämnde den 20 mars, togo inträde. Friherre Sparre talade, bland annat, »om den glada utsigt instundande tid bådär för svenske män att mer än någonsin kunna vänta den mest rotfasta grundläggning af borgerligt samhälles väl och dess framgena tillväxt, sedan konungen så, som nu skett, helgat åt vit-

terhet och lärdom bland sitt folk det kraftigaste beskydd och den mest lifgifvande uppmuntran». Ramel och Düben gafvo i andra ord uttryck af samma tanke. Alla tre helsades af Rosenstein välkomna.

Adlerbeth uppläste sin förtjenstfulla afhandling »om Sveriges fordnä österländska handel i anledning af arabiska penningar funna i svensk jord». Rosenstein helsade sin blifvande efterträdare. Enligt statuterna skulle riksantikvariern vara Akademiens sekreterare, men Rosenstein fungerade tills vidare för att bereda öfvergongen från den gamla Vitterhetsakademien till den nya, som skulle efterträda henne.

Innan den gamla Akademien i anledning af drottning Lovisa Ulrikas död hade upphört med sin verksamhet, hade öfver utfästa ämnen täflingsskrifter inkommit, öfver hvilka ingen dom hade hunnit fällas. Vid sammanträden mellan den 20 mars och den 2 april hade dessa skrifter blifvit granskade och nu lemnades två pris åt godkände författare; det tredje kunde ej tillställas egaren, alldenstund han under väntetiden hade affidit.

Till sist upplästes de för följande året utsatta täflingsämnena. I historia begärdes en på svenska författad afhandling om hansestädernas handel med Sverige, de förbund de med detta rike ingatt, den verkan deras makt och hog att blanda sig i rikets företaganden haft på dess öden och välstånd samt när denna verkan upphört. I vältalighet och skaldekonst begärdes ett äreminne öfver Carl von Linné, hvilket, da äfven utlänningar skulle inbjudas att härom täfla, borde vara författadt på latin, franska eller italienska, i bunden eller obunden form. För antiqviteterna äskades en afhandling om de äldsta svenska mynten ifrån rikets ursprung till slutet af 1200-talet. De som ville täfla om pris för inskrifter och medaljer, skulle uppsätta förslag till inskrift på ett epitafium öfver Axel Oxenstjerna, till en öfverskrift på dockan i Karlskrona, till

inskrift på Ehrensvärds minnesvård inom Sveaborg samt förslag till skadepemningar öfver de store män, som utmärkte konung Gustaf Adolfs och drottning Kristinas tider. — Konungen hade deltagit i valet af dessa ämnen. Deras utpräglade fosterländska karaktär faller genast i ögonen. Äfven var tids kritik maste förklara dem synnerligen goda.

Den Akademi, som på sadant sätt inledde sin verksamhet, var ej i alla afseenden ny. Stiftad af drottning Lovisa Ulrika år 1753, hade den svenska Vitterhetsakademien varit sluten kring hennes person och hade af henne undfått de materiella medlen för sin tillvara. Politiska omständigheter hade vallat en paus i Akademiens verksamhet från 1757 till 1772, allt arbete, alla sammanträden upphörde vid drottningens död. Det dröjde nära fyra år innan verksamheten åter upptogs, då under ändrad form.

Drottningens Akademi var, enligt namnet, egnad åt vitterheten. Hennes stadgar föreskrifva, att hon skulle sysselsätta sig med historia, antiqviteter, vältalighet och svenska språkets uppodling. Äfven de tre första ämnena räknades då sasom ingående i vitterheten. Dennas motsättning var vetenskap, som enligt tidens terminologi var abstrakt och skulle vara omedelbart nyttig, under det de till vitterheten räknade kunskapsarterna voro omvexlande och behagliga. Som vetenskaper hade afsöndrats och erkänts de matematiska studierna och naturforskningen i dennas olika grenar. De mera humanistiska studieämnena, som lägo för alla närmare tillgängliga, som hvar man tyckte sig lätt kunna beherska, fingo länge räknas till vitterheten, som var alla bildades, i synnerhet de finast bildades egodel.

År 1786 öfverlät konung Gustaf åt den af honom stiftade Svenska Akademien varden om den svenska vitterheten och spraket. Samtidigt upplifvade han Vitterhetsakademien, som dock af vitterheten ej fick behålla mera än den del,

som skrefs på främmande språk. Till gengäld fick den förnyade Akademien uppdrag att grundligare än hittills sysselsätta sig med historien och antiqviteterna. Redan den omständigheten, att i den upplifvade Akademiens titel orden 'historia och antiqviteter' sidoordnades med vitterhet, röjer att dessa två ämnen ej längre vore att anse som delar af denna, utan skulle behandlas som derifrån skilda, som vetenskaper. Fullständigt hade dock ännu icke dessa studier vunnit vetenskaplig karaktär, ett visst vacklande uppenbarar sig. Nagre af Akademiens medlemmar framlade för henne resultaten af grundlig och allvarlig forskning, andre nöjde sig med att på gammalt vis filosofera öfver historien. Af detta vacklande i uppfattning var man äfven medveten. Vid behandlingen af en historisk täflingsskrift år 1786 anmärkte konung Gustaf, att han under öfverläggningen hade förmärkt någon skiljaktighet i ledamöternas sätt att tänka om de historiska prisskrifternas beskaffenhet; han ville därför, att Akademien skulle deröfver stadga sina tankar.

Äfven i afseende på antiqviteterna varsna vi denna vackling mellan vitter behandling och vetenskaplig. De ämnen, som inom antiqviteterna uppsattes som föremål för täfling, skulle vi helst kalla kulturhistoriska. Antiqviteterna uppfattades som ett bilang till historien och såsom af sambandet med denna egande värde. Af de täflingsämnen, som uppsattes under rubriken historia och antiqviteter, kunde flere mycket väl hafva bytt plats.

Enligt de nya statuterna skulle Akademien utforska historien och antiqviteterna, särskildt lades de romerska och grekiska ledamöterna om hjertat, samt vidare författa en fullständig beskrifning öfver de mynt, medaljer, skurna stenar, antiqviteter och monument, som finnas i Sverige, vare sig i Konungens eller Akademiens förvar. Hennes vittra sysselsättningar skulle vara att odla latinet, grekiskan, franskan och italienskan, att stadga smaken, att

uppfinna och författa medaljer och inskrifter. Till de vittra uppgifterna få vi ock räkna utarbetandet af en fullständig medaljhistoria öfver de förnämsta händelser, som utmärka fäderneslandets häfder från monarkiens början intill konung Adolf Fredriks död. Man skulle efter franskt mönster utarbета beskrifning af fingerade medaljer. Denna något opraktiska uppgift blef gang efter annan tagen till behandling. Allenast en del fullbordades, G. Adlerbeths förslag till medaljer öfver tilldragelser under konung Gustaf III:s tid. De för detta utförda planscherne hafva i en senare tid blifvit af Akademien utgifna.

Med undantag af sommarmanaderna samlades Akademien en gang i veckan. Sammanträdena voro i allmänhet tåkrigt besökta, men voro, att döma efter protokollet, ganska korta. Den mesta tiden egnades åt uppsättande af täflingsämnen och bedömande af täflingsskrifter samt uppgifvande eller granskande af förslag till medaljer och inskrifter. I handläggande af sadana ärenden deltog alla med samma intresse, icke ens hedersledamöterna voro förhindrade att deltaga i diskussionen om arten af de uttryck, som förekommo i latinska afhandlingar eller qväden. De asigter och den smak, som inom Akademien herskade, kännetecknas af de ämnen, som utsattes för täfling. Här må nämnas sadana som (för det historiska priset) svenska krigsmaktens och krigskonstens tillstånd från k. Gustaf I:s död till k. Gustaf II Adolfs regeringsantråde samt under k. Gustaf II Adolfs tid — för behandlingen af det senare ämnet erhöill en sachsisk premierlöjtnant priset — kritisk afhandling om landskapslagarnes alder och deras vittnesbörd om nationens tillstånd — svenska bergverkens tillstånd och öden före k. Gustaf I:s tid — (i antiqviteterna) en undersökning af de nordiska sagorna, för att af språk, skriftsätt och i dem anförda händelser m. m. utröna tiden för deras författande samt i synnerhet graden af deras trovärdighet för upplysning af den svenska häfden — en

undersökning när sigill först kommo i bruk i Sverige och hvad upplysningar man af dem kan erhålla (dervid framhölls särskildt, att de täflande ej hade att hälla sig endast vid de sigill, som redan blifvit publicerade) — en afhandling om konungarnes och de förnämsta personernas lefnadssätt i Sverige före k. Albrekts tid. Dessa ämnen kunde godt försvara sin plats i nutidens täflingsprogram. De antiqvariska d. v. s. kulturhistoriska ämnen synas mera tillhört den nuvarande tiden än deras egen, ty intet af dem blef på ett tillfredsställande sätt behandladt — Akademien kan således sägas hafva genom sin uppfattning af antiqviteterna eller kulturhistorien hafva gått före sin tid. Granskningsprotokollen äro rika på träffande anmärkningar, på mogna omdömen.

Äfven medalj- och inskriftsförslag gäfvö anledning till omsorgsfull behandling. Att uppsätta sådana var en konst, i hvilken åtminstone de fleste af Akademiens ledamöter voro adepter. Adlerbeth utvecklade i en längre afhandling principerna för uppgörande af ett godt medaljförslag.

Statuterna ställde ganska dryga fordringar på de arbetande ledamöterna. Hvar och en skulle till bearbetning utvälja sin del af det verksamhetsfält, som var för Akademien anvisadt, han skulle arligen till Akademien lemna en vetenskaplig afhandling. Om fördelning af arbetsfält tala protokollen intet, de visa att af ledamöterna de flesta nöjde sig med att vid inträdet uppläsa en afhandling, som trycktes i Handlingarna. En ende, den lärde och flitige Johan Murberg, ställde sig budet om arliga afhandlingar till efterrättelse. Mer än under följande tider hände det dock under de första åren, att ledamöterna föredrogo eller inlemnade bidrag.

Ängelägenheten att med sådana bringa det allmänna nytta kändes med liflighet. Kansliradet Elers föreslog år 1789, att man skulle i de allmänna papperen uppmuntra

alla dem, hvilka, ehuru de icke hörde till Akademien, likväl kunde ega insigt i de till hennes befattning lemnade ämnen, att till henne insända sina arbeten, hvilka i fall de funnos goda, skulle i Handlingarna tryckas. Akademien godkände förslaget, men konung Gustaf förklarade, att Akademiens Handlingar skulle vara af rent akademisk natur, hvadan främmande bidrag skulle intagas i bihang till Handlingarna. Något sådant kom dock icke till stånd.

Konung Gustaf egnade synnerlig omvårdnad åt landets historiska minnesmärken. Lifvad af hans exempel, anhöll Akademien i slutet af år 1787 af Konungen, som deltog i sammanträdet, att få skriftligen framställa sitt bekymmer öfver det skick, i hvilket flere märkliga minnesvårdar i svenska kyrkor befunno sig samt att till Hans Maj:ts skärskadande få öfverlemnna sina tankar om nödvändigheten af nagon publik anstalt till dylika minnesmärkens bättre vidmakthållande. Man önskade åtminstone aflöning åt en ritare, som kunde fara omkring i landet och genom teckningar åt efterverlden förvara hvad hitintills hade undgått förödelsen. Akademiens förslag underställdes samtliga landshöfdingar och biskopar, som anmodades att inkomma med utlåtanden och förslag. Af dem funno de fleste att intet kunde göras. En och annan gick Akademiens önskuningar till mötes, biskop Wallqvist i Vexjö gick till och med längre än Akademien, i det han sträckte sin omtanke äfven till de fornminnen, som icke kunde sättas i sammanhang med landets historia.

Den tiden tillerkändes fornminnena intet annat värde än af de upplysningar de kunde sprida öfver historien; der sådana ej stodo att vinna, hade fornminnena ingen betydelse. Nagon systematisk verksamhet för främjandet af fornsakssamlingens intressen kunde derföre ej finnas. Hitades ett fynd och blef det hembjudet, begärdes visserligen i allmänhet hos Kongl. Maj:t medel till dess inlösande; innehöll fyndet mynt, kunde dessa blifva föremål för om-

nämmande i Akademien, oftast af kansliradet Jakob von Engeström. Myntsamlingen, sasom mera historisk, gyn-
nades framför fornsakssamlingen. För den förra inköptes
år 1786 den vackra samling, som kommerseradet Skölde-
brand hade bildat under den tid han i statens tjänst
verkade vid Medelhafvet. Adlerbeth hade fäst uppmärk-
samheten vid betydelsen af de kufiska myntfynden. Stats-
sekreteraren Benzelstjerna föreslog, att man öfver dessas
innehåll skulle utarbета en systematisk förteckning. Aka-
demien omfattade förslaget med lifligaste intresse och an-
slog för dess förverkligande gång efter annan penningar,
men omtanke som anslag voro bortkastade: resultatet blef,
i följd af vidriga omständigheter, intet.

En vigtig uppgift hade konung Gustaf egnat denna sin
Akademi, utan att omtala den i statuterna: hon skulle
förmedla beröringen mellan Sveriges vittre och lärde samt
utlandets. Redan i sammanträdet den 2 maj 1786 fram-
höll konungen, huru nyttigt det vore att utgifva en jour-
nal på franska, genom hvilken utländingar kunde erhålla
säkrare och tjenligare underrättelser än de hittills fått om
den svenska litteraturen, och uppdrog konungen åt sin
bibliotekarie Ristell, af honom insatt i Akademien och
hugnad med en af de två pensioner, som voro för Aka-
demiens ledamöter bestämda, att vara betänkt på utgif-
vandets af en sådan journal. Ristell framlade i Akademien
ett program, som granskades af Höpken, Sparre, Enge-
ström och Rosenstein. Journalen skulle arligen utkomma
med fyra häften, hvart på 300 sidor, samt redogöra för
hvad som uträttades inom Svenska Akademien, Vitterhets
Historie och Antiquitets Akademien, Vetenskaps Aka-
demien, Patriotiska Sällskapet m. fl. lärda gillen samt Fria
Konsternas Akademi. Äfven skulle i denna tidskrift redo-
göras för företeelserna på den svenska skadebanan. Aka-
demien förhöll sig något kyligt i afseende på detta pro-
gram, hon ansåg att Ristell, som hade haft hedern af

dess utarbetande, äfven skulle hafva hedern af utförandet, hvilket aldrig kom till stand. Ännu i dag hafva vi skäl att beklaga detta resultat.

Det gäller akademier fullt ut lika väl som andra företag och förhållanden, att efter den första tiden, då alla de ursprungliga ansatserna göra sig kraftigt gällande, följer en tid, då man fortgår i den antagna riktningen, men utan samma lefvande intresse. Vår Akademis första period omfattar 40 år, den sträcker sig från 1786 till 1826, men inom denna period maste urskiljas tvänne skeden, det ena kort, omfattande endast sex eller sju år, det andra så mycket längre. Det är icke allenast nyheten, som gjorde den förra, kortare perioden så märkelig — allt hvad jag hittills meddelat gäller denna period — utan ock i väsentlig mon konung Gustafs personlighet. Träget deltog han i Akademiens sammanträden, beslut af vigtigare art, som fattades i hans franvara, underställdes honom, man var alltid medveten af hans lifliga intresse. Han dog — och åt honom egnade nu Akademien en gärd af tacksam erkänsla. Men värtaligare än denna är det eftermäle, som ligger deri, att Akademiens verksamhet efter hans död för långliga tider ej var densamma som förut.

Ej långt efter konungens död begärde och fick Adlerbeth entledigande från sin befattning som riksantikvarie och sekreterare. Hans närmaste efterträdare voro mindre betydande personligheter. Efter dem kom Jonas Hallenberg, aktad för sin lärdom, i en senare tid — han dog först 1832 — ärad som den siste af dem, som sjelfva stiftelseåret hade inträdt i Akademien. Genom personliga anlag saknade han förmåga att i Akademiens verksamhet ingjuta en lefvande anda.

En tid af passivitet inträdde. Denna gick derhän, att man afböjde de förslag till en lifaktigare verksamhet

som framställdes. Ett exempel må nännas. Elers föreslog, att Akademiens ledamöter skulle på sig fördela det ganska intressanta arbetet att författa en historisk beskrifning af Sveriges hufvudstad. Frågan bordlades, för att aldrig mera upptagas, och Elers fullgjorde arbetet ensam, på ett symmerligen förtjenstfullt sätt.

Mest karakteristisk för Akademiens förhållande under denna tid torde vara följande sak. Öfverkammarherren hos Enkedrottningen friherre Adolf Ludvig Stjerneld, sedermera känd som stiftare af k. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia, hade år 1810 till regeringen ingifvit en ansökan angående erhållande af närmare befattning med och uppdrag att upptäcka och från undergång bevara fornlemningar af alla slag.

Redan sjelfva denna ansökan innebar en antydning, att Riksantikvarien icke fullgjorde sin pligt. Ansökningen remitterades till Akademien och hon infordrade ett utlåtande af Hallenberg. Han talade om 40-årig vänskap med frih. Stjerneld, men fann sig, sasom officiell person, ej kunna vid denna omständighet fästa något afseende. »Vården om antiqviteterna tillkom Akademien i allmänhet, men hennes åtgärder sträckte sig ej längre än att svara på kongl. remisser och att anmäla allt som i antiqvariska ämnen inkommer från Konungens Befallningshafvande, hvilka aldrig försumma denna deras enligt lag och författning grundade pligt. Ville frih. Stjerneld under sina resor hos Akademien anmäla allt hvad han i historisk eller antiqvarisk väg kan finna, skulle Akademien med mycken tacknämnlighet mottaga sadant, men derill behöfdes intet särskildt kongl. förordnande. Han ville samla historiska handlingar, men sadana tillhörde Riksarkivet och k. Biblioteket, samt riks- eller landskapslagar, men man kan med skäl betvifla att flere finnas än de redan kända. Han ville upptäcka inskrifter a runstenar, men dessa i Peringskölds tid högaktrade monument hafva i senare tider

fallit i värde. Han ville uppsöka gamla bildhuggeriarbeten, bland dem jättetrytor, men de äro icke annat än fordom brukliga handqvarnar, och flere än de nu kända torde svarligen kunna upptäckas. Han ville uppsöka mynt, medaljer och brakteater, men allt som hittas insändes af landshöfdingeembetena och några obekanta lära svarligen anträffas. För att göra upptäckter i den numismatiska vägen är ej nog att vara antiqvarius, man maste dermed förena insigter i historien, konsterna och vitterheten, för att icke blifva bedragen. Han ville uppsöka offerredskap, helgedomar, ättehögar, stensättningar, offeraltaren, tingsställen, ättestupor, stenkummel, hedentima qvarlefvor. Alla dessa artiklar äro till större delen af så diger antiqvarisk beskaffenhet, att de svarligen kunna utredas af andra än Pauliner, Banger, Rudbeckar, Verelie, Peringsköldar, Scariner, Björnerer, Göranssoner och Normanner. Desse saknas nu för tiden och skulle utträtta föga om de nu uppstode. Loccenier, Schefferer, Benzelier, Vilder, Daliner, Lagerbringar, Georgier, Berchar, Ihrar, Sotbergar och Warmholtzer, flere andra att förtiga, hafva gifvit sakerna en annan riktning. Utom dem har la philosophie de l'histoire intagit den plats, som tillföre innehadades af fabler och traditioner. Han ville befatta sig med senare tiders minnesmärken. Det vore önskvärdt, om de vardades af dem de tillhörde, häröfver tillkomme Akademien ingen fiskalisk handläggning». Akademien godkände Hallenbergs omdöme och af förslaget, som gör friherre Stjerneld heder, vardt intet.

Så mycket hellre kan jag underlata att kritisera Hallenbergs och Akademiens afvisande hallning i detta fall, som samtiden gaf denna den mest bestämda dementi. Det var år 1810, som detta utlatande afgafs och detta beslut fattades. Året derefter utgafs första häftet af tidskriften *Iduna* och under den följande tiden var det Götiska förbundet synnerligen verksamt. Vi veta, med hvilken

kärlek dess medlemmar omfattade vara fornminnen af allahanda slag.

Det finnes ett annat faktum, som är af vigt att framhålla vid sidan af Hallenbergs ringakt för de fasta fornlemningarna och det intresse som egnades dem. Vid universitetet i Lund verkade sedan år 1799 sasom professor i historia Nils Henrik Sjöborg, hvilken hyste lifligt intresse för landets fornminnen. Hans stora begåfning, särskildt som föreläsare, drog den studerande ungdomen till honom: han bildade en skola, till hvilken hörde en Bexell, som skref Hallands, en Ahlqvist, som skref Ölands historia, en Magnus Bruzelius, som dels undersökte fornlemningar, dels bildade en stor fornsakssamling (sedan flere år förenad med statens), en Liljegen. Sjöborgs lärareverksamhet upphörde år 1814. Statsministern greve Lars von Engeström (hedersledamot i Akademien) framhöll i regeringen, att fäderneslandets forntidslemningar rakat i glömska och förakt, hvadan de ofredas och förstöras. Han tillstyrkte vidtagande af kraftiga åtgärder: en ny författning borde framdeles, sedan nödiga förberedelser blifvit gjorda, utgifvas, en särskild tjänsteman skulle förordnas för att främja kännedomen om ännu befintliga fornlemningar och att öfver deras vård hafva vederbörlig uppsigt. På Engeströms förord lemnades detta uppdrag åt Sjöborg. Hvad Akademien hade afslagit, da det år 1810 föreslogs af Stjerneld, genomfördes fyra år senare, en dryg del af Riksantiquariens alligganden öfverläts at en enskild person utan att vare sig af Akademien eller af Riksantiquarien något betänkande i frågan hade blifvit infordradt. Akademien erhöll endast befallning att i allt hvad på henne ankom iakttaga hvad Kongl. Maj:t i detta ämne förordnat. Sjöborgs instruktion var ej heller underställd Akademiens pröfning, men öfver henne hade begärts utlåtande af protokollssekreteraren Jakob Adlerbeth, en af det Götiska förbundets stiftare. Sjöborg önskade blifva

ställd direkte under kanslikollegium, men detta medgafs icke: han skulle till Akademien inlemna sina reseberättelser. Den uppgift på forlemningars kännetecken, som Sjöborg på nådig befallning utarbetade, blef ock af Akademien granskad och framkallade der ganska skarpa anmärkningar.

Sjöborgs verksamhet fortgick under några år och nedlades de vunna resultaten i ett större verk, som han började utgifva år 1822. Utan tvifvel gjorde hans forskningsfärder nytta, alldenstund genom den uppmärksamhet fästes vid forminnena och deras betydelse, men arbetet var, hvarken till iakttagelser eller teckningar, så godt som det borde vara. Redan innan Sjöborg lemnade universitetet, var hans glansperiod lyktad: »af Sjöborg är, skref Esaias Tegnér år 1813, ingenting att vänta och han är till kropp och själ enerverad; det är skada på så godt hufvud, ett verkligt geni i sina välmaktsdagar».

Sjöborg blef aldrig medlem af Akademien. Först år 1818 öppnade sig denna för det Götiska förbundets förkämpar: detta år invaldes Jakob Adlerbeth liksom den gamle Per Tham, lika ifrig som egendomlig i sin forskning rörande forntiden, 1821 Tegnér, 1824 Geijer.

När Hallenberg år 1819 nedlade Riksantiquarieembetet och den dermed förenade sekreterarebefattningen, anmälte sig hos Kongl. Maj:t ingen sökande, på grund af den ytterst knappa aflöningen. Akademien öfvertalade då sin ledamot, medicinalrådet Rutström, känd för mångsidig lärdom och symmerlig smak, att anmäla sig, och han blef nämnd. Da han år 1826 afled, anhöll Akademien, att med utnämningen af ny Riksantiquarie måtte få anstå ett år. Detta beviljades och till embetets upprätthållande förordnades professor Liljegren, hvilken sedan år 1822 var Akademiens amanuens. Han var Sjöborgs lärjunge och medlem af Götiska förbundet; han hade i den litterära världen gjort sig känd dels genom öfversättningar från isländska sagor, dels genom uppsatser rörande svenska forminnen.

Det var första gången på mycket länge som en man, hvilken egnat sig at arkeologisk forskning, utsags att föresta Riksantikvarieembetet; sedan Akademiens stiftelse hade sådant ej inträffat. Någon verkan bör detta förhållande hafva utöfvat på Akademien. Vid samma tid funnos i Akademien flere personligheter, som voro angelägna om att flitigt arbeta i fosterländsk anda. Väntaret blef det brytningens ar, efter hvilket man längtat, när man granskar Akademiens verksamhet under de föregående tretio åren. Nu inträder en lifaktighet, som paminner om den, hvilken på ett så prisvärdt sätt betecknar de ar, da k. Gustaf deltog i det akademiska arbetet.

Vi finna den nya verksamheten uppenbara sig inom det rent akademiska området. Man ville veta, på hvilken bas man hade att operera: den t. f. sekreteraren fick uppdrag att ur protokollen sammanföra allt, som innebar regler för arbetet. Man ville ock mäta framstegen: den t. f. sekreteraren fick uppdrag att utarbета berättelser om allt som blifvit uträttadt under hvar fullbordadt ar. Under sysselsättningen med den första årsberättelsen fann Liljegren sig föranlaten att framhålla, huruledes stiftarens mening, att Akademien skulle genom flitig korrespondens sättas i kännedom om allt nytt, som uppenbarade sig i den lärda världen och hörde till Akademiens verksamhetsområde, blifvit i ytterst ringa grad förverkligad: Akademien beslöt att till korrespondenter kalla sekreterarne i alla utländska samfund, som hade en uppgift svarande mot Akademiens.

Den nya verksamheten gällde äfven och företrädesvis de under Akademiens inseende ställda statssamlingarna. Gudmund Adlerbeth hade, under den tid han var Riksantikvarie, uppsatt en förteckning öfver alla antiqvariska och historiska föremål, Hallenberg hade i viss mån fullgjort samma arbete för myntkabinettet. Någon förlöpande förteckning utarbetades emellertid icke, hvadan

vid hvar Riksantiquaries afgang en tidsödande inventering måste företagas. Fornsakerna lago i pappersomslag, somliga voro instuckna här och der i myntskåpen. De tre ledamöter, som verkställde inventeringen efter Rutströms bortgang, Brinkman, Sundel och Franzén, framhöllo i Akademien behovet af samlingarnas ordnande samt föreslogo, att fyra kataloger skulle upprättas: en öfver fornsakerna, hvilken skulle vara systematiskt uppställd, en öfver böckerna, en öfver handskrifterna, en öfver mynten. Akademien fann denna framställning befogad och dess t. f. Riksantiquarie erhöll i uppdrag att genast begynna detta mycken tid och möda kräfvande arbete. Brinkman erbjöd sig att blifva frivillig medarbetare.

Samlingarna hade hittills varit så godt som otillgängliga för andra än Riksantiquarien och hans amanuens. År 1826 anmälte sig tvänne personer för att blifva e. o. amanuenser; som motiv anförde de sin åstundan att få tillfälle att studera Akademiens samlingar. Den ene blef antagen, den andre fick afslag, men honom meddelades, att han gerna fick tillträde till samlingarna. Liljegren fick i uppdrag att uppgöra förslag till ett reglemente, efter hvilket den, som önskade studera samlingarna, hade att rätta sig.

Det rundt omkring i landet vaknande intresset för forminnena vallade, att fynden mer uppmärksammades, att hembuden ökades. I ett fall vidtog dessutom Akademien en åtgärd för att, oberoende af fynden, verka för samlingarnas ökande: hon begärde och fick tillstånd att taga kännedom om de dyrbara föremål, som funnos under Kammarkollegii vard utan att kunna räknas till rikets regalier. Önskan att för Statens Historiska Museum erhålla dessa föremål blef dock ej fullt tillfredsstäld förr än förflutet år.

Akademien ville ej blott bereda forskare tillträde till samlingarna; man insåg äfven att dessa borde göras till-

gängliga för dem, som icke hade tillfälle att besöka Akademien lokalt. På excellensen greve Flemings förslag antog Akademien som tecknare löjtnant Samuel Herman von Stahl, som började afrita föremålen i samlingarna och förklarade sig villig att på egen bekostnad lata utgifva samlingarna i koppargravyr med den text, som kunde finnas lämplig. Akademien beslöt dessutom, att de fynd, som kommo till hennes kännedom, skulle omtalas i allmänna tidningarna samt att i Handlingarna skulle lemnas en redogörelse för samlingarnas tillväxt genom köp eller gåfvor.

Vid denna tid började komminister Ekdahl från Skane arkeologiska undersökningar på Gotland och anmälte sin villighet att arbeta för Akademien, hvilken med nöje förnam detta och sedermera visade sig verksam för att samman man skulle få tillfälle att uppsöka och beskrifva fornlemningarna i rikets norra provinser. Akademien föranledde åtgärder för bevarande af ruinerna i Visby. När egyptologen Champollion d. y. hade blifvit vald till korrespondent, meddelade Liljegren honom, jämte kallelsebrevet, underrättelse om de bildserier, som flerstädes förekommo å svenska berghällar. Champollion fann dessa bilder vara mycket tidiga ideografiska tecken, som återgifva begreppen oberoende af uttalets ljud, och ansåg dem därför vara ytterst viktiga för belysningen af vart släktes tidigare kulturformer. I följd häraf beslöt Akademien att, med anlitande af C. G. Brunius, anskaffa trogna kopior af hällristningarna inom Bohuslän.

Presidenten af Tibell framhöll, huruledes fornlemningar, trots lagens föreskrifter, sköflades, och som detta helt visst mängen gång skedde på grund af okunnighet, hemställde han, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t begära en föreskrift, att det kongl. Plakatet af den 28 november 1666 skulle arligen uppläsas från predikstolarne. Excellenserna af Wetterstedt och Rosenblad funno förslaget mycket olämpligt, emedan detta plakat var till uttryckssätten för-

åldradt. På grund af dessa tre ledamöters initiativ begärde Akademien hos Kongl. Maj:t, att kraftigare åtgärder måtte vidtagas till beredande af skydd för qvarvarande fornlemningar. En frukt af denna framställning blef den kongl. förordningen af den 17 april 1828, hvilken utarbetades af Akademiens ledamot Jakob Adlerbeth.

Ett år med så mångsidig verksamhet må väl räknas som ett hedersår i Akademiens historia.

I den nybildade Akademien skulle alla arbetande ledamöter deltaga i arbetet. De gjorde väl nästan aldrig fullt så mycket som statuterna alade dem; med afseende på lärd akademisk verksamhet i öfrigt deltog hedersledamöterna nästan lika mycket i arbetet. K. Gustaf hade af Akademien till bearbetning lemnat dels vitterheten, den utländska, dels historien och antiqviteterna. Om än hans mening tydligen var att af de senare den ena som de andra skulle blifva föremål för vetenskaplig behandling, hade dock väl mycket af den föregående tidens benägenhet att behandla dessa ämnen på ett vittert sätt dröjt kvar. När då en tid kom, under hvilken ledamöternas intresse slappades och deras arbete minskades, måste derest ej ett aftynande eller rent af ett upphörande af verksamheten skulle inträda, en genomgripande förändring försigga. Det är denna som inträffade år 1826—1827, och förändringen, som visade sig gagnelig, bestod deri, att det arkeologiska området särskildt upptogs till bearbetning och att detta öfverläts af Riksantikvarien, hvars möda kunde lättas af biträden. Akademiens sammanträden hafva från denna tid förnämligast upptagits af ärenden, som röra statssamlingarna och fornlemningarna. Afbrottet mot de första förhållandena visar sig så mycket starkare, som, på Akademiens begäran, skyldigheten att utsätta täflingsämnen i utländsk vitterhet blifvit år 1825 upphäfd — af vitterheten återstod då i Akademiens uppgifter föga mer än befattningen med medaljer och inskrifter.

De rika löften som året 1826—27 gaf, blefvo ej alla genast infriade. Liljegren utnämndes till Riksantiquarie år 1827 och skötte detta embete i tio år. Arbetsammare än han kunde ingen vara, men till följd af omständigheter, öfver hvilka han ej var herre, blef ej arbetet sadant att 1826 års program uppfylldes. Först och främst var Riksantiquarien så klen aflönad — från år 1824 utgick lönen med vid pass 600 rdr banco — att han, för att kunna existera, måste hafva någon annan inkomstgifvande samsättning. Liljegren var samtidigt Riksarkivarie. Han förenade således två embeten, hvilka i var tid, som ej ligger så mycket aflägsen hans, gifva hvar sin innehafvare fullt att göra. Han kunde därför ej af fornsamlingarna egna mera än en del af sin tid, och denna afknappning i tid kunde ej ersättas genom andras hjälp: Liljegrens ordinarie amanuens hade väl titel och lön, men uträttade intet arbete. Först från och med år 1833 anställdes för ordnandet af myntkabinettet en e. o. amanuens, som verkligen arbetade. Härtill må läggas, att Liljegrens intresse samlade sig alltmer kring en liten del af det antiquariska arbetsfältet, runorna, och att ohelsa af genomgripande art i förtid bröt hans krafter. Den nya perioden i Akademiens lif inleddes därför af en tid, da trots god vilja föga kunde uträttas.

Någon ny tid var ännu icke kommen för samlingarna. Hembuden ökades visserligen något efter utfärdandet af 1828 års förordning, men antalet var ännu obetydligt. Början till den systematiska katalogen gjordes, men föga mera blef utfördt än upprättandet af ett inveckladt skema, som icke kunde med fördel följas. En del föremål uttogos ur papperskonvoluten och uppsattes a pappskifvor. I öfrigt gjordes så godt som intet: lokalen var olämplig och annan lokal kunde icke gerna erhållas förr än mera omsorg egna des samlingarna och dermed större sympatier kunde för dem vinnas. Lokalen och samlingarna skildras år 1833

på följande sätt. »Samlingarna förvarades i två mycket små och två något större rum i den s. k. kommendantsflygeln af k. Slottet. Rummen voro låga, kalla och mörka. I första rummet stod, utom myntskap, ett stort djupt furuskap, der de få sten- och bronssakerna voro förvarade. På ett träräcke hängde några svärd, spjut och yxor af brons och jern. I det andra rummet förekom ett stort och brett glastäckt bord, i hvilket var inlagdt hvad som fanns af guld och silver, såväl från äldre som från nyare tid, fornsaker, nyare konstarbeten m. m. Öfver väggskapen funnos hyllor för böckerna. Dessutom lago under alla borden uppstaplade högar af böcker och handskrifter, som icke hade fått plats på hyllorna.» För den medarbetare, som vid slutet af år 1832 anställdes, Bror Emil Hildebrand, uppläts, åtminstone i början, endast det yttersta rummet, de öfriga öppnades endast när Riksantikvarien kom upp för att hemta en bok eller för att i samlingarna införa några besökande. I myntkabinettet voro de särskilda samlingar, som gang efter annan blifvit frikostigt inköpta, förvarade hvar och en för sig. Mynten voro i allmänhet icke upplagda, utan lago i större och mindre konvolut. Hallenberg, ehuru mycket intresserad för mynten, hade låtit härvid bero: »det vore ett galgföretag, sade han, att göra den minsta omflyttning af mynten, då man när som helst kunde af k. Kammarrätten manas att redogöra för hvarje särskild samlings innehåll efter den ursprungliga förteckningen eller inventeringshandlingarna». En mängd mynt var dessutom utan ordning nedkastad i stora, djupa lador; en sådan af flere kappars utrymme var full af romerska kopparmynt.

Allt öfrigt svarade mot detta samlingarnas skick. Den vid samlingarna anställde vaktmästaren hade en enda daglig uppgift: att i en f. d. pmschbutelj intaga något dricksvatten. Sopning och städning kom sällan i fråga. Eldningen fick c. o. amanuensen besörja.

En märklig tilldragelse i Akademiens verksamhet var sammanträdet den 26 mars 1839. I detta deltog H. K. H. Kronprinsen, som lifligt intresserade sig för Akademiens arbete, hennes vice präses excellenserna grefvarne De la Gardie och Rosenblad, erkebiskop Wallin, Jac. Berzelius, Hans Järta, Bernhard von Beskow, friherre Brinkman, kanslirådet Wallmark, förste expeditionssekreteraren J. Adlerbeth, sekreteraren Strimholm och Bror Emil Hildebrand, hvilken år 1837 hade, på grund af Akademiens förord, blifvit nämnd till Liljegrens efterträdare.

På Akademiens begäran lemnade Kronprinsen, dervid i nådiga ord uttalande sin och Akademiens tillfredsställelse, till löjtnanten i fortifikationen grefve Hemming Hamilton Akademiens stora medalj, hvilken hade blifvit honom enhälligt tillerkänd för hans täflingsskrift om svenska krigsmaktens och krigskonstens tillstånd under konung Gustaf II Adolfs regering.

Riksantikvariern redogjorde derefter för samlingarnas tillväxt under år 1838: antiqviteter och historiska märkvärdigheter 68 nr., mynt 4,336, böcker och skrifter 134. Härför hade utbetalts inemot 700 rdr beo af statsmedel, särskildt beviljade för hvart ifragasatt inköp, och något mera än 500 rdr beo af Akademiens egna medel. Med anledning af denna redogörelse anhöll Hans Järta att få fästa Kronprinsens och Akademiens uppmärksamhet på den betydliga summa Akademien under loppet af detta år, liksom under de föregående, af egna medel använde för att till statens samlingar inlösa fynd, hvarigenom Akademien hade blifvit satt ur stand att bestrida andra för hennes verksamhet nödiga utgifter. Järta hemställde, att Akademien ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att proposition om nödiga anslag för detta och andra Akademiens ändamål måtte föreläggas Rikets Ständer vid deras närmaste sammanträde; han ansåg det vara i sin ordning att i ett sammanhang enahanda ansökan framställdes af

Svenska Akademien, Vetenskapsakademien, Fria Konsternas Akademi, k. Biblioteket, Riksarkivet och k. Museum, hvilka inrättningar, hvar för sig, maste hafva ökade anslag, om de skulle kunna uppfylla sin bestämelse. En liflig diskussion uppstod. Alla voro ense att anslag behöfdes, men Kronprinsen och flertalet af ledamöterna ansago det vara för ändamålet vittmande tjenligast att Akademien ensam ingick med en underdånig framställning om sina behof. Till sist redogjorde Berzelius för nagra af de senaste forskningarna rörande Egyptens forntid.

Anslagsfragan omfattades af Akademien med största intresse. Ett förslag till stat upprättades, lydande på inemot 6,500 rdr beo; den drygaste posten, 1,500 rdr, var afsedd för prismedaljer och jettoner, 1,000 rdr för statssamlingarna, 500 rdr för bokinköp, 333 rdr 16 sk. för tryckkostnader, 600 rdr för resor och andra litterära företag. Regeringen begärde emellertid af riksdagen så oansenliga summor, att med dem det asyftade ändamålet ej kunde vinnas. Då upptog, på Akademiens begäran, hennes präses grefve Gustaf Löwenhjelm hennes förslag och framlade det som egen motion i Riddarhuset. Anslaget till pris och jettoner borttogs, men i öfrigt beviljades i det närmaste allt som Akademien hade begärt. Äfven lönerna höjdes. Beslutet fattades af de tre första standen. Inom det fjerde hade tal förekommit, om icke guldet och silfret borde smältas och användas till förstärkande af Riksbankens fond. Den nya staten trädde icke i verket förrän med år 1842, emedan riksdagen hade vid anslaget fäst på vilkoret af en bättre lokals anskaffande. Dermed dröjde, men detta vilkor gaf ett nytt understöd åt Akademiens planer för vidgad verksamhet.

Året 1840 blef sålunda en ny vigtig tidpunkt i Akademiens historia. Nu började föresatserna från år 1826 kunna förverkligas. Bror Emil Hildebrand, som hade börjat

sina arkeologiska studier i Köpenhamns museum och som hade kommit till Stockholm med en innerlig astundan att kunna åt Sverige skapa en fornsakssamling, som skulle tjena till främjande af de arkeologiska studierna och vara Sverige värdig, kunde under de första två åren icke uträtta så mycket som han ville. Inventeringen efter föredrädaren tog lång tid, i synnerhet som dervid utarbetades ett fullständigt inventarium att fortsättas allt efter som föremålen inkommo. Detta arbete afslutades år 1839. När då tillfälle fanns till aktiv verksamhet, gjordes Järtas framställning till Kronprinsen och Akademien i öfverensstämmelse med Riksantikvariens planer. Huru högt Riksantikvarien vid denna tid vagade tänka rörande samlingarnas framtid, framgar allra tydligast af följande förhållande. Samlingarna voro ännu inrymda i den gamla lokalen i kommundantsflygeln, hvilken ej möjliggjorde ett systematiskt ordnande. Tanken på en lokal i ett blifvande nationalmuseum var väckt, men när skulle denna tanke realiseras? Det var endast *frågan* derom, som förelåg. Som en förberedande åtgärd skulle Riksantikvarien, som då ännu disponerade endast den förut omnämnda lokalen, bestående af två oansenliga rum, uppgifva, hvilket utrymme han ansåg sig behöfva i den blifvande byggnaden. Han tänkte då icke blott stort, utan äfven rätt rörande utvecklingsförmågan af de samlingar, som voro ställda närmast under hans vard, när han för dem den 10 juni 1845 begärde *tre och trettio* rum, för myntkabinettet sex, för den förhistoriska tiden åtta, för medeltiden fyra, för den nyare tiden nio. *De två rummen skulle ersättas af trettiotre.*

Man ser deri ej längre meningen att nöja sig med de fynd som hembödes. Många fynd gjordes, några uppmärksamades, ännu färre hembödos. Samlingarnas tillväxt berodde därför på hvarjehanda tillfälligheter. Men skulle samlingarna kunna blifva föremål för studier, måste man

frigöra sig från tillfälligheter, det var nödigt att — hvilket hittills ej skett — bilda en samling, som kunde visa de normala förhållandena. Detta kräfde systematiska åtgärder, och sadana uteblefvo icke. Få månader efter den nämnda skrifvelsens aflåtande inköptes den första privat-samlingen. Den försvann visserligen i Östersjöns djup, men hvarken Riksantikvarien eller Akademien afskräcktes deraf. Underhandlingar om nya inköp inleddes genast. När omsider, år 1865, samlingarnas öfverflyttande till bottenvaningen i nationalmuseet kunde verkställas, hade genom inköp af enskildes samlingar museet ökats med *sextontusen* föremål.

Det var icke allenast inköpen af de enskilda samlingarna som vallade tillväxten af museet. Medvetandet att fornsakerna uppskattades spridde sig smaningom i landets delar och framkallade talrikare hembud. Det är min pligt att här nämna den man, som sörjde för ett regelbundet inlemnande af de gotländska fynden, en afdelning som utgör museets stolthet. Den mannen var landshöfdingen Michael Silvius von Hohenhausen, hvilken ock af den erkänsamma Akademien år 1847 kallades till hennes hedersledamot.

Samlingarnas tillväxt är ett uttryck, som innebär mycket eller möjligen litet. För att gifva ett tydligare begrepp om tillväxten har jag upprättat ett skema, a hvilket gränslinien angifver den arliga tillväxten. Dervid får jag dock anmärka, att jag vid uppdragningen af gränslinien icke hallit mig till antalet föremål, utan till antalet nummer i inventariet. Hos oss har nämligen den, enligt min mening, riktiga anordning egt rum, att hvart förvärf erhållit sitt nummer, detta må bestå af ett föremål eller flere. Gränslinien skulle därför i allmänhet något höjas, men denna höjning blefve för tiden före år 1830 obetydlig. Efter detta år förekommo större nummer, motsvarande inköpta samlingar, som representera tusental af föremål. Med den

•

inskränkning jag gjort torde tabellen likväl vara tillräckligt upplysande. Jag vill blott erinra, att för de sex åren 1869—1874 är numrens antal 1,375, föremålen 22,803.

Såsom redan blifvit nämnt, tillhör tanken att bilda ett nationalmuseum samma år, som Akademien erhöll en efter sina statsändamål lämpad stat. Ett fjerdedels århundrade förgick, innan den tilltänkta museibyggnaden blef färdig. Skulle samlingen under denna väntetid förblifva i de två tranga rummen? Det tycktes, som om regeringen ville besvara denna fråga med ja, men Riksantikvarien var dermed ej belaten; han ville med det första hafva en ny lokal, och han fick den i slutet af år 1845, i det nuvarande telegrafluset vid Skeppsbron. Der skulle han vidtaga anordningar för ett systematiskt uppställande, med medvetande att allt gällde endast för en kortare tid, men han gjorde det med nöje, ty dermed var ett stort steg taget framåt. De ständigt växande samlingarna kunde visa sig fördelaktigt och — hvilket ej är minst viktigt — de kunde från sommaren 1847 hållas tillgängliga för allmänheten en gång i veckan. Ännu levande personer kunna vitsorda det lifvande intresse davarande Riksantikvarien förstod genom sin ledning ingifva de besökande.

År 1845 ansågs den då öppnade lokalen vara mycket rymlig. Fyra år derefter kunde den förklaras vara fylld och hvad derefter inkom måste i allmänhet magasineras. Efter öfverflyttningen i den nuvarande lokalen hafva samlingarna så ökats, att de hota att spränga väggarna. Intresset för samlingarna har vuxit med deras tillväxt och systematiska anordning. De besökandes antal började räknas från år 1872. Då voro samlingarna för allmänheten tillgängliga två dagar i veckan. Så länge denna åtgärd vidhölls, till och med år 1883, uppgick de besökandes antal i medeltal till 23,000. År 1884 började samlingen hållas öppen under sommarmanaderna tre gånger i veckan, och antalet steg till 54,000. Om stigande intresse för dessa samlin-

gar vittnar otvetydigt att siffran år 1885 steg till 72,000 personer.

De visade samlingarna kräfde ökad vård, mera genomgående bearbetning. Af gammalt fanns jemte Riksantikvari- en en amanuens, som länge sysselsatte sig förnämligast med numismatisk och historisk forskning. Smauningom kändes behovet att vid det arkeologisk-historiska museet fästa yngre krafter. År 1865 anställdes för denna sam- lings skuld en e. o. amanuens, för år 1872 uppfördes på Akademiens stat två ordinarie amanuensstjänster. Det har sedan blifvit för Akademien möjligt att anställa ytter- ligare två e. o. amanuenser.

I 1842 års stat uppfördes 600 rdr bko för att möj- liggöra forskningsresor i landsorten, dels sadana som Riks- antikvariari- en behöfde företaga i följd af det honom gifna uppdraget att vaka öfver fornlemningarnas bevarande, dels sadana, som verkställdes af enskilda medarbetare. Akade- mien var särskildt angelägen att finna sådana, som med intresse för fornforskning förenade artistisk förmåga, så att berättelserna kunde upplysas med teckningar. Detta anslag ökades år 1861 till 1,300 kr. men allenast en del deraf kunde användas för resor. Regeringen visade sig dock gang efter annan villig att genom beviljande af extra an- slag möjliggöra mera omfattande och fortgående forskningar.

Vid midten af 1850-talet började intresset för våra fornminnens bevarande å nyo uppenbara sig öfver vid- sträckta delar af landet och än här än der mana till verk- samt uppträdande. En frukt af denna rörelse blef bildan- det af landskapens fornminnesföreningar, af hvilka de flesta redan skattat åt förgängelsen, i följd deraf att de alltför ofta berodde på en stiftares personliga nit. En annan frukt blef Rikets Ständers skrifvelse af år 1857 med begä- ran, att Kongl. Maj:t ville vidtaga kraftigare åtgärder till skydd för fäderneslandets fornlemningar och till deras för- tecknande.

På denna Ständernas begäran svarades dels med utfärdandet af 1867 års k. förordning rörande förminnenas bevarande, hvilken inom Akademien utarbetades af excellensen greve Sparre, Joh. Jak. Nordström och Bror Emil Hildebrand, dels med begäran om anslag till ett hastigare uppsökande och beskrifvande af förminnena. Detta syfte sökte man i början vinna genom att tillsätta en antiqvitetsintendent, som var skyldig att under sommarmanaderna företaga forskningsfärder och om dem till Akademien afgifva berättelse. Anslaget härför utgick under åren 1861—1870. Det indrogs dels i följd af riksdagens benägenhet för sparsamhet, dels i följd af den åsigt, att den nye tjänstemannens sommarresor kunde lämpligen förbindas med tjänstgöring inom museet: i stället för antiqvitetsintendenten trädde de två amanuenserne och till Akademiens förfogande ställdes ett årsanslag för fornlämnningarnas uppsökande och förtecknande. De härför afsedda statsmedlen hafva utgått med växlande belopp, år 1861 med kr. 5,500, åren 1862—69 med 9,000, år 1876 med 13,000. Sedan dess har beloppet stadigt sjunkit. Fram och med år 1881 utgår det med endast 3,200 kr.

Mycket värderikt material har på detta sätt sammanförts i Akademiens arkiv; delar deraf hafva, när tillgångarne sadant medgifvit, offentliggjorts. Det gemensamma målet för det redan gjorda och det kommande arbetet är upprättandet af en fullständig antiqvarisk beskrifning af vart land. Ett viktigt steg till vinnande af detta stora mål är den anordning, som under de senaste åren blifvit vidtagen, att i en systematiskt gjord stomme införa allt hvad man får känna rörande orternas fornlämnningar.

Enligt 1786 års statuter skulle Akademien utgifva Handlingar samt utarbeta beskrifningar öfver de statssamlingar, som voro af hennes vard länade. Jag har redan nämnt, huru Akademiens verksamhet för dessa samlingar och förminnen började märkas i Handlingarna. Redan

år 1844 fann man det dock skäligt att at denna verksamhet bereda ett särskildt organ. Detta ar utgafvos *An-teckningar ur Akademiens dagbok för 1843*. Omständigheter, för hvilket det skulle blifva för langt att här redogöra, ledde till det vackra företagets afbrytande.

En vidgad litterär verksamhet var emellertid börjad. Den antog snart allt större matt. År 1846 utkom beskrifningen öfver myntkabinettets förråd af angelsaksiska mynt — tack vare vara jordfynd, den rikaste samling för perioden, som finnes —, år 1848 följde katalogen öfver den icke mindre märkliga kufiska myntsamlingen, år 1860 beskrifningen öfver enskilde svenske personers minnespenningar, år 1862 begyntes utgifvandet af det för forskare i vara medeltidshäfder och i konsthistorien viktiga arbetet om medeltidens sigill, år 1863 utgafs första delen af *Antiquarisk tidskrift för Sverige*, från år 1872 har Akademiens *Manadsblad* utkommit, år 1873 utgafs första häftet af *Teckningar ur Statens Historiska Museum*, åren 1874 och 1875 utkom beskrifningen af Sveriges offentliga medaljer, år 1881 den andra, mycket förökade upplagan af den angelsaksiska myntsamlingen. Från år 1872 har gång efter annan en vägledning för museibesökande utgifvits. Vid sidan af detta hafva Handlingarna utgifvits: med den tjugonde delen afslöts en första serie, af den andra serien är den elfte delen lagd under pressen.

Enom Akademien har alltid visat sig en synnerlig ifver att få fornlemningarna framställda i bilder och att få utgifna arbeten illustrerade. Löjtnant Stahls arbete är redan omtaladt; det af honom tillämnade verket kom aldrig till stand. Från år 1848 började teckningar ater utföras; när träsniderikonsten började vinna insteg i Sverige, i början af 1860-talet, anlätades denna genast, och har för Akademiens arbeten utbildats en skola af tecknare och träsnidare, som icke allenast tillfredsställt Akademiens anspråk, utan ock vunnit ett väl förtjent europeiskt anseende.

Betydelsen af den litterära verksamheten får icke mätas endast efter normen af tillväxten i ark, som arligen utgifvas. Icke blott arbetet har blifvit mer omfattande, äfven studierna hafva utbredt sig öfver vidsträcktare omraden och, hvad ännu bättre är, de hafva blifvit grundligare och djupare. Eluru sjelf deltagare i detta arbete anser jag mig oförhindrad att uttala detta omdöme, da detta endast återgifver ett erkännande, som upprepade ganger lemnats af utlandets forskare. Jag vill i detta sammanhang exempelvis nämna allenast om den internationella arkeologiska kongressens sammanträde i vår hufvudstad år 1874 och om det varma erkännande, som då gafs af den svenska statssamlingen, en af de största och yppersta i Europa, och den svenska arkeologiska forskningen.

Det är Kongl. Maj:t, som gifvit Akademien hennes uppdrag, det är a statens vägnar, som hon sysselsätter sig med de arkeologiska, historiska och numismatiska samlingarna, med landets forlemningar. Jag har redan nämnt, huru allmänhetens intresse varmt understödt Akademiens verksamhet. Men denna välvilja har emellertid icke visats endast Akademiens syften, utan äfven Akademien sjelf. Det Götiska förbundet gjorde Akademien till sin arfvinge i litterärt och ekonomiskt hänseende, men penningearfvet var så litet, att räntan ännu behöfver läggas till kapitalet. När Jakob Letterstedt i sitt testamente gaf medel till utbetalande af ett resestipendium, erhöll Akademien rätt att hvart sjette år bortgifva detta stipendium: en forskare i konsthistoria, två arkeologer, en historiker hafva hittills af Akademien erhållit detta anslag. Akademiens framlidne ledamot frih. Bernhard von Beskow har till Akademien skänkt en summa af 10,000 kr., med föreskrift att räntan skall hvart eller hvartannat år lemnas af någon yngre, obemedlad och

förtjent forskare inom de vetenskaper, som höra till Akademien verksamhetsfält. Det har varit Akademien synnerligen kärt att kunna, genom dessa mecenaters välvilja, verka för studiernas främjande.

Senast har Akademien af en för henne fullkomligt okänd person, framl. tullförvaltaren C. W. Berger i Göteborg, erhållit den storartade gifvan af 300,000 kr., med föreskrift, att räntan skall användas för historiska och antiqvariska ändamål. Akademien har härigenom, sent om sider, blifvit satt i tillfälle att kraftigt ingripa i arbetet för den historiska vetenskapens utveckling, genom utgifvande af urkunder, genom främjande af arkivforskning, genom att uppmuntra yngre författare. Inom det arkeologiska området har Akademien genom denna gifva fått tillfälle att vidga sin verksamhet; hon har sett sig kunna börja utgifvandet af det första kritiska arbetet öfver alla svenska runstenar — Sverige har, sasom bekant är det största antalet af runstenar —; hon har kunnat i större matt än hittills anordna nödiga undersökningar af fornlemningar och möjliggöra deras utgifvande, hon har kunnat bekosta sammanslutningen af de till henne inkommande uppgifterna om landets fornlemningar, hon har kunnat besluta att, i öfverensstämmelse med de henne i statuterna gifna föreskrifterna, utgifva kataloger öfver de grupper af de af hennes vard öfverlatna statssamlingarna, som äro så pass rikt representerade, att de kunna anses utgöra ett helt.

Den första gruppkatalogen utkommer i ar, liksom det första häftet af runskriftsverket, äfven lägges i ar under pressen det första bandet af Axel Oxenstjernas skrifter och bref. Akademien vidhaller salunda de fosterländska sträfvanen som utmärkte hennes stiftelsear.

De tre publikationer, som jag nämnde, äro icke fullbordade, de tillhöra framtiden, den närmaste framtiden.

När man firar en fest, vid hvilken man blickar tillbaka på en sekellång verksamhet, ligger det nära till hands att egna en tanke äfven åt kommande tider. När i vara förfäders tid vid grafölet minnet af den bortgångne firades, aflade arftagaren löften för framtiden. Akademien är sin egen arftagare och kan därför med så mycket större trygghet afgifva framtidslöftena.

Hon tänker dervid i främsta rummet derpa, att den under de senaste femtio åren ständigt stegrade verksamheten alltid funnit villiga utföfvare af densamma, hvilka icke blott fogat sig efter de ökade anspråk, som blifvit på dem ställda, utan ock hafva varit angelägna att sjelfva åt dessa anspråk gifva en större utvidgning. Sadant förväntar Akademien af sina tjänstemän, i deras namn, kan jag afgifva den försäkran, att hennes tillit ej skall svikas.

Akademien har vidare varit betänkt på att få i sina stadgar uttryckta normerna för den verksamhet, som var år 1786 fänkt, men som sedan dess utvecklats i vida större mått än hvad man då kunde ana. Särskildt har Akademien varit angelägen att få, under fortsatt framgångsrik omvårdnad af de statsuppdrag, som blifvit henne lemnade och som äro henne kära, vid sina sammanträden större tid upplaten för medlemmarnes vetenskapliga arbeten. Ett förslag till nya statuter, lämpade efter de nuvarande förhållandena och efter de framtidsutsigter, som kunna beräknas, är inom Akademien utarbetadt, för att underställas Kongl. Maj:ts pröfning.

KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS

AKADEMIENS

LEDAMÖTER OCH TJENSTEMÄN.

1786—1886.

För hvarje Ledamot och Tjenstemän angifves när han blifvit invald utnämnd eller förordnad, samt när han genom döden, öfverflyttning till annan klass eller befattning, afskedstagning eller af annan orsak afgått. Under tiden skedda förändringar anmärkas inom klammer.

K. Svenska Vitterhets Akademiens Ledamöter och Tjenstemän (1753-1782) finnas uppräknade i Handlingarna del 25.

Beskyddare.

H. MAJEST KÖNUNGEN.

A. Heders Ledamöter.

a) Förste Heders Ledamöter.

H. K. H. Kronprinsen OSCAR.....	2 Maj 1822 – 1844 Mars 8.
H. K. H. Kronprinsen CARL.....	5 Maj 1846 – 1859 Juli 8.
H. K. H. Hertigen af Uppland GUSTAF.....	5 Maj 1846 ÷ 1852 Sept. 24.
H. K. H. Hertigen af Östergötland OSCAR.....	26 Apr. 1853 – 1872 Sept. 18.
H. K. H. Hertigen af Dalarna AUGUST.....	26 Apr. 1853 ÷ 1873 Mars 1.
H. K. H. Kronprinsen GUSTAF.....	20 Febr. 1877.
H. K. H. Hertigen af Gotland OSCAR	15 Maj 1883.
H. K. H. Hertigen af Västergötland CARL.....	15 Maj 1883.
H. K. H. Hertigen af Närke EUGEN	16 Mars 1886.

b) Heders Ledamöter (14 rum).

1. H. Exc. Grefve Anders Johan von Höpken 20 Mars 1786 ÷ 1789 Maj 9.
2. H. Exc. Grefve Carl Fredrik Scheffer..... 20 Mars 1786 ÷ 1786 Aug. 27.
3. Frih. Axel Gabriel Leijonhufvud 20 Mars 1786 ÷ 1789 Juni 19.
4. Grefve Gustaf Fredrik Gyllenborg 20 Mars 1786 ÷ 1808 Mars 30.
5. Sten Abraham Piper..... 20 Mars 1786 ÷ 1813 Juni 12.

6.	Frih. Karl Gustaf Schultz von Ascheraden ¹	20 Mars 1786 ÷ 1798 Mars. 22.
7.	H. Exc. Frih. [Grefve] Fredrik Sparre	20 Mars 1786 ÷ 1803 Jan. 30.
8.	Grefve Carl Vilhelm von Düben	20 Mars 1786 ÷ 1790 Dec. 29.
9.	[H. Exc.] Frih. Malte Ramel... ..	20 Mars 1786 ÷ 1824 Jan. 31.
10.	Frih. Carl Fredrik Adelerantz... ..	20 Mars 1786 ÷ 1796 Mars 5.
11.	Uno von Troil	20 Mars 1786 ÷ 1803 Juli 27.
12.	Frih. Gustaf Ribbing ²	20 Mars 1786 ÷ 1811 Juni 9.
13.	Mathias Benzelstjerna	23 Maj 1786 ÷ 1791 Mars 11.
14.	H. Exc. Grefve Johan Gabriel Oxenstierna	23 Maj 1786 ÷ 1818 Juli 29.
15.	Olof Celsius	15 Jan. 1788 ÷ 1794 Febr. 15.
16.	[H. Exc.] Grefve Nils Philip Gyldenstolpe.....	15 Febr. 1791 ÷ 1810 Febr. 20.
17.	Elis Schröderheim	15 Febr. 1791 ÷ 1795 Aug. 30.
18.	Ulrik Celsing	24 Jan. 1792 ÷ 1805 Nov. 25.
19.	[H. Exc. Grefve] Lars von Enge- ström	12 Febr. 1793 ÷ 1826 Aug. 19.
20.	Carl Fredrik Fredenheim ³	30 Juli 1795 ÷ 1803 Mars 6.
21.	Joachim Wilhelm Liljestråde ³	10 Jan. 1797 ÷ 1807 Jan. 31.
22.	Olof Wallqvist	18 Mars 1800 ÷ 1800 Apr. 30.
23.	[Frih.] Fredrik Wilhelm von Ehrenheim	18 Mars 1800 ÷ 1828 Aug. 2.
24.	Jakob Axelsson Lindblom	23 Juni 1801 ÷ 1819 Febr. 15.
25.	Frih. [H. Exc. Grefve] Mathias Rosenblad	21 Maj 1805 ÷ 1847 Sept. 4.
26.	[Frih.] Christofer Bogislaus Zibeth ..	21 Maj 1805 ÷ 1809 Maj 16.
27.	Johan Adam Tingstadius	21 Maj 1805 ÷ 1827 Dec. 10.
28.	[Frih.] Abraham Niclas Edelerantz ..	11 Juni 1808 ÷ 1821 Mars 15.
29.	Nils Wilhelm Mareks von Wür- temberg	11 Juni 1808 ÷ 1817 Dec. 10.

Den siste bland Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Ledamoter.

² Den siste bland de af Konungen på stiftelsedagen utnämnda Ledamoter.

³ Forut Arbetande Ledamot.

30.	Frih. [H. Exc. Grefve] Clas Adolf Fleming.....	24 Apr. 1810 ÷ 1831 Maj 12.
31.	Frih. [H. Exc. Grefve] Gustaf af Wetterstedt.....	24 Apr. 1810 ÷ 1837 Maj 15.
32.	Carl von Rosenstein	1 Maj 1810 ÷ 1836 Dec. 2.
33.	Isak Reinhold Blom	3 Dec. 1811 ÷ 1826 Maj 6.
34.	Pehr Tham	30 Juni 1818 ÷ 1820 Aug. 5.
35.	Frih. [H. Exc. Grefve] Anders Fredrik Sköldebrand.....	30 Juni 1818 ÷ 1831 Aug. 23.
36.	Frih. Adolf Ludvig Stjerneld	23 Jan. 1821 ÷ 1835 Juli 31.
37.	Marcus Wallenberg.....	23 Jan. 1821 ÷ 1833 Sept. 22.
38.	[Frih.] Constantin Monradgea D'Ohsson.....	15 Febr. 1825 ÷ 1851 Dec. 25.
39.	Gustaf Wilhelm af Tibell.....	21 Febr. 1826 ÷ 1832 Mars 8.
40.	H. Exc. Grefve Adolf Göran Mörner.....	21 Febr. 1826 ÷ 1838 Jan. 30.
41.	Johan Olof Wallin	30 Maj 1826 ÷ 1839 Juni 30.
42.	John Jennings.....	20 Nov. 1827 ÷ 1828 Apr. 4.
43.	[Frih.] Jöns Jakob Berzelius.....	10 Nov. 1829 ÷ 1848 Aug. 7.
44.	Wilhelm Faxé.....	10 Nov. 1829 ÷ 1854 Sept. 22.
45.	Carl Fredrik af Wingård.....	9 Febr. 1830 ÷ 1851 Sept. 19.
46.	Hans Järta	2 Maj 1832 ÷ 1847 Apr. 6.
47.	H. Exc. Grefve Magnus Brahe	25 Febr. 1834 ÷ 1844 Sept. 16.
48.	[Frih.] Bernhard von Beskow	11 Nov. 1834 ÷ 1868 Okt. 18.
49.	Nils Gustaf Palm ¹	11 Juli 1837 ÷ 1842 Mars 16.
50.	H. Exc. Grefve Jacob Gustaf De la Gardie.....	15 Maj 1838 ÷ 1842 Apr. 26.
51.	H. Exc. Grefve Gustaf Carl Fredrik Löwenhjelm	15 Maj 1838 ÷ 1856 Juli 29.
52.	Esaias Tegnér ¹	13 Nov. 1838 ÷ 1846 Nov. 2.
53.	Nils Magnus af Tannström ¹	25 Sept. 1839 ÷ 1842 Maj 27.
54.	[H. Exc. Frih.] Albrecht Elof Ihre	22 Nov. 1842 ÷ 1877 Aug. 9.
55.	[Frih.] Carl David Skogman	22 Nov. 1842 ÷ 1856 Febr. 20.
56.	Lars Olof Fagersten	3 Dec. 1844 ÷ 1847 Dec. 10.

¹ Förut Arbetande Ledamot.

57. Frih. [H. Exc. Grefve] Christofer
Rutger Ludvig Manderström ... 16 Nov. 1817 ÷ 1873 Aug. 18.
58. Michael Silvius von Hohenhausen 16 Nov. 1817 ÷ 1849 Juni 19.
59. [H. Exc.] Grefve Gustaf Adolf
Sparre 15 Febr. 1848 ÷ 1886 Apr. 26.
60. Johan David Valerius 15 Febr. 1848 ÷ 1852 Aug. 4.
61. Gustaf Daniel Lörichs 22 Juli 1851 ÷ 1855 Okt. 21.
62. Samuel Grubbe¹ 1 Jan. 1853 ÷ 1853 Nov. 6.
63. Henrik Reuterdahl¹ 1 Jan. 1853 ÷ 1870 Juni 28.
64. Hans Olof Holmström 22 Febr. 1853 ÷ 1855 Aug. 27.
65. H. Exc. Grefve Gustaf Trolle
Bonde 5 Apr. 1853 ÷ 1855 Jan. 3.
66. Gustaf af Nordin 5 Apr. 1853 ÷ 1867 Sept. 17.
67. Lars Anton Anjou 20 Nov. 1855 ÷ 1884 Dec. 13.
68. Elias Fries 20 Nov. 1855 ÷ 1878 Febr. 8.
69. Grefve Henning Ludvig Hugo
Hamilton¹ 4 Maj 1858 ÷ 1881 Okt. 25.
70. Israel Hwasser 1 Juni 1858 ÷ 1860 Maj 11.
71. Carl Fredrik Meinander 1 Juni 1858 ÷ 1878 Sept. 12.
72. H. Exc. Frih. Louis De Geer ... 7 Juni 1859.
73. Christian Erik Fahlerantz 1 Apr. 1862 ÷ 1866 Aug. 6.
74. Gustaf Wilhelm Gumælius 1 Apr. 1862 ÷ 1877 Nov. 22.
75. Grefve Gustaf Adolf Fredrik Wil-
helm von Essen 12 Apr. 1870 ÷ 1874 Okt. 3.
76. Olof Immanuel Fähræus 12 Apr. 1870 ÷ 1884 Maj 28.
77. Peter von Möller 6 Okt. 1874 ÷ 1883 Nov. 28.
78. Anton Niklas Sundberg 6 Okt. 1874.
79. Oscar Magnus Björnstjerna 23 Maj 1876.
80. Carl Fredrik Wærn 23 Maj 1876.
81. Lars Landgren 26 Mars 1878.
82. Sven Nilsson¹ 1 Mars 1881 ÷ 1883 Nov. 30.
83. Fredrik Ferdinand Carlson¹ 1 Mars 1881.
84. Christopher Andreas Holmbœ² ... 12 Apr. 1881 ÷ 1882 Apr. 2.

¹ Forut Arbetande Ledamot.² Forut Korrespondent.

85.	Grefve Adam Casimir Ludvig Lewenhaupt.....	2 Juni 1883.
86.	Gunnar Olof Hyllén-Cavallius	2 Juni 1883.
87.	Helgo Nikolaus Zetterwall	13 Maj 1884.
88.	Johan Otto Wedberg.....	10 Mars 1885.
89.	Per Arvid Sæve ¹	10 Mars 1885.

B) Arbetande Ledamöter (20 rum).

1.	Sven Lagerbring	20 Mars 1786 ÷ 1787 Dec. 5.
2.	Joachim Wilhelm Liljestråle ²	20 Mars 1786 1797 Jan. 10.
3.	Anders af Botin	20 Mars 1786 ÷ 1790 Sept. 22.
4.	Johan Elers	20 Mars 1786 ÷ 1813 Nov. 20.
5.	Frih. Christofer Manderström	20 Mars 1786 ÷ 1788 Sept. 1.
6.	Anders Schönberg	20 Mars 1786 ÷ 1811 Apr. 6.
7.	Daniel Melanderhjelm	20 Mars 1786 ÷ 1810 Jan. 8.
8.	Nils von Rosenstein ³	20 Mars 1786 ÷ 1824 Aug. 7.
9.	Bengt Ferner	20 Mars 1786 ÷ 1802 Okt. 20.
10.	Jacob von Engeström.....	20 Mars 1786 ÷ 1802 Nov. 23.
11.	Samuel Sernsköld	20 Mars 1786 ÷ 1797 Maj 24.
12.	Carl Johan Strand	20 Mars 1786 ÷ 1795 Mars 25.
13.	[Frih.] Gudmund Göran Adlerbeth	20 Mars 1786 ÷ 1818 Okt. 7.
14.	Johan Floderns	20 Mars 1786 ÷ 1789 Apr. 28.
15.	Johan Henrik Lidén	20 Mars 1786 ÷ 1793 Apr. 23.
16.	Adolf Fredrik Ristell ⁴	20 Mars 1786 1812 Jan. 7.
17.	Johan Murberg ⁵	20 Mars 1786 ÷ 1805 Mars 27.
18.	Carl Gustaf Nordin	23 Maj 1786 ÷ 1812 Mars 14.
19.	Jonas Hallenberg	23 Maj 1786 ÷ 1831 Okt. 30.
20.	Jacob Fredrik Neikter.....	23 Maj 1786 ÷ 1803 Maj 4.

¹ Förut Korrespondent.

² Öfverflyttad till Heders Ledamöternas klass.

³ Den siste bland Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Ledamöter.

⁴ Ristell utesluts från Akademiens Ledamöter, enligt Kongl. Maj:ts befallning, annald i Akademien sist anförda dag.

⁵ Den siste bland de af konungen på stiftelsedagen utnämnde Ledamöter.

21.	Henrik Gabriel Porthan	15 Jan. 1788 ÷ 1804 Mars 16.
22.	Johan Hartman Eberhardt	11 Nov. 1788 ÷ 1796 Jan. 4.
23.	Anders Wilde	15 Juli 1789 ÷ 1795 Febr. 20.
24.	Frib. Schering Rosenhane	30 Nov. 1790 ÷ 1812 Nov. 6.
25.	Jacob Tengström ¹	12 Febr. 1793 — 1810 Juni 19.
26.	Erik Michael Fant	12 Febr. 1793 ÷ 1817 Okt. 24.
27.	Samuel Älf	12 Febr. 1793 ÷ 1799 Juni 19.
28.	Carl Fredrik Fredenheim ²	12 Febr. 1793 — 1795 Juli 30.
29.	Johan Björnstjerna	28 Maj 1793 ÷ 1797 Apr. 14.
30.	Johan David Flintenberg	7 Dec. 1793 ÷ 1819 Maj 13.
31.	Georg Frans Thileman	29 Mars 1795 ÷ 1802 Dec. 30.
32.	Erik Sköldebrand	24 Jan. 1797 ÷ 1814 Juni 27.
33.	Mathias Calonius ¹	18 Sept. 1799 — 1810 Juni 19.
34.	Carl Gustaf [af] Leopold	21 Dec. 1802 ÷ 1829 Nov. 9.
35.	Louis Masreliez	1 Febr. 1803 ÷ 1810 Mars 19.
36.	Christofer Dahl	17 Maj 1803 ÷ 1809 Sept. 4.
37.	Erik Bergstedt	28 Juni 1803 ÷ 1829 Mars 1.
38.	Johan David Akerblad ³	1 Nov. 1803 ÷ 1819 Febr. 7.
39.	Gustaf Regnér	21 Maj 1805 ÷ 1819 Mars 22.
40.	Mathias Norberg	21 Nov. 1809 ÷ 1826 Jan. 11.
41.	Nils Fredrik Biberg	6 Mars 1810 ÷ 1827 Mars 25.
42.	Carl Birger Rutström	1 Maj 1810 ÷ 1826 Apr. 13.
43.	Anders Blad	3 Dec. 1811 ÷ 1834 Sept. 14.
44.	Nils Gustaf Palin ⁴	11 Febr. 1812 — 1837 Juli 11.
45.	Pehr Fabian Aurivillius	16 Juni 1812 ÷ 1829 Nov. 14.

¹ Öfverflyttad till Utländska Ledamöternas klass. Akademien beslöt derjämte att Tengströms och Calonii rum i Arbetande Ledamöternas klass icke förr än efter tre års forlopp skulle återbesättas. Dermed dröjde till d. 20 Jan. 1818.

² Öfverflyttad till Heders Ledamöternas klass. Akademien hade begärt och d. 17 Dec. 1792 erhållit Kongl. Maj:ts bifall, att för tillfället Arbetande Ledamöternas antal måtte få ökas från 20 till 24 och antalet i Utländska klassen deremot minskas från 16 till 12. På grund häraf invaldes d. 12 Febr. 1793 fyra Arbetande Ledamöter. Klassens öfvertalighet ökades ännu mera derigenom att Flintenberg år 1793 och Thileman år 1795 utnämndes till Akademiens Sekreterare, utan att förut hafva varit Ledamöter. Atergång till det i stadgarne bestämde antalet bereddtes smänningom dels genom att lemna bortgångna Ledamöters plats obesatt, dels genom Arbetande Ledamöters öfverflyttande till annan klass.

³ Akerblad invaldes, ehuru klassen redan var fulltalig.

⁴ Öfverflyttad till Heders Ledamöternas klass.

46.	Lars Grandel	2 Jan. 1813 ÷ 1836 Maj 31.
47.	[Frlh.] Carl Gustaf von Brinkman	8 Febr. 1814 ÷ 1817 Dec. 25.
48.	Anders Hultén	8 Mars 1814 ÷ 1831 Apr. 19.
49.	Pehr Adam Wallmark	16 Dec. 1817 ÷ 1858 Mars 19.
50.	[Frlh.] Jacob Adlerbeth	20 Jan. 1818 ÷ 1841 Sept. 2.
51.	Pehr Thyselius	20 Jan. 1818 ÷ 1838 Sept. 5.
52.	Olof Sundel	18 Maj 1819 ÷ 1829 Febr. 28.
53.	Johan Landblad	18 Maj 1819 ÷ 1820 Juni 18.
54.	Frans Michael Franzén	16 Aug. 1820 ÷ 1847 Aug. 14.
55.	Samuel Lorens Ödman	16 Aug. 1820 ÷ 1829 Okt. 2.
56.	Esaias Tegnér ¹	23 Jan. 1821 — 1838 Nov. 13.
57.	Erik Gustaf Geijer	2 Nov. 1824 ÷ 1847 Apr. 23.
58.	Johan Gustaf Liljegren	24 Febr. 1826 ÷ 1836 Juni 2.
59.	Nils Magnus af Tannström ¹	9 Maj 1826 — 1839 Sept. 25.
60.	Johan Henrik Schröder	2 Maj 1827 ÷ 1857 Sept. 8.
61.	Anders Otto Lindfors	4 Apr. 1829 ÷ 1841 Mars 8.
62.	Leonard Fredrik Råäf ²	4 Apr. 1829 ÷ 1872 Juni 9.
63.	Samuel Grubbe ¹	10 Nov. 1829 — 1853 Jan. 4.
64.	Johan Haqvini Wallman ²	24 Nov. 1829 ÷ 1853 Juni 25.
65.	Pehr Sjöbring ²	12 Jan. 1830 ÷ 1842 Jan. 12.
66.	Carl Johan Lundvall	31 Maj 1831 ÷ 1858 Mars 11.
67.	Anders Magnus Strimholm	14 Nov. 1831 ÷ 1862 Jan. 17.
68.	Anders Fryxell	25 Nov. 1831 ÷ 1881 Mars 21.
69.	Fredrik Westin	14 Okt. 1836 ÷ 1862 Maj 13.
70.	Bror Emil Hildebrand	30 Juni 1837 ÷ 1884 Aug. 30.
71.	Carl Johan Schlyter	3 Okt. 1837.
72.	Henrik Reuterdahl ¹	30 Okt. 1838 — 1853 Jan. 4.
73.	Pehr Erik Bergfalk	27 Nov. 1838.
74.	Carl Thomas Järta	29 Okt. 1839 ÷ 1841 Nov. 8.
75.	Sven Nilsson	27 Apr. 1841 — 1881 Mars 12.
76.	Arvid August Afzelius	4 Jan. 1842 ÷ 1881 Sept. 25.
77.	Carl Johan Tornberg ²	4 Mars 1842 ÷ 1877 Sept. 6.
78.	Wilhelm Fredrik Palmblad	19 Nov. 1844 ÷ 1852 Sept. 2.

¹ Öfverflyttad till Heders Ledamöternas klass.

² Förut Korrespondent.

79.	Johan Jakob Nordström	2 Juni 1847 ÷ 1874 Maj 17.
80.	Grefve Henning Ludvig Hugo Hamilton ¹	16 Nov. 1847 — 1858 Maj 4.
81.	Johan Erik Rydqvist	15 Febr. 1848 ÷ 1877 Dec. 17.
82.	Pehr Daniel Amadeus Atterbom	22 Febr. 1853 ÷ 1855 Juli 21.
83.	Carl Georg Brunius	5 Apr. 1853 ÷ 1869 Nov. 12.
84.	Robert Mauritz Bowallius	5 Apr. 1853.
85.	Josef Wallin	29 Nov. 1853 ÷ 1863 Nov. 11.
86.	Fredrik Ferdinand Carlson ¹	20 Nov. 1855 — 1881 Mars 1.
87.	Gustaf Reinhold Rabe	8 Dec. 1857 ÷ 1870 Nov. 7.
88.	Carl Gustaf Styffe	1 Juni 1858.
89.	Wilhelm Erik Svedelius	1 Juni 1858.
90.	Gustaf Edvard Klemming	1 Juni 1858.
91.	Carl Sæve ²	1 Apr. 1862 ÷ 1876 Mars 27.
92.	Abraham Cronholm	11 Nov. 1862 ÷ 1879 Maj 27.
93.	Carl Gustaf Malmström	23 Febr. 1864.
94.	Carl Wilhelm Böttiger	15 Febr. 1870 ÷ 1878 Dec. 22.
95.	Fredrik Wilhelm Scholander	31 Jan. 1871 ÷ 1881 Maj 9.
96.	Claes Theodor Odhner	9 Jan. 1872.
97.	Frih. Nils Gabriel Djurklou	26 Nov. 1872.
98.	Hans Olof Hildebrand Hildebrand	6 Okt. 1874.
99.	Gustaf Håkan Jordan Ljunggren	23 Maj 1876.
100.	Gustaf Oscar Augustin Montelius	11 Dec. 1877.
101.	Hans Ludvig Forssell	26 Mars 1878.
102.	Esaias Henrik Wilhelm Tegner	18 Mars 1879.
103.	Alfred Gustaf Ahlqvist ²	4 Nov. 1879 ÷ 1881 Mars 26.
104.	Oluf Rygh	3 Maj 1881.
105.	Claes Annerstedt	3 Maj 1881.
106.	Elsens Sophus Bugge	25 Okt. 1881.
107.	Nils Axel Kullberg	25 Okt. 1881 ÷ 1884 Mars 10.
108.	Olof Simon Rydberg	25 Okt. 1881.
109.	Sven Fromhold Hammarstrand	7 Okt. 1881.
110.	Henrik Ragnar Törnebladh	18 Nov. 1881.

¹ Öfverflyttad till Heders Ledsamöternas klass.² Förut Korrespondent.

Utländske Ledamöter.

a) Utländsk Heders Ledamot.

H. K. H. Prius [H. Mit Konung]

JOHAN af Sachsen..... 17 Mars 1835 ÷ 1873 Okt. 29.

b) Utländske Ledamöter (16 rum).

1. François Joachim Pierre, Comte
de Bernis (Paris)..... 20 Mars 1786 ÷ 1794 Nov. 1.
2. Louis Jules Barbon Mancini Ma-
zarini, Duc de Nivernais (Paris) 20 Mars 1786 ÷ 1798 Febr. 25.
3. Frih. Ewald Friedrich von Hertz-
berg (Berlin)..... 20 Mars 1786 ÷ 1795 Maj 27.
4. Peter Frederik Suhm (Köpenhamn) 20 Mars 1786 ÷ 1798 Sept. 7.
5. Peter Simon Pallas¹ (Petersburg) 20 Mars 1786 ÷ 1811 Sept. 8.
6. Fru Julie, Hertigiinna af Giovane,
född Friherrinna af Mudersbach²
(Neapel—Wien) 9 Apr. 1793 ÷ 1805 Aug.
7. Grefve Andreas Peter Bernsdorff
(Köpenhamn)..... 30 Apr. 1793 ÷ 1797 Juni 21.
8. Olof Gerhard Tychsen (Rostock) 28 Maj 1793 ÷ 1815 Dec. 30.
9. Johan Georg Peter Möller (Greifs-
wald)..... 28 Maj 1793 ÷ 1807 Maj 9.
10. Christian Gottlob Heyne (Göttingen) 21 Febr. 1797 ÷ 1812 Juli 12.
11. Johann Christopher Friedrich von
Schiller (Jena—Weimar)..... 21 Febr. 1797 ÷ 1805 Maj 9.
12. Jakob Tengström³ (Åbo) 19 Juni 1810 ÷ 1832 Dec. 26.
13. Mathias Calonius³ (Åbo) 19 Juni 1810 ÷ 1817 Sept. 13.

¹ Den siste bland de af Konungen på stiftelsedagen utnämnda Ledamöter.

² Af Hertigen Regenten utnämnd till Ledamot, hvarom Akademien under-
rättades d. 9 april 1793.

³ Förnt Arbetande Ledamot.

14. Jean Pierre Guillaume Catteau-
Calleville (Paris—Stockholm) ... 5 Febr. 1811 ÷ 1819 Maj 9.
15. Antoine Jean Baptiste Robert Au-
get Baron de Montyon (Paris—
London) 16 Febr. 1813 ÷ 1820 Dec. 29.
16. Frederik Münter (Köpenhamn).... 16 Febr. 1813 ÷ 1830 Apr. 9.
17. Baron Peter von Suchtelen (Peters-
burg—Stockholm) 6 Febr. 1816 ÷ 1836 Jan. 18.
18. Percy Clinton Sidney Smith, Viscount
Strangford (London) 15 Dec. 1818 ÷ 1855 Maj 29.
19. Arnold Hermann Ludwig Heeren
(Göttingen) 23 Jan. 1821 ÷ 1842 Mars 7.
20. Rasmus Nyerup (Köpenhamn)..... 23 Jan. 1821 ÷ 1829 Juni 28.
21. Christian Martin Fræhn (Petersburg) 23 Jan. 1821 ÷ 1851 Aug. 28.
22. Angelo Mai (Milano—Rom) 26 Febr. 1822 ÷ 1854 Sept. 8.
23. William Marsden (London) 13 Aug. 1823 ÷ 1836 Okt. 6.
24. Rasmus Christian Rask (Köpen-
hamn) 21 Dec. 1825 ÷ 1832 Nov. 14.
25. Peter Erasmus Müller (Köpenhamn) 31 Jan. 1826 ÷ 1834 Sept. 16.
26. Heinrich Carl Ernst von Köhler
(Petersburg) 31 Jan. 1826 ÷ 1838 Febr. 3.
27. Jean Charles Léonarde Simonde
de Sismondi (Genève) 31 Jan. 1826 ÷ 1842 Juni 25.
28. Frédéric Ancillon (Berlin) 12 Dec. 1826 ÷ 1837 Apr. 19.
29. Jean François Champollion-Figeac
le jeune (Paris) 12 Dec. 1826 ÷ 1832 Mars 4.
30. Erik Christian Werlauff¹ (Köpen-
hamn) 9 Febr. 1830 ÷ 1871 Juni 5.
31. Pierre Étienne du Ponceau (Phila-
delphia) 15 Mars 1831 ÷ 1844 Apr. 1.
32. Johan Fredrik Wallenius (Helsing-
fors) 5 Mars 1833 ÷ 1836 Jan. 12.
33. Théodore Edme Mionnet (Paris) 19 Maj 1835 ÷ 1842 Maj 5.

¹ Forut Korrespondent.

34. François Pierre Guillaume Guizot
(Paris)..... 3 Okt. 1837 ÷ 1874 Sept. 12.
35. Clemens Wenzel Nepomuk Lothar,
Fürst von Metternich-Winneburg
(Wien) 26 Okt. 1841 ÷ 1859 Juni 11.
36. Abel François Villenmain (Paris).. 26 Okt. 1841 ÷ 1870 Maj 8.
37. Jacob Ludvig Grimm (Kassel—
Berlin) 22 Nov. 1842 ÷ 1863 Sept. 20.
38. Laurits Engelstoft (Köpenhamn).... 22 Nov. 1842 ÷ 1851 Mars 14.
39. Carl Ritter (Berlin) 22 Nov. 1842 ÷ 1859 Sept. 29.
40. Wilhelm Eduard Wilda (Halle—
Breslau—Kiel) 22 Nov. 1842 ÷ 1856 Aug. 9.
41. Giuseppe Mezzofanti (Rom) 19 Mars 1844 ÷ 1849 Mars 14.
42. Johann Martin Lappenberg¹ (Hann-
burg) 19 Mars 1844 ÷ 1865 Nov. 28.
43. Friederich Christofer Dahlmann
(Bonn)..... 25 Nov. 1845 ÷ 1860 Dec. 5.
44. Christian Molbech¹ (Köpenhamn) 5 Apr. 1853 ÷ 1857 Juni 13.
45. Georg Heinrich Pertz (Berlin) 5 Apr. 1853 ÷ 1876 Okt. 8.
46. Wilhelm Carl Grimm (Berlin) 5 Apr. 1853 ÷ 1859 Dec. 16.
47. Christian Jürgensen Thomsen¹
(Köpenhamn) 1 Juni 1858 ÷ 1865 Maj 21
48. Thomas Babington Macaulay (Lon-
don)..... 1 Juni 1858 ÷ 1859 Dec. 28.
49. Frans Leopold [von] Ranke (Berlin) 1 Juni 1858 ÷ 1886 Maj 23.
50. Georg Christian Friederich Lisch¹
(Schwerin)..... 1 Apr. 1862 ÷ 1883 Sept. 22.
51. Nils Mathias Petersen¹ (Köpen-
hamn) 1 Apr. 1862 ÷ 1862 Maj 11.
52. Casper Frederik Wegener¹ (Köpen-
hamn) 1 Apr. 1862.
53. Georg Stephens (Köpenhamn).... 27 Nov. 1866.
54. Carl Richard Lepsius (Berlin) 27 Nov. 1866 ÷ 1884 Juli 10.
55. Johan Ludvig Runeberg (Borgå)¹ 12 Apr. 1870 ÷ 1877 Maj 6.

¹ Förut Korrespondent.

56. Frih. Edward von Sacken (Wien) 12 Apr. 1870 ÷ 1883 Febr. 21.
 57. Jean Louis Armand de Quatrefages
 de Bréau (Paris)..... 12 Apr. 1870.
 58. Grefve Giovanni Gozzadini (Bo-
 logna) 12 Apr. 1870.
 59. Jens Jakob Assmussen Worsaae
 (Köpenhamn) 9 Jan. 1872 ÷ 1885 Aug. 15.
 60. Konrad [von] Maurer (München) 9 Jan. 1872.
 61. Carl Ludvig Müller (Köpenhamn) 9 Jan. 1872.
 62. August Wollaston Franks (London) 7 Nov. 1876.
 63. Rudolf Ludvig Karl Virchow (Berlin) 7 Nov. 1876.
 64. Heinrich von Sybel (Berlin) 26 Mars 1878.
 65. Georg Waitz (Berlin)..... 26 Mars 1878 ÷ 1886 Maj 24.
 66. [Sir] John Evans (Nash Mills).... 2 Juni 1883.
 67. Matthieu Auguste Geffroy (Paris) 13 Maj 1884.
 68. Karl Konstantin Tigerstedt (Åbo) 13 Maj 1884.
-

C. Korrespondenter.

a) Inom Sverige och Norge.

1. Jacob Gråberg af Hemsö..... 11 Dec. 1810 ÷ 1847 Nov. 29.
 2. Johan Haqvini Wallman ¹..... 18 Okt. 1826 — 1829 Nov. 24
 3. Leonard Fredrik Rääf ¹ 2 Jan. 1827 — 1829 Apr. 1.
 4. Alexander Seton..... 16 Jan. 1827 ÷ 1828 Okt. 1.
 5. Pehr Sjöbring ¹ 5 Febr. 1828 — 1830 Jan. 12.
 6. Nils Johan Ekdahl..... 5 Febr. 1828 ÷ 1870 Dec. 20.
 7. Sören Bruun Bugge 15 Okt. 1828.
 8. Sven Peter Bexell..... 6 Okt. 1829 ÷ 1864 Maj 5.
 9. Abraham Ahlqvist 3 Nov. 1829 ÷ 1844 Juli 9.
 10. Gregers Fougner Lundh..... 19 Jan. 1830 ÷ 1836 Juli 11.
-

¹ Invald Arbetande Ledamot.

11.	Magnus Bruzelius	26 Jan. 1830 ÷ 1855 Jan. 29.
12.	Lars Cedergren	19 Apr. 1831 ÷ 1863 Dec. 23.
13.	Christofer Andreas Holmboe ¹	6 Febr. 1838 — 1881 Apr. 12.
14.	Carl Johan Tornberg ²	11 Febr. 1840 — 1842 Mars 1.
15.	Nils Isak Löfgren	19 Mars 1844 ÷ 1881 Dec. 7.
16.	Axel Emanuel Holmberg	19 Mars 1844 ÷ 1861 Juni 6.
17.	Bengt Erland Fogelberg	19 Juni 1844 ÷ 1854 Dec. 22.
18.	Otto Christian Ekman	25 Nov. 1845 ÷ 1866 Aug. 5.
19.	Levin Christian Wiede	2 Febr. 1847 ÷ 1882 Juni 8.
20.	Johan Fredrik Lundh	16 Febr. 1847 ÷ 1860 Dec. 9.
21.	Richard Dybeck ³	2 Maj 1848 ÷ 1877 Juli 28.
22.	Moses Söderström	2 Maj 1848 ÷ 1857 Dec. 21.
23.	Johan Eneqvist	30 Maj 1848 ÷ 1856 Dec. 10.
24.	Anders Lignell	13 Juni 1850 ÷ 1863 Apr. 13.
25.	Jakob Rudolf Keyser	13 Juni 1850 ÷ 1864 Okt. 8.
26.	Christian Christofer Andreas Lange	13 Juni 1850 ÷ 1861 Maj 10.
27.	Anders Hedner	2 Nov. 1852 ÷ 1873 Okt. 22.
28.	Johan Forsander	5 Apr. 1853 ÷ 1866 Juli 8.
29.	Johan Hedenborg	12 Dec. 1854 ÷ 1865 Aug. 21.
30.	Anders Uppström	17 Apr. 1855 ÷ 1865 Jan. 21.
31.	Jonas Allvin	26 Jan. 1858 ÷ 1866 Apr. 12.
32.	Claus Jakob Schive	16 Nov. 1858 ÷ 1878 Febr. 2.
33.	Carl Sæve ²	4 Jan. 1859 — 1862 Apr. 1.
34.	Johan Wilhelm Bergman	2 Maj 1859 ÷ 1871 Apr. 17.
35.	Pehr Gustaf Alander	10 Dec. 1861 ÷ 1874 Juli 1.
36.	Carl Fredrik Wiberg	10 Dec. 1861 ÷ 1881 Febr. 5.
37.	Per Arvid Sæve	2 Juli 1862 — 1885 Mars 10.
38.	Frih. Nils Gabriel Djurklou ²	2 Juli 1862 — 1872 Nov. 26.
39.	Wilhelm Gustaf Wetter	3 Febr. 1863.
40.	Nils Gustaf Bruzelius	14 Febr. 1865.
41.	Johan Ernst Rietz	14 Febr. 1865 ÷ 1868 Juli 16.
42.	Johan August Zacharias Wittlock	27 Mars 1866.

¹ Invald Heders Ledamot.

² Invald Arbetande Ledamot.

³ Med anledning af egen begäran, i Akademien anmäld d. 2 juni 1862, utsluten ur Ledamots-förteckningen i Statskalendern

43.	Nicolay Nicolaysen	16 Okt. 1866.
44.	Clas Johan Ljungström	22 Jan. 1867 ÷ 1882 Dec. 8.
45.	Carl Johan Bergman	19 Mars 1867.
46.	Hjalmar Cullberg	19 Mars 1869.
47.	Olof Rudolf Bellander	2 Juni 1870 ÷ 1873 Aug. 9.
48.	Frih. Olof Hermelin	6 Febr. 1872.
49.	Herman Hofberg	6 Febr. 1872 ÷ 1883 Apr. 28.
50.	Gustaf Wollmar Sylvander	20 Febr. 1872 ÷ 1882 Maj 29.
51.	Carl Arvid Klingspor	6 Nov. 1874.
52.	Karl Johan Laurentius Torin	2 Juni 1875.
53.	Ludvig Frithiof Palmgren	5 Nov. 1878.
54.	Johan Alfred Wiström	5 Nov. 1878.
55.	Johan Wilhelm Schürer von Wald- heim	3 Febr. 1880.
56.	Carl Fredrik Lindberg	3 Febr. 1880.
57.	Ernst Gustaf Hjertberg	15 Mars 1881.
58.	Carl Fredrik Nordenskjöld	17 Maj 1881.
59.	Frih. Emanuel Thure Cederström	17 Maj 1881.
60.	Sigge Bogislaus Ulfsparre	17 Maj 1881.
61.	Richard Hjort	11 Okt. 1881.
62.	Johan Hambræus	25 Okt. 1881.
63.	Anders Fredrik Ekevall	4 Apr. 1882.
64.	Johan August Lagergren	4 Apr. 1882.
65.	Gustaf Brusewitz	14 Sept. 1882.
66.	Wilhelm Berg	14 Sept. 1882.
67.	Malte Carl Josef Eurenus	6 Febr. 1883.
68.	Fredrik Nordin	6 Febr. 1883.
69.	Ingvald Undset	3 Febr. 1885.
70.	Grefve Christian Detlef Reventlow	16 Sept. 1885.
71.	Emil Victor Langlet	16 Sept. 1885.
72.	Johan Emil Hagdahl	16 Sept. 1885.

b) Utländske.

1.	Claude Emanuel Joseph Pierre de Pastoret (Paris)	17 Apr. 1787 ÷ 1840 Sept. 28.
----	---	-------------------------------

2.	François Philippe Gourdin ¹ (Rouen)	4 Jan. 1791 ÷ 1825 Juli 11.
3.	Chev. Lantard (Paris)	27 Apr. 1819 ÷ ?
4.	Chaumettes des Faussés (Paris— Göteborg)	6 Febr. 1821 ÷ 1841 Okt. 4.
5.	Christian Jürgensen Thomsen ² (Köpenhamn)	12 Dec. 1826 — 1858 Juni 1.
6.	Carl Christian Rafn (Köpenhamn)	12 Dec. 1826 ÷ 1864 Okt. 20.
7.	Erik Christian Werlauff ² (Köpen- hamn)	6 Febr. 1827 — 1830 Febr. 9.
8.	Finn Magnusen (Köpenhamn)	6 Febr. 1827 ÷ 1847 Dec. 24.
9.	Jaanus Laurits Andreas Kolderup- Rosenvinge (Köpenhamn)	6 Febr. 1827 ÷ 1850 Aug. 4.
10.	Johan Gustaf Gottlieb Büsching (Breslau)	6 Febr. 1827 ÷ 1829 Maj 4.
11.	Friederich Carl Hermann Kruse (Halle—Dorpat)	6 Febr. 1827 ÷ 1866 Aug. 23.
12.	Josef von Hammer, Baron von Purgstall (Wien)	6 Febr. 1827 ÷ 1856 Nov. 23.
13.	Jean Pierre Abel Remusat (Paris)	6 Febr. 1827 ÷ 1832 Juni 4.
14.	Friederich Heinrich von der Hagen (Berlin)	6 Febr. 1827 ÷ 1856 Juli 11.
15.	Jean Labouderie (Paris)	12 Sept. 1827 ÷ 1849 Maj 2.
16.	Jean d'Anastasy (Alexandria)	2 Febr. 1830 ÷ 1860 Aug. 6.
17.	Nicolas Carlisle (London)	18 Jan. 1831 ÷ 1847.
18.	John Adamson (Newcastle)	18 Jan. 1831 ÷ 1856 Sept. 27.
19.	Ludvig Tieck (Dresden)	8 Dec. 1835 ÷ 1853 Apr. 28.
20.	Adam Ochleschläger (Köpenhamn)	8 Dec. 1835 ÷ 1850 Jan. 20.
21.	Friederich Ludvig Georg von Raumer (Berlin)	8 Dec. 1835 ÷ 1873 Juni 14.
22.	Marc-Antoine Jullien de Paris (Paris)	8 Dec. 1835 ÷ 1848 Nov. 4.
23.	Johan Martin Lappenberg ² (Ham- burg)	17 Aug. 1836 — 1844 Mars 19.

¹ Akademien beslöt d. 17 Juli 1805, att Mr Gourdin skulle uteslutas ur Ledamots-förteckningen i Statskalendern »medan han på lång tid ej låtit höra af sig och det dessutom vore ovisst om han ännu lefde».

² Invald Ledamot i Utländska klassen.

24. Frih. Christian Carl Josias von
Bunsen (Berlin—Rom—London) 2 Jan. 1839 ÷ 1860 Nov. 28.
25. Christian Molbech¹ (Köpenhamn) 2 Jan. 1839 — 1853 Apr. 5.
26. Sebastiano Ciampi (Florens) 15 Jan. 1839 ÷ 1847 Dec. 14.
27. Grefve Carlo Ottavio Castiglioni
(Milano)..... 22 Jan. 1839 ÷ 1849 Apr. 10.
28. Carlo Bonucci (Neapel) 22 Jan. 1839 ÷ 1870 Sept. 29.
29. Frédéric Auguste Ferdinand Tho-
mas, Baron de Reiffenberg
(Bruxelles)..... 23 Apr. 1839 ÷ 1850 Apr. 18.
30. Carl Edward Förstemann (Halle) 12 Nov. 1839 ÷ 1847 Jan. 25.
31. Georg Christian Friederich Lisch¹
(Schwerin) 18 Juni 1841 — 1862 Apr. 1.
32. Manuel Francisco de Barros y
Souza, Vicomte de Santarem
(Lissabon—Paris)..... 31 Okt. 1843 ÷ 1856 Jan. 17.
33. Grefve Eustache Tischkiewitsch
(Wilna)..... 31 Okt. 1843 ÷ 1873.
34. Faso Pietrasanta, Duca di Serra
del Faleo (Neapel)..... 31 Okt. 1843 ÷ 1863 Febr. 15.
35. August Boeckh (Berlin)..... 31 Okt. 1843 ÷ 1867 Aug. 3.
36. Jakob von Reichel (Petersburg) .. 5 Mars 1844 ÷ 1856 Nov. 11.
37. Grefve Francesco Fabi Montani
(Rom) 28 Maj 1844 ÷ 1870 Okt. 11.
38. Gabriel Laureani (Rom) 28 Maj 1844 ÷ 1849 Okt. 14.
39. Georg August Christian Kestner
(Hannover—Rom) 28 Maj 1844 ÷ 1853 Mars 5.
40. [Frih.] Bernhard [von] Koehne
(Petersburg)..... 28 Maj 1844 ÷ 1886 Febr. 17.
41. Joseph Bosworth (Oxford) 19 Juni 1844 ÷ 1876 Maj 27.
42. Francesco Maria Avellino (Neapel) 14 Aug. 1844 ÷ 1850 Jan. 9.
43. Pietro Bianchi (Neapel)..... 14 Aug. 1844 ÷ 1850 Dec. 28.
44. Friederich von Erdmann (Kasan—
Nowgorod)..... 19 Sept. 1844 ÷ 1862 Nov. 25.
45. Victor Cousin (Paris) 19 Sept. 1844 ÷ 1867 Jan. 14.

¹ Invald Ledamot i Utländska klassen.

46. François Auguste Alexis Mignet
(Paris) 19 Sept. 1844 ÷ 1884 Mars 24.
47. Jean Jaques Antoine Ampère (Paris) 19 Sept. 1844 ÷ 1864 Mars 27.
48. Nils Mathias Petersen ¹ (Köpen-
hamn) 1 Apr. 1845 — 1862 April 1.
49. Edward Gerhard (Berlin) 14 Okt. 1845 ÷ 1867 Maj 27.
50. Frédéric Troyon (Lausanne) 12 Aug. 1846 ÷ 1866 Okt. 30.
51. Arcisse de Caumont (Caën) 2 Juni 1847 ÷ 1873 Apr. 16.
52. Isidor Löwenstern (Wien) 14 Nov. 1848 ÷ 1856 Maj.
53. Casper Frederik Wegener ¹ (Köpen-
hamn) 13 Juni 1850 — 1862 Apr. 1.
54. Johan Ludvig Raueberg ¹ (Borgå) 2 Dec. 1851 — 1870 Apr. 12.
55. Charles Piot (Bruxelles) 2 Dec. 1851.
56. Pierre Justin Sabatier (Petersburg) 3 Febr. 1852 ÷ 1869 Dec. 17.
57. Frédéric Jaques Soret (Genève) ... 17 Okt. 1854 ÷ 1865 Dec. 18.
58. Jens Jakob Asmussen Worsaae ¹
(Köpenhamn) 17 Okt. 1854 — 1872 Jan. 9.
59. John Yonge Akerman (London) 17 Okt. 1854 ÷ 1873 Nov. 18.
60. Carl Ludvig Müller ¹ (Köpenhamn) 15 Apr. 1856 — 1872 Jan. 9.
61. Antonio Delgado (Madrid) 21 Okt. 1856 ÷ 1879 Nov. 13.
62. Pascal Gayangos (Madrid) 21 Okt. 1856.
63. Rizo Rangabé (Athen—Berlin) ... 14 Apr. 1857.
64. Konrad Gislason (Köpenhamn) ... 14 Apr. 1857.
65. Gustaf Friedrich von Bönningh (Reval) 13 Okt. 1857 ÷ 1866 Maj 26.
66. Don Pedro Sabau y Larroya
(Madrid) 1 Juni 1858 ÷ 1879 Aug. 3.
67. Vicomte A. De Flaux (Paris) 16 Okt. 1860.
68. Ernst Kunik (Petersburg) 26 Mars 1861.
69. Henry Christy (London) 15 Dec. 1863 ÷ 1865 Maj 4.
70. Grefve Paul Riant (Paris) 12 Dec. 1865.
71. Diego Bonghi (Neapel) 12 Dec. 1865 ÷ 1874 Juli 31.
72. Christian Fredrik Herbst (Köpen-
hamn) 16 Okt. 1866.
73. Peter Godt Thorsen (Köpenhamn) 16 Okt. 1866 ÷ 1883 Maj 16.

¹ Invalid i de Utländska Ledamöternas klass.

74. Carl Ferdinand Allen (Köpenhamn) 16 Okt. 1866 ÷ 1871 Dec. 27.
 75. Fredrik W. Spiegelthal..... 16 Sept. 1868.
 76. Giovanni Capellini (Bologna)..... 6 Febr. 1872.
 77. August Emil Alfred Beek (Gotha) 6 Febr. 1872 ÷ 1874 Aug. 7.
 78. Johanne Mestorf (Kiel)..... 15 Apr. 1873.
 79. Luigi Pigorini (Parma—Rom) 6 Nov. 1874.
 80. Ernest Chantre (Lyon) 6 Nov. 1874.
 81. Cazalis de Fondouce (Montpellier) 6 Nov. 1874.
 82. Carl Russwurm (Reval) 6 Nov. 1874 ÷ 1883 Febr. 3.
 83. Josef Ignacy Kraszewski (Dresden) 20 Aug. 1879.
 84. John Henry Rivett-Carnac (Allahabad) 20 Jan. 1880.
 85. Xaver Liske (Lemberg) 3 Febr. 1880.
 86. Johan Reinhold Aspelin (Helsingfors)..... 3 Febr. 1880.
 87. Herman Frithiof Antell (Vasa—Paris)..... 18 Aug. 1880.
 88. Joaquim Felippo Nery Delgado (Lissabon)..... 16 Nov. 1880.
 89. C. Consiglieri Pedroso (Lissabon) 16 Nov. 1880.
 90. Emile Cartailhac (Toulouse) 16 Nov. 1880.
 91. Wolfgang Helbig (Rom)..... 17 Maj 1881.
 92. Otto Tischler (Königsberg)..... 20 Nov. 1883.
 93. Pompeo Castelfranco (Milano).... 20 Nov. 1883.
 94. Adolf Strunk (Köpenhamn)..... 3 Febr. 1885.
 95. Sophus Müller (Köpenhamn)..... 3 Febr. 1885.
 96. Henry Petersen (Köpenhamn)..... 3 Febr. 1885.
 97. Vilhelm Boye (Köpenhamn)..... 3 Febr. 1885.
-

Akademiens Sekreterare,

(som tillika är Arbetande Ledamot samt Riksantiquarie och
Garde des Médailles).

1. Nils von Rosenstein¹ 20 Mars 1786 — 1786 Maj 7.
2. [Frib.] Gudmund Göran Adlerbeth² 7 Maj 1786 — 1793 Dec. 7.
3. Johan David Flintenberg..... 7 Dec. 1793 — 1795 Mars 29.
4. Georg Frans Thileman 29 Mars 1795 ÷ 1802 Dec. 30.
5. Jonas Hallenberg..... 8 Febr. 1803 — 1819 Apr. 22.
6. Carl Birger Rutström..... 30 Mars 1820 ÷ 1826 Apr. 13.
7. Johan Gustaf Liljegren..... 5 Juli 1827 ÷ 1837 Juni 2.
8. Bror Emil Hildebrand..... 30 Juni 1837 — 1879 Dec. 31.
9. Hans Olof Hildebrand Hildebrand 31 Dec. 1879.

Akademiens vice Sekreterare,³

(”med säte i Akademien, dock utan stämman”).

- Gabriel Axel Lindblom..... 5 Febr. 1788 ÷ 1827 Mars 2.

¹ Rosenstein öfvergick som Sekreterare från den äldre Vitterhets Akademien och nedlade denna befattning först d. 7 Maj 1786.

² Adlerbeth var förut Sekreterare i Kongl. Antiquitets Archivet och Riksantiquarie, med hvilka embeten sekreterarebefattningen i den nya Akademien, vid dess stiftelse, blifvit förenad.

³ Vice sekreteraretjensten inrättades särskildt för Konungens Handsekreterare G. A. Lindblom, som dock icke uppbar lön på Akademiens stat. Lindblom bestridde sekreteraresysslan i Adlerbeths frånvaro under sommar- och höst-månaderna åren 1788—1793. Senare lemnade han hufvudstaden och bosatte sig i Östergötland.

Akademiens Amanuens,¹

(som kan vara Arbetande Ledamot).

A.

1. Fredrik Conrad Broman² 20 Mars 1786 — 1792 Juli 4.
2. Olof Sundel³ 7 Dec. 1792 — 1822 Sept. 12.
3. Johan Gustaf Liljegren⁴ 12 Sept. 1822 — 1827 Juli 5.
4. Nils Gustaf Silfversparre 5 Juli 1827 ÷ 1851 Dec. 17.

¹ Vid Akademiens stiftelse öfverflyttades Amanuensstjensten i Kongl. Antiqvitets Arkivet till Akademien. Genom Kongl. Br. af d. 6 Juni 1797 förordnades, att Akademiens Amannens skulle tillika vara Sekreterare vid Kongl. Museum för konstsaker), men detta förordnande upphäfdes genom Kongl. Br. d. 11 Dec. 1830 och upphörde med då varande Amanuensens död d. 17 Dec. 1851. — Den 10 Febr. 1852 lemnade Kongl. Maj:t bifall till Akademiens anhållan, att amanuensstjensten måtte tills vidare blifva obesatt och lönen af Akademien få användas till arvoden åt yngre vetenskapsmän, som kunde finnas skickliga och villiga att biträda vid samlingarnas ordnande och öfriga arbeten. Genom Kongl. Br. af d. 4 Juni 1858 blef af Kongl. Maj:t en Amanuens tillförordnad, med benämningen Förste Amanuens. — Med anledning af Akademiens den 29 Nov. 1871 gjorda framställning, att den d. v. Amanuensstjensten skulle indragas, att Antiqvitetsintendent icke skulle vidare förordnas, men att i stället skulle tillsättas två ordinarie Intendenter till Riksantiqvarens biträde, medgif Kongl. Maj:t genom nådigt bref af den 9 Juni 1871 att vid Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet skulle anställas från och med år 1872 en förste och en andre ordinarie Amanuens, till hvilkas aflöning medel skulle tagas dels af Akademiens ordinarie, dels af hennes extra-ordinarie anslag; af de senare skulle äfven utgå ett anslag åt den t. f. förste Amanuensen. G. E. Klemming anmälde år 1872 sin önskan att afgå från denna befattning med utgången af året, och det arvode, som under året hade till honom utgått ur de till Akademiens förfogande ställda extra anslagen, användes till förstärkande af anslagen för bibliotek och tryckningskostnader. En af Akademien uppsatt instruktion för den förste och andre ordinarie Amanuensen blef af Kongl. Maj:t stadfäst den 1 Dec. 1871.

² Broman, förnt Amanuens i K. Antiqvitets Arkivet, erhöi den 5 Maj 1789 tillåtelse att bevista Akademiens enskilda sammanträden och att, i Sekreterarens och vice Sekreterarens frånvara, föra protokollet; men sådant hans biträde påkallades aldrig. Hans amanuensbefattning ansågs hafva upphört, då han den 4 Juli 1792 utnämndes till Rikshistoriograf; men icke desto mindre fick han fortfarande uppbära amanuenslönen till sin död den 2 Juni 1800.

³ Sundel bestridde Sekreterarens göromål vid Akademiens sammankomster längre eller kortare tid under åren 1795, 1802, 1803, 1805, 1808, 1810, 1811, 1816 och från den 18 Mars 1817 till d. 18 April 1820, samt tidtals äfven öfriga med sekreteraretjensten förenade åligganden.

⁴ Liljegren förordnades, efter Rutströms död, genom Kongl. Br. af d. 5 Juli 1826 att under ett års tid förestå sekreteraretjensten och dermed förenade befattningar.

B.

Akademiens Förste Amanuenser.¹

1. Gustaf Edvard Klemming¹..... 4 Juni 1858 — 1872 Dec. 31.
2. Hans Olof Hildebrand Hildebrand 19 Dec. 1871 — 1879 Dec. 31.
3. Gustaf Oscar Augustin Montelius 7 Jan. 1880.

C.

Akademiens Andra Amanuenser.¹

1. Gustaf Oscar Augustin Montelius 19 Dec. 1871 — 1880 Jan. 7.
2. Knut Hjalmar Stolpe..... 7 Jan. 1880.

Akademiens e. ord. Amanuenser.²

1. Johan Henrik Schröder³..... 9 Maj 1826 — 1827 Maj 2.
2. Bror Emil Hildebrand⁴..... 2 Apr. 1833 — 1837 Juni 30.
3. Carl Gustaf Styffe..... 8 Aug. 1843 — 1856 Dec. 31.
4. Arvid Erik Elis Drake 10 Sept. 1850 — 1855 Dec. 31.
5. Pehr Johan Vilhelm Pettersson... 19 Okt. 1852 ÷ 1854 Juli 12.
6. Gustaf Edvard Klemming..... 6 Febr. 1855 — 1858 Juni 4.
7. Carl Fredrik Hellman..... 9 Dec. 1856 ÷ 1861 Aug. 10.
8. Hans Olof Hildebrand Hildebrand 21 Juni 1865 — 1871 Dec. 19.
9. Gustaf Oscar Augustin Montelius 15 Dec. 1868 — 1871 Dec. 19.

¹ Jfr anm. 1 å föregående sida.

² Utom de antagna e. o. Amanuenserne hafva följande personer varit af Akademien förordnade att tidtals biträda vid samlingarnes offentliga föreläsande: Johan Alfred Wennberg (1856, 1857), Richard Bergström (1861), Victor Gottfrid Granlund (1861—1865), samt jämväl i öfriga arbeten Gustaf Oscar Augustin Montelius från och med år 1863.

³ Schröder kom aldrig att i denna befattning tjenstgöra.

⁴ B. E. Hildebrand, som genom Kongl. Br. af d. 7 Nov. 1832 blifvit förordnad att biträda med Kongl. Myntkabinettets ordnande, antogs till Andre Amanuens, med tillåtelse att bevista Akademiens sammanträden och uppdrag att i Sekreterarens frånvara föra protokollet. Förordnades vid Liljegrens död att tills vidare bestrida sekreteraretjensten.

10. Knut Hjalmar Stolpe 26 Maj 1874 — 1880 Jan. 7.
11. Anton Bernhard Blomberg 4 Jan. 1876.
12. Per Emil Cornelius Ekhoﬀ 3 Febr. 1880.

Antiqvitets Intendent. ¹

1. Pehr Arvid S  ve 4 Juni 1861 — 1865 Juni 30.
2. Frih. Nils Gabriel Djurklou 15 Juli 1865 — 1870 Dec. 31.

Akademiens Tecknare.

1. Louis Masreliez ² 2 Jan. 1789 — 1803 Febr. 1.
2. Samuel Herman von Stahl 23 Jan. 1827 ÷ 1833 Juli 17.
3. Carl Fredrik Lindberg ³ 19 Mars 1867.

Akademiens Ledamot i Kongl. Direktionen   fver Stockholms stads Undervisningsverk. ⁴

1. Frih. Jakob Adlerbeth 23 Febr. 1819 ÷ 1844 Sept. 2.
2. Anders Magnus Str  nholm 2 Jan. 1845 — 1855 Sept. 26.
3. Bror Emil Hildebrand 26 Sept. 1855 — 1872 Jan. 9.
4. Robert Mauritz Bowallius 9 Jan. 1872 — 1885 Dec. 31.
5. Henrik Ragnar Törneblad 1 Jan. 1886

¹ Sedan Rikets Ständer anvisat medel till arvode och resekostnader m. m. f  r en Antiqvitets Intendent, erhöll Akademien genom Kongl. Br. af d. 29 Dec. 1860 föreskrift att till denna tjenstebefattning utse och förordna lämplig person. Sedan Kongl. Maj:t den 7 Dec. 1869 hemställt om anslag på ordinarie stat till arvode och resekostnadsersättning   t en Antiqvitets Intendent samt till undersökning af fäderneslandets fornlemningar m. m. en sammanlagd summa af 5,500 rdr samt för runstenars uppsökande m. m. ett extra anslag af 1,500 rdr, beviljade Riksdagen   r 1870 f  r ofv  nn  mnda tre ändamål ett extra anslag af 5,900 kr., hvilken summa genom Kongl. Br. af den 20 Maj 1870 ställdes till Akademiens disposition. Antiqvitets Intendentens befattning indrogs med utgången af nämnda   r och hans g  rem  l fördelades från och med   r 1872 på de två ordinarie Amanuenserna.

² Masreliez antogs med rättighet att ega säte i Akademiens enskilda sammankomster.   r 1803 blef han Arbetande Ledamot.

³ Lindberg har sedan   r 1848   t Akademien utfört teckningar af fornsaker och medeltids-sigill samt af de senare gravering på sten.

⁴ Genom Kongl. Br. af d. 29 Jan. 1819 förordnades, att Akademien skall bland sina Ledamöter utse en Ledamot i nämnda Direktion.

Akademiens Letterstedtska stipendiat.¹

1. Nils Fredrik Sander..... 15 Dec. 1863.
2. Hans Olof Hildebrand Hildebrand 7 Dec. 1869.
3. Gustaf Oscar Augustin Montelius.. 14 Dec. 1875.
4. Harald Gabriel Hjärne..... 6 Dec. 1881.

Akademiens Beskowska stipendiat.²

1. Sven Söderberg..... 20 Mars 1882.
2. Pontus Erland Fahlbeck..... 20 Mars 1884.
3. Gabriel Gustafson..... 20 Mars 1886.

¹ Genom testamente af den 2 Juli 1857 hade generalkonsuln Jac. Letterstedt afsatt ett kapital, af hvilket räntan skulle årligen utdelas som ett resestipendium. För att detta stipendium skulle kunna utgå från och med år 1861, erlade Letterstedt från den 1 Okt. 1860 sex procents ränta på det för ändamålet afsatta kapitalet. Åt k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien lemnades rättighet att hvart sjette år nämna en stipendiat, hvilken ej får vara yngre än 25 eller äldre än 40 år, skall hafva kännedom i franska, engelska och latinska språken samt hafva egnat sig åt studier inom historiens, litteraturens eller fornforskningens områden.

² Genom testamente af den 7 Juli 1864 hade Friherre Bernhard von Beskow och hans Friherrinna Malin von Beskow, född af Wåhlberg, till k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien donerat 10,000 rdr rmt, öfvaraf räntan för ett eller tvenne år användes till understöd åt någon ung förtjent och obemedlad idkare af lärdomsgrenar, som tillhöra Akademiens verksamhet. Donationen utbetaltes till Akademien den 31 Januari 1880.

LYCKÖNSKNINGSSKRIFVELSER

TILL

KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

MED ANLEDNING AF HENNES HUNDRAARSFEST.

1.

Von *Die Badische historische Commission* in Karlsruhe.

An die Königliche Akademie der Geschichts- und Alterthums-Wissenschaften.

Stockholm.

Wenn schon der 100 Jahrestag der Geburt eines bedeutenden Menschen allerwärts festlich begangen wird, um wie viel mehr ist zu solcher Festfeier Veranlassung, wenn es sich um das Centenarium einer wissenschaftlichen Genossenschaft handelt, in deren Verband eine grosse Zahl hervorragender Fachmänner während einer so langen Reihe von Jahren mit dem schönsten Erfolge bemüht war, die Vergangenheit zu erforschen und die Lehren, welche dieses Studium darbietet für das Vaterland und für die ganze Menschheit nutzbringend zu machen.

Empfangen Sie zu diesem Feste die Glückwünsche der Badischen historischen Commission, die, ihrerseits noch in den Anfängen einer, wie wir hoffen, auch für weitere Kreise fruchtbringenden, wissenschaftlichen Thätigkeit, mit dem Gefühle bewundernder Anerkennung zu der Königlich Schwedischen Akademie emporschaute und den Beginn des zweiten Jahrhunderts ihrer bedeutungsvollen Wirksamkeit mit der aufrichtigsten Theilnahme begleitet.

Karlsruhe, den 25:ten März 1886.

Im Namen der Badischen historischen Commission:

Der Secretär

Dr Fr. von Weech.

2.

Fran *Der Verein für Anhaltische Geschichte und Alterthumskunde* i *Dessau*.

Illustrissimae Regiae Academiae Litterarum Historiae Antiquitatis Holmiensi.

Quam maximas Illustrissimae Regiae Academiae Litterarum Holmiensi quod instans coetus sui centenarium litteris benigne nobis annuntiavit, agimus gratias. Quae ad festum hunc diem memorialem Illustrissimae Regiae Academiae Holmiensi offerimus vota piissima intimis ex visceribus congratulantibus paucis complecti nobis liceat: Illustrissima Regia Academia Holmiensis inter omnes orbis academias tot meritis praeclara per saecula vivat, floreat, crescat.

Datum Dessaviae a. d. VI Kal. Apriles a. 1886.

Sodales coetus Anhaltinorum historici

Dr. Guilichmus Hosaeus, Consil. aulic.

Praeses.

3.

Fran *Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde* i *Leeuwarden*.

Leeuwarden den 29:sten Maart 1886.

Die Gesellschaft zur Uebung der Frisischen Sprache, Geschichte und Alterthumskunde wünscht Ihnen herzlich Glück mit dem Säcularfeste, welche Ihre Academie dem 2:en April vornehmen hat zu feiern und bietet Ihnen bei dieser Occasion beigehend Exemplar der Frisischen Altertümer zum Geschenke an. Auch ist sie bereit die Schriften, welche durch die Frisische Gesellschaft veröffentlicht und noch nicht in Ihrem Besitze sind, zu completiren. Gerne erlangte sie deshalb Mitteilung, welche Schriften Ihr Gesellschaft schon hat erlangt.

Präsident,

Dr. J. Dirks.

Secretär,

Dr. F. G. Slothouwer.

4.

Fran *Die Königl. Bayerische Akademie der Wissenschaften i München.*

Regiae Academiae Literarum Historiae Antiquitatis
Holmiensi

Academia Literarum et Scientiarum Regia Boica S. P. D.

Literas Vestras, quibus nos de celebranda seculi ab Academia Holmiensi feliciter peracti memoria certiores fecistis, gratissimo animo accepinus ac perinde amanter congratulantes Vobis fausta quaeque et fortunata precamur.

Academia Holmiensis fidenti animo futura prospicere potest, illae enim fruges industriae, quas per centum annos praeterlapsos attulerat, certam praebent spem, auctiorem in posterum sementem alteri seculo uberius profuturam esse. Ea est revera coniunctio academiarum et ea societas studiorum, qua difficilis veri investigatio communi industria adiuvatur et, quaecumque alicubi inventa et excogitata sunt, in universum virorum doctorum orbem feliciter seaturiunt. Hac mente nos quoque Vobis coniuncti sumus atque incrementum Academiae Holmiensis votis piissimis prosequimur.

Monachii a. d. V Calendas Apriles MDCCCLXXXVI.

Praeses Academiae Boicae

Ign. Doellinger.

Secretarius I. Classis

Secretarius III. Classis

Car. de Prantl.

Guilm. de Giesbrecht.

5.

Fran *Der Verein für Thüringische Geschichte und Alterthumskunde i Jena.*

Societas Thuringiae Historiae et Antiquitatis S. D. P.

Posteaquam nobis remmeiatum est, Regiam Academiam Litterarum Historiae Antiquitatis Holmiensem revo-

caturam esse A. D. XII Idus Apriles coetus sui ante centum annos instaurati memoriam, nihil antiquius habemus quam ut hunc ipsum sollemnem diem omni qua par est observantia sincere et ex animo congratulemur. Atque eo justior nostra est gratulatio, quod jucundo scriptorum commercio instituto quam multa atque praeclara opera ad litteras, historiam, antiquitatem pertinentia liberalitati ac benignitati Regiae Academiae Holmiensi debeamus, grata mente recordamur.

Quod cum ita sit, nihil magis exoptamus quam ut litteratis hominibus non solum hujus saeculi, verum etiam posteriorum temporum tam prospere contingat, ut fructus studii ac laboris Regiae Academiae percipiant pulcherrimos.

Dabamus Ienae a. d. IV Cal. Apriles MDCCCLXXXVI.
Praesidium Societatis

D. Lipsius.

Dr. de Thüna.

6.

Fran *Die Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Alterthümer i Emden.*

Q. F. F. F. Q. S.

Regiae Academiae Litterarum Historiae Antiquitatis
Holmiensi

a. d. IV Nonas Apriles Anni Domini MDCCCLXXXVI memoriam coetus sui ante centum annos instaurati revocaturae Societas Emdana, quae vocatur: Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Altertümer, ex animo congratulatur, sperans fore ut quod fuit inter nos adhuc iucundum et salutare litterarum commercium confirmetur et corroboretur, ut campo illi litterarum, in quo studia nostra versantur, clarior in dies lux afferatur.

Quod Deus bene vertat!

Emdae a. d. V Kal. Apr. MDCCCLXXXVI.

Dr. Schweckendieck.

J. N. Pleines.

7.

Fran *Helsinglands Fornminnessällskap* i *Hudiksvall* (telegram).

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien!

Till den hundraårsfest, som Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien i dag firar, anhålla undertecknade att a Helsinglands Fornminnessällskaps vägnar få frambära vördsamma lyckönskningar och särskildt uttala ett tack för det hägn, hvarmed Sällskapet städse omfattats och som verksamt bidragit till skyddande af landets fornminnen och samedelst främjat kärleken till fosterbygden.

J. A. Wiström.

Isidor Ekman.

F. V. Sidvall.

8.

Fran *Tjenstemünnen vid Oldnordisk Museum* i *Köpenhamn*.

Til det Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademie.

Til de Mange, der ville kappes om at bringe det Kongl. Akademie deres Hyldest ved dets Hundredaarsfest den 2den April 1886, ville ogsaa vi, der have den Ære at være corresponderende Medlemmer af det, slutte os, i det vi herved bede det modtage vor varme og høiagtelsesfulde Lykönskning til Höitidsdagen.

Naar vi see tilbage paa den videnskabelige Virksomhed, det Kongl. Akademie i den lange forløbne Aarrække har udfoldet, anerkjende vi med oprigtig Tak og levende Paaskjønnelse de betydningsfulde Resultater, det har naaet, det Lys det har udbredt over og den Interesse det har vækket for de forskjellige Formaal det har sat sig. — Og naar vi, som efter Evne stræbe efter at løfte det Slør, der hviler over den dunkle Oldtid, betragte det stor-

artede Arbejde, der under Akademiets Auspicier og paa dets Foranstaltning er udført i de senere Decennier til Belysning af Sverigs og hele Nordens Oldtid og Middelalder, da føle vi os særligt opfordrede til at udtale en dybtfølt Tak, idet vi som Stammefrænder have høstet særlig riig Nytte deraf.

Den hæderkronede Virken, hvorpaa Akademiet med Stolthed kan skue tilbage, spaaer en riig Fremtid! Gid denne maa blive lys og føie nye Laurbær til de alt vundne, til Ære og Gavn för Sveriges Land og Folk!

Kjöbenhavn den 31 Marts 1886.

C. F. Herbst.

A. Strunk.

Sophus Müller.

Henry Petersen.

Vilhelm Boye.

9.

Fran *Die historische Gesellschaft für die Provinz Posen i Posen* (telegram).

Königl. Akademie

Stockholm.

Societas historica provinciae Posnaniensis aetatis spatio nondum probata, regiae Academiae litterarum historiae antiquitatis Holmiensis, saeculum assidue operae refertum hodie claudenti, quasi juvenis seni, magistro discipulus nunciat venerationem gratulationem salutem.

10.

Fran *Die k. k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale i Wien* (telegram).

Königliche Akademie

Stockholm.

Die Centralcommission für Denkmale in Wien sendet zur hundertjährigen Gedenkfeier eines erfolgreichen

Bestandes und Wirkens collegialen Gruss und beste Wünsche.

Helfert.

11.

Fran *Die Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands i Riga.*

Der Königlichen Akademie der schöner Wissenschaften, der Geschichte und Alterthumskunde.

Stockholm.

Die Königliche Akademie begrüsst zu Ihrer hundert-jähriger Jubelfeier, zu Ihrer reichen wissenschaftlichen Wirksamkeit während dieses abgelaufenen langen Zeitraumes, überzeugt dass auch das neubeginnende Säculum gleiche Früchte auf dem bebauten weiten Felde bringen werde, wünschend zugleich ein ferneres segenreiches Gedeihen

Die Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands zu Riga

und Namens derselben deren Präsident Bürgermeister Böthführ und Secretair Dr Schwartz.

12.

Fran *Der Verein für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde i Lübeck* (telegram).

Königliche Academie.

Stockholm.

Regiae Academiae Holmiensi Societas historica Lubicensis

Quas olim terras mercator classe petebat

fortunas referens divitiasque maris

temporis illius studiis florere videmus,

quis etiam noster se dare coetus amat.

Pergite priscarum monumenta evolvere rerum:

sic Academiae prospera saccla fluant.

13.

Fraa Direktionen for Föreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring i Kristiania.

Til Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien.

Med fuld paaskjønnelse af de rige frugter, som det højterede Akademis virksomhed hidtil har baaret, og besjælet af en levende følelse for broderfolkets trivsel og fremskridt, er det Direktionen en trang med hensyn paa Akademiets nær forestaaende hundredaarige mærkedag at udtale et varmt ønske og haab. Maatte Akademiet i sine frentidige arbejder under ligesaa lysende navne og med ligesaa stor dygtighed, som hidtil, stedse mere og mere kunne glæde sig over en tilfredsstillende lösning af de mange og store opgaver, som ere Det forelagte!

Kristiania 30 Marts 1886.

Paa Direktionens Vegne

N. Nicolaysen.

14.

Fraa Der Verein für Hennebergische Geschichte und Landeskunde i Meiningen.

Regiae Academiae Litterarum Historiae Antiquitatis
Holmiensi illustrissimae,

quae summa praeclarissimaque eruditione intimos aetatum praeteritarum fontes aperire, mira ingenii sagacitate permulta ex diuturnis tenebris ad lucem protrahere, diligentissima cura antiquitatis monumenta conservare nunquam desiit, diem quo memoriam coetus sui ante centum annos instaurati revocatura est, laete atque sincere gratulatur.

Societas Hennebergica ad perscrutandam antiquitatem condita

Dr. Schmidt. A. Schaubach. C. Dreysigacker.
J. Merkel.

15.

Fran *Die Genootschap vor neederlandsche Letterkunde*
i *Leyden* (telegram).

Academie Royale des lettres

Stockholm.

Regiae Academiae litterarum historiae antiquitatis
Hohniensi Societas litterarum neerlandicarum Leidensis
optima quaeque optat et precatur.

Kern

Praeses.

16.

Fran *Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets Samhället* i
Göteborg.

Till Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akade-
mien.

Vid den betydelsefulla högtid, som Kongl. Vitterhets
Historie och Antiquitets Akademien nu gar att fira till
äninnelse af sin hundraåriga tillvaro, anhåller Göteborgs
Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle att få till Aka-
demien frambära sin varma lyckönskan.

Ur roten af den planta, som af en vitterhetsälskande
svensk Drottning sattes, men hvars blomma på hennes
graf förvissnade, har — för större syften omplanterad af
Sonen, henne värdig så i snille som i kärlek till veten-
skap och konst, — uppspirat ett träd, som, vardadt af
frejdade män, nu högt lyfter en fruktbärande krona.

Med blicken fästad på den standpunkt, på hvilken de
arkeologiska insigterna i Sverige befunno sig vid den
Kongl. Akademiens instiftande, och den, till hvilken dessa
nu höjt sig, kan den Kongl. Akademien med stolt till-
fredsställelse skada tillbaka på sitt sekelgamla lif.

En banbrytare på de hos oss af forskningen förut
nästan obeträdda omraden, hvilka åt Vitterhets Historie

och Antiqvitets Akademien af dess höge Stiftare gafvos till arfslott, har Akademien med aldrig tröttad ihärdighet, aldrig svalnad kärlek allt intill den högtid Hon nu firar mer och mer förvandlat dessa till ett fruktbart fält, från hvars skilda tegar Vetenskapen hemtat och fortfarande hemtar de rikaste skördar.

Hvarthän vi än skada kring detta fält, träder det i dag framför oss i den klara belysningen från Vetenskapsens fackla. Urtidens lemningar, sökta och upphemtade ur jordens gömmor, forntidens tungomal tolkade och häfdernas källor uppdagade ej blott i diplomernas samlingar, utan äfven i de inskrifter, som metallen bevarat — allt med den djupa sakkännedomens skarpblick skärskadadt och granskadt — äro oförvanskliga andliga skatter, som Sveriges Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademi skänkt ej endast sitt eget land, utan hela den lärda världen — äro en ny ära af Henne förvärfvad at Linnés och Berzelii fädernesland.

Med den känsla af tacksamhet för denna ett nu förflutet arhundrades ädla verksamhet, som Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle delar med hela Sveriges folk, sammansmälter äfven en annan, för det Kongl. Samhället mera enskild, vid hugkomsten af Bror Emil Hildebrand, som icke endast för Akademien en gang var dess medelpunkt och enande kraft, utan äfven utom denna krets af sin grundliga lärdom, sin rika erfarenhet och sin vittra smak, med den varma välvilja, som var honom egen, skänkte upplysningar och råd, när helst de af honom begärdes. Af denna välvilja bevarar Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle i sina årsböcker många för det samma dyrbara minnen.

Under det lifliga intrycket af denna allmänna och enskilda tacksamhetsskuld vid erinringen af en förfluten tid, uttalar det Kongl. Samhället sina varmaste välönsk-

ningar för den Kongl. Akademiens framtid och anhåller att få vara inneslutet i dess ynnestfulla hagkonst.

Göteborg den 1 April 1886.

Detl. Odelstierna

Jakob Björklund

Kongl. Samhällets n. v. Ordförande. Kongl. Samhällets Sekreterare.

17.

Fran *Styrelsen för Gotlands Fornvännar* i Visby (telegram).

Riksantikvarien Hildebrand.

Stockholm.

Till Akademien på dess jubeldag från en aflägsen strand vördnadsfull lyckönskan och varmaste tacksägelse för Akademiens mangsidiga, gagnrika arbeten.

Gotlands fornvännars styrelse.

18.

Fran *Der Verein für die Geschichte und Alterthum Schlesiens* i Breslau.

Societas historiae et antiquitatibus Silesiae illustrandis S. P. D.

Etsi pauci adhuc sunt anni, cum literarum commercio instituto insignium vestrae Academiae laborum ut fructum perciperemus nobis concessit satis praedicanda fortuna, tamen satis longum arbitrati hoc esse temporis spatium ad corroborandum initae amicitiae vinculum, temperare nobis non possumus quin in sacris Academiae vestrae seculo abhinc conditae celebrandis choro gratulantium nos immisceamus. Neque unius diei gratulatio haec sunt nostrae literae, sed aeternae vestrae gloriae votum. Deum optimum maximum precamur, ut primos hos centum annos vestrorum studiorum pretiis refertos alteri sequantur, qui aureolis vestrae industriae et eruditionis coronis novas in dies et pulchriores frondes innectant ad majorem non solum vestram, sed etiam patriae gloriam et ad summam omnium

eorum laetitiam qui pari ac nos loco vestra consuetudine atque amicitia gloriantur.

Datum Vratislaviae a. d. VI Kalendas Apriles
MDCCCLXXXVI.

Dr Grünhagen,
h. t. praeses.

19.

Fran *Das Grossherzoglich Badische General-Landes-Archiv* i *Karlsruhe*.

Der Königlichen Akademie der Geschichts- und Alterthums Wissenschaften zu Stockholm bringt das Grossherzoglich Badische General-Landes-Archiv zu Karlsruhe zur Feier des Tages, an dem das erste Jahrhundert ihres Bestehens eine reiche, auch für das ferne Grossherzogthum Baden erspriessliche wissenschaftliche Thätigkeit abschliesst, seine Glückwünsche dar, und verbindet damit die Bitte, den geistigen Verkehr, der für uns so viel Anregung und Förderung gebracht hat, auch in dem zweiten Jahrhundert des Bestehens der Akademie aufrecht erhalten und pflegen zu wollen.

Karlsruhe, den 30:ten März 1886.

Das Grossherzoglich Badische General-Landes-Archiv

Der Direktor:

Dr Fr. von Weech.

20.

Fran *Die schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur* i *Breslau*.

Societas Silesiaca Vratislaviensis Regiae Academiae litterarum, historiae, antiquitatis Holmiensi S. P. D.

Ex litteris vestris, viri clarissimi et admodum venerandi, paucis ante diebus ad nos allatis cognovimus, sacra inclytae Academiae vestrae ante centum annos instauratae

secularia proxime adesse, unde, occasionem vos consalutandi avidissime amplectentes, properamus, diem vestrum festum ac sollemnem faustissimis ominibus prosequi, nec non pro Academiae vestrae ejusque sodalium incremento et incolumitate Deo O. M. preces et vota facere. Esto, immensum illum esse campum, in quo studia vestra versantur, tamen, quemadmodum agricolae perito ac diligenti, qui laborem strenue aggressus agrum probe exaravit, bonum triticum sparsit, certe messis suo tempore non deerit, sic et vos tot et tantorum superioris seculi laborum exoptatam messem colligere jam coepistis. Exstant commentarii vestri Månadsblad, exstant libri clarissimorum Hildebrandiorum, patris et filii, de sigillis et de rebus antiquis. Quantam sibi ipsis et toti Academiae vestrae laudem et honorem comparaverint, in omnium ore est. Attamen, si multa et magna jam pèracta sunt, plura et majora restant perficienda; quam ob rem, cum vires unitae multum valeant, dextram vobis porrigimus, parati, unitis viribus vobiscum historiae, antiquitatis omniumque bonarum artium studia propagare et amplificare et ita publicae saluti nostro more servire. Vobis autem toto pectore acclamamus: Vivat Academia vestra, floreat, crescat in postera secula, nec unquam ei desint patroni liberales, fautores benevoli, sodales omni doctrina ornat! Valete.

Datum Vratislaviae III. a. Cal. Apr. MDCCCLXXXVI.

Dr. R. Heidenhain

Dr. Biermer

Witte

h. t. praeses.

h. t. vice praeses.

h. t. secretarius generalis.

21.

Fran *L'institut d'Ossolinski i Lemberg.*

Regiae Academiae Literarum Historiae Antiquitatis
Holmiensi S. P.

Simulae iucundissimus nobis nuncius allatus est, optimarum literarum sanaeque doctrinae sedem Vestram illu-

strem clarissimamque centum annis in assiduo eoque gravissimo labore et literarum studio consumptis proximo mense Aprili prima sacra saecularia sollemniter esse celebraturam, nos vere et sincere ut omnes boni probique id lactantes praeterita gloriosissime transacta congratulamur ardentissimisque votis, ut coetus conciliumque Vestrum omnia studia, quibus hodie inclaruit, futuris quoque saeculis suo praesidio et tutela bect priscoque decori novum semper splendorem adiciat. Deum O. M. precamur iucundo et salutari literarum commercio coniuncti

Ossoliniani Leopoliensis Socii

Leopoli a. d. V Calendas Aprilis A. MDCCCLXXXVI.

Dr A. Ketrzynski.

Dr. A. Malecki.

22.

Fran *Towarzystwo przyjaciół nauk i Posen.*

Societas posnaniensis

»Towarzystwo Przyjaciół Nauk»

S. d. p.

Illustri regiae academiae litterarum historiae
antiquitatis Holmiensi

sollemnia centum annorum feliciter agenti.

Inter varia gravissimaque rerum discrimina litterarum artiumque studium semper fuit, quo erigi et corroborari consueverint viri fortes validaeque nationes.

Hisce studiis dediti, haud parvum virium capimus incrementum ex illo optatissimo salutarique litterarum commercio, quod habemus cum tot tantisque virorum doctissimorum collegiis, inter quae Illustrissima Vestra fulget Academia nobisque favere haud indignum putat.

Quid mirum, si quae illis favente Deo contingunt, nobis quoque summam afferant animi laetitiam.

Intimum ideo ad nos pervenit gaudium ex literis vestris, quibus benigne nobis in memoriam revocastis fortunatissima illa, inter doctissima studia centum annorum

peractorum sollemnia, quae vobiscum celebrare ornatissimum ducimus honorem.

Quum autem tanta terrae marisque intervalla obstant iter facturis, hisce literis vobis congratulari properamus, ne videamur deesse diem festum celebraturis, qui nobis semper affuerunt in fructuosissima studiorum communione.

Quod omnes litterarum cultui dediti volunt, in nostris quoque est votis flagrantissimis, ut, tantis jam in decursu centum annorum feliciter peractis, Illustris Academia Vestra nec non in commodum omnium humanitate ornatarum nationum crescat floreat, nobis vero favere non desinat.

Datum Posnaniae a. d. XII Idus Apriles.

Comes A Cieszkowski.

Dr T. Matecki.

Dr W. Milewski.

Comes Benzelstjerna-Engeström.

Dr W. Lebinski.

Dr B. Erzepki.

23.

Fran *La société archéologique croate* i Agram.

Kraljevskoj Akademiji lie-
pilih znanostih, povjestnice
i starožitosti u Stokolmu.

Hrvatsko arkeologičko
dužstvo u Zagrebu

Zahvaljujući Vam se što
toplije na preugodnu viest,
koju ste nam blagoizvolili
priobćiti o svršetku stogodiš-
njice odličnoga rada na knji-
ževnom i znanstvenom polju
te veleslavne kraljevske aka-
demije liepilih nauka, poviest-
nice i starožitosti dne 12
travnja (XII Idus Apriles)
tekuće godine, učestvujemo

Regiae litterarum histo-
riae antiquitatis Academiae
Holmiensi

Societas croatica archaeo-
logica Zagrabienensis

S. P. D.

Litteris Vestris, quibus
nos certiores fecistis, Acade-
miam Vestram litterarum hi-
storiae antiquitatis celeberrimam
mense Aprili sane rara
centemii sollemnia celebratu-
ram esse, summa laetitia af-
fecti, facere non possumus,
quin sincerissime Vobis gra-
tulemur optima quaeque ac

uzhiceo barem u duhu Vau- faustissima Vobis precantes,
 semu veselju, želeći Vam sve ut qualis adhuc Vobis tam
 plodniji i sjaniji uspjeh u feliciter successit scientiarum
 naprieda. propagatio, talis in posterum
 quoque laude in dies cre-
 scente nobilitet gentem Ve-
 stram clarissimam.

Predsjedništvo hrvatskoga arkeološkičkoga društva. Datum Zagrabiae pridie
 U Zagrebu 1. travnja 1886. Cal. Apriles MDCCCXXXVI.

Societatis croat. archaeologicae praeses

Prof. Simeon Ljubić.

Dr. Johannes Bojničić,

Societatis arch. a secretis.

24.

Från *Det Kongl. Nördiske Oldskriftselskab i Köpen-
 havn.*

Det høie

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademi!

Naar vi paa det Kongl. Vitterhets Historie och An-
 tiquitets Akademis hundredaarige Stiftelsesdag bringe det
 vor hoiagtelsesfulde og hjertelige Hilsen, da er det vel i
 Mindet om dets rige videnskabelige Virksomhed gjennem
 hele det lange Tidsrum og om den hele Række af glim-
 rende Navne, som lige fra Gustav den Tredies Tid har
 været knyttet til det. Men for det Kgl. Nördiske Old-
 skriftselskab er det dog navnlig i de sidste 50 Aar, at
 Akademiet har havt en Betydning, saa vigtig og omfat-
 tende som ingen anden videnskabelig Institution.

Akademiets lykkelige Udvikling i denne Periode, den
 Kraft, hvormed det har fremmet de archaeologiske og hi-
 storiske Studier vedrørende alle forskjellige Tidsrum, Dan-
 nelsen og den alsidige Udvikling af det svenske National-
 museum ligesom den fortraffelige Ledelse af Myntsamlin-

gen, den Række af betydelige Skrifter, som Akademiet har udgivet, Alt dette har havt den største Indflydelse paa Studiernes Udvikling i Danmark og har afgjørende fremmet de Interesser, som Oldskriftselskabet nærmest omfatter.

Vi maa i varm Anerkjendelse heraf forebringe det høie Akademi vor Tak og mindes da tillige taknemlig det nære Forhold, som i alle disse Aar har bestaaet mellem Akademiets ledende Mænd, blandt hvilke vi først og fremmest nævne den sidst bortgangne, høitfortjente Rigsantiquar BROR EMIL HILDEBRAND, og dem, som her i Broderlandet virkede i den fælles Videnskab. Under det trofaste Samarbejde foltes det stedse, at den nordiske Fortidsforskning i Sverige og Danmark udgjorde en fælles Helhed.

I det vi derfor hilse Akademiet paa dets Stiftelsesdag, udtrykke vi Ønsket om, at dets noie Forhold til vort Selskab og til den archaeologisk-historiske Forskning i Danmark maa blive uforandret bevaret i kommende Tider. At det nye Hundredeaar, som nu aabnes for Akademiet, vil blive rigt paa Fremskridt ligesom det forløbne, at det vil være til Hæder for vort Broderland og til Held for Fortids-Studierne, derfor borger Akademiets nuværende høie videnskabelige Stilling ligesom de udmerkede Forskere, som staa i dets Spidse og tælles blandt dets Medlemmer.

Det Kgl. Nordiske Oldskrift-Selskab.

Kjøbenhavn den 30 Marts 1886.

E. Vedel,
vice Præsident.

Sophus Müller,
Secretair.

25.

Från *Der Königl. Sächsische Alterthumsverein* i
Dresden.

Dresden, den 30 März 1886.

Der Königlichen Akademie beehrt sich der unterzeichnete Verein zu deren bevorstehenden hundertjährigem Ju-

biläum seine verbindlichsten Glückwünsche auszusprechen.

Königlich Sächsischer Alterthumsverein.

von Carlowitz.

26.

Från Finska förmäminnesföreningen i Helsingfors.

Societas Antiquitatum Fenniae

S. D. P.

Regiae Academiae Litterarum Historiae Antiquitatis Holmiensi a. d. XII Idus Apriles instaurationis revocanti memoriam Societas Antiquitatum Fenniae gratias vult actas ob ea, quae illa Academia non solum in terris Scandinaviae, sed procul extra fines eius ad studia antiquitatum excitanda et augenda felicissime peregit. Namque eadem illa Academia, qua via certa et ratione perfecta progressa est, hominum opiniones, quibus studia antiquitatum inter se comparatarum diu ac pertinaciter impediabantur, magis in dies repressit. Quod archaeologiae comparativae iam severae disciplinae honos est tributus, id maxime Regiae Academiae Litterarum Historiae Antiquitatis Holmiensi debetur. Itaque Societas Antiquitatum Fenniae, quae exemplar quod, quantum liceret minori, imitaretur Academiam Holmiensem sibi proposuit, huc de iis quae plurima iam sunt gesta gratulatur, atque futura bene ut eveniant ex animo optat.

Datum Helsingforsiae.

J. R. Aspelin.

Eliel Aspelin.

Hjalmar Appelgren.

27.

Från Die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften i Wien.

Die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften sendet der Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademi in

Stockholm zu ihrer bevorstehenden Säcularfeier Gruss und Glückwunsch.

Verbunden durch das gemeinsame Ziel der Erweiterung wissenschaftlicher Erkenntniß empfinden wir lebhaft Befriedigung über den näheren Verkehr, in den uns der Austausch der Schriften mit dem ehrwürdigen Schwesterinstitute im Norden gebracht hat, und den zu pflegen stets eine angenehme Aufgabe unserer Akademie sein wird.

Wien am 1 April 1886.

Das Präsidium der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften

Arneth.

Siegel.

28.

Von Der Verein für Kunst und Alterthum in Ulm und Oberschwaben i Ulm.

Regiam Academiam
Litterarum Historiae Antiquitatis
Holmiensem
natalicia celebrantem
novum novo saeculo cum laborum tum honorum cursum
auspiciantem
optimis ex animo omnibus
prosequitur
Societas Antiquariorum
Suebiae Superioris.

Dat. Ulmae a. d. IV. Kal. Apr. MDCCCLXXXVI.

Scribendo adfuerunt:

Bazing.

Veesemneyer.

Knapp.

Beijer.

Leube.

C. F. Müller.

29 och 30.

Från *Der Verwaltungs-Ausschuss des Gesamt-Vereins der deutschen Geschichts- und Alterthums-Vereine i Berlin* och från *Der Vorstand des Vereins für die Geschichte Berlins*.

An die Königl. Academie der Alterthümer zu Stockholm.

Der Königl. Academie verfehlen die unterzeichneten Vereine nicht, zum hundertjährigen Jubiläum die wärmsten Glückwünsche in der Hoffnung auszusprechen, dass Wohlderselben noch eine recht lange wissenschaftliche Thätigkeit zur Förderung der Geschichtsforschung und Alterthumskunde vergönnt sein möge.

Berlin, den 27 März 1886.

Der Verwaltungs-Ausschuss des
Gesamt-Vereins der Deutschen
Geschichts- und Altherthums-
Vereine.

Der Vorstand
des Vereins für die Geschichte
Berlins.

Ernst Friedel.

Ernst Friedel.

31.

Från *Die Naturforschende Gesellschaft i Danzig*.

Die *Könl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien* in Stockholm begeht am 2 hujus die Feier ihres hundertjährigen Bestehens. Mit Stolz und Genugthuung darf sie auf einen langen Zeitraum zurückblicken, während welches sie einer arbeits- und erfolgreichen Thätigkeit obgelegen hat. Die Naturforschende Gesellschaft benützt diese Veranlassung gerne, um der illustren Akademie hierzu die wärmsten Glückwünsche zu übermitteln. Sie drückt gleichzeitig die Hoffnung und Zuversicht aus, dass

dieselbe auch in der Zukunft berufen sein möge, die nordische Archäologie so thatkräftig zu fördern wie bisher.

In dem Ausdruck vollkommener Hochachtung verbleiben wir

Der Direktor der Gesellschaft.

Professor Dr. Bail.

Der Sekretär für auswärtige Angelegenheiten.

Conwentz.

32.

Fran Der Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande i Bonn.

Bonn, den 6 April 1886.

An die Königliche Akademie

der Alterthums-Wissenschaft

in Stockholm.

Zu der bevorstehenden hundertjährigen Jubiläumsfeier der Akademie sendet der Verein von Alterthumsfreunden im Rheinlande seinen ehrerbietigen und herzlichen Glückwunsch. Die grossen Verdienste, welche die schwedischen Alterthumsforscher durch glänzende Arbeiten und durch die von ihnen geordneten Sammlungen, welche muster-gültig für die gelehrte Welt geworden sind, für die gesamte Alterthumswissenschaft und namentlich für die der germanischen Vorzeit sich erworben haben, lassen uns die Vortheile in hellem Lichte erscheinen, welche die Verbindung unserer beiderseitigen Bestrebungen bisher gehabt hat. Wir hoffen, dass dieselbe durch fortdauernde und innige Beziehungen zwischen uns und der Königlichen Akademie, die wir so hoch schätzen, auch für die Zukunft fruchtbringend sein werde, denn wenn irgendwo, so gilt es für die alle Länder und Zeiten umfassende Alterthumsforschung, dass nur vereinte Kräfte das Ziel erreichen werden, was uns vorschwebt. Es ist dies die Aufgabe,

uns ein Bild der Entwicklung des menschlichen Geistes aufzurichten, wie sie sich in der Geschichte durch die Kunstthätigkeit aller Völker ausgeprägt hat.

Mit der Versicherung der vorzüglichsten

Hochachtung

zeichnet ergebenst

der Vorstand des Vereins von Alterthumsfreunden
im Rheinlande.

Hermann Schaaffhausen.

Josef Klein.

Alfred Wiedemann.

Rosbach.

32.

Von *Der Verein für Geschichte der Deutschen in
Böhmen i Prag.*

Prag, am 7 April 1886.

Hochgeehrte Königliche Akademie der schönen Wissenschaften in Stockholm!

Verbündet durch die gleichen erhabenen Bestrebungen und den geistigen Verkehr mit der Königlichen Akademie der schönen Wissenschaften fühlt sich der Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen freudigst verpflichtet, der königlichen Akademie der Wissenschaften anlässlich ihrer hundertjährigen Stiftungsfeier die aufrichtigsten Glückwünsche darzubringen.

Mit Genugthuung und Stolz darf die Königliche Akademie der schönen Wissenschaften auf ein Jahrhundert zurücksehen, das reich an Mühen und Arbeiten, aber ebenso reich auch an den herrlichsten Erfolgen sich erwiesen; der Same, den sie auf dem unermesslich weiten Felde des Geistes dereinst gesäet, ist üppig aufgegangen und verbürgt köstliche Ernten für alle späteren Zeiten.

So möge die Königliche Akademie der Wissenschaften sich des schönen Jubelfestes im vollsten Masse freuen und überzeugt sein, dass der Verein für Geschichte der Deut-

sehen in Böhmen daran den innigsten Theil nimmt mit dem Wunsche, die Königliche Akademie der Wissenschaften möge auch weiterhin blühen und gedeihen und dem Vereine für Geschichte der Deutschen in Böhmen ihre hochgeschätzte Freundschaft erhalten.

Für den Ausschuss des Vereines für Geschichte
der Deutschen in Böhmen
Dr L. Schlesinger.

Otto Lohr.

34.

Från *La Commission impériale archéologique* i *St. Petersburg* (telegram).

Regiae Academiae Litterarum, Stockholm.

Illustrissimo Collegio Holmiensi centum annorum splendidissima laude cumulado Imperialis antiquitatis investigandae Collegii Petropolitani socii praeses diem natalem congratulantur ex animique sententia vota faciunt optima, ut regia Academia de monumentis antiquitatis septentrionalibus in lucem proferendis optime merita in perpetuum semper floreat.

Comes Bobrinsky.

35.

Från *Der Verein für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde* i *Schwerin*.

Regiae Academiae

Litterarum Historiae Antiquitatis Holmiensi,

Illustri virorum doctissimorum clarissimorum societati, cum de disciplinarum universitate, tum de indagandis atque eruendis patriae et natura et historia per integrum seculum optime merita, quaecum nos litterarum commercio

diu conjunctos esse laetamur, faustum diem, quo jam alterum initura est seculum, ex intimis animis gratulamur piisque eam nostris votis prosequimur, optantes, ut Deo optimo maximo adjutore tot quot lucusque atque etiam ampliores fructus ex Europae Septentrionalis natura et antiquitate perscrutandis ceterisque litteris excolendis percipiat. Valeat! floreat! crescat!

Suerini Magnop., anno Domini M.D.CCC.LXXX.VI.,
mense Martio exeunte.

Societatis Historicae Magnopolitanae Rectores
Dr. Wetzell. Dr. F. Wigger. Dr. Fr. Schildt.

36.

Fran *L'académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique* à Bruxelles.

Bruxelles, le 8 avril 1886.

Monsieur le Président,

Ce n'est que dans sa séance du lundi 5 de ce mois que j'ai pu annoncer à la classe des Lettres de l'Académie que votre célèbre Institution se propose de célébrer son centième anniversaire le XII des Ides d'avril courant.

La classe m'a chargé de vous écrire dès ce jour qu'elle prend d'esprit et de coeur une part bien vive à la commémoration de cet événement.

L'un de ses membres titulaires M. Charles Piot, archiviste général du Royaume, se propose de se rendre à Stockholm, et vous réitérera de vive voix non seulement les félicitations de l'Académie, mais tout l'intérêt que vos savants travaux ont éveillé dans nos contrées.

Agréez, je vous prie, Monsieur le Président, l'expression de mes sentiments les plus distingués.

Le secrétaire perpétuel de l'Académie,
J. Liagre.

37.

Från *De Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* i Zwolle.

Societas pro excolendo jure et historia Transisalaniae (Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis)

Regiae Academiae literarum historiae et antiquitatis Holmiensi (Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Academie)

S. P. D.

Academiae vestrae hisce diebus festum saeculare celebraturae lubentissime et ex asse gratulamur quaecumque per saeculum peractum insigni industria et eruditione ad promovenda studia historica contulit.

Post tantum temporis spatium cum indefesso labore, tum eximiis monumentis conspicuum, anxia futuri temporis cura, cujus in literis mentionem fecistis, nobis inanis atque nimiae modestiae tribuenda esse videtur. Quae tamen cura prematur et ex animis vestris deleatur necesse est, si in mentem revocabitis humanitatis et benevolentiae vincula, quibus tot societates collegia ac sodalitia, similium studiorum necessitudine cum Academia vestra conjuncta sunt. Illa enim vincula, ita nobis persuasum est, nunquam vos deficient et facile vobis viam munient, qua perveniatis, quo vobis et fuit et erit propositum.

Ut eodem, quo antea, amico benevolentique animo nos prosequamini, enixe rogamus.

Datum Zwollis A. D. IV Idus Aprilis.

J. I. Bijsterbos, Praeses.

J. I. van Doorninck.

L. ab actis.

38.

Från *Die Königl. Böhmishe Gesellschaft der Wissenschaften i Prag.*

Hochansehnliche Academie
der schönen Wissenschaften in Stockholm!

Unsere Gesellschaft hat die Nachricht von der Feier des einhundertjährigen Bestehens der K. Academie der schönen Wissenschaften, der Geschichte und der Alterthumskunde zu Stockholm mit besonderem Danke entgegen genommen. Dieselbe spricht der hochansehnlichen Academie, welche sich während Ihres Bestehens so grosse Verdienste um die genannten Wissenschaften erworben hat, zu diesem Festtage ihre besten Glückwünsche aus, und ist der Überzeugung, dass die Academie auch im nächsten Saeculum nicht minder Rühmliches vollbringen werde, wie im vorhergehenden.

Prag am 7 April 1886.

Die Königlich böhmische Gesellschaft der Wissenschaften

In Abwesenheit des Präsidenten der vice-Präsident:

Prof. Dr. Šafarik.

Der General-Secretär:

Dr. K. Koristka.

39.

Från *Das Direktorium des germanischen Museums i Nürnberg.*

Nürnberg, den 9 April 1886.

An die Hohe Königliche Academie der Alterthumskunde zu Stockholm.

Zu der hundertjährigen Jubelfeier der Königlichen Academie der Alterthumskunde, die sich im Laufe eines Jahrhunderts ausserordentliche Verdienste nicht nur um die

Erforschung der Vorzeit Ihres Vaterlandes, sondern um die Alterthumswissenschaft überhaupt erworben hat und allen ähnliche Bestrebungen verfolgenden Corporationen anderer Länder ein mustergültiges Vorbild ist, bringt seine herzlichsten und aufrichtigsten Glückwünsche hie-mit dar

Das Direktorium des germanischen Nationalmuseums.

A. Essenwein.

I. Direktor.

40.

Fran *Die Königl. Sächsische Gesellschaft der Wissen-schaften i Leipzig.*

Der Königlich Schwedischen Vitterhets Historie och Antiquitets Akademie in Stockholm beehrt sich die Königlich Sächsische Gesellschaft der Wissenschaften in Leipzig die freudigsten, wenn auch ohne ihre Schuld verspäteten Glückwünsche zu dem bedeutungsvollen Feste darzubringen, welches Sie am 2 April d. J. gefeiert haben. Seit vor nunmehr 100 Jahren die Königliche Vitterhets Historie och Antiquitets Academie an jenem Tage zum ersten Male nach Ihrer unter dem 20 März erfolgten Reorganisation zu einer feierlichen Sitzung zusammentrat, hat sich Dieselbe innerhalb der Ihr nengesteekten, fortan rein wissenschaftlichen Aufgaben mit seltenem Eifer und mit schöner vaterländischer Begeisterung besonders der Erforschung der einheimischen Geschichte und Alterthümer zugewandt, und nicht wenige Ihrer Mitglieder haben Sich durch ihre hervorragenden Leistungen auf diesem Gebiete einen Namen von Europäischem Rufe erworben. Auch wir sind mit lebhafter Antheilnahme Ihren Arbeiten gefolgt und haben die Resultate derselben, die, wie für die Geschichte unseres Erdtheiles überhaupt, so ganz besonders auch für unsere Heimath von oft durchgreifender Bedeu-

ting waren, mit warmem Danke und mit hoher Anerkennung entgegengenommen.

Möge es Ihrer Akademie beschieden sein, auch fortan mit demselben Glücke wie bisher die Ihnen gesteckten Ziele zu verfolgen, und auch an Ihrem Theile dazu beizutragen, dass immermehr die gemeinsame Arbeit wie die gemeinsame Freude an der Lösung der wissenschaftlichen Aufgaben, die dem menschlichen Geschlechte vorgezeichnet sind, die Völker verbinde und immermehr alle die Gegensätze entferne, die dem Glücke der Nationen so oft, und meist so grundlos, in den Weg treten. Genehmigen Sie den Ausdruck dieses Wunsches und zugleich den der ausgezeichneten Hochachtung, mit der wir zeichnen,

Leipzig, den 5 April 1886,

Die Königlich Schälische Gesellschaft
der Wissenschaften.

Dr. Fr. Zarneke.

Secretär der histor-philolog. Classe der Kgl. S. Ges. d. W.

41.

Från *Die gelehrte Ehstnische Gesellschaft i Dorpat*
(telegram).

Königliche Historische Akademie Stockholm.

Die gelehrte Ehstnische Gesellschaft sendet herzlichste Glückwünsche zur Jubelfeier des hundertjährigen Bestehens und Blühens.

Leo Meyer.

42.

Från *Der Geschichts- und Alterthums-Verein Leisnig.*

Illustri Academiae
regiae literarum historiae
antiquitatis Holmiensi

seculo in investigandis et conservandis antiquitatibus
 feliciter peracto
 vota sua intima
 facere cupit
 Societas historiarum et antiquitatum
 Leisnigensis Saxoniae
 praeside Dr. Müller.

43.

Från *La société impériale archéologique* i *St. Petersburg*.

Inclutae Regiae Academiae Litterarum
 Historiae Antiquitatis Holmiensi
 Societas Archaeologica Imperii Rossici Petropolitana
 Sacra saecularia ex vero animi sensu
 gratulatur.

Sero advenit nuntius Vester, commilitones humanissimi, ideoque sollemni illo die quo memoriam Academiae Vestrae saecularem celebraveratis, non potuimus, quamvis absentes, animis saltem et votis nostris adfuisse. Nihilominus tamen minus hodie abstinere non possumus quin Vobis nostra pia sinceraque vota exprimamus, ut illustris Academia Vestra, quae, centum abhinc annis condita, felicissimam laetissimamque segetem litterarum protulit, vivat vigeat floreat et nobiscum litterarum commercium non interrumpat.

Iussu Societatis Archaeologicae Imperii Rossici
 Sodalis ab actis L. comes Tolstoj.

Dat. Petropoli MDCCCLXXXVI

A. d. III Idus Apriles.

44.

Från *Der historische Verein von Unterfranken und Aschaffenburg* i *Würzburg*.

Würzburg, am 2 April 1886.

Der Ausschuss

des historischen Vereines für Unterfranken
und Aschaffenburg

an die

Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien
Stockholm.

Hochgelehrte, hochzuverehrende Herren!

Wir haben die Anzeige von dem nahe bevorstehenden Jubelfeste der hundertjährigen Begründung Ihrer hochlöblichen gelehrten Gesellschaft empfangen und sagen für diese freundliche Aufmerksamkeit verbindlichsten Dank, indem wir zugleich dem aufrichtigen Wunsche Ausdruck geben, es möge die gelehrte Akademie in Stockholm noch manches Jahrhundert ihrer Begründung und wissenschaftlichen Thätigkeit feiern. Möge das hochschätzbare Wohlwollen der königlichen Akademie uns auch für die Folge erhalten bleiben, wie wir mit unwandelbarer Hochachtung bestehen

Einer hohen Akademie
verehrungsvollst ergebene
Hemmer.

Dr. A. G. Ziegler,
z. Z. Secretär.

45.

Från *L'academie impériale des sciences* i *St. Petersburg*.

A l'Académie Royale de l'Histoire et des Antiquités,
à Stockholm.

L'Académie Impériale des sciences, ayant appris trop tard la nouvelle de la célébration du jubilé centenaire de

l'Académie Royale de l'histoire et des antiquités de Stockholm, a été, à son plus grand regret, empêchée de lui faire parvenir à temps ses congratulations. Toutefois l'Académie Impériale ne saurait se refuser le plaisir de témoigner à l'illustre Compagnie des savants suédois ses sentiments de confraternité et de chaleureuses sympathies à l'occasion de l'anniversaire de son instauration.

Le Secrétaire Perpétuel, l'Académicien

C. Vesselofsky.

46.

Regiae Academiae Literarum

clarissimae virorum doctissimorum congregationi sollemnia saecularia celebranti ex animo gratulatur et ut in posterum eodem secundo et salutari quo hucusque eventu literarum atque rerum cum humanarum tum patriarum studiis operam dans multa per saecula vigeat floreatque faustis omnibus exoptat

Societas Historica Hamburgensis,

cui h. t. praesunt

F. Voigt. C. F. Gaedechens. Th. Schrader.

C. Amsinek.

W. H. Mielck.

Datum Hamburgi, Kal. April. MDCCCLXXXVI.

Inest Christophori Waltheri De coetu confessioni Augustanae addictorum qui ineunte saeculo XVIII° Lisbonae morabantur eorumque ecclesiaste Andrea Silvio, Westro-Gotho, Dissertatio germanica¹.

¹ Till den tryckta lyckönskningskrifvelsen var fogad en uppsats af ofvan angifna innehåll.

47.

Från *Der historische Verein für den Niederrhein i Bonn.*

Bonn, den 29 April 1886.

An die
Königliche Akademie der schönen Wissenschaften
in Stockholm.

Die Anzeige von dem bevorstehenden Jubiläum der Königlichen Akademie der Wissenschaften in Stockholm ist durch Zufall verspätet in unsere Hände gelangt. Wir verfehlen nicht, dem um die Wissenschaft hochverdienten Institute unsere verehrungsvollsten und verbindlichsten Glückwünsche auszusprechen.

Der Vorstand
des
Historischen Vereins für den Niederrhein:
Professor Dr. Hermann Hüffer,
Geheimer Justizrath.

48.

Från *The Smithsonian Institution i Washington.*

Washington, D. C., May 4, 1886.

Sir:

In acknowledging, with thanks, the receipt af your kind note inviting the Smithsonian Institution to be represented, through one of its officers, at the celebration of the One Hundreth Anniversary of the »Royal Academy of Belles Lettres, History, and Antiquities«, I regret to say that while this will be impossible, the Institution would be glad to be considered present with the Academy in spirit.

Congratulating the Academy upon its survival through so long a period of time as a hundred years, and wishing it a happy continuance for years to come,

I have the honor to be,

Very truly yours,

Spencer F. Baird.

Secretary.

Dr. Hans Hildebrand,

Royal Academy of Belles Lettres, History,

& Antiquities, Stockholm, Sweden.

49.

Från *Royal historical society i London.*

Regia Academia Historiae Londinensis

Regiae Academiae Literarum Historiae Antiquitatis

Holmiensi S. P. D.

Vinculi ejus memores quod omnes veritatis studiosos inter se artissime cohibet, neque communis sanguinis obliti quem tanquam ex eodem fonte deduximus, vobis gratulamur quod centesimum annum laborum simul et famae exegeritis, ipsi inter Academias Historicas fere novissima. Utrique Societati contingat per alterum seculum felicibus non solum veterum annalium monumenta diligenter exco-
lere, sed libertatem apud Scandos et Anglos aequae familiarem studiis, ingenio, virili nisu confirmare.

P. Edward Dove.

Londini a. d. X. Kal. Jul. M.D.CCC.LXXX.VI.

50.

Från *Der Verein für Siebenbürgische Landeskunde i Hermannstadt.*

Hohe K. Academie!

Mit lebhafter Freude begrüßten wir die uns durch Zufall verspätet zugekommene Mittheilung über die Feier Ihres hundertjährigen Bestandes.

Möge dem Rückblick auf eine so lange Reihe von Jahren, welche eine die Wissenschaft so ausserordentlich fördernde Thätigkeit erfüllte, wie gewiss zu erwarten, auf dem festen Grunde des bereits Erreichten eine noch reichere wissenschaftliche Wirksamkeit sich aufschliessen und Ihre hohe K. Academie unseren Verein der Theilnahme würdigen, welche sie ihm bisher gütigst hat zu Theil werden lassen.

Hermannstadt am 17 Juni 1886.

Der Ausschuss des Vereins für siebenbürg. Landesk.

D. G. v. Deutsch,

Vorstand.

H. Herbert,

Schriftführer.

51.

Fran *Société académique, d'agriculture, des sciences, arts et belles lettres de l'Aube* à Troyes.

Regiae Academiae litterarum historiae antiquitatis Holmiensi.

Societas Academica Trecensis agriculturae, scientiarum, artium, necnon et litterarum, sorori suae Holmiensi gratias agit pro fidei sodalitatis memoria et in hoc tanto felicis anniversarii gaudio gratulatur exsultans, omnia fausta libentius adprecata.

Nobis cum sit commune laboris et profectus studium, jucundissimum quidem est cum Academia Holmiensi regia litterarum jungere commercium: valdeque exoptamus ut per multa adhuc saecula fraternitas haec tam utilis et fructuosa perseveret. Conjunctae etenim vires, ut optime dicitis, multum valent, felixque studiorum successus una laborantibus faciliior sane pleniorque speratur.

Datum Trecis, 16:a julii 1886.

Albert Babeau.

OM RONEINDSKRIFTERNE

PAA

RÖK-STENEN I ÖSTERGÖTLAND

OG PAA

FONNAAS-SPÆNDEN FRA RENDALEN
I NORGE

AF

SOPHUS BUGGE.

•

♦

STOCKHOLM, 1888.

KONGL. BOKTRYCKERIET.

P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Följende Afhandling er en efter erholdt Samtykke foretagen Om-
arbeidelse af den Afhandling, jeg oplæste som Indtrædelsestale i Kongl.
Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien den 2 Juni 1885.

Christiania, Oktober 1887.

Da jeg skulde have den Ære med et Foredrag at indtræde som Medlem i Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien, forekom det mig naturligt at hente Æmnet til dette Foredrag fra det Forsknings-Omraade, paa hvilket Akademiet til forskjellige Tider virksomt har understøttet mig. Det er da nogle Studier vedrørende nordiske Runeindskrifter, som jeg her vover at meddele. Særlig skal jeg her dvæle ved to mærkelige Runeindskrifter, som oplyse hinanden gjensidig og som derfor vel vil kunne passende behandles sammen. Först skal jeg undersøge den udførligste og i flere Henseender eie-dommeligste Runeindskrift, som er bevaret til vore Dage. Det er Indskriften paa Rök-Stenen i Östergötland. Den förste fuldstændige Tegning af denne blev tagen 1862 af daværende Antiquitets-Intendant Pehr Säve og 1866 med Förklaring udgiven af Stephens. Efterat flere Afsnit af Indskriften 1866 var tolkede af nuværende Rigsantiquar Hans Hildebrand, behandlede jeg, der 1868 selv havde undersøgt Stenen, hele Mindesmærket i en Afhandling (afsluttet 1878), som er optagen i *Antiquarisk Tidskrift för Sverige*, 5:te Del, og tolkede her foruden den Del af Indskriften, som er skreven med den yngre Rækkes Runer, tillige de fleste Linjer, der er skrevne med Chiffreskrift. Denne Afhandling ledsagedes af Tegninger, som paa Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Bekostning var tagne 1872 af C. F. Lindberg under Til-syn af Hans Hildebrand.

I de senere Aar har Rök-Stenen vakt alt større og større Opmærksomhed som et Mindesmærke, der giver mærkelige Oplysninger om svensk Skrift, Sprog og Digtning i Oldtiden. Vigtige Bidrag til Forstaaelsen af dens Indskrift er meddelte af flere Forfattere, blandt hvem jeg vil fremhæve L. Fr. Löffler, Gudbrand Vigfusson, Fr. Sander og G. Rundgren ¹⁾.

Men endnu hersker der om Forstaaelsen af Indskriften paa Rök-Stenen stærke Tvivl, baade for enkelte Udtryks og hele Afsnits Vedkommende. Navnlig er den Del af Indskriften, som er skreven med den ældre Rækkes Runer, hidtil ikke paa nogenlunde tilfredsstillende Maade tolket. I 1885 blev jeg ved Bidrag af Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien sat i Stand til at undersøge Mindesmærket paany. Ligeledes kunde jeg dengang ved de tvivlsomste Steder efterse Gipsafstøbninger, der var tagne af Ingeniör Algot Friberg, som har meddelt mig værdifulde Bidrag til en rigtigere Læsning af flere Steder.

Jeg tror nu i mangt og meget at være kommen til en rigtigere Opfatning af denne Indskrift. Men naar jeg her vover at behandle den paany, er det navnlig for at meddele et Forsøg til Læsning og Tolkning af den ældre Rækkes Runer paa Rök-Stenen ²⁾. Forinden vil det dog være nødvendigt her at meddele i Translitteration med latinske Bogstaver de første Afsnit af Indskriften, hvilke er skrevne med den yngre Rækkes Runer, og dertil at knytte forklarende Bemærkninger.

Linjerne langsefter paa den brede Forside (a):

¹⁾ Stephens har behandlet Rök-Indskriften anden Gang i *Antiquarisk Tidskrift för Sverige*, 5:te Del S. 161—180 og i *Runic Monuments* Vol. III. Af Stephens's nye Tolkninger nævner jeg enkelte, der synes mig tilnærmelsevis rigtige. De allerfleste er efter min Mening forfeilede.

²⁾ En kort Meddelelse om den Tolkning, jeg gav i mit Foredrag Juni 1885, er optagen i *Svensk Literaturhistoria* af Henrik Schück, första häftet, Stockholm 1885, S. 28 f.

aftuamupstāntarunarþar :
 inuarinfaþifaþiraftfaikiānsunu
 sakumukminiþathuariarualraubaruarintuar
 þarsuaþtualaḡsinumuuarinumnartualraubr
 baþarsaḡmaḡaumisumaḡnum þatsakumaḡa
 rthuarfurniualtumaḡnurþifiaru
 mirhraiþkutumauktu
 miḡaḡnubsakar

Linjerne tværsøver paa den brede Forside (b):

raipiaurikrhinþurmupistilir
 flutnastrāntuhraiþmararsitirnukarurā

Linjen med den kortere Rækkes Runer paa den ene
 Smalside (c):

kutasinumskialtiubfatlaþrskatimarika

Linjerne med den kortere Rækkes Runer langsefter
 paa den brede Bagside (d):

þatsakumtualftahuarhistrsiku
 narituituākiānkunukartuairtikirsua
 þālikia þatsakumþritauntahuariart
 uairtikirkunukarsatintsiuluntifia
 kurauinturatfiakurumnabnumburn
 irfiakurumbruprum ualkarfimrāþulfsu
 nirhraiþulfarfimrukulfsunirhāislarfimharuþ
 ssunirkunmuntarfima(?)irnarsunir ftirfra
 nukmaka(?)miralu××k×ainhuariþ×××××þ(?)

Linjerne med den kortere Rækkes Runer tværsøver
 paa den brede Bagside (e):

airfbfrbnnhfinbantḡanhnu
 rtrākiuilinispāt rhḡprhis
 .ṡḡḡsiuḡḡḡnunḡḡ

Eller med Opløsning af Chiffreskriften i e:

sakumukminiuaimsiburiniþ
 rtrākiuilinispāt knuāknat
 iaiunuuilinispāt

Inden jeg gjengiver de øvrige Runer paa Rök-Stenen, skal jeg nu til de i det foregaaende gjengivne Afsnit *a—e* meddele de Bemærkninger, jeg har at fremsætte til Berigtigelse eller Fuldstændiggjørelse af min tidligere, i femte Del af *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige* trykte Tolkning, som jeg i det følgende skal betegne ved »Tolkning».

a 1. **aft** »efter». Skrivemaaden kan, som jeg för har bemærket, ikke vise, om **aft** har været udtalt *æft* eller *aft*. At en Form *æft* med Betydning »efter» virkelig har været brugt, bevises, som jeg för har bemærket, baade af Formen *ept* i islandske Haandskrifters Text af gamle Digte og af Formerne **eft**, **ift** i svenske Runcindskrifter. Dog antager jeg det med Noreen for sandsynligt, at ogsaa en Form *aft* har været hørt og at denne er ældre end *æft*. For *aft* kan med Noreen (i Brev) anføres, at denne Form forholder sig til *æftir*, som *för*, *fur* til *fyrir*, *of*, *uf* til *yfir*, og at den stemmer overens med *und* i Mangelen af *i*-Omlyd.

At Formen *aft* engang har været brugt med Betydning »efter», för mulig ogsaa sluttes af oldn. og oldsv. *at* med Accus. i Betydning »efter». Thi Præpositionen *at*, der i alle andre Forbindelser er = lat. *ad*, ags. *æt*, og ikke opstaaet af *aft*, er i den nævnte Betydning, der ikke tilkommer lat. *ad*, ags. *æt*, vel snarest i proklitisk Stilling foran visse Consonanter opstaaet af *aft*. I et Vers, som tillægges Brage gamle (Snorra Edda I, 256), har Haandskrifterne *aptr*, som det synes, med Betydning af *eptir*. Gering indsætter her *apt*¹⁾.

a 1. **stąnta**, *stąnda*. Udtrykket »staa» er her overført fra den staaende Sten til de i den indhuggede Runer;

¹⁾ **t i aft** har paa Stenen sandsynlig Kvist ogsaa til höire, skjönt denne er bleven utydelig. Den rette Stav af **p** i **uamup** rager noget opover Krumstaven.

men deri ligger tillige Begrebet af noget varigt, blivende.

Rotne-Indskriften i Varend, der har været skreven med væsentlig samme Slags Runer som Rök-Indskriften, har efter min Formodning mulig begyndt med: **aftr stai** (Præs. Conj.) **uarin** . . . **piu**[**pstabilr?**]. *Ant. Tidskr. f. Sver.* X, 1, S. 250.

a 1. **runar par** har jeg forstaaet som »disse Runer». Derimod opfatter Sander (*Hvem var Sig. Fafn.* S. 1) og Wimmer (*Runenskrift* S. 296 Anm.) **par** som Adverbium = oldn. *par*, her i Betydning »her». Men for Tolkningen »disse» taler Analogien af f. Ex. **aft ruulf ståtr stain sasi** Flemlöse, »denne Sten» (ikke »Stenen her»). Og hvis **huar** *a* 6, **hoar** *f* er, saaledes som jeg nu antager, = isl. *hverr*, ikke = isl. *hvar*, medens **huar** *d* 1 er = isl. *hvar*, taber Forstaaelsen af **par** *a* 1 som Adverbium enhver Sandsynlighed.

a 1. Tegnet **·**, som afslutter første Linje, findes ogsaa paa Tystberga-Stenen i Södermanland Bautil 818 (= Lilj. 860) ved Enden af den prosaiske Indskrift, der afsluttes med den ene Ormslyngning. Fremdeles Dybeck I, 190 (= Lilj. 731, 1452 a) mellem Prepositionen **at** og Navnet **baka**, vel for at fremhæve dette.

a 2. Navnet **uarin** læser jeg ogsaa, men i Accus., paa Rotne-Stenen Bautil 1007 (se *Ant. Tidskr. f. Sver.* X, 1, S. 250), der har væsentlig samme Slags Runer som Rök-Stenen.

a 2. **fapi**. Foruden i de Indskrifter, som jeg har nævnt i min Tolkning S. 11 f., forekommer **fapi** paa Gursten-Stenen i Tjust, der har væsentlig samme Runer som Rök-Stenen, se *Ant. Tidskr. f. Sver.* X, 1, S. 361. Paa Rotne-Stenen i Varend, der ligeledes har Indskrift som hører til samme Type, formoder jeg **ufapi**, d. e. *uf fâði*, se *Ant. Tskr. f. Sver.* X, 1, Sid. 250. Derimod skal jeg her ikke særlig nævne andre Indskrifter med den længere

Rækkes Rumer eller i den ældste Form af den kortere Rækkes Rumer, i hvilke samme Ord i forskjellige Former forekommer.

a 2. **fapir** og **tutir** (Björkö) er Nominativformer dannede ved Analogi efter **uir**, af *werk*, o. s. v.

a 2. **faikiān**, *faiqjan* betegner »som efter Skjæbnens Bestemmelse maatte dø», saaledes som jeg (Tolkning S. 14) har forklaret det. Min Forklaring afviger ikke væsentlig fra Rundgrens (*Arkiv* II, 180), thi ogsaa jeg antager, at der i dette Udtryk ligger en Klage fra Faderen over, at Sönnen er død for tidlig. Kun accentuerer Rundgren dette sidste stærkere.

a 2. Paa Rotne-Stenen (Bantil 1007) formoder jeg **sunu**, se *Ant. Tskr. f. Sver.* X, 1, S. 250. Gursten-Stenen i Tjust har Nomin. **sunur**, se *Ant. Tskr. f. Sver.* X, 1, S. 361.

a 3. Om **mukmini**, *mógmenni* »det hele Folks Mænd» skal jeg i det følgende tale.

a 3. Stenen har, som jeg ved fornyet Undersøgelse har fundet, aldeles sikkert **𐌹𐌿𐌹𐌸𐌰** **tuar**, ikke **tua**. Altsaa synes i *a 4* **tualraubr**, hvis det ikke er Feil for **ualraubr**, at maatte være forkortet Skrivemaade for **tuar ualraubr**.

a 4 **tualf** »tolv». Ligesaa **tualfta** *d 1* »tolvte». Jeg antager nu, i Modsætning til för, at disse Former har været udtalte *tualf* (ikke *twælf*), *tualfta*. Thi naar oldn. *halr* er opstaaet af **halir*, dansk af **daniskar*, *talðar* af **talidōr* o. s. v., saa maa **tualiþ-* blive til *tualf*. Med Hensyn til Forholdet mellem det almindelige nordiske *tolf* og Rök-Stenens **tualf**, got. *tualiþ* har Noreen (*Svenska Landsmålen* I, 694 f.) vistnok Ret i, at Overgangen fra *wa* til *o* forudsætter, at Stavelsen dengang, da Overgangen fandt Sted, ikke havde Hovedtone. I *tualiþ* hvilte Hovedtonen i den fri Betonings Tid paa anden Stavelse, saaledes som *f* i høitydsk *zwölf* og i Rök-Stenens **tualf** viser. Heraf forklarer da Noreen Overgangen fra *wa* til

o i *tolf*. Men at det nævnte Betoningsforhold ikke er tilstrækkeligt til at forklare *o* i *tolf*, fremgaar af Former som oldn. *hwass* af urgermansk Stamme *hwassá-*, oldn. *verr* »klæder» af förgermansk **wosíjeti* o. s. v. Jeg formoder, at Overgangen fra *wa* til *o* er indtraadt i Urnordisk i Former, som havde Hovedtonen paa tredje Stavelse, f. Ex. *tolfta* af **twaliftón*. Jeg antager derfor Rökstenens *twalfta* for en Analogidannelse efter *twalf*, og i *tolf* ser jeg en Analogidannelse til den anden Side.

a 4. At der er skrevet **ualraubr** for **ualraubar** uden **a** og med sidste Rune over Linjen, har sin Grund i trangt Rum sidst i Rækken. At her **R** **r**, ikke **ı** **ṛ**, er skrevet over Linjen, forklarer G. Rundgren deraf, at **ı** **ṛ** ikke kunde flyttes op, fordi Tegnet da vilde blive ligt Tegnet for **s**. Han mener, at överste Halvdel af den forudgaaende Rune **f** **b** tillige skal gjælde som Tegn for **a**. Denne sidste Antagelse synes dog ikke nødvendig; analogt er det, at i Middelalderens Bogskrift med latinske Bogstaver *r* over Linjen kan betegne *ar*.

a 3—5: *sagum mögmenni þat hrærjar walraubar wárin twár þær swáð twalf sinnum wárin nummak twár (?) walraubar báðak samqn a ýmissum mannum*. »Vi fortælle alt Folket det, hvilke to Valrov (*spolia*) de vare, som blev tagne tolv Gange, begge Valrov paa én Gang fra forskellige Mænd». Jeg har før fremhævet (Tolkning S. 139), at disse Bedrifter ikke tilhøre den historiske Virkelighed, men Digtningen og Sagnet. Her vækkes det Spørgsmaal: Af hvem blev disse Valrov tagne? om hvis Bedrifter er her Tale? Tidligere antog jeg, at det er Vaamod, den Mand, til hvis Minde Runerne er ridsede, der prises som den, der har udført disse Bedrifter. Men da bliver det vanskeligt at forstaa, hvorledes en Fader i en Mindeindskrift over sin Søn kan om denne fortælle Bedrifter, som Folk maatte vide han ikke havde udført. Jeg søgte tidligere (Tolkning S. 140) at forklare dette ved

den Formodning, at Varen og Vaamod var gamle Sagnkonger, og at det er en Fiction, at Stenen er reist af Varen til Minde om hans Søn Vaamod. Men ved denne Forklaring, der er bleven tiltraadt bl. a. af Rosenberg og Lätfler, tør jeg af mange Grunde ikke længer holde fast. At Navnet *Varinn* var et brugeligt Navn i Sverige endnu paa den Tid, da Rök-Stenen blev reist, godtgjøres derved, at dette Navn findes paa Rotne-Stenen. At Ordene *sagum mögmenni þat, hvarjar* — ikke indlede en Fortælling om Vaamods Bedrifter, støttes derved, at den tilsvarende Formel i det følgende (*þat sagum qmmart, hvarrr* —) indleder en Fortælling om en anden Mand end Vaamod, saaledes som jeg i denne Afhandling haaber at skulle vise.

G. Rundgren (*Arkiv f. nord. Fil.* II, 178 f.) og efter ham Schück (*Svensk Literaturhistoria* S. 30) antage Ud-sagnet »Efter Vaamod staa disse Runer, men Varen Faderen lod dem skrive efter sin dödsmærkte Søn» for stemmende med Virkeligheden og de tage disse Ord som et Afsnit for sig. Derimod betragte de den övrige, langt vidløftigere Del af Indskriften som grundet paa Sagn og de mene, at disse Sagn ikke handle om Vaamod. Heri er jeg nu enig¹⁾, dog med den Indskrænkning, at jeg imod Indskriftens Slutning nu finder en Forherligelse af Vaamods egen Stordaad.

Fremdeles mener Rundgren, at *Wilinn*, Vaamods i det følgende nævnte Stamfader, er den Helt, om hvis Daad der fortælles i alle de Afsnit, som indledes med *sagum*. Efter hans Mening skulde det da være *Wilinn*, som ifölge Sagnet tolv Gange havde taget to Valrov paa en Gang. Dette synes mig betænkeligt. Jeg skal i det følgende søge at vise, at den Fortælling, der indledes med *þat sagum qmmart*, ikke handler om Vaamod, som jeg för antog, hel-

¹⁾ Den Grund, som Rundgren henter fra **mukmini**, falder dog bort, fordi dette Ord ikke betyder »Folkeminde».

ler ikke om Vilen, som Rundgren mener, derimod om den gotiske Konge Theodorik. Men hvis dette er saa, da kan efter alle Regler for rigtigt og nøiagtigt Udtryk Spørgsmaalet om, hvilke (*hwærjan*) to Valrov tolv Gange blev tagne fra forskjellige Mænd, ikke finde sin Besvarelse i det først langt efter i Indskriften følgende Udsagn »Vilen er det», foran hvilket Theodorik og derpaa tyve andre Konger er nævnte.

Udtrykket »to Valrov blev tagne tolv Gange begge paa én Gang fra forskjellige Mænd» siger os ikke med Bestemthed, om alle disse Valrov er tagne af en og samme Mand, som tolv Gange kjæmpede ene mod to Fiender, eller i et og samme Slag af tolv forskellige til samme Hær hørende Mænd, af hvilke hver kjæmpede ene mod to Mand, eller endelig i et og samme Slag af 24 forskellige til samme Hær hørende Mænd, af hvilke to hver Gang kjæmpede samtidig, hver af de to mod én Fiende. Men sandsynligst er vistnok den første Opfatning, hvorefter en og samme Mand tolv Gange har kjæmpet ene mod to og fældet begge sine Modstandere, thi ved denne Opfatning faa vi her en Stordaad, som kunde fortjene at nævnes først af de Bedrifter, med hvilke Vaamods berømmelige Gjærninger sammenstilles. Men vi ved ikke, til hvilke Navne dette Sagn om Valrovene har været knyttet. Da det umiddelbart efter følgende Afsnit (saaledes som jeg haaber at skulle godtgjøre) handler om den gotiske Konge Theodorik, saa kunde man tænke sig, at ogsaa »de to Valrov, som tolv Gange blev tagne», hørte til Sagnet om ham. Men en saadan Opfatning vilde ingen sikker Tilknytning have i, hvad vi ellers høre om Theodorik eller Dietrich af Bern, og Indskriftens Udtryksmaade gjør heller ikke en saadan Opfatning paa nogen Maade nødvendig, ja ikke engang sandsynlig.

Det heder paa Rök-Stenen, at Valrovene blev tagne tolv Gange. Med Hensyn til denne Fremtræden af Tallet

tolv kan eksempelvis sammenlignes et Par andre Sagn. Walthari kjæmper tolv Gange efter hinanden mod Guntharis Mænd, den ene efter den anden, og han fælder de elleve første. Da Kong Thidrik, som det fortælles i Sagen om ham, har udfordret Kong Isung, kjæmpe tolv Kjæmper paa hver Side, den ene efter den anden, mod hinanden. Dog i intet af disse to Sagn kjæmpes der, saaledes som efter Rök-Indskriften, mod to Fiender samtidig.

Det Sagn om Valrovene, til hvilket Rök-Indskriften hentyder, maa antages at have været navkundigt i Östergötland, da Rök-Stenen blev reist. Dette Sagn ligesom flere andre Sagn om Fortidens Kongers Stordaad, til hvilke der i det følgende hentydes, er visselig nævnte her for at antyde, at Vaamods Bedrifter, som til Slutning omtales, maa stilles i Række med hine Heltegjæringer af de i Sagnet navkundige Konger.

a 6—8: **huarfurniualtumǫnurfífaru miðhraipkutumauktu miðnubsakar.** Dette Sted, der er et af de vanskeligste paa Rök-Stenen, forstod jeg i min tidligere Tolkning saaledes: *hvar fyr nú aldun ann urði þjármir Hraiddgutum, auk dó mair ann ub sakar* »hvor han blev omringet af ni Flokke af Fiender fjærnt fra Reidgoterne, og saa fandt han sin Død i Striden». Senere foretrak jeg (Tolkning S. 212): *auk dómir ann ub sakar* »han afgjör Striden» (d. e. han seirer ene over ni Flokke af Fiender). Jeg forstod Ordene om Vaamod. **fiarumir** »fjærner» sammenstillede jeg med *þjármir* i Östgötalagen. Denne Opfatning af **fiarumir** er særlig tiltraadt af Kock, *Undersökningar i svensk sprakhistoria* (1887), S. 38.

tu mir forklares ogsaa af Vigfusson (*Icelandic Prose Reader* S. 452), Wimmer og Kock (*Undersökningar* S. 39) o. fl. som *dómir*.

At der er skrevet **fiarumir**, ikke **fiarumair**, forklarede jeg deraf, at sidste Stavelse ikke havde Hovedtone. At

den indskudte Vokal (Svarabhakti-Vokalen) var **u**, tænkte jeg mig bevirket ved den følgende Læbelyd som i **hialubi** Dyb. 12. Men Forklaringen af **fiaru mir** = glsv. *fiærmir* blev dog, som Noreen har fremhævet for mig, betænkelig navnlig derved, at Svarabhakti-Vokal mangler i **þurmuþi**, **airnar** og lign.

I 1882 fandt jeg, at **mir hraiþkutum** hører sammen og betyder »med Reidgoterne«. Dette fremgaar deraf, at vi d 9 har **mir alu** = isl. *með allu*. Denne Form for »med« møder os ogsaa i en anden Indskrift fra Östergötland, Lilj. 1131 (ATS. II, 116; Stephens, *Scand. Runic Stones, which speak of Knut the Great*, S. 12): **uar mir knuti** »var med Knut«. Paa Hämblinge-Stenen i Gestríkland (Lilj. 1049) har Bantil 1101 og Brocman ligeledes Formen **mir** for »med«. Wiberg (*Gestríklands runstenar* II Nr 1) siger derimod: »Så Bantil, som Brocman hafva den obegripliga præpositionen *mir*, runstenen har dock endast *MI* med svagt märke efter en staf, förmodligen har här ursprungligen stått *MITH*«. Jeg mener, at Læsningen **mir** her er den paalideligste. Thi Wiberg er i ethvert Fald unödig, da hans Tegning har **mi** uden Rune eller Spor til Stav efter i dette Ord, tværtimod hans eget Udsagn, og da han i Texten har *MI*: Desuden er ogsaa Wiberg nödt til at antage, at der efter **mi** har staaet en Rune, som har hört til samme Ord; men da er det langt tryggere at antage, at her har staaet **R**, som virkelig tidligere er blevet læst, end **þ**, som ingen har læst.

mir kan have været udtalt *mir* (jfr *mip* i Gutalag), men har vel snarere⁹ været udtalt *mek*, hvilken Form er opstaaet af **medr*. Med Hensyn til at *ð* er udtrængt foran *r* henviser jeg til **þiaurikr** og mine Bemærkninger derom Tolkning S. 41 samt til mine Sammenstillinger i *Arkiv f. nord. Fil.* II, 244—250. At *ð* er udtrængt i *mek* af **medr*, men ikke f. Ex. i *vedr*, har vel sin Grund deri, at **medr* kunde være svagt betonet. **mir**, *mek* har snarest kort Vo-

kal, da Ordet oftest forekom proklitisk, uden Hovedtone, jfr. oldn. *yr* med kort Vokal for *yðr*, *Arkiv* II, 249. For Skrivemaaden med **R** jfr **afatar** Gursten, **iftr** andensteds »efter».

Om Formen *mæper* i Svensk se Rydqvist V, 190. Hos Noreen, *Ordlista öfver Dalmalet* S. 123 har jeg formodet, at Dalmalets Form *mim* forudsætter *miðr*.

Naar vi *a* 7 maa forstaa **mir hraipkutum** som »med Reidgoterne», saa kan vi *a* 7—8 dele **tu mir** og forstaa det som *dó mer* »døde med dem» (døde med Reidgoterne). **mir** efter **tu** finder da sin Bestemmelse i det foregaaende **hraipkutum**. At Præpositionen saaledes staar absolut, idet dens Styrelse maa tænkes til fra det foregaaende, er fra Oldnorsk ved lignende Udtryk vel kjendt. F. Ex. *hann sleit af hofjudit ok fór með* (med det) *til sjóar; þessarrar orrustu hefir helzt verið getit . . ., ok mest mannfall í orðit*. Efterat **mir** »med» saaledes var fundet, forstod jeg i 1882 Stedet saaledes: *hvar fyr níu aldum (h)ann yrði í þiarru mer Hræðgutum, auk dó mer (h)ann ub sakar* »hvor han kom ud for (kom i Dyst med) ni Flokke i det fjærne med Reidgoterne og fandt sin Død med dem paa Grund af Striden (eller: for den Sags Skyld)». Denne Opfatning blev tiltraadt af Noreen ved Indskriftens Gjennemgaaelse i det nordiske Seminar i Upsala. **fiaru** forstod jeg som *þiarru*, den substantivisk brugte Dat. sg. n. af Adjectivet **þiarr* »fjærn» = ags. *feor*; thi *í þiarnu* »i Fjæren» (paa Strandbredden) forekom mig her altfor specielt.

Men ogsaa den sidst nævnte Tolkning finder jeg nu betænkelig. At forklare **hvar** som »hvor» er neppe tilstedeligt, da »hvor» paa Rök-Stenen selv *d* 1 er skrevet **hvar**. Denne sidstnævnte Skrivemaade stemmer overens med Ordets oprindelige Form. Skrivemaaden med **R** synes at vise, at **hvar** maa være = isl. *hverr*. Fremdeles kan det fremlæves, at vi ikke har nogen Sikkerhed for, at **hraipkutum** har kunnet betegne Östergötlands Indbyggere.

Jeg skal nu forsøge en ny Tolkning af det her omhandlede Afsnit.

huar, udtalt *hwærr* (for **hwærr*), jfr **fapir** = isl. *hrerr* »hvem». Ogsaa Lector Brate har fundet, at **huar** her betyder »hvem».

fur niu altum, udtalt *fjyr niu aldim* »for ni Aldre siden». Saaledes har allerede Vigfusson (*Icelandic Prose Reader*, 1879, S. 452)¹⁾ og Sander (*Hvem var Sig. Fajr*, S. 7) oversat. I Oldnorsk betegner *old* Tidsalder. Her vil *aldu* sandsynlig sige »Mandsalder». I Lilj. 494 forekommer **alt**, som jeg ATS X, I, S. 114 har formodet, i Forbindelsen *med ald lifr*.

an kan her ikke betyde »han», hvis **huar** betyder »hvem». Jeg formoder, at det her betyder d. s. s. isl. *á* (Præpos.). **an**, der er opstaaet af urnord. **ana**, forekommer i denne Betydning *d* 2 i Forbindelsen **uituaki an**.

urpi Præt. Conj. = isl. *yrði*. **fiaru** = isl. *fjör*, Liv. Da Rök-Indskriften har **karur b 2** = isl. *gerr* og **sunu a 2** = isl. *sun* samt **fiakura, fiakurum** med **ia**, hvor isl. *fjögur* har *jö*, saa maa isl. *fjör* i Rök-Indskriftens Sprog skrives **fiaru**. I Oldsvensk forekommer senere **fiur** L. 952 = isl. *fjör*, i Vestgöotalagen som første Sammensætningsled *fjör*. **an**, der efter Betydningen er = isl. *á*, er her ved **urpi** skilt fra sin Styrelse **fiaru**. Det tilsvarende findes jævnlig i Oldnorsk, f. Ex. *ofrhiti, er á er fótinum*.

Jeg formoder, at **an urpi fiaru**, altsaa i isl. Form *á yrði fjör* eller *yrði á fjör*, her er brugt i Betydningen »komme til Verden» eller »komme til Live». Jeg sammenligner de rigtignok ikke fuldstændig analoge Udtryk oldn. *verða á leið einhvers*, komme paa Ens Vei, og *verða á fótr* Flat. III, 301, komme paa Benene. For Brugen af Præposition **an** kan sammenlignes oldn. *koma á gríð*, indtræde i en Tjeneste. Men Udtrykket **an urpi fiaru** bliver for-

¹⁾ Men jeg forstaar ikke, hvorledes Vigfusson for øvrigt kommer til sin Oversættelse: »how for nine ages he was lord of the Red Goths».

klarligere, hvis vi antage, at **fiaru** her som *fairhwus* i Gotisk betyder »Verden».

Det følgende **tu** = isl. *dó* »döde» danner Modsætning til **an urpi fiaru**.

an efter **tu mir** maa derimod betyde »han». Med den afhængige ved *hwækk* indledede Spørgesætning med Verbet i Coniunctiv er her ved *auk* copuleret en uafhængig Sætning med (*h*)*ann* som Subject og med Verbet i Indicativ. Brate forstaar **an** = isl. *enn* »vidare».

ub sakar. Efter Substantivets sædvanlige Betydning kan dette betegne »fordi han havde forbrudt sig», »paa Grund af begaaede Uretfærdigheder». ¹⁾

mir hraipkutum er samme Navn som det angelsaksiske *mid Hrædgutum*, hvilket betegner Sydenropas Goter, det Folk, over hvilket Ermanarik og siden Theodorik herskede.

Det hele Afsnit skulde herefter blive saaledes at forstaa:

Þat sagum annart, hwækk fyr niu aldam an yrði fiaru mer Hraëdgutum auk dó mer ann ub sakar. »Det fortælle vi som det andet, hvem for ni Aldre siden kom til Verden blandt Reidgoterne og döde blandt dem, fordi han havde forbrudt sig».

Det gjælder nu at udfinde, hvilken Person her menes. En Veiledning hertil har vi i Indskriften selv. I *d* 3 og følgende Linjer siges: »Det fortælle vi som det trettende, hvilke tyve Konger sad i Sjælland i fire Vintre med fire Navne, Sønner af fire Brødre». Svaret paa dette »hvilke» giver det umiddelbart efterfølgende (*d* 6 ff.): »Fem Valker» o. s. v. I *e* 1 f. heder det: »Vi fortælle alt Folket, for hvilken Hædersmand der er født en Ætling». Her faar ligeledes »for hvilken» sin Besvarelse i de umiddelbart føl-

¹⁾ Vigfusson (*Icelandic Prose Reader* S. 452) oversætter, i nær Tilslutning til min tidligere Opfatning, **auk tumir an ub sakar** »also he judged their cases [i. e. was king and judge etc. referring to Theodric]». Men derved er Præsens **tumir** paafaldende, især da *fyr niu aldam* gaar i Forveien. Og denne Opfatning passer ikke saa godt til **an urpi fiaru mir hraipkutum**, saaledes som jeg nu opfatter dette.

gende Ord »Vilen er det». Paa samme Maade faa vi, som jeg nu tror, Spørgsmaalet om, »hvem det var, som for ni Aldre siden kom til Verden blandt Reidgoterne og som døde blandt dem, fordi han havde forbrudt sig» besvaret ved de umiddelbart følgende Ord, **raip þiaurikr** o. s. v. Dette tør vi saa meget tryggere antage, som den i den følgende Strophe omtalte Konge siges at have redet over »Reidhavets Strand», altsaa over det reidgotiske Lands Strand. Jeg gaar herefter over til en nærmere Belysning af denne Strophe.

b 1. **raipþiaurikr** har jeg allerede forhen opløst **raip þiaurikr**, og **þiaurikr** har jeg forklaret som formelt identisk med det oldnorske Navn *Þjóðrekr*, *Þjórekr*, tyds. *Dietrich*, der i Gotisk vilde hede *Þiudareiks*; se Tolkning S. 40 f.¹⁾ Med Hensyn til Skrivemaaden med **iau** bemærker jeg, at ingen anden paa Rök-Stenen forekommende Form taler imod, at **iau** i **þiaurikr** kan være opstaaet af den samgermanske Tvelyd *eu*. Thi **siulunt** har i første Stavelse ikke i sin samgermanske Form havt Diphthongen *eu*. Det andet Element i Diphthongen *eu* er altsaa i Rök-Indskriftens Sprog anderledes behandlet end samgermansk *ū* og *ō*, ligesom Tilfældet er i Gutnisk, der har *luka*, *blota*, men *biaupa*. At en Skrivemaade af oldn. *þjóð* med **iau** tør antages ogsaa udenfor Gotland, godtøjres ved **suą þiaupu** paa Tirsted-Stenen, Lolland = isl. *Scipþjóðu* ved Siden af **furs** = isl.

¹⁾ Noreen (*Arkiv f. nord. Fil.* III, 25 f.) opløser **þiaurikr** til **þia aurikr**. Han forstaar **þia**, udtalt *þéa* = isl. *þjá* »underkufva», saa at **raip þia** bliver periphrastisk Præteritum. **aurikr** er efter ham opstaaet af *Auðrikr*, her kauske anvendt som Appellativ. Som Object for **þia** tager han **strantu**. Dette synes mig ikke rigtigt. Jeg indvender derimod følgende: 1) **strantu** passer ikke som Object til **þia**; oldn. *þjá* i Betydning »underkue» har som Object kun Personbetegnelser. Her er desuden Tale om den gotiske Konges eget Land. 2) En Infinitivform **þia** stemmer ikke overens med **knuą** og **fluą**. 3) Antagelsen af ett Appellativ **aurikr** har ikke tilstrækkelig Analogi. 4) Jeg søger i Texten at gjøre det sandsynligt, at Strophen handler om den gotiske Konge Theodorik. 5) **raip** synes efter Formen at maatte være = oldn. *reið*. 6) Allitterationen er ved Noreens Opfattning paafaldende.

försk og ved **piaup**[*run?*] paa Vordingborg-Stenen, mulig ved Siden af **rutr** = isl. *Hrútr*. Ogsaa en nu tabt Indskrift fra Orbek, Fyn, (F. Magnusen *Vid. Selsk. Afh.* VI, 547 f.) synes at have havt et Navn, der begyndte med **piau**[*p*].

Jeg har tidligere opfattet **piaurika**, der i gotisk Form vilde hede **piudareiks**, som Appellativ »Folkekongen«, her brugt om Vaamod. Jeg har ment, det var som död Mand i Gravhaugen, at Vaamod sad fuldrustet paa sin Ganger. Til denne Opfatning har bl. a. Rosenberg (*Nordboernes Aandsliv* I, 101) og Löffler (*Rökstenen och Frithiofs Saga i Nord. Tidskr. utg. af Letterstedtska Fören.* 1878, S. 165 ff.) sluttet sig; de har begge, ligesom jeg, været opmærksomme paa den mærkelige Lighed med Kong Rings Drapa i Tegnér's Frithiofs Saga, som da fremkommer. Mod den nævnte Opfatning kan dog forskjellige Indvendinger gjøres gjældende. For det første: Et Appellativ *rikr* »Konge« forekommer ellers ikke i nordisk Sprog, ligesom et til got. *reiks* ῥῆξων svarende Appellativ heller ikke har holdt sig i andre germanske Sprog. For det andet: Ved min tidligere Opfatning er et Hovedpunkt, nemlig at det er som död Mand i Gravhaugen, Vaamod sidder paa sin Ganger, sproglig slet ikke betegnet. For det tredje: Ligesom **piaurika** her er sat i Forbindelse med **marika**, saaledes er i det angelsaksiske Digt Deors Klage *péodric*, Navnet paa den östgotiske Konge, sat i förbindelse med *Máringa*. Denne Overensstemmelse, paa hvilken jeg tidligere har gjort opmærksom, synes, hvis den ikke er tilfældig, at forudsætte, at **piaurika** er Egennavn og betegner den bekjendte gotiske Konge Theodorik. For det fjerde: Den Forbindelse, hvori **piaurika** er sat med »Reidhavets Strand«, passer fortraffelig paa Theodorik. For det femte: I det umiddelbart foregaaende har jeg nu oversat: »Vi fortælle som det andet, hvem for ni Aldre siden kom til Verden blandt Reidgoterne og døde blandt dem, fordi han havde forbrudt

sig». Hvis dette er rigtig oversat og hvis den Strophe, som begynder **raip þiaurikr**, giver Svar herpaa, saaledes som det synes, da kan **þiaurikr** umulig være Vaamod, men meget vel Theodorik. Sander (*Hvem var Sig. Fafn.* S. 8) har forstaaet **þiaurikr** om Theodorik, men naar han oversætter **raip þiaurikr** »Rådte så Thjodrik», nemlig som Vaamod, saa er dette allerede af den Grund utilstedeligt, at det ved denne Forklaring nødvendige »saa» ikke staar paa Stenen. Allerede tidligere har Vigfusson (*Icelandic Prose Reader* S. 452 og *Corp. poet. bor.* I, 69) forstaaet **þiaurikr** om Theodorik, men uden at give nogen Oplysning om, hvorledes en Strophe om Theodorik kan passe til Sammenhængen i Mindeindskriften over Vaamod. Som jeg allerede har fremhævet, maa vi opfatte Forbindelsen paa følgende Maade. Det heder først: »Det fortælle vi som det andet, hvem for ni Aldre siden kom til Verden blandt Reidgoterne og døde blandt dem paa Grund af hvad han havde forbrudt». Derpaa følger Svaret paa dette spørgende »hvem» i Strophen: »Thjodrik red over Reidhavets Strand» o. s. v. En lignende, dog ikke fuldt overensstemmende Udtryksmaade finde vi i Háttalykill Rognvalds jarls 23 »Greppa minni», hvor hver af Linjerne i den første Strophehalvdel fremsætter et med *hverr* indledet Spørgsmaal om et gammelt Sagn, hvorpaa i den anden Strophehalvdel følger Svar. Ogsaa Brate oversætter »Theodorik red over Havets Strand» og finder i Strophen Svar paa det foregaaende: »Det fortælle vi som det andet, hvem —».

b 1. **raip** er efter sin Form ligetil = oldn. *reið* »red», og dette maa danne det faste Holdepunkt for vor Tolkning af Sætningen¹⁾. Naar **raip** betyder »red», saa maa

¹⁾ Jeg forstod tidligere **raip** som Præteritum af *ráða*, men dette maatte vistnok i Rök-Indskriftens Sprog have hedt **riaþ** eller **riþ**. **ai** betegner, som Noreen. *Arkiv* III, 25, rigtig hævder, overalt i Indskriften, hvor **a** og **i** hører til samme Stavelse, en Diphthong. Noreen ser i **riaþ**, udtalt *ræð*, Præteritum af *ráða*. Men en saadan Præteritum-Form synes mig at savne

strǫntu, udtalt *strǫndu*, være Accusativ¹⁾: »han red over Stranden». Vi har da her samme Construction som ved oldn. *ríða móður brautir* Vaf. 47: *reið myrkvan við, hélug fjöll* Rig. 37, *ríða hávar unnir* Reg. 16, glsv. *ripa eriksgatu*.

strǫntu, *strǫndu* er den ældre Form, hvoraf oldn. *strǫnd* er fremgaaet. Mod denne Opfatning af **strǫntu** strider **ugold** *f* og *g* d. e. *ung-öld* kun tilsyneladende. En Form **aldu* kan have været brugt ved Siden af **ugold**, *ungold*, hvor Synkope er indtraadt, fordi Ordet som andet Sammensætningsled havde Bitone, ikke Hovedtone. Paa samme Maade har Gursten-Indskriften i Tjust **uifriparsun** (Accus.) ved Siden af **sunur**, Rotne-Indskriften i Varend maaské **ufssu[n]** (Accus.) ved Siden af **[s]u[n]u [s]in**. Ogsaa jeg mener, at *u* i anden Stavelse af tostavelser Former svandt tidligere efter lang første Stavelse end efter kort. Men efter det foregaaende kan dette ikke, som Koek, *Arkiv* IV, 150, mener, bevises ved **kupumut** ved Siden af **sunu** paa Helnæs-Stenen. Heller ikke ved andet Led i **asmut** ved Siden af **sunu** paa Sölvesborg-Stenen.

At *u* i anden Stavelse af tostavelser Former endnu paa Rök-Indskriftens Tid havde holdt sig efter lang Stavelse, hvor det siden i nordisk Sprog er faldt bort, det finder jeg bekræftet ved den nær beslægtede prosaiske Kälvesten-Indskrift. I denne, som har Accus. **sunu**, har jeg læst paa Stenen selv første Navn som **stikur** (*t* og *i* noget utydelige), der synes at maatte være *Stíkur* = oldn. *Stígr* (der dog har *i* Gen. *Stígs*). At første Stavelse her er lang, bevises af Navnets Form i Islandsk, Norsk og Dansk.

Udtrykket **raip**, *ræið* »red», der forudsætter, at Hesten er i Bevægelse, danner en passende Modsætning til det følgende

tilstrækkelig Analogi, da jeg ikke holder det for bevist, at glsv. *let*, *gret*, *het* forudsætter **leit*, **greit*, **heit*.

¹⁾ Stephens forstod tidligere (I, 234) **strǫntu** som Accus. (dog mulig som masc.), hvilket han siden har opgivet. Noreen (*Arkiv* III, 26), der forstaar **raip** som Præter. af *ráða*, tager ligeledes **strǫntu** som usynkoperet Accusativ.

sitir . . . a kuta sinum, *sitir a guta sinum*, hvilket vistnok betegner »siddet rolig paa sin Hest, som staar stille». Naar Thjodrik efter Fremstillingen i Strophen rider over Stranden, gjør han dette efter Digterens Forestilling vistnok som *stillir flutna* »Sökrigernes Ordner» for at efterse sin egen Flaades Udrustning eller for at möde mulige fiendtlige Angreb fra Havet.

»Reidhavets Strand» vil sige den Strand, mod hvilken det reidgotiske Hav skyller, eller det reidgotiske Lands Strand. Reidhavet synes, som ogsaa Vigfusson og Sander mene, at maatte være Middelhavet, der skyller mod Italiens Strand. Det kaldes Reidhavet, fordi Goterne paa Thjodriks Tid herskede i Italien. Paa lignende Maade kaldte Tydske og Engelsmænd Middelhavet *Wentilsöo*, *Wendelsäe*, d. e. den vandaliske Sö. Det usammensatte Navn paa Goterne, som danner første Led i *Hræidmarar*, forekommer ogsaa i ags. *Hræda here* Widsið 120.

Thjodrik kalles **stilir flutna**, *stillir flutna* »Söfolkenes (Sökrigernes) Styrer». Sander minder herved om, at Theodorik holdt en stor Flaade til sit Riges Forsvar; se herom f. Ex. Manso, *Geschichte d. ost-goth. Reiches* S. 121 f.

b 2—c 1. **a kuta sinum**. Dette **kuti**, *guti* eller *goti* som Betegnelse for den gotiske Konges Hest behøver ikke, som jeg tidligere (Tolkning S. 136 f.) har antaget, at forudsætte Sagnet om Gjukungen Gunnars Hest *Goti*. **kuta**, *guta* »Goteren» kan være Betegnelse for Thjodriks Hest, fordi Thjodrik var en gotisk Konge. Paa lignende Maade bruge vi Ordet »Araber» om en Hest; Hertug Skule havde en Hest, der hed *Gautstafir*, vistnok fordi den var fra Gautland. Reidgoterne, Thjodriks Folk, var i Sagnet bekjendte for sine Heste. I Vafpröðn. 12 heder det om Skinfakse Dagens Hest: *hesta beztr pykkir með Hreiðgotum*. At Gunnars Hest i norrön Digtning kaldes *Goti*, er at forklare deraf, at han selv fremstilles som en gotisk Konge, se Brot af Sig. 9, Atlaky. 20, Guðr. II, 17.

marika er af Lätfler, Vigfusson o. fl. rigtig forstaaet som Ætnavn. Den Æt, til hvilken Thjodrik hører, er her kaldt *Mæringar*. I det angelsaksiske Digt Deors Klage siges det, at *Péodric* i 30 Aar eiede *Mæringa bûrg* »Mæringernes Borg». *Mæringar* som Navn paa den Æt, til hvilken Thjodrik hørte, tør mulig forklares deraf, at Theodoriks Fader, ialfald ifølge Sagnet, hed *Piudamērs*, oldn. *Pjōðmarr*, tydsk *Dietmar*. Naar der af et sammensat Navn skulde dannes et nyt ved et tilføjet Suffix, beholdt man af Stammeordet ofte alene det andet Led, for at Afledningen ikke skulde blive for lang. Saaledes findes *Grimizo* og *Theudgrim* (Aar 1014), *Giso* og *Wartgis* som Navn paa en og samme Mand (Stark, *Kosenamen der Germanen*). Paa lignende Maade er i Nyislandsk *Valdi* Kjøleform af *Þorvaldr*, *Langa* af *Guddlaug* o. s. v.

Det heder i anden Halvstrophe om den gotiske Konge: **sitir nu karur a kuta sinum skialti ub fatlapr skati marika** »sidder nu rede (eller: rustet) paa sin gotiske Ganger med Skjoldet i Rem den ypperste af Mæringerne». Dette har jeg tidligere forstaaet om den døde Konge, der sidder til Hest i Gravhaugen rede til at ride til Valhal; se Tolkning S. 47 f. Til denne Opfatning har alle senere Fortolkere sluttet sig. Men mod denne Opfatning taler dog den Omstændighed, at et Hovedled, nemlig at Kongen sidder til Hest som død Mand i sin Gravhaug, slet ikke er udtrykt. Og den nævnte Forstaaelse bliver vistnok endnu mere betænkelig, naar Strophen ikke gjælder Vaamod, men den navnkundige østgotiske Konge Theodorik den store. Thi hverken Historie eller Sagn véd noget om, at han blev begravet siddende paa sin Hest eller med sin Hest. Fortællinger om Theodorik synes derimod at gjøre en anden Forstaaelse af Strophen Ord sandsynlig.

Den berømte af Bronze udførte Rytterstatue af Marcus Aurelius i Rom var det eneste af saadanne Kunstværker, som ikke blev ødelagt eller nedgravet. I Middelalderen

mente man sædvanlig, at dette Billede forestilte Constantin. Men Germanerne saa deri Theodorik. Thi det er aabenbart denne Rytterstatue, som menes, naar det i Þiðriks saga Kap. 414 heder om Thidrik: »i Rom lod han stöbe et Billede af Kobber, der forestilte hans Hest Falka og ham selv». Jfr Müllenhoff *Zeitschr. f. deutsch. Alt.* XII, 325 ff. Og Englænderen Higden skrev för Midten af 14de Aarhundred følgende om en Stötte i Rom: »Der staar et andet Tegn og Mindesmærke foran Pavens Borg: en Hest af Kobber og en Mand siddende paa den, holdende sin høire Haand, som om han talte til Folket, og holdende Töilen i den venstre. En Gjög sidder mellem hans Hests Oren, og en Dværg ligger under dens Födder. Pilgrimme kalde den Mand Theodoric, Bymændene kalde ham Constantin, men Hoffets Klærke kalde ham Marcus og Quintus Curtius». ¹⁾ Fra Middelalderen omtales ogsaa andre Billeder af Theodorik.

Naar det i Strophen paa Rök-Stenen om Thjodrik, Reidgoternes Konge, heder: »nu sidder han paa sin gotiske Ganger», finder jeg det, efter hvad her er anført, sandsynligt, at Skalden ved disse Ord sigter til et Billede af Thjodrik, der fremstilte ham siddende til Hest. Ad forskjellige Veie kan Sagn om Billedet i Rom være ført til Norden. Skalden lader Thjodrik sidde **karur**, det vil vel sige »rustet» eller: udstyret med det, hvormed en Rytter pleier at være udstyret, jfr *searwum gearwe* Beowulf 1813. Det var naturligt, at den nordiske Skalds Fantasi forestilte sig Thjodrik siddende paa sin Hest med Skjoldet hængende i en Rem over Skulderen, saaledes som han saa nordiske Hövdinger ride.

Efterat jeg saaledes har vist, at Strophen handler om den gotiske Konge Theodorik, vender jeg tilbage til

¹⁾ Stedet anføres i Warton's *Hist. of Engl. Poetry*, 1824, Editor's Preface, S. 101, og derefter af Sv. Grundtvig i *Daum. g. Folkeviser* I, 402, men ikke hos Müllenhoff.

de Ord om Thjodrik, som gaa umiddelbart forud for Strophen. Her siges det, at han kom til Verden blandt Reidgoterne »for ni Aldre siden». Vi tør her ikke antage en nøiagtig chronologisk Beregning eller en bestemt Tidsbetegnelse. Men det kan dog nævnes, at hvis vi sætte Rök-Indskriftens Tid til omkring 900 og hvis vi lade det ubestemte Ord *old* omfatte 50 Aar, saa fører *fyr niu aldum* os til Tiden for Theodoriks Födsel (454 eller deromkring).

Om Thjodrik heder det fremdeles, at han »döde blandt Reidgoterne **ub sakan**» (paa Grund af, at han havde forbrudt sig). *dó* »döde» uden Tillæg tyder, om end ikke afgjørende, paa, at her ei er Tale om, at han faldt paa Valpladsen. Ved Indskriftens Udtryk maa erindres, at Theodorik döde pludselig kort efterat Boethius og Symmachus var henrettede og efterat den romerske Biskop Johannes var död i Fængselet. Theodoriks Död blev tidlig opfattet som Guds Straffedom paa Grund af Kongens Uretfærdighed ¹⁾, og den katholske Geistlighed lod ham efter Döden lide Pine med de Fordömte.

Naar Indskriftens Forfatter paa den Sten, som er reist til Minde om Vaamod, fremhæver den gotiske Konge Thjodrik, »den frygtløse, Sökjæmpers Styrer, han som red over Reidhavets Strand», saa er det for at antyde, at Vikingehövdingen Vaamod og hans Daad maa stilles i Række med den navnkundige Thjodrik og hans Hæder, hvorom Sagnet høilydt talte.

Indskriftens Forfatter har vistnok ikke selv digtet den Strophe om Thjodrik, som han meddeler og som ved sin ædle, klare Simpelhed staar i Modsætning til den uklare, storpralende Stil i de fleste Afsnit af Indskriften. Strophen har han sandsynlig kjendt fra mundtlig Meddelelse. De

¹⁾ Dahn, *Die Könige der Germanen* II, 175. Ogsaa efter den eventyrlige Fortælling hos Prekop er Theodoriks Död fremkaldt ved hans Uretfærdighed mod Boethius og Symmachus.

indledende Ord »hvem for ni Aldre siden kom til Verden blandt Reidgoterne og döde blandt dem, fordi han havde forbrudt sig» vise, at Indskriftens Forfatter om Theodorik har vidst mere end hvad der siges i Strophen. Udtrykket i disse Ord synes poetisk. Mulig har derfor *fyr niu al-dum an wærd jiaru og dó ub sakar* dannet Vers i et Kvæde om Theodorik.

Vi lære altsaa af Rök-Indskriften, at man i Sverige omkring 900 havde Vers i fornyrdislæg om den gotiske Konge Thjodrik og at han i Sagnet dengang nævntes som en af Fortidens ypperste Konger. Disse svenske Vers besang Thjodrik i nærmere Tilslutning til den gotiske Konge Theodoriks historiske Optræden end Tilfældet er i de tyske Digtninger fra Middelalderen, der besyngte Dietrich af Bern. Dette slutter jeg deraf, at det heder om Thjodrik, at han *dó mer (Hræiðgutum) ub sakar*, at han »döde blandt Reidgoterne paa Grund af at han havde forbrudt sig». Herved er ogsaa at mærke, at Goterne, over hvilke han hersker, siges at bo ved Havet, han kaldes Søkrigernes Fører. Ordene i Strophen om, at »han nu sidder paa sin gotiske Ganger» synes at forudsætte, at Digteren har hørt tale om en Rytterstatue, som skulde forestille Theodorik. Paa samme Tid synes den Digtning om den gotiske Konge Thjodrik, som kjendtes i Sverige, at have staaet i Forbindelse med episk Digtning om ham hos andre germanske Folk, særlig hos Engländerne. Dette tør slutes dels deraf, at hans Folk kaldes *Hræiðgutar*, dels deraf, at hans Æt eller Stamme kaldes *Mæringar*.

Ilvis man, i Modsætning til hvad jeg i det foregaaende har fundet sandsynligt, vil tolke **auk tumir an ub sakar** som *auk domir ann ub sakar* »og han dömmes om Tvistemaal (afgjör — som Konge — Tvistemaal), saa bortfalder enhver Hentydning til Thjodriks Död, men det Resultat, at det er den østgotiske Konge Theodorik, som her omtales, bliver derved ikke rökket.

Efterat jeg nu har søgt at belyse Strophens Indhold, skal jeg berøre Enkeltheder i den, der vedrøre Formlære og Lydlære.

b 1. **hin**. Skriften kan ikke vise, om dette har været udtalt *hinn* eller *henn*. For *hinn* taler den Omstændighed, at *hin* er den eneste i gl.svensk Bogsprog forekommende Form. Fremdeles, at Ordet i Islandsk og Norsk, naar det har *h*, ogsaa har Vokalen *i*, ikke *e*. Endelig, at *h* synes overført fra Former af Pronominalstammen *hi-* (f. Ex. oldn. *hini*) og fra *hindri*.

b 2 **sitir nu karur**. Hoffory (*Arkiv* II, 51; *Gött. gel. Anz.* 1885 S. 32) og Noreen (*Arkiv* III, 28) har paavist, at **karur** har været udtalt med Vokalen *u*, altsaa *garur*. Den urnordiske Grundforen har været **garuruk* (Noreen, *Sr. Lauds.* I, 692, Sievers, *Gött. g. Anz.* 1883, 53), hvoraf *garur* med endnu ikke synkoperet *u* paa Rök-Stenen. Men neppe med rette ser Noreen i **karur** og i **sunu** a 2 en poetisk Archaisme. Genetiven **harups** d 7 i Prosa, hvilken svarer til isl. Nominativ *Hörðr*, taler vistnok ikke bestemt derimod, da **harups** forsaavidt ikke er analogt med **karur**, som **harups** forudsætter en urnordisk trestavelles Form. Men Noreens Mening modbevises ved **fiaru** a 6, hvis dette, som jeg nu antager, er = isl. *fjör*. **fiaru** = oldn. *fjör* synes at vise, at **ferhuu* i den sidste urnordiske Tid var blevet til **fjru*, vel snarere gennem **feru* end gennem *ferhu*.

Forholdet ved *i* synes analogt med Forholdet ved *u*. I **sitir** er andet *i* ikke indskudt (ikke »Svarabhakti-Vokal») som Vokalen foran *r* i Formerne *sitir*, *siter*, *sitar* i svensk Bogsprog fra Middelalderen, thi Rök-Indskriften har i analoge Tilfælde ingen indskudt Vokal. Heller ikke er, som jeg tidligere (Tolkning S. 133) formodede, **sitir** en svag form efter samme Klasse som oldn. *unir*, *polir* og som i Latin *sedere*, i hvilket Tilfælde **sitir** — *sat* med svagt Præsens og stærkt Præteritum kunde sammenlignes med *hangir* — *hék*. Men intet andet germansk Sprog har for

»sidder» en svag Præsensform af samme Klasse som *folir*. Med rette ser Hoffory (*Gött. gel. Anz.* 1885 S. 32) og Noreen (*Arkiv* III, 28) i **sitir** en ældre, usynkoperet Form for *sitr*. I Modsætning dertil er ved første Sammensætningsled Synkope af *i* indtraadt efter lang første Stavelse i **uituąki** *d* 2, hvis Rosenberg og Noreen har Ret i deri at antage et sammensat Ord, hvis første Led svarer til glsv. *væt* Drab. Thi dette er udgaaet fra en Stamme *wiht*. Men Rök-Indskriften giver os intet Exempel paa, at *i* er synkoperet efter lang første Stavelse i et selvständigt Ord. Noreen (*Arkiv* III, 28) mener, at **sitir** er en poetisk Archaisme, da det i Prosa paa Rök-Stenen heder **nipr** (got. *niphis*). Heri kan jeg ikke være enig. For det første har Rök-Indskriften, som allerede paavist, ogsaa i Prosa Exempel paa, at *u* ikke er synkoperet: **fiaru**. For det andet kan man fra **nipr** ikke slutte til **sitir**. Angelsaksisk har f. Ex. *secg*, der i Gotisk vilde hede **sagjis* (analogt med got. *niphis* = **nipr** paa Rök-Stenen) med Synkope, men i det ældre Sprog *sitest*, *sited* uden Synkope. Jeg forklarer **sitir** i Modsætning til **nipr** deraf, at man i en tidligere Periode samtidig med *sitir* havde *nidjör* (hvor *jag* ved *ö* betegner en Vokal, hvis Kvalitet jeg lader ubestemt). Analogt med **nipr** er **huar** *a* 6 og *d* 9, **hoar** *f* = oldn. *hverr*. Dette er opstaaet af **hwarjör*. Jeg antager altsaa, at oldnord. *herr* er opstaaet af ældre **harjör* og ikke, som Hoffory (*Arkiv* II, 49) mener, af **harik*, der ved phonetisk Forandring maatte blive til **harr*. Derimod som første Sammensætningsled indtraadte *hari-*. **huar**, **hoar** og **nipr** beviser, at man ikke med Hoffory (*Gött. g. Anz.* 1885 I, 32 f.) af **sitir** tør slutte, at man samtidig har sagt **herik* = isl. *herr*.

d 1 **pat sakum tualfta**. Fra Henvisningen til Sagnet om Thjodrik, der indledes med Ordene »Det fortælle vi som det andet» gaar Indskriftens Forfatter umiddelbart over til Udtrykket »Det fortælle vi som det tolyte», der

indleder Hentydningen til et forskjelligt Sagn. Forfatterens Mening synes at være følgende: Vaamods Bedrifter er saa mærkelige, at de tør sammenstilles med de ypperste Heltegjærninger af de navnkundigste Konger og Høvdinger i fordums Dage, om hvilke Sagnet melder. Indskriftens Forfatter lader os forstå, at han tør have en Mening herom, fordi han kjender en Mængde af disse Sagn om Fortids Konger og Helte. Han begynder paa en Opregning af disse Sagn: »Vi fortælle alt Folket det, o. s. v.» Dernæst heder det saa: »Det fortælle vi som det andet, o. s. v.» Men at opregne i Indskriften alle de Sagn, Indskriftens Forfatter kjender, vilde blive for vidløftigt. Derfor springer han en hel Del over og nøier sig med at fortsætte: »Det fortælle vi som det tolvte o. s. v.»

d 1—2 **histrsikunar**. Jeg antager nu som før (Tolkning S. 212), at dette ikke tør opfattes som *hests Sigynar*¹⁾, først fordi man derved ikke faar frem det nødvendige Verbum i Conjunctiv; thi naar man i **it d** 2 har villet finde en Verbalform, har dette ingen Hjemmel, og med Gjentakelse af **si** at læse **histr si sikunar** vilde være betænkeligt. Dernæst fordi det ikke stemmer overens med den i islandske Kilder udtalte Forestilling, at Sigyn skulde ride paa en Ulv. Jeg finder det nu som før sandsynligt, at Ordene skal forstås: *hests sé* (eller *séi*) *Gunnar*, saa at **si**, *sé* betyder »ser» og *hests Gunnar* »Kampmöens eller Valkyrjens Hest», det er Ulven²⁾.

d 3 **uituaki** forstaar Rosenberg (*Nordboernes Aandsliv* I, 101) og Noreen (*Arkiv f. nord. Fil.* III, 25) = oldn. *véitvangi*, i Betydning »Slagmark». Denne Opfatning var ogsaa min første, og den holder jeg nu for den sandsyn-

¹⁾ Denne Opfatning har jeg nævnt men ikke bifaldt S. 212, medens den antages af Vigfusson (*Icelandic Prose Reader* S. 452), Stephens og Sander.

²⁾ Men et Udtryk *mörum Mistar* hos Tind Hallkellsson, ved hvilket jeg søgte at støtte min Opfatning, grunder sig kun paa en feilagtig Gjætning; se Finnur Jonsson i *Aarhöger f. nord. Oldk.* 1886 S. 341—343.

ligste. Første Led er det samme som andet Led i glsv. og gldan. *manvæt*, Manddrab, af Grundstamme *wih-ti-*, afledet af oldn. *rega*, *viga*, got. *weihan*. I Oldnorsk betegner *víttrangr* Gjærningssted, særlig Stedet for en Kamp, som har givet Anledning til en Retssag ¹⁾.

d 2 **an**. Jeg vender nu tilbage til min første Opfatning at forstaa **an** her i Betydning af isl. *á*, saaledes at det som Postposition skal forbindes med **uituaki**. I Urnordisk forekommer med Betydning af isl. *á* baade **ana** (Möjebro) og **an** (Tjörkö). **ana** maa efter Lydlov i historisk Nordisk blive til *an*, **an** derimod efter Lydlov foran visse Consonanter til *á*. Formen *an*, der ellers er bleven fortrængt, har her holdt sig som **an** i Sætningens Slutning og *a* 6 foran Vokal skilt fra sin Styrelse. I *d* 3 staar derimod **alikia**, vistnok udtalt *á liggja*. Ligesaa staar **a**, udtalt *a*, ubetonet umiddelbart foran det styrede Ord *a* 5 (foran **umisum**) og *b* 2 (foran **kuta**).

d 2—3. Vi tör trygt forudsætte, at de tyve Konger, der efter dette Sted ligge faldne paa Valpladsen, er de samme som de tyve Konger, der i det følgende (*d* 6—8) opregnes. Men vi tör nu vistnok ikke tænke paa, at disse Konger er faldne i Kamp mod Vaamod, saaledes som jeg för mente. Thi det har vist sig, at det nærmest forudgaaende ikke gjælder Vaamod og at Indskriften efter det indledende Ord *sagum* i afhængige Spørgesætninger hentyder til forskjellige, indbyrdes ikke sammenhørende gamle Sagn om forskjellige Sagnhelte. Det er derimod vistnok som Sidestykke til Vaamods Seiervindinger, at Indskriftens Forfatter hentyder til, at en Sagnkonge seirede i et Slag, hvori tyve Konger blev paa Valpladsen. Hvem denne Sagnets Seierherre har været, siges ikke. Thjodrik, som nævnes i det forudgaaende Afsnit, kan det sikkerlig ikke

¹⁾ Stephens og Sander opfatte derimod **uituaki** *Heitvangi*. Men der er ingen Grund til her at tage sin Tilflugt til den samme Skrivfeil som den, der foreligger i *e* 1 **finb** d. e. **uaim**.

have været, allerede af den Grund, at det siges, at de tyve Konger i fire Vintre sad i Sjælland. Det har altsaa visselig været en nordisk Sagnkonge, uden at han dog behøver at have havt sit Hjem paa Sjælland. At det har været Vilen, han der nævnes i et følgende Afsnit, rimelig som Vaamods Stamfader, er ingenlunde sandsynligt.

d 3 pritaunta »det trettende«. Noreen (*Arkiv f. nord. Fil.* III, 26) har sikkert Ret i, at **au** her som ellers paa Rök-Stenen maa betegne Tvelyden *au* og at Ordet sandsynlig er at udtale *prettaunda*. Men om dette *-taunda*, saaledes som Noreen mener, er opstaaet af et urnord. **tāhundō*, samgermansk **tēhundōn*, synes mig meget tvivlsomt, da en Form, som svarer hertil, ingensteds kan paa-vises for Tallene 13—19 og da got. *-tēhund* synes mig at burde deles *tē-hund*, hvori *tē-* intet har med *taihun* »ti« at gjøre. Naar i Gotisk for *taihuntehund* ogsaa skrives *taihuntaihund*, saa er *tehund* vistnok forandret ved Indflydelse af *taihun*. Jeg formoder, at *prettaunda* er opstaaet af **pretljaunda*, idet *j* overensstemmende med den for Indlyd gjældende Regel er faldt bort efter *tt*, **-tjaunda* synes mig opstaaet af **tiahunda*, **techunda*, **tēhundō*.

d 4. satint. Andet **t** har Kvisten aldeles skilt fra Staven, men Kvisten er dog sikkert gjort med Menneskehaand (Ingeniör Friberg). Har Runeridseren villet skrive **satini siuluntifiakurauintur** d. e. *sátin i Siölund i þagura vintur?*

d 4 satint »sad«. *sitja* betegner i det gamle Sprog jævnlig »at opholde sig paa et Sted«. Her, hvor der er Tale om et Ophold i fire Vintre, menes sandsynlig et Ophold af fiendtlige Konger i et fremmed Land. Men det siges ikke, hvor de tyve Konger har havt sit Hjem. Ligheden mellem Personnavnet *Walkar* i Rök-Indskriften *d 6* og Stedsnavnet *Valkabo* (Styffe, *Skandinavien* S. 202), nu Valkebo, i Östergötland kunde lede til den Formodning, at de tyve Konger havde sit Hjem i Östergötland.

Men ligesom dette er usikkert, er det endnu mere usikkert, om der er nogen historisk Forbindelse mellem Personnavnet **harups** d 7 i Rök-Indskriften og Stedsnavnet *Hardhstadha*, (Styffe S. 201), nu Harstad socken, i Gylstering härad, Östergötland.

Efter Indskriftens Udtryk maa man antage, at de tyve Konger samtidig var i Sjælland, tilsammen i fire Vintre eller Aar, ikke, som Sander (*Hvem var Sig. Fafn*, S. 164 f.) mener, de fem Valker, Reidulver, Haaisler og Gummunder hver sin Vinter.

d 3—6. Af de 20 Konger, som her omtales, var 5 og 5 Brødre, og alle Brødre havde samme Navn. Med dette Træk, der maa være hentet fra Sagndigtningen og ikke fra den historiske Virkelighed, kan sammenlignes et Træk hos Saxo Gramm. lib. III, p. 182, hvilket lettere lader sig forlige med virkelige Forhold: *Duodecim Westmaro filii erant, ex quorum numero tribus commune Grepnomen incessit.*

d 4. **siulunt** synes at svare til en islandsk Form **Sjólund*; at der paa Rök-Stenen ikke er skrevet **siaulunt* i Lighed med **þiaurikr**, er af forklare deraf, at *Siólund* i første Stavelse ikke som det Ord, der i Isl. heder *þjóð*, oprindelig har havt Diphthongen *eu*.

At Sjællands gamle Navn *Selund* trods O. Nielsens Indvendinger maa afledes af *selv*, en Sæl, og forklares som »Øen, ved hvis Kyster der er mange Sælhunde», haaber jeg paa et andet Sted nærmere at faa udviklet. Som samnor-disk Grundform formoder jeg **Selhundi*. Dette kunde i Oldsvensk blive til **Siólund* med lang Vokal i første Stavelse. Med Hensyn til den lange Vokal kan sammenlignes f. Ex. oldisl. *fýri* af *fura* = oht. *fōraha*, *Váli* = oht. *Walaho*, se mine *Studier over de nord. Gude- og Heltesagns Opr.* S. 208 Anm. Men Formen **siulunt**, *Siólund* er dog vel paavirket af *siór* Sö, der i Rök-Indskriftens Sprog neppe behövede at hede **siaur*.

d 4—5. **fiakura** Acc. pl., **fiakurum** Dat. pl. »fire». Da der med den ældre Rækkes Runer paa Rök-Stenen er skrevet **sagwm**, men **ugold** = isl. **ungöld*, **hoslu** = isl. *høslu*, saa antager jeg, at **fiakur-** betegner Udtalen *fiagur-*, ikke *fiøgur-*. Men *fiagur-* maa forudsætte ældre **fiøgur-*, **fiøgur-* af **fiøgur-*. Jeg er nu tilbøielig til at holde Formerne *fiagura*, *fiagurum* for oprindeligere end glsv. *fiura*, *fiurum*, oldn. *fióra*, *fiórum* og endogsaa got. Acc. *fidwōr*, Dat. *fidwōrim*. Den i Rök-Stenens Ord og i oldn. Gen. *fiøgurra* (*fiøgr-*), Nom. Acc. neutr. *fiøgur* optrædende Stammeform *fiøgur-* staar nærmest ved den ind. *éatur-*, der netop viser sig i Acc. *éaturas*, Dat. *éaturbhyaḥ*, gen. *éaturnām*, vistnok fordi Hovedtonen her oprindelig hvilte paa sidste Stavelse (J. Schmidt i Kuhns *Zeitschr.* XXV, 43 f.). *g* i de nordiske Former er hidtil ikke sikkert forklaret; derom har jeg talt i *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1875 S. 241, Kluge i Paul-Braunes *Beitr.* VIII, 517—519. I den færøske Dialekt gaar *ð* foran *r* over til *g*: *vegríð* = oldn. *veðrit*, *sygri* = oldn. *syðri* o. s. v. Jeg har paavist den samme Overgang i Oldn. ved et Laanord fra Irsk: *gagarr*, Hund, Acc. pl. *gagra* af irsk *gadar*. Denne Overgang kan heller ikke betvivles i oldn. *júgr* = mht. *iuter*, *üter*, oht. *útar*, ags. *úder*, gr. *οὐθαῖα*, ind. *ūdhar*. Men det er hidtil ikke forklaret, hvorfor denne Overgang er indtraadt i *júgr*, derimod ikke i *lúðr*, *níðr*, *veðr*, *maðra* o. s. v. Ordet for »Yver» er oprindelig en consonantisk Stamme; i Flertal, hvori det oftest maa have været brugt, havde det i den fri Betonings Tid Hovedtonen paa Endelsen. Stammen i de oblique Casus var oprindelig *ūdhan-*, der i nordisk efter Nom. og Accus. sg. er bleven fortrængt af *endhær-*. Som førnord. Form for Instrum. pl. kan vi tænke os *endhrāmīs*. Herefter søger jeg Forklaringsgrunden til, at *ðr* er gaaet over til *gr* i oldn. *júgr*, medens det har holdt sig ellers (i *lúðr* o. s. v.), deri, at Hovedtonen i Ordet for »Yver» ikke hvilte paa den Vokal,

der gik foran *ð*, heller ikke paa den umiddelbart efterfølgende, men paa Endestavelsen, der ved en mellemkommende Stavelse var skilt fra *ð*. Den samme Grund til Overgangen fra *ð* til *g* foran *ur* finder jeg i *jiagura*, *jiagurum* paa Rök-Stenen, i oldn. *fjögurra*, *fjögur*. I Accus. masc., der oprindeligt blev dannet efter de consonantiske Stammers Böining, er Endelsen *a* i *jiagura* tilføjet ved Indflydelse fra *a*-Stammernes Böining.

d 5. I Accus. plur. **uintur** »Vintre» i Modsætning til oldn. *retr* er *u* neppe indskudt Vokal, men i *-ur* i Modsætning til *-r* formoder jeg Suffixvariation ¹⁾.

d 7. **hajslar**. Forudsætter Nom. Acc. Ental ***hajsl**. Navnet er sikkert det samme som **hahaisla** (Accus. sg.) paa Möjebro-Stenen. Første Led kan altsaa ikke være af Adjectivet *hár* »höj». Derimod maaské af en Substantivstamme *hāha-* med nasalt *a*, tidligere *hanha-*, der har betegnet »det at hænge», jfr. got. *faurahah* »Forhæng». Første Led i det tyske Navn *Hangbert* (se Förstemann) er maaské beslægtet. **hajsl**, urnord. **hahaislar** har maaské oprindeligt betegnet: »Gissel, som er hjemfalden til at blive hængt (naar et Forbund eller en Fred bliver brudt)». Noreen (*Arkiv f. uord. Fil.* III, 30) nævner ogsaa andre Ordstammer, til hvilke første Led i **hajsl** efter Formen kan høre, bl. a. isl. *há*, at plage (jfr. lit. *kanka* Kval). Men her mangler i Germansk et tilsvarende Substantiv. Ialfald betegner **a** i **hajslar** vistnok nasalt *a*, ligesom overalt ellers paa Rök-Stenen ²⁾.

d 7—8. **haruþ's** læser jeg nu **harups** og forstaar det som gen. af et til oldn. *Hörðr* svarende Navn. Denne

¹⁾ Noreen sammenstiller i *Arkiv* III, 28 **uintur** med got. *wintrens* for at forklare **u** foran **r**. Men maatte ikke Accus. pl. af den i Gotisk forekommende *u*-Stamme paa Rök-Stenen have hedt **uintru**?

²⁾ Det gotlandske Navn **roþuisl**, *Röðwisl*, hvori *g* ligeledes mangler, forklarer jeg som *Röðre-isl* af **Hröþugislar*, ikke med Noreen (*Arkiv* III, 29) af *Hröð-gurisl*.

Forklaring, der først er fremsat af Fr. Sander (*Hvem var Sig. Fajū*. S. 122), er ogsaa funden af E. Brate. Synkope i *Hørðr* skyldes vel Indflydelse fra Dativ. Samme Navn er "*Agovð*", der bæres af en Heruler i 6te Aarh. hos Prokop og hos Agathias, *Harud* neer. Fuld. a. 781, *Haruth* trad. Corb. 475, neer. Fuld. a. 830. Genetivformen *Harðar* er dannet ifølge *u*-Stammernes Böining, efter at Navnet havde faaet Formen *Hørðr* i Nom., *Hørð* i Ace.; Gen. *Harðar* er ikke blot norsk-isl., ogsaa Lilj. Run. Urk. 329 har **harþar**, hvor dog andet **a** er usikkert. Paa Grund af det trange Rum er þ af **harups** sidst i Rækken skrevet over Linjen. Saaledes er i Kolunda-Indskriften (Dyb. 4to nr 60) þ af Ordet **mupur** sidst i Linjen skrevet over de andre Rumer.

Mandsnavnet *Hørðr*, her i Gen. **harups**, er sproglig samme Ord som Navnet paa Indbyggerne af det norske *Hørðaland* og det danske Hardestyssel, ligesom allerede Cæsar i Ariovists Har nævner *Harudes*. Ogsaa andre af de tyve Konger eller deres Fædre bære Navne, der staa i Forbindelse med germanske Stammenavne, saaledes *Hræidulfr* med *Hræidgutur*, *Rugulfr* med Navnet paa de norske Ryger og de af sydlandske Forfattere nævnte Rugier ¹⁾.

d 8. **airnar** kan ikke, som jeg før mente, være = isl. *Arnar*, thi dette maatte paa Rök-Stenen skrives **arnar**. Desuden betegner **ai** paa Rök-Stenen aldrig æ. En Navneform **airnar** er overhoved vanskelig at forklare. Sangermansk *air* bliver i historisk Nordisk til *ör* og sangermansk *aiz* maatte paa Rök-Stenen fremtræde som **air** (ikke **air**). Derfor synes, hvis **airnar** er rigtig læst, Lydforbindelsen **rn** umiddelbart efter **ai** at maatte være noprindelig og forholdtvis sen. Noreen (*Arkiv f. nord. Fil.* III, 25) holder **airnar** for Gen. af et urnordisk Navn **Airnur*, der har

¹⁾ Første **u** i **kunmuntar** er uheldig gjengivet i Tegningen i ATS. V. Hovedstaven rager noget op over den krumme Sidestav.

været beslegtet med got. *airus*. Denne Forklaring tør jeg ikke tiltræde, saalænge der ikke er paavist noget sikkert Exempel paa, at *air*, *æir* i historisk Nordisk er opstaaet af urnord. *air*, og saalænge som ikke et Navn **Airnark* andensteds er fundet. Om første Rune i **airnar** bemærker Ingeniør Friberg: »Runan är troligen þ **a**, ehuru den möjligen kunnat vara þ **b**, emedan nedre partiet till höger afflagrat och kunnat förstöra nedre tvärstrecket. Det nu kvarvarande tvärstrecket synes dock på det visserligen låga utrymmet mellan längdlinjerna utgå från stafvens midt». Siden har han meddelt mig, at Runen sikkert synes ham **a**.

airnar *Æirnar* er neppe omsat af **Æirnar*. Gen. af et til oldn. *Einnarr* svarende Navn, böiet som *i*-Stamme. Kanské er *Æirnar* sammendraget af **Æipornar* (jfr. dansk *Gornar* af *Godormr*), Gen. af *Æiporn* (**iporn** Lilj. R.-U. 87), böiet som *u*-Stamme ligesom got. *paurnus*.

d 9. Runerne i den nederste, ufuldstændig bevarede Linje paa Bagsiden har jeg paany undersøgt paa Stenen selv og i Papiraftryk. Ogsaa har jeg havt til Hjælp Bemærkninger af Ingeniør Friberg og en enkelt Gang seet en af ham tagen Gibsafstøbning.

d 9. I nederste Linje er Rune 1—6 **nukmak**. Af 7de öiner man tydelig kun det överste af en ret Stav. Runen har mulig snarest været **a**, men kan dog efter Sporene have været f. Ex. **i**. Rune 8—13 læser jeg **miralu**. Mellem dette og **ainhuar** i det fölgende sees 5 Streg. Den første Streg (Rune 14) er en ret Stav, som naar ned til de övrige Runers Midte. Runen kan have været **i**, dog som det synes ogsaa **n** eller **s**. Rune 15 er Toppen af en ret Stav. Fjerde Streg mellem **alu** og **ain** viser sig ved sin skraa Stilling at være höire Stav af **k**. Uagtet 3dje Streg, der er lodret, og 4de Streg staa temmelig langt fra hinanden, læser jeg dem derfor sammen til **k** (Rune 16). Rune 17 er Toppen af en ret Stav. Rune 18—24 læser jeg

ainhuar. Rune 25, er, som det synes, **i** (eller **si?**). Rune 26 er sikkert **p**. Herefter er der en Prik; men jeg tror neppe, at denne har sproglig Betydning. Af Rune 27 ser man överste Del af en ret Stav, uden at det kan afgjøres, hvilken Rune her har staaet. Herpaa følger et Rum, hvorpaa der snarest har staaet 5 eller 6 Runer, som nu er forsvundne. Herefter har staaet en Rune, der snarere synes at have været **p** end **l**. Dog skintede jeg foran denne Rune lige under andet **a** i **airnar** det överste af en noget skraa Stav. Altsaa har der mulig staaet **kp**. Til höire for **p** (l?) er der et tomt Rum, saa stort, at omtrent 5 Runer der kunde have Plads. Om noget har været skrevet her, har jeg ikke kunnet bestemme. Lige under **i** i **sunir** troede jeg paa Gibsafstöbningen at se noget, som lignede en Prik.

Af Runerne i nederste Linje tror jeg med Sikkerhed at kunne tolke R. 8—13 **mir alu**, udtalt *mer allu* = isl. *með allu* »fuldstændig». Om Præpositionen **mir** se mine Bemærkninger til *a* 7. R. 18—24 kan forenes enten til **ainhuar** Nom. sg. masc. »hver enkelt» eller = oldn. *einnhverr* »nogen» eller med Rune 25 til **ainhuari** Dat. sg. fem. Stephens (*Run. Mon.* III, 56 f.) oversætter **ainhuar** »each one of them». Mere af Runerne i nederste Linje kan jeg ikke med nogen Sikkerhed tolke. Tolkningen er tildels afhængig af Ordene **ftir fra**, som er skrevne nederst til höire med Runer, der udfylde samme Höide som til venstre de to nederste Linjer tilsammen. Skal **ftir fra** læses umiddelbart efter **airnar sunir** i næstnederste Linje og foran **nuk** i nederste Linje, saaledes som Stephens antager? eller skal **ftir fra** læses efter nederste Linje? Det förste synes at stemme mest overens med den Maade, hvorpaa de nederste Linjer er skrevne til höire paa Forsiden. **ftir** har jeg allerede tidligere tolket »efter» og **fra** »spurgte». ¹⁾

¹⁾ Jeg har tidligere nævnt, at Skrivemaaden **ftir** ogsaa findes Lilj. 1064. Men dette Sted beviser intet, thi Stenen har **stainþinaftir**, der

fra tager jeg med Stephens som første Person »jeg spurgte». Her som jævnlig i det norrøne poetiske Sprog, er »jeg», som det synes, ikke særlig udtrykt. Ellers maatte man efter **alu** udfylde [**ia**]**k**, men det vilde vel være for langt skilt fra Verbet. Baade i det gamle norsk-islandske og i svensk Sprog hedder det *spyrja æptir* »spørge efter Noget» med Dativ. Jeg formoder, at **ftir** skal forstaaes paa samme Maade her, men at det er skilt fra sin Styrelse, ligesom **an** a 6 i **an urpi fiaru**.

Efter **ftir fra** læser jeg altsaa med Stephens **nuk** i nederste Linje. I **nuk** søger jeg det af **ftir** styrede Ord. **nuk** har Stephens efter min Formodning rigtig sammenstillet med oldn. *gnóg*; men med urette tager han det som Accus. pl. neutr., da intet Substantiv af Intetkjøn i Accus. pl. følger. Sander oversætter her: »Nog af män». Jeg formoder ligeledes, at **nuk**, udtalt *nóg*, her staar uböiet (i Modsætning til Forholdet i Oldnorsk) med substantivisk Betydning og styrende Genetiv ligesom nht. *genug*, mht. *genuoc* og lat. *satis*. Etymologisk er *nóg* vistnok en substantivisk brugt Form af et Adjectiv. Det ældste Islandsk har Adjectivet *gnógr*; men allerede f. Ex. i Hauksbók forekommer Formen med *n* i Fremlyd, jfr Vigfussens Ordbog. I Islandsk bruges ogsaa *i gnóg*, *i nóg*, i tilstrækkelig Mængde eller Grad. I Svensk er ikke Formen med *gu* i Fremlyd funden, men *nogh* optræder først sent, se Rydqvist VI,

kan opløses **stain pina aftir**. Brate i Bezzenbergers *Beiträge z. Kunde d. indogerm. Sprachen* XI. 182 anfører foruden dette Sted Lilj. 1277: **ftir kala**, men i kan her være slaaet bort i Randen foran **ftir**: Stenen har paa et andet Sted **iftir**. Frøndeles anfører Brate **ftir** Lilj. 232 (hvilket Sted nu mangler paa Stenen, der ogsaa har havt **iftir**), Lilj. 96 (= Dyb. 144), Lilj. 396 (Peringskiöld, *Notæ in vitam Theodorici* 461), hvor **ftir** staar efter **merki** og **uk** ved Siden af **iftir** efter **uk**, og endelig **btir** Lilj. 1912. Brate ser i **ftir** en prokoperet Form, der egentlig skulde lide *jter* og som er opstaaet af *after* med Slutningsbetoning. Denne Opfatning er tiltalende; men jeg vover ikke at tiltræde den, fordi Konsonantforbindelsen *jt* i Fremlyd er aldeles uhørt i germanske Sprog. Jeg nødes til at opfatte **ftir** som forkortet Skrivemaade. Stephens oversætter **ftir fra** »derefter hørte jeg».

320 f. I Oldhöitydsk findes en enkelt Gang *nuog* Graff II. 1005 uden Präfixet *gi-* for det sædvanlige *gimuog*.

Det følgende **maka** (andet **a** ikke sikkert) forstaar jeg som *maga*. Gen. plur. af et til oldn. *mogr* svarende Ord; *mága* af *mágr*. Svoger, vilde her ikke passe i Sammenhængen. *mogr* betyder »Søn», Genetiven *maghar* har i en enkelt Forbindelse holdt sig i Upplandslagen og Helsingelagen (Rydgvist II. 145). Men *mogr* betyder i Digtersproget ogsaa ung Mand eller Mand overhoved. **ftir fra nuk maka mir alu**, *æftir frá nóg maga mek allu*, betegner altsaa egentlig: »jeg har spurgt efter nok af Mænd fuldstændig», d. e. jeg har ved Efterforskning faaet fuldstændig Underretning om overmaade mange Mænd. Dette siger Indskriftens Affatter med Selvtilfredshed, efter at han har opregnet Navnene paa de tyve Konger og deres Fædre samt berettet om deres indbyrdes Slægtskab. Paa lignende Maade begynder den vidtbereiste angelsaksiske Sanger, der opregner en Mængde Konger og de Folk, over hvilke de har hersket, med Ordene: *Fela ic monna gefrægn mægðum wealdan* »Jeg har hørt (eg. spurgt) mange Mand herske over Folkestammer».

I det følgende synes **ainhuar** Nom. sg. masc. (neppe **ainhuari** Dat. sg. fem.) snarest at have hørt til en Relativsætning.

Om vi efter **ainhuar** skal søge Præpositionen **i** og en deraf styret Pronominalform, som begynder med *p*, ved jeg ikke.

Med Ordene nederst paa Bagsiden »Fuldstændig har jeg spurgt efter mangfoldige Mænd¹⁾ — —» afslutter Indskriftens Forfatter, som jeg formoder, sin Opregning af gamle Sagn, der ikke staa i nogen bestemt Forbindelse

¹⁾ Jeg formodede tidligere, at **nuk** i Begyndelsen af nederste Linje skulde forstaaes som »nu jeg» og **maka** som *máka* »jeg kan ikke». Men dette synes ikke att passe i Sammenhængen. »Jeg» vil desuden ikke let enklitisk slutte sig til »nu».

med Vaamod, til hvis Minde Stenen er reist, og han gaar nu over til at nævne en berömt Stamfader af Vaamod for saa til Slutning at prise Vaamods egne Bedrifter.

e 1—2. **uaim si burin (n)ipr traki uilin is pat.** Stephens (*Run. Mon.* III S. 51) oversætter: »In whom born is an heir to that warrior: Wilin is that (= it is)». Det er efter ham Vaamods nylig fødte Søn, som her skal omtales (S. 56). Men hermed lader sig ikke forlige det umiddelbart følgende: **knuaknat |iaiun**, saaledes som jeg tolker disse Ord. Stephens er derfor nødt til at give en anden Læsning og Tolkning af disse Ord, men denne hans Tolkning behöver ikke at gjendrives: den gjendriver sig selv. Desuden skulde man ved Stephens's ovennævnte Forstaaelse af *e* 1 vente *hwærk*, ikke *hwaim*. Man maa altsaa forstaa Stedet saaledes: »for hvilken Helt der er født en Ætling». Hvem denne Ætling er, siges ikke udtrykkelig; men sandsynlig menes vel derved Vaamod, saa at den umiddelbart efter nævnte Vilen betegnes som Vaamods Stamfader. Ved at forstaa **nipr** som *nidr* »ned» vil man ikke faa passende Udtryk.

e 2—3. **knuak knati ai un.** Her er jeg tilbøielig til ikke længer at forstaa **ai** som *ai* »altid», men som *ai* »Oldefader». Derfor taler det følgende **uilin is pat**, da vi ved *ai* »Oldefader» faa et Ord, paa hvilket **pat** tydeligere kan vise tilbage. Desuden danner **ai**, *ai* »Oldefader» en passende Modsætning til **nipr**, der da her bliver at forstaa som »Sønnesøns Søn». Paa Frerslev-Stenen i Sjælland siges, at Runeridseren har hugget Runerne **aft aq**.

Ligesom Rök-Indskriften synes at omtale Vaamods Oldefader, hvilken Omtale indledes i en afhængig Spørgesætning, saaledes nævner den graphisk og sproglig nærbeskægtede Kärnbo-Indskrift **afaraipu** (Oldemoder)¹⁾ og i

¹⁾ Förste Led i *afaræiða* er det samme som i tydsk *abereue* (proavus), se Grimm *Deutsch. Wtb.* Derefter ventede man ***abarai|u**, uagtet Gotisk har *afar*, efter. Andet Led er d. s. s. oldn. *eiða* Moder.

i en afhængig Spørgesætning **lākmuprku þriar** (Moder, Mormoder og Mormoders Moder).

knuā knati ai un oversættes af Sander (*Hvem var Sig. Fafu.*) »Gny skall städse vaggande vag». Man kunde virkelig tænke paa at forstaa **knuā** = isl. *gnýja* (hvad Sander ikke gjør) og **un** som Nominativ. Herfor kunde tale den Omstændighed, at man derved undgaar at antage den paafaldende Accusativform *unn*. Men »altid bruste Bølgen» synes mig ikke at give passende Mening, naar »Vilen er det» følger umiddelbart efter. Og læser man her med Sander en Dativ *Willini* »for Vilen er det», saa bliver Udtrykket alligevel kunstlet og uklart. Er *unn* af en *ō*-Stamme? jfr. ags. *gûð*, men oldn. *guðr*.

Her er skrevet **knuā** med nasalt *a*. Ligesaa Infinitiv **fluā** med Lörruner paa Smalsiden *h*. I Modsætning hertil er Nasallyden, som Noreen *Arkir* III, 27 bemærker, svunden i 3 Pl. Præs. **stānta a** 1 (jfr got. *standand*), **likia d** 3, Dat. sg. m. **kuta c** (jfr **halaiban** paa Tune-Stenen), Acc. pl. m. **fiakura d** 5 (jfr got. *blindans*). Da vi ikke blot paa Rök-Stenen har **knuā**, **fluā**, men ogsaa paa Frerslev-Stenen **aa** = isl. *áa* af *ái* Oldefader ved Siden af Gen. **afa** = isl. *afa* og paa Kirkebø-Stenen Accus. **hruā** = isl. *Hróa*, saa synes det ved disse Exempler godtgjort, at det nasale *a* i Udlyd af tostaveltes Ord holdt sig længst umiddelbart efter Vokal. At *j* mangler i **knuā**, medens det findes i isl. *knýja*, er maaské at forklare ved Indflydelse af Præs. Indic. Ental og Præs. Conjunctiv.

Umiddelbart efter **uilin is þat** i *c* 3 skal man, som jeg nu tror, lese ikke Lönskriften paa Stenens ene Smalside, men Runerne af den ældre Række paa Stenens brede Bagside: først Tvarlinjen nedentil, som jeg nu kalder *f*. Derpaa Langlinjen med den ældre Rækkes Runer, hvilken jeg nu kalder *g*.

f Rune 1. Af denne kan ved Stenens Kant nu kun **1** sees; men fuldstændig har Runen været **h**. Samme Tegn **h** gjenfindes som Rune 22 i den langsefter skrevne Linje

med den ældre Rækkes Runer (*g*). Runen **h** betegner her, som Tolkningen vil vise, **s**.

f' Rune 2 **þ** er en Form af *ár*-Runen og betegner **a**.

f' Rune 3. **X g**.

f' R. 4 **P w**. Runetegnets Forekomst her efter **g** og foran **m** viser, at **P w** her betegner en Vokal. Da Indskriften har **æ o**, formoder jeg, at **P w** her betegner Udtalens **u**.

f' Rune 5 **М m**. Nederste Del af den Tværstreg, der skraaner mod venstre, gaar adskillig længer ned paa den rette Stav end nederste Del af den Tværstreg, der skraaner mod højre.

Med **sagwm** er et Ord afsluttet. Fr. Sander (*Hvem var Sigurd Fafnersbane?* Stockholm 1883) har den store Fortjeneste først at have bevist, at den Del af Rök-Stenens Indskrift, som er skreven med den ældre Rækkes Runer, indeholder virkelige Ord. Han har først seet, at denne Del af Indskriften begynder med **sagwm**, altsaa med den fra andre Steder i Rök-Indskriften kjendte Formel, og han har først seet, at Runen **þ** betegner **a**¹⁾. Men trods dette og trods nogle andre nye rigtige Opfatninger kan jeg ikke tillægge Sanders Skrift i sin Helhed, med den deri givne Tolkning af Rök-Indskriften og af flere andre Rune-Indskrifter, videnskabelig Karakter.

sagwm betyder »vi sige», »vi fortælle». Samme Ord er skrevet **sakum** *a* 3, *a* 5, *d* 1, *d* 3 og med Chiffre-skrift *e* 1.

f' Rune 5 **m** maa, som *a* 3 og *e* 1 viser, tillige læses som andet Ords første Bogstav.

f' R. 6 **æ o**. f' R. 7 **X g**.

f' R. 8 **П** maa, som *a* 3 og *e* 1 viser, være **m**, uagtet **m** som Rune 5 har en anden Form, der ikke er væsentlig

¹⁾ Wimmer (*Runenschrift*, Berlin 1887, S. 127, 385) læser ogsaa **hþxPМ** som **sagwm**, der fra andre Steder i Rök-Indskriften er kjendt under Skriftformen **sakum**, men han nævner ikke Sander.

forskjellig fra den, som findes i andre Indskrifter med den ældre Rækkes Runer.

f R. 9 **ᛞ** e. f R. 10 **ᛞ** n.

f R. 11 er **ᛞ**. Saaledes er Rune 11 først rigtig læst af Ingeniör Algot Friberg, som har taget Gibsafstøbninger og udført en Cementkopi af Rök-Stenen og som med stor Omhu har undersøgt dennes Indskrift. Med udmærket Velvilje har han meddelt mig sine værdifulde lagttagelser, hvorfor jeg her bringer ham min ærbødige Tak.

I **ᛞ** er den rette Stav utydelig; men Runen er dog sikker. Samme Rune **ᛞ** forekommer i det følgende 4 Gange. Denne Runes Betydning er ikke hidtil paavist. Sammenligningen af **mukmini** a 3 og e 1 viser, at **ᛞ** betegner i¹⁾. Andet Ord er altsaa **mogmeni**, samme Ord som **mukmini** a 3 og e 1.

Den her forekommende Skrivemaade beviser, at Ordet hidtil ikke har været forklaret rigtig. **mogmeni**, **mukmini** har været udtalt *mógmemni*, hvilket er Dat. Ental Intetkjøn af et Samlingsord, som har betegnet »det hele Folks Menneſker». Den samme Forklaring af **mukmini** er, uden Hensyn til de ældre Runer paa Rök-Stenen, funden af Professor Wisén, der sammenligner oldisl. *múgr ok margmemni*.

Förste Led er, som Rosenberg (*Nordboernes Aandsliv* I, 101) og Lätfler (*Om Rökstenen* S. 19) har seet, *mógr* »Mængde, Folkemasse, Folk, Almue», der forekommer i glsv. *almoghr* i Konungastyrelsen, ogsaa *mogi* (i Gutalagen), *moghe* (i *almoghe*), oldnorsk *múgr* eller *múgi*. Se Lätfler, *Om Rökstenen* S. 19 f., 31 f. Andet Led er, som jeg först antog, men siden forkastede (*Tolkning* S. 16 f.), *memni*, en Afledning af det til »Mand» svarende Ord, der tildels med collectiv Betydning forekommer i flere Sammensætninger: glsv. *almænni*, *skyldmænni*, *spakmænni*, oldn. *almenni*, *góð-*

¹⁾ Ikke **u**, som jeg tidligere antog.

menni, *ungmenni* o. s. v. At det ikke paa Rök-Stenen er skrevet **māni** d. e. *mānni*, uagtet første Stavelses Vokal er opstaaet af *a* ved *i*-Omlyd, forklarer jeg paa følgende Maade: det ved *i*-Omlyd af *a* opstaaede *æ* er i Stavelse med Bitone ved Indflydelse af det følgende *nn* blevet til *e*, skrevet **e** i den ældre Skrift, **i** i den yngre. Beslagtede Lydphænomener i Svensk og Norsk er paa pegede af Löffler *Tidskr. f. Fil. N. R. II*, 292; af mig i *Smaaestykker udg. af Samfund t. Udg. af gl. nord. Lit. S.* 110 og hos Brate *Runverser S.* 51, 125; i Oldhöytysk af Löffler *S.* 289.

Det er at mærke, at der i Endestavelsen, er skrevet **i**, ikke **e**. Hermed sammenligne man hvad Sievers i Paul-Braunes *Beitr. XII*, 484 f. har oplyst om Forholdet i Olddansk. Jfr. **sagwm**, ikke *sagom*.

j' Rune 12 læses af Ingeniör Friberg . Kvistene til venstre er utydelige. Men Friberg bemærker, at de to længere Kviste til venstre (nærmest den foregaaende Rune) tydelig skjelnes i Gipsaftrykket, medens de to mindre Kviste til venstre er næsten fuldstændig aflækkede. Jeg tror paa Papiraftryk at se tydelige Spor til venstre ogsaa af en tredje Kvist (fra neden af regnet). En fjerde Kvist til venstre kan jeg ikke öine. Denne Runeform forekommer ellers aldrig hverken paa Rök-Stenen eller i andre Indskrifter.

Paa det tilsvarende Sted har *a* 3 **pat**; jfr. **pat** *a* 5, *d* 1, *d* 3. (I *e* 1 staar intet tilsvarende Ord.) Dette viser, at Rune 12 maa betegne **p**.

Den her forekommende Runeform synes aldeles forskjellig fra Tegnet **p**. Jeg ser en Kvistrune i Rök-Stenens Form, der synes at bestaa af en ret Stav med 3 Kviste til venstre og 4 til höire. Jeg antager, at **p** herved er betegnet som 3dje Rune i 4de Gruppe.

Den her brugte Skrift er den længere Rækkes, der bestaar af 24 Runer. Denne er paa Vadstena-Brakteaten (Wimmer, *Runenschrift S.* 77) og paa Thems-Sværdet (Wim-

mer S. 383 f.) delt i 3 Grupper. Jeg antager, at Rök-lindskriftens Affatter ikke har kjendt denne Deling af den længere Række. Den af ham brugte kortere Række deltes i 3 Grupper, af hvilke han ved Dannelsen af Kvistruner regnede **bmlr** som 1, **hniast** som 2 og **fupark** som 3 (*Tolkning* S. 81). Jeg formoder, at han ved den længere Række ligeledes lod de 6 Runer **fupark** danne en fuldstændig Gruppe og at han i Lighed hermed ogsaa lod de andre Grupper bestaa af 6 Runer. Hele Rækken kom derved til at blive delt i 4 Grupper, hver paa 6 Runer. I den længere Række blev **fupark**, ligesom i den kortere Række, ved Dannelsen af Kvistruner betegnet som sidste Gruppe. Saaledes kunde **þ** blive betegnet som 3dje Rune i 4de Gruppe. Ogsaa ved Kvistrunerne paa Stenens Smalside angive Kvistene til højre Gruppen, Kvistene til venstre Runens Plads i Gruppen.

De to øverste Tvarlinjer paa Stenens Bagside (*e* 1 og *e* 2) samt Langlinjen med den længere Rækkes Runer (*g*) bestaa hver af 24 Runer. Tvarlinjen med den længere Rækkes Runer (*f*) bestaar egentlig kun af 23 Runer. Men naar **þ** er betegnet som 3dje Rune i 4de Gruppe, kan Runeridseren have regnet denne Rune som 2 Tegn, og vi faa da ogsaa her 24 Tegn i Linjen.

At en Kvistrune er anbragt midt i Linjen, saaledes at der til hver Side af den er Skrevet 11 egentlige Runetegn, maa være gjort med Hensigt. Det er neppe heller tilfældigt, at Antallet af Runer i hver af de 4 Linjer *e* 1, *e* 2, *f* og *g* er det samme som Antallet af Runer i den længere Række, nemlig 24. Jeg tæller dog Kvistrunen for **þ** som én Rune (R. 12).

Rune 13 **þ a**. R. 14 **ð d**. Med R. 15 begynder et nyt Ord. R. 12—14 danner et Ord for sig: **pad** »det«. **d** betegner her sikkert den tonende Spirant **ð**, den samme Lyd som i den kortere Rækkes Skrift paa Rök-Stenen er betegnet ved **þ**, f. Ex. i Ordet **suap a** 4 og **d** 2—3. At

t, som er bevaret i **pat** *a* 3, *a* 5, *d* 1, her er gaaet over til *ð*, maa have sin Grund deri, at Stavelsen kunde udtales uden Hovedtone. En analog Lydforandring er paavist i senere Tid. I svenske Haandskrifter fra Middelalderens Slutning findes ofte i relativt uaccentuerede Stavelser *dh* skiftende med *t* (eller *th*) i Stedet for oprindeligere *t*, se Kock, *Undersökningar i svensk språkhistoria*, S. 9. Den samme Overgang fra *t* til *ð* findes i Islandsk, i enkelte Tilfælde meget tidlig, i Norsk og i Dalmaalet; jfr. *Tolkning* S. 28.

f. R. 15—18 **Hǫr** *hoar*. Dette Ord er, som Sander har seet, det samme som **huar** *a* 6. **o** betegner her, ligesom i det følgende **gaoar**, Halvvokalen *u*, der for Runeridseren maa have lydt som et consonantisk *o*. **hoar** indleder ligesom **huar** *a* 6 en afhængig Spørgesætning. Tidligere har jeg tolket **huar** »hvør», men hvis dette, som jeg nu mener, er = oldn. *hverr* »hvem», saa maa ogsaa **hoar** antages at have denne Betydning.

I Tolkningen af alle de følgende Ord skiller jeg mig aldeles fra Sander.

R. 19—23 **ǪǫǫǪ** *igold*. Sidste Rune har Formen **Ǫ**, saa at Korset ikke er fuldstændigt til højre. Men at Runen er **d**, godtgjøres ved Rune 10 i følgende Linje. **igold** forstaar jeg som *ǵgold*, et Collectiv af Hunkjøn »skrækindjagende Mandskab» »de bistre Krigere». Hvilken Casus **igold** er, kan blot oplyses ved den syntaktiske Sammenhang, som jeg siden skal søge at bestemme.

Jeg formoder, at **i** i **igold** betegner Lyden *ǵ*. I den kortere Rækkes Skrift paa Rök-Stenen er kort og langt *y* betegnet ved **ŷ** *u*, se f. Ex. **umisum** *a* 5. Men da *u* i den længere Rækkes Skrift er betegnet ikke ved **u**, men ved **w**, saa kan ogsaa *y* her være anderledes betegnet. I **ind** *g* betegner **i** ligeledes Lyden *y*.

Første Led af **igold** *ǵgold*, der er et poetisk Ord, gjenfindes i oldn. *ǵgr* »skrækindjagende». Dette Ord bruges i norrøne Digte om Krigere, f. Ex. *ǵgir menn* i Bjarne

Kolbeinssons *Jónsvikingadrápa Fins.* I, 179. *ýgr* er samme Ord som *ógr*: *ý* er opstaaet ved indflydelse af den følgende Palatal, se mine Bemærkninger *Arkiv f. n. F.* II, 350, Tamm sammesteds II, 343. Ordstammen findes med *ý* ogsaa ellers i Sverige: *ggjús* »se med rædsla paa noget», *ggjen* »skyggt seende omkring sig, skræmd» i Angermanland (*Rictz* 852 a).

Andet Led i **igold** er samme Ord som det oldnorske *gld*, der i samme Betydning ofte forekommer i norrøne Digte, f. Ex. *valdr norrónnar aldar* Sturla Thordssön i Hák. s. Hák. Kap. 150, *gld vann ossa skjöldu . . . rauða* Sigvat i Heimskr. Ol. s. h. Kap. 48, Str. 3. Dette Substantiv er paa Rök-Stenen *a* 6 i Dat. pl. skrevet **altum**, men har der en forskjellig Betydning. I Nominativ er Ordet skrevet **alt** Lilj. 494, se *Ant. Tskr. f. Sc.* X, 1, S. 114.

g R. 1—5 **𐌵𐌺𐌹𐌳𐌰 gaoar**. At dette ikke er Præs. Indic. 3. Ps. Ental af et Verbum, er klart allerede af den Omstændighed, at paa Rök-Stenen Verbet i tilsvarende afhængige Spørgesætninger staar i Conjunctiv. Jeg forstaar **gaoar** som Gen. sg. fem. af et Substantiv med Betydning »Landskab», styret af det forudgaaende **igold**. Dette **gaoar** skal jeg nærmere oplyse i det følgende.

g R. 6—10 **igold** »det skrækindjagende Mandskab» er sideordnet med det foregaaende **igold**.

g R. 11—13 **𐌿𐌺 ind** er Præpositionen »under». *und* er Præpositionens regelrette Form i norrøne Digte (Sievers Paul-Braune *Beitr.* V, 483 f.; VI, 318). Den forekommer ligeledes, skreven **unt**, i en Indskrift i Södermanland (Lilj. R.-U. 870, Brate *Runicversar* nr 68). Ligesaa har Rök-Stenen som Præposition den kortere Form **aft** ikke *eftir*, **ub** ikke *ýfir*, **fur** ikke *fyrir*.

ind maa have været udtalt *gnd*. Den omlydte Form *gnd* er analog med oldisl. *ept*, oldsv. **eft** og med oldisl. *fyr*. *ynd*, der vel er en oprindelig Locativform, forholder sig til oldisl. *und*, som *fyr* til *för*. **ind** taler for,

at **aft** af Rök-Indskriftens Affatter har været udtalt *aft*, ikke *aft*.

g R. 13—18 **𐀀𐀁𐀂𐀃𐀄** **goḡnar**. At der her er skrevet **𐀂**, forklares derved, at **𐀂** n følger efter. **𐀂** betegner her, som i ældre Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, nasalt *a*, hvorfor jeg gjengiver Runen ved **a**, medens *a* forøvrigt er betegnet ved **𐀂**. **goḡnar** forstaar jeg som »Jordens»; jeg skal i det følgende nærmere oplyse Ordet.

g R. 19—23 **𐀀𐀁𐀂𐀃𐀄** **hosli**. Runen **𐀂** er aldeles sikker.¹⁾ Friberg bemærker: »Öfver sista runan står ett något åt höger lutande kort streck. Kanske naturligt». **hosli** forstaar jeg = oldn. *hasli*, Dat. af *hasl*, *Hasseltræ*.

I **hosli** betegner **o** *u*-Omlyd af *a* ligesom i **old**. I Modsætning hertil er med den længere Rækkes Runer skrevet **sagwm**. Af dette maa vi slutte, at **a** i **sakum**, **altum**, **fiaru**, **karur**, **fiakura**, **fiakurum**, **nabnum** o. s. v. betegner *a* og ikke en omlydt Vokal, og at **a** i **maṇum**, **strāntu** betegner et nasalt *a*. Men hvorledes skal det forklares, at **hosli** i Modsætning til f. Ex. **sagwm** og **altum** har omlydt Vokal? Jeg opfatter det saaledes. Rök-Stenens Sprogform viser følgende Regel: Et *u*, som følger i næste Stavelse, omlyder ikke *a*, *a* i den Stavelse, som har Hovedtone; derfor **sagwm**, **sakum**, **altum**, **maṇum** o. s. v. Men *a* omlydes til **o** ved Indflydelse af et *u*, som engang har været, men ikke lenger er tilstede i en følgende Stavelse; derfor **old** af **aldu*.²⁾ Altsaa maa **hosli** være opstaaet af urnord. **hasulē*. Den urnordiske Form maa have havt en Vokal mellem *s* og *l* ligesom lat. *corulus* af **cosulus*. **hosli** forholder sig til oldn. *hasli* som oldn. *qlnbogi* til *alnbogi*.

ind goḡnar hosli synes umiskjendelig at svare til Udtrykket *und jarðar hōslu*, hvilket den islandske Skald

¹⁾ Sander (S. 173) har istedenfor denne Rune en aldeles vilkaarlig og urigtig Læsning.

²⁾ Doc. Söderberg har fundet samme Regel i andre gammelsvenske Sprogminde-mærker, se Kock i *Arkiv* IV, 144 f.

Hallvard Hareksblesi i en om Kong Knut den mægtige digtet Strophe, som anföres i Skáldskaparmál (Snorra Edda ed. AM. I. 516), bruger som et poetisk Udtryk for »paa Jorden«. Det siges til Kongen: *Esat und jarðar høslu munka valdi mæringr en þú nærri.*

Gislason (*Aarbøger for nordisk Oldkynd.* 1868 S. 359—365) forstaar dette saaledes. »Under Verdenstraet [Yggdrasels Krone] er ingen Fyrste Gud nærmere end du«. Herfor kan **hosli** »Hasseltræ« tale. Men da *høsli* hos Islænderne betegnede de Hasselstænger, ved hvilke Kamppladsene eller Tingpladsene begrænsedes, finder jeg det muligt, at man med Vigfusson (*Icel. Dict.*) skal forstaa *und jarðar høsli* som »inden Jordens Grænser« egentlig »under den Hasselstang, som danner Jordens Grænse«. Paa samme Maade som det islandske Udtryk maa da Rök-Stenens **ind goðnar hosli** forstaaes. Vi har her et nyt Bevis for, hvad jeg før har fremhævet, at den svenske Olddigtning havde mange omskrivende poetiske Kunstudtryk tilfælles med den norsk-islandske.

goðnar betyder altsaa d. s. s. *jarðar* »Jordens«. Dette Ord synes mig nær beslegtet med **gaoar**, som vi har havt i det foregaaende. Dette er et vigtigt, hidtil ukjendt oldsvensk Ord. Genetiven **gaoar** d. e. *gavar* er efter min Formodning beslegtet, men ikke identisk, med got. *gawi* neutr. (af Stamme *gauja-*), *χώρα*, *περίχωρος*, oht. *geri*, *gonwi* neutr., mht. *gön*, *gon* n., nht. *gan* m.; oldfries. *gā*; ags. (kun som sidste Led af Stedsnavne) *ga*. Det gotiske Ord vilde, hvis en tilsvarende Form fandtes i Oldnordisk, der hede **goy*. Jeg formoder, at **gaoar** paa Rök-Stenen har væsentlig den samme, mere indskrænkede Betydning som tydsk *gau*, nemlig »Landskab«, medens **goðnar**, som allerede sagt, maa have den mere omfattende Betydning »Jorden«. Den til **goðnar** svarende Nominativ har sandsynlig været **góon* eller **gónn*. Dettets Forhold til **gaoar** synes kun forklarlig under den Forudsætning, at man har

böiet Nomin. **gó* Gen. *gawar*. **góon* »Jord» Gen. **goṇnar** synes afledet af **gó* Gen. *gawar* »Landskab» ligesom Odens-Navnet *Herjann* af *herr*, *þjóðann* af *þjóð* og ligesom *Gefjón*, der er nærbeslægtet med got. *gabai*, Rigdom. Dog gjælder denne Analogi kun i formel, ikke i logisk Henseende.¹⁾ Stammeformen *gó-* (hvis Vokal siden foran Vokal kunde forkortes) foreligger ogsaa i oldn. *góinn*, poetisk Betegnelse for »Orm», der først forekommer i Grimnismål 34. *Góinn* som Afledning af **gó*, der har haft en med »Jord» nærbeslægtet Betydning, er analogt med Ormenavnet *Móinn* af *mór*²⁾.

I Forholdet mellem Nomin. **gó* og Afledningerne **góon*, Gen. **goṇnar**, samt *Góinn* paa den ene Side og Gen. *gawar* tilligemed got. *gawi* paa den anden har vi det samme trinvis Vokalforhold som f. Ex. i oldn. *nór* Gen. pl. *nóa* i Forhold til *naust*, i oht. *guomo*, oldn. *gómr* i Forhold til oht. *caomun*, i oldn. Præt. *dó* i Forhold til *dáinn* af **dawinn*; se J. Schmidt i Kuhns *Zeitschr.* XXVI S. 1—15. Vokalforskjellen i Nomin. **gó* og Gen. *gawar* maa bero derpaa, at den efter *g* umiddelbart følgende Vokal tidligere i Genetiv ikke som i Nominativ havde Hovedtonen, da denne i Genetiv laa paa anden Stavelse. Et ensartet Vokalskifte indtraadte i det indogermanske Udsprog ved Böiningen af ensstavelses Stammer. Mulig er **gó* fem. samme Ord som gr. *χθώρα* fem. Jorden. Hvis dette er Tilfældet, har Genetiv i Urnordisk vel engang lydt **gamés*, siden **gamōr* med Antagelse af *ō*-Stammernes Genetivendelse. Denne Form blev saa vel ved Indflydelse af Ord, i hvilke *ō* under Böiningen skiftede med *aw*³⁾,

¹⁾ Jfr. lat. *matrona* af *mater*.

²⁾ *Góinn* kan ikke være afledet af Verbet *geyyja* »gjøre», som Thaasen i *Nord. Univ. Tskr.* I, 3 S. 116 har antaget. Thi »Gjören» vilde være en urimelig Betegnelse for en Orm. Herimod taler ogsaa første Stavelses Vokal; jfr. *Dáinn* i Forhold til *deyyja*. Paa Grund af Betydningen kan *Góinn* heller ikke afledes af Maanedsnavnet *gói*.

³⁾ Ved Siden af oldn. *nór* stod vel tidligere andre Casus med Stammeformen **naw-*.

forandret til **gawōr*, *gawar*. Men Antagelsen af en saadan Analogidannelse er kanske for kunstig.

Den paa Rök-Stenen forekommende Form **gaoar** d. e. *gawar* støtter Noreens Mening, at *w* ifølge Lydlov holdt sig i historisk nordisk Sprog mellem to Vokaler, ogsaa naar den første var kort, hvilken Mening han grunder paa oldn. *snirinn* (Arkiv f. nord. Filol. I, 156). Oldn. *dáinn* maa da være Analogidannelse istedenfor **davinn* efter *dána*, *dánir* o. s. v., og paa tilsvarende Maade maa andre analoge Former forklares.

Runer af den længere Række findes paa Stenens Bagside ikke blot i de to Linjer, som omslutte de Linjer, der indeholde Runer af den kortere Række, men ogsaa i den nederste af de tre sammenstaaende Tværlinjer efter det korsformede Skilletegn. Disse Runer ligger det derfor nær at læse umiddelbart efter den Langlinje, som indeholder Runer af den længere Række. Men Runerne efter Skilletegnet i tredje Tværlinje paa Stenens Bagside (*e* 3) kan jeg ikke med Sikkerhed tolke. Jeg udsætter derfor foreløbig den nærmere Omtale af disse Runer.

Verbet i den afhængige Spørgesætning, som indledes med **hoar** »hvem«, er i det foregaaende endnu ikke paavist, og derfor kan Sætningens Afslutning endnu ikke være funden. For at finde dette Verbum vender jeg mig nu til Smalsidens Chiffreskrift.

Første Ord her har jeg allerede tidligere læst **rupi**, men dette forstaar jeg nu anderledes end før. I de afhængige Spørgesætninger, der følge efter **sakum**, staar Verbet overalt i Conjunctiv: **uarin** *a* 3; **urpi** *a* 6; **si** *d* 1; **satint** *d* 4; **si burin** *e* 1. I den afhængige Spørgesætning, som følger efter **sagwm mogmeni** **pad** og som indledes med **hoar**, maa altsaa nødvendig findes et Verbum i Con-

junctiv, snarest i Præteritum Conjunctiv. Derfor tolker jeg **rupi** som = isl. *ryði*, Præt. Conj. 3 Ps. Sg. af *ryðða*, gjøre blodig, farve rød, glsvensk *rinpa* (se Rietz 526 a og Schlyter). Subjectet til dette **rupi** er **hoar** »hvem».

igold har jeg tolket = isl. **ý-gld* »de bistre Krigere». Jeg formoder nu, at **igold** er Accusativ og Object. Vi faa da: **hoar igold rupi**, *horækk ýggld . . . ryði* »hvem der gjorde de bistre Krigere blodige» d. e. hvem der dræbte (vistnok i Kamp) Krigerne. Denne Udtryksmaade forekommer i angelsaksisk Digtning. Exodus 411—413: *wolde slæan eaforan sinne, unwearenne eegum réodan magan mid mæce*. »Han vilde slaa sin Søn, gjøre sin ikke voksne Ætling blodig med Sværdets Egg». Her er Tale om Abraham, som vil ofre Isak. Metra 8, 34: *beornes blode, þe hine bil rude* »med Blodet af den Maud, hvem Sværdet farvede rød».

I norrön Digtning er denne Udtryksmaade sjælden. I Ynglinga tal (*Yngl.* s. 29) kaldes Kong Aun, som har ofret sine egne Sønner til Oden, *áttunga rjóðr*. Baade Kringla, Jøfraskinna og cod. Fris. har *r* som første Bogstav i sidstnævnte Ord. Naar vi forstaa *rjóðr* som afledet af *ryðða* »farve rød», er Udtrykket fuldstændig analogt med det angelsaksiske af Exodus anførte Udtryk, og jeg ser derfor ikke tilstrækkelig Grund til med Egilsson og Gislason (*Aarbøger f. n. Oldk.* 1881 S. 226—229) at forandre *rjóðr* til *hrjóðr*.

Ordstillingen i den afhængige Spørgesætning **hoar igold gaoar igold ind goanar hosli rupi** afviger deri, at Verbet staar tilsidst, fra de foregaaende afhængige Spørgesætninger.

I Forbindelse med Sætningen **hoar igold gaoar igold ind goanar hosli . . . rupi** maa endnu tales om Runerne efter Punctum i den tredje Tværlinje paa Stenens Bagside (e 3). Jeg har allerede sagt, at disse sandsynlig skal læses umiddelbart efter **hosli** og umiddelbart foran **rupi**, men

at jeg ikke med Sikkerhed kan læse og tolke dem. Hvad jeg i det følgende fremsætter om Runerne efter Punctum i *e* 3, skal kun gjælde som en Mulighed.

Först har vi her **xx**, to **o**-Runer af den ældre Række. Derpaa følger **u**. Afstanden mellem de to Streger er nedentil mindre end oventil; men der er intet Spor til, at de har forenet sig. Derpaa følger igjen **xx**. Endelig **u**.

Förste og anden Tvarlinje paa den brede Bagside (*e* 1 og *e* 2) indeholder 24 Tegn, og det samme er Tilfældet med de to Linjer paa samme Side, der udelukkende indeholde Tegn af den ældre Række (*f* og *g*). Derfor er der Grund til at antage, at Runeridseren ogsaa i *e* 3 har villet anbringe 24 Tegn. Vi tør altsaa efter Punctum i denne Linje søge 9 Tegn.

Vi har her to Gange **xx**. Nu har Rök-Indskriften aldrig (med Undtagelse af **harupssunir** d 7—8) en Rune to Gange i Træk, hvor en Rune er ligefrem et Tegn for en Sproglyd. Derimod er paa den ene Smalside (*h*) en Rune af den længere Række **u** eller **u** skrevet mange Gange i Træk, hvor denne Rune ikke er ligefrem Tegn for en Sproglyd men danner et Element i Lönskrift eller Chiffreskrift. Dette leder mig til den Formodning, at de 4 **xx**er i *e* 3 heller ikke ligefrem er Tegn for 4 Sproglyd, men at de er Elementer i Chiffreskrift. Forsøge vi nu at læse Runerne efter Punctum i *e* 3 som Chiffreskrift, saa synes **xx** foran **u** at maatte forstaaes som 2den Rune i 2den Æt (eller Gruppe), d. e. **n**. Derpaa har vi **xx** foran **u**. Dette synes at maatte læses som 2den Rune i 3dje Æt, d. e. **u**; thi **fupark** regnes paa Rök-Stenen som 3dje Æt. Med Brugen af rette Streger ved Siden af hverandre som Elementer i Chiffreskrift kan sammenlignes **uuu** for **a** Bantil 646, se *Tolkning* S. 82.

Med de 4 **xx**er og de 5 rette Streger i *e* 3 har vi allerede faaet de 24 Tegn, som vi efter *e* 1, *e* 2, *f* og *g* tør antage, at Runeridseren har villet anbringe i denne

Linje. \mathfrak{J} i Slutningen af Linjen skyder over de 24 Tegn og forrykker den nævnte Overensstemmelse. Nu begynder Skriften paa Smalsiden *h*, som herefter skal læses, med 5 \mathfrak{J} er. Dette fører mig til den Formodning, at \mathfrak{J} er sat sidst i *e* 3 kun som en Pegepind for at vise, at man umiddelbart efter *e* 3, der ender med \mathfrak{J} , skal læse *h*, der begynder med 5 \mathfrak{J} er. I *e* 3 skal \mathfrak{J} efter min Formodning hverken tælles med eller læses med. Man kan hermed sammenligne det Forhold i ældre trykte Böger, at man til højre under nederste Linje paa en Side sætter det Ord, hvormed følgende Side begynder; dette Ord sættes altsaa to Gange, naagtet det kun skal læses én Gang.

Hvis den i det foregaaende begrundede Læsning er rigtig, vil vi altsaa have: **hoar igold gaoar igold ind goanar hosli nu rupi** »hvem der nu lod bistre Krigere i Landskabet, bistre Krigere paa den hele Jord synke i sit Blod«. Dette **nu** skulde da betegne, at de Heltegjærninger, hvorom her er Tale, har været udførte i Nutiden, i Runeridserens Samtid, medens de i de foregaaende Afsnit nævnte Bedrifter tilhørte en fjærnere Fortid. Dog synes dette **nu** et noget paafaldende Udtryk, og jeg gjentager, at denne Læsning **nu** kun fremtræder som en Mulighed ¹⁾.

Den hele Sætning lyder altsaa, som det synes, saa: **sagwm (m)ogmeni pad hoar igold gaoar igold ind goanar hosli nu(?) rupi**. Dette kan med den nu sædvanligere Retskrivning gjengives saaledes: *sagum mógmenni það,*

¹⁾ Tidligere (hos Schüek *Literaturhistoria* S. 28) forsøgte jeg at læse Runerne efter Punctum i *e* 2 som **ookool**, idet jeg opfattede **III** som 3dje Rune i 1ste Gruppe. Men mod denne Læsning tale de oven anførte Grunde, og **ookool** forstaaet som **wokiql* »den vaade Slette« vil desuden ikke passe i Sammenhængen, naar vi tolke **hoar** = isl. *hverr*. Man kunde snarere tænke paa at læse \mathfrak{J} sidst i *e* 3 sammen med \mathfrak{J} erne paa Smalsiden, saa at det skulde tælles sammen med disse. Vi vilde da faa 6te Rune i 3dje Gruppe d. e. **k** (ikke 5te Rune i 3dje Gruppe d. e. **r**), altsaa **nukupi** (ikke **nurupi**). **nukupi**, maatte vel tolkes som *nóg óði* (af *vaða*), men *ýgöld nóg óði* »trængte gjennem bistre Krigere i talrig Mængde« er her neppe et sandsynligt udtryk.

hvarrrk ýggeld gaurar ýggeld ynd jóðnar hœsli nú(?) ryði.
 Jeg forstaar Ordene saaledes: »Vi fortælle til alt Folket det, hvem der nu(?) lod de bistre Krigere i Landskabet, de bistre Krigere paa den hele Jord synke i sit Blod». Hvem er saa denne vældige Krieger, om hvis Seiervinger rundt om paa den hele Jord Runeridseren siger, han kan fortælle? I det forudgaaende Afsnit heder det: »Vi fortælle alt Folket, for hvilken Helt der er født en Ætling», og jeg har formodet, at der ved denne Ætling (*nifl*) tænkes paa Vaamod. Vi maa da vente at faa vide noget om denne Ætling i det følgende. Og da Stenen er reist til Minde om Vaamod, saa maa dog vel Indskriften fortælle noget om Vaamod. Men i det foregaaende har der intet andet været fortalt om ham, end at han er død (efter Skjæbnens Vilje). Indskriften har nævnt en Række i Sagnet navnkundige Bedrifter af forskellige Konger, hvilket synes at maatte være gjort for at antyde, at Vaamods Stordaad staar i Række med hine i Sagnet navnkundige Bedrifter. Alt dette fører os til den Slutning, at det er Vaamods Bedrifter, som prises i det sidste Afsnit i Ordene: »Vi fortælle alt Folket det, hvem der nu(?) lod bistre Krigere i Landet, bistre Krigere fra Jordens hele Kreds synke i sit Blod». Hvis Læsningen **nu** er rigtig, synes dette Ord at bestyrke den Mening, at Vaamod, til hvis Minde Stenen er reist, er den Helt, der siges at have ladet Krigere rundt om paa den hele Jord synke i sit Blod. Thi **nu** synes at hensætte disse Bedrifter i Runeridserens Samtid. Ogsaa Brate har formodet, at den længere Rækkes Runer fortælle om Vaamod.

Den her i det nærmest foregaaende omhandlede Sætning giver vistnok en overdreven og pralende Betegnelse for, hvad der har tildraget sig, men indeholder ikke noget, der behøver at henskydes til Sagnets Verden som nødvendig stridende mod Virkeligheden. Vaamod kan jo have

kjæmpet i Lande, der stod for Nordboernes Opfatning som de fjærneste, der kjendtes.

Efterat Indskriftens Affatter har omtalt flere forskjellige Heltegjærninger, nævner han altsaa, som jeg tror, til Slutning Vaamods, som om disse dannede Toppunktet af al Stordaad. Han fremhæver dem ogsaa derved, at han her bruger dels urnordiske Runer dels Löruner. Endelig har Vaamods Bedrifter faaet en fremtrædende Plads derved, at de Linjer paa Stenens Bagside, hvori de er omtalte, omgive de Linjer, hvori andre Hövdingers Bedrifter nævnes.

Den paa Rök-Stenen 6 Gange forekommende Udtryksmaade, at det, som skal fortælles, anføres i en Spørgesætning, der er afhængig af *sagum* »Vi fortælle«, den har Analogi i den ogsaa ellers nærbeslægtede Kärnbo-Indskrift. I denne heder det [ti]l **afaraipu** : **in huariar aiku lakmuprku priar** o. s. v. Her er den ved **huariar** indledede Spørgesætning aabenbart en afhængig Spørgesætning, der har fulgt efter en Verbalform i Hovedsætningen med Betydning »fortælle«, maaské **sagum**. Og **huariar** er her ved **aiku** adskilt fra **lākmuprku**, hvormed det syntaktisk hører sammen, ligesom **uaim** paa Rök-Stenen *e* 1 er adskilt fra **trāki**. Denne Spørgesætning paa Kärnbo-Stenen er ved **in** = oldn. *en* copuleret med de forudgaaende Ord, som ogsaa har angivet Fortællingens Gjenstand. Men af disse er kun [ti]l **afaraipu** »lige til Oldemoderen« tilbage.

Kvistrunerne nærmest efter **rupi** har jeg allerede før læst **nimr**, hvilket jeg har forstaaet = isl. *nemr*. At Ordet er skrevet **nimr**, ikke ***nimir** i Lighed med **sitir** *b* 2, kræver en Forklaring. Paa Rök-Stenen forekommer ellers hverken **r** eller **R** umiddelbart efter **m**. Man har ingen

Grund til at antage, at *R* skulde være gaaet over til *r*, fordi det fulgte umiddelbart efter *m*. Med en saadan Antagelse vilde man heller ikke have forklaret, at vi her har en enstavelses Form (**nimr**) i Modsætning til Tostavelses-Formen **sitir**. Derimod maa mærkes, at **nimr** i Forbindelsen **nimr flua** er Modificationsverbum og som saadant svagt betonet. Det slutter sig proklitisk til **flua**, hvis første Stavelse er stærkt betonet. I denne proklitiske Stilling søger jeg Grunden til, at vi her har en synkoperet, enstavelses Form (**nimr**) og ikke en tostavelses Form. Hermed sammenligner jeg, at Gursten-Stenen i Tjust ved Siden af betonet **SUNUR** Nom. sg. »Sön» har **uifriparsun** Accus., hvor den synkoperede Form **sun** er brugt, fordi Ordet her slutter sig svagt betonet til den forudgaaende Genetiv.

I usammensatte Ord forekom kun *r*, ikke *R*, umiddelbart foran *j*. Naar der paa Rök-Stenen er skrevet **nimr-flua**, ikke ***nimrflua**, kan derfor ogsaa dette forklares af den proklitiske Stilling, hvori det svagt betonedede **nimr** staar. **R** er her vistnok gaaet over til **r**, fordi Lydforbindelsen *rf* var umulig indenfor samme Ord.

Kvistrunerne efter **nimr** har jeg allerede tidligere læst **fluai**. Der har været flere Kvistruner efter disse, men de følgende er blevne ulæselige paa Grund af en Afskalling. Dog har jeg umiddelbart efter **fluai** seet **1** (Toppen af en Kvistrune). Der synes herefter ikke at kunne have været mange Kvistruner, ialfald ikke saa høit oppe, thi ellers maatte man vistnok have seet noget af Toppene. Mere end 3—4 Kvistruner synes ikke at kunne mangle. **flua** har jeg allerede tidligere forklaret som enstydigt med isl. *flýja* »flygte». Formen er fuldstændig ensartet med **knuā** *e* 2 = isl. *knúja* ¹⁾).

¹⁾ Paa Grund af denne Analogi forekommer det mig mindre sandsynligt at tolke **flua** = isl. *flóa*, flyde over, der forekommer f. Ex. i Udtrykket *flóði eyllr blóði*.

i efter **flua** begynder et nyt Ord, hvis Slutning nu mangler. Hvorledes det manglende skal udfyldes, lader sig ikke bestemme. Man kunde tænke paa noget omtrent som: **nimr flua i[ki]**, *nemr flya e[ngi]* »han flyr ingen». Men »fly» vilde ogsaa kunne passe i en positiv Sætning om Vaamods Fiender. Til den afhængige Sætning med Verbet **rupi** i Conjunctiv slutter sig en indicativisk Sætning (**nimr flua**), ligesom *a* 7, hvor dog det indicativiske Verbum er tilknyttet ved **auk**; *d* 3 er til Spørgesætningen knyttet en ved **suap** indledet Sætning.

Til Slutning maa paa Rök-Stenen læses Runerne paa Topfladen, som jeg kalder *i*, og endelig Kvistrunerne i Forbindelse med de sædvanlige Runer **pr** överst paa Stenens brede Bagside, hvilke jeg kalder *k*.

De fire sædvanlige Runer paa Topfladen har jeg (*Tolkning* S. 88) forenet til et Ord **biari**. Runen **i** har, som fornyet Undersøgelse har vist, her sin sædvanlige Form. Dette **biari** har Löffler (*Om Rökstenen* S. 12) rigtig forklaret som Runeridserens Navn i Nominativ, saaledes som ogsaa jeg havde formodet. Dette Navn er samme Ord som oht. *bero*, Björn, der ofte findes brugt som Navn. Löffler henviser til, at *Biari* ogsaa forekommer som Navn paa en af Kjæmperne i Braavalla-Slaget hos Saxo I, 379, og at det fremdeles findes i de svenske Stedsnavne *Biara-thorp Dipl. Svec.* II, 699, *Biæræstad Dipl. Svec.* IV, 168. I Navnet **biari**, *Biari*, der senere fortrænges af *Björn*, er *ia* overført fra Böiningsformen *Biara*, medens den oprindeligere Nominativform har været *Beri*, analog med isl. *Geri*. **biari** er altsaa en Analogidannelse ligsom **skialti** *e*, *skialdi* for *skildi*. Man har engang böiet *Beri*, cas. obliq. *Biara*. Löffler (*Om Rökstenen*) har læst Kvistrunerne paa Topfladen **uiuisi** og derved banet Veien for

deres rigtige Læsning og Tydning. Men Kvistrunen nærmest til venstre for **ri** har nede til venstre ikke tre Streger; den er, som Ingeniör Friberg först rigtig har seet, med fire Streger nede til venstre. Naar man nu læste Kvistrunerne paa Topfladen efter den af Lätfler anvendte Methode, vilde man faa **uauisi**, men et Adjectiv *uáurisi*, der kunde betyde »han som forstaar at paaføre Andre Ulykke» eller »han som er kjendt med Fare», giver her neppe noget rimeligt Tilnavn. Heller ikke vil jeg anbefale at læse fra den modsatte side **isiuau** og at forstaa dette som et Stedsnavn i *Sjómy*. Et Verbum tiltrænges i Sætningen. Jeg foreslaar følgende. Jeg læser Kvistrunerne paa Topfladen fra höire mod venstre. I hver Kvistrune tager jeg först Stregerne nedentil og derpaa Stregerne oventil. Jeg antager, at Stregerne til venstre nedentil og til höire oventil angive Runens Plads i Gruppen og at Stregerne til höire nedentil og til venstre oventil angive Gruppen. **bmkr** er her, som ellers paa Rök-Stenen, taget som förste og **fupark** som tredje Gruppe. Vi faa da:

4de Rune i 2den Gruppe = **a**

2den Rune i 3dje Gruppe = **u**

3dje Rune i 2den Gruppe = **i**

2den Rune i 3dje Gruppe = **u**

3dje Rune i 2den Gruppe = **i**

5te Rune i 2den Gruppe = **s**.

Kvistrunerne i Forbindelse med de sædvanlige Runer **pr** paa Stenens brede Bagside har jeg allerede för læst **runimaþr**. Runerne paa Topfladen og Runerne överst paa Bagsiden give altsaa tilsammen: **biariauiuis runimaþr**. Dette forstaar jeg som **biari iau uii uis runimaþr**.

Biari (h)iau wei,

Wiss rýnimaðr.

»(Dette) hug Præsten Bjare, en vis Runemester». Der er her efter min Formodning skrevet **iau** ikke **hiau**, ligesom **iok** Lilj. 253; Dyb. 8vo Nr. 3; Dyb. I, 150, **iak** of-

tere, **iuk** oftere, **iwk** Frerslev-Sten; **ialbi**, istedenfor **hialbi hialpi**, Lilj. 292, 312, 378, 398 og oftere. Præteritum af »at hugge» er skrevet **hiau** paa Læborg-Stenen, Ribe Stift, Jylland; paa Vordingborg-Stenen, saavidt jeg har kunnet se, **hau**, der, hvis rigtig læst, maa være unöiagtig Skrivemaade for **hiau**. Wimmer (*Runenschrift* 327) mener at **hiau** betegner Udtalen *hió*. Her er ialdfald ikke Diphthongen *au* bevaret i Udtalen fra Urtiden, thi af Præteritum **hēhan* blev i Urnordisk **hēhō* (Hoffmeyer Kuhns *Zeitschr.* XXVII, 597). Men i **iau** paa Rök-Stenen antager jeg ligesom i **piaurikr** en uoprindelig Diphthong *au*.

ui, *wēi* eller *wīi* (hvori Vokal umiddelbart foran Vokal kan være bleven forkortet) antager jeg for samme Ord som got. *weiha* Præst (*īgēwēg*). Paa Glavendrup-Stenen heder det: **auff ala saulua kupa uia haipuiarpan piakn**. Her forklarer man **uia** som Gen. plur. enten af et til oldn. *vē*, Tempel, eller af et til oldn. *vēar*, Guder, svarende Ord. Det forekommer mig mere sandsynligt, at **uia** er Acc. sg. af et til got. *weiha* »Præst» svarende Ord. I dette Tilfælde maa **uia** betegne Præstens Stilling fra en anden Side end det forudgaaende **kupa; uia** er mulig nærmest Tempelforstander, oldsaks. *wihes ward*. Om Runeridseren er brugt Udtrykket **iau** »hug», derimod om Faderen, som har foranstaltet Anbringelsen af Indskriften, **fapi**.

Det er mærkeligt, at samme Mand er **ui**, *wīi* »Præst» og **uis runimaþr** »en vis Runeridser». Ved **ui**, *wīi* maa, hvis Ordet er rigtig læst og tolket, nødvendig forstaaes en hedensk Præst. *wiss rýnimaðr* er en Runeridser, som vel kjender de forskjellige Arter af Runer og Kunsten at ridse med Runer Mindeindskrifter over de Afdøde. Det har sandsynlig jævnligen været Tilfældet, at den hedenske Præst tillige havde studeret Kunsten at ridse Runer ¹⁾.

¹⁾ Jeg vil ikke tilraade at læse (uden Fordobling af **u** som Prosa): **biari iau i uis runimaþr** »hug i (Stenen)». Til Støtte for **i** kunde man anføre L. 938: **halburnn hiuk a runar**.

Afsnittene *f—k* af Indskriften blive altsaa i Translitteration med latinske Bogstaver at gjengive paa følgende Maade. Tvarlinjen med den ældre Rækkes Runer nederst paa den brede Bagside (*f*):

sagwmogmenipadhoarigold

Langlinjen med den ældre Rækkes Runer paa den brede Bagside (*g*):

gaoarigoldindgoanarhosli

Chiffreskriften i tredje Tvarlinje paa Bagsiden (*e* 3) efter Skilletegnet:

nu(?)

Chiffreskriften paa den ene Smalside (*h*):

rupinimrfluai...

Runerne paa Topfladen (*i*):

biariauiuis

Kvistrunerne og de to Runer af den kortere Række överst paa Bagsiden (*k*):

runimaþr

Hele Rök-Indskriften kan med sædvanlig Lydbetegnelse mulig gjengives paa følgende Maade:

Æft Wámöð standa ránað þær; en Warinn

jáði jáðir

æft jæiqjau sunn.

Sagum mógmenni þat, hvarjar walraubar wákin trár þær, swæð twalf sinnum wákin numnar trár(?) walraubar báðar samau a ýmissum mannum.

Þat sagum qunart, hvarr þyr nín aldum an yði naru mek Hræðqutum, auk dó mek qun ub sakar.

Ræð Þinnríkr

hinn þormóði

stillir flutna

standa Hræðmarar;

sitir nú garar

a Gata sinum

*skialdi ub fátlaðr
skati Mæringa.*

*Þat sagum tralfta, hvar hestir sei Gunnar etu wétt-
wangi an, kunungar trækir tigrir swáð a liggja.*

*Þat sagum þettaunda, hvarir trækir tigrir kunungar
sétin Siólund i fjagura wintur at fjagurum nabnum, börnir
fjagurum bróðrum: Walkar þinn Ráðulfs synir, Hræðulfar
þinn Rugulfs synir, Hagslar þinn Haruðs synir, Gunn-
mundar þinn Eirnaesynir. Eftir frá nóð maga mer
allu... æinhrækk...*

*Sagum mögmenni, hvarim sei borinn niðr drængi:
Wilinn es þat. Knyð knátti ni unn; Wilinn es þat.*

*Sagum mögmenni það, hrækk ýgöld gawar, ýgöld
ynd goðnar hæsli nú(?) ryði; nemr þlyð...*

*Biari (h)iau wii
wiss rýnimqðr.*

Rök-Indskriften oversætter jeg saaledes:

Efter (d. e. til Minde om) Vaamod staa disse Runer.

Men Varen

Fader lod skrive
efter feige Søn

(d. e. efter sin Søn, som ifølge Skjæbnens Bud havde
maattet dø). Vi fortælle alt Folket, hvilke to Valrov (d. e.
spolia) de vare, som blev tagne tolv Gange begge sam-
tidig fra forskellige Mænd. Det fortælle vi som det andet,
hvem for ni Aldre siden kom til Verden blandt Reid-
goterne og døde blandt dem, fordi han havde forbrudt sig.

Fordum red Thjodrik
den frygtløse Konge,
Sökjæmpers Styrer,
over Reidhavets Strand.
Sidder paa gotiske
Ganger nu rustet
med Skjold over Aksel
Mæringers Ædling.

Det fortælle vi som det tolvte, hvor Kampmöens Hest (d. e. Ulven) ser Foder paa Slagmarken, hvor tyve Konger ligge fældede. Det fortælle vi som det trettende, hvilke tyve Konger sad i Sjælland i fire Vintre med fire Navne Sønner af fire Brødre. Fem Valker (d. e. fem af Navnet Valke) Sønner af Raadulv, fem Reidulver Sønner af Rugulv, fem Haaister Sønner af Hord, fem Gummunder Sønner af Eirn. Jeg har spurgt efter mangfoldige Mænd fuldstændig

Vi fortælle alt Folket, for hvilken Helt der er født en Ætling: Vilen er det. Oldefaderen kunde pløie Bølgen: Vilen er det.

Vi fortælle alt Folket det, hvem nu(?) lod de bistre Krigere i Landet, de bistre Krigere under Jordens Hasseltræ (d. e. overalt inden Jordens Grænser) segne i sit Blod. [Han] flyr [ingen?]

Bjare Præst ridsed,
vis Runemester.

Fra Rök-Stenens Indskrift taler i høistemte Ord til os den senere Vikingetids Aand. Gjennem de storslagne, fantastiske Udtryk klinger den samme ubetvingelige, verdensomfattende Selvtillid, som f. Ex. gjennem Sagnet om Ragnar Lodbrok og hans Sønner. Og det er i Vikingetidens Skaldesprog, at disse Udtryk har formet sig.

Indskriften indeholder en af 4 Linjepar bestaaende Strophe samt paa to andre fra hinanden skilte Steder et Par Verslinjer, medens den øvrige Del af Indskriften ikke danner Vers.

I metrisk Henseende er følgende at mærke ved Versene paa Rök-Stenen, der paa én nær alle er i det firstavelses Versemaal, som man nu sædvanlig kalder fornyrdslag.

I Halvlinjen

jǫði jǫðir

er tredje Stavelse kort, uagtet anden Stavelse er (kort og) ubetonet, hvilket strider mod en af Sievers (*Proben einer metr. Herstellung der Eddalieder* S. 8. Paul—Braune *Beitr.* X, 230 f., 275, 453 f., 521 f., 524 f.) for norrøne og angelsaksiske Vers funden Regel. Sievers anfører dog selv nogle faa Undtagelser herfra baade i norrøne og i angelsaksiske Vers.

Til disse Undtagelser kan af norrøne Vers føies

Gjúka borin Hamð. 2.

skóku lóða Hamð. 16.

Fra svenske Rune-Indskrifter:

mærki mykit Brate *Runverser* Nr. 31.

Tólik bryti Brate Nr. 21.

standa at vitum Brate Nr. 89.

Vistnok med urette finder Vigfusson (*Icelandic Prose Reader*) i **fapir aft faikiān sunu** en Linje i ljóðaháttur.

Verslinjen

aft faikiān sunu

kan sammenstilles med

strāntu hraiþmarar.

sunu er = *sun*, *son* i sædvanlig Oldnorsk, **strāntu** = *strond* i sædvanlig Oldnorsk. Man kunde tænke paa at ville reducere de to nævnte Verslinjer til firstavelses ved at antage, at Udtalen allerede havde enstavelses Former, uagtet Skriften havde bevaret de tostavelses Former **sunu** og **strāntu**. Til Støtte herfor kunde man anføre, at en slesvigske Runesten har **siktriku**, medens en anden nyfundne Sten, der er reist af samme Person, har samme Navn i Formen **siktriuk**. Den nævnte Opfatning synes dog ikke nødvendig. I de to anførte Verslinjer kan man antage metrisk Opløsning af fjerde Stavelse. Sievers har anført Exempler herpaa ved trestavelses Ord af norrøne Vers:

bíta hvassara Þrym. 25, 4.

bíta breiðara Þrym. 25, 4.

góðra nokkurum Sig. 56, 2.

Se Paul-Braune *Beitr.* VI, 307.

munudur, mundriði Sn. Edda I, 564.

(Var. *møndur*, dog ogsaa *møður*),

jethreiðr, grindlagi (*grindlogi*) Sn. Edda I, 564.

skeljungr, jiskreki Sn. Edda I, 584.

drifandi, álfrøðull Sn. Edda I, 593.

Se *Beitr.* VI, 284.

Hertil kunde føies følgende Steder:

kaupum vel saman Hjörv. 3, 7, hvor Sievers *Beitr.* VI, 340 erklærer det for umuligt, at *saman* danner metrisk Opløsning.

mér hefir hefr hjörr komit Hjörv. 40, hvor Sievers VI, 333 med Sandsynlighed indsætter *hefjunnk hjörr k*.

en þei þjóðkonungr Morkinsk. 221, hvor man kunde tænke paa at stryge *en*, neppe derimod paa at indsatte *þjóðann*.

en með baugbrota H. Hund. I, 18, hvor man neppe med Sievers VI, 340 tør stryge *með*.

mínir sjau synir Guðr. I, 6, hvor Sievers VI, 342 læser *sjau synir mínir*.

hóti bezt sona Hyndl. 32, hvor Sievers VI, 340 ind-sætter *hóts*.

verða salkonur Sig. 50, hvor Sievers VI, 342 læser *salkonur verða*.

Langi hvarfjæðak Guðr. II, 6, hvor Sievers VI, 343 læser: *Langt*.

áðr í garð riðum Guðr. II, 36, hvor Sievers VI, 343 formoder *es* for *áðr*.

Jeg stoler ikke paa, at alle de anførte Vers er uforvanskede. Men metrisk Opløsning af fjerde Stavelse synes ialfald ikke at være ganske udelukket.

Linjen *strandu Hræðmarar* kan dog betragtes som en udvidet Form af Typen D. Se Sievers i Pauls og Braunes *Beitr.* X, 233 f. og 255.

Første Verslinje i den fuldstændige Strophe:

raip þiaurikr

er trestavelses og ender paa en Stavelse med Bitone, medens Strophens øvrige Verslinjer tilhøre firstavelses Systemet. I norrøne Digte forekomme ikke sjælden sporadisk trestavelses Vers, der ende paa betonet Stavelse, navnlig i de ulige Linjer, imellem firstavelses Vers.

I svenske Runcindskrifter finde vi ligeledes ikke sjælden trestavelses Vers med Udgang paa betonet Stavelse i de ulige Linjer, f. Ex.:

iftir sun Lilj. 378 (Brate Nr. 23).

riði tengr og rínum þeim Lilj. 692 (Brate Nr. 47).

i hiar stainr Lilj. 869 (Brate Nr. 67).

þorstain lit Lilj. 897 (Brate Nr. 77).

sar uar austr Lilj. 913 (Brate Nr. 81).

han uft siklt Lilj. 944 (Brate Nr. 88), ikke sikkert.

ias hauk ui Lilj. 1346 (Brate Nr. 115).

hilakr kristr Lilj. 1410 (Brate Nr. 118), usikkert om Vers.

præsp falk tþis Skärfvum-Stenen i Vestgötl.

Ligsaa paa den danske Tillidse-Sten:

uitrint su.

I de to trestavelses Vers **stin sar: si** Lilj. 805 (Brate Nr. 58), **stain sir: si** Lilj. 868 (Brate Nr. 66) synes **si** at burde læses med Bitone, ikke med Hovedtone. Derimod er et Vers som **trik snialan** Lilj. 913 (Brate Nr. 81), der ender paa en tonlös Stavelse, temmelig enestaaende.

I de lige Linjer er trestavelses Vers sjældne:

haima tu Lilj. 220 (Brate Nr. 10).

þop ar þtu Skärfvum-Stenen.

En ikke uvigtig Slutning lader sig med Sandsynlighed, om end ikke med Vished, udlede af Udtrykket **ind goṇar hosli**. Dette Udtryk, der er nær beslegtet med det hos Hallvard Háreksblesi forekommende *und jarðar hōslu*, maa sikkerlig være laant fra et Digt. Men dette Digt kan neppe have været forfattet i fornyrdislæg; thi

paa Grund af Versemaalets og Alliterationens Krav kunde **ind goðnar hosli** ikke forekomme i fornyrdislæg uden saaledes, at **ind goðnar** stod i den ene af to Halvlinjer og **hosli** skilt derfra ved et mellemkommende Ord i den anden. Men alt taler for, at **ind goðnar hosli** har udfyldt en Verslinje, saa at **hosli** fulgte umiddelbart efter **goðnar** i samme Verslinje.

ind goðnar hosli

har neppe heller været en Verslinje i et Digt med 6stavelses Verslinjer, thi efter det sædvanlige Forhold ikke blot i norrøne, men ogsaa i oldsvenske Vers danner **goð-**metrisk Opløsning, naar **go-** er anden Stavelse i Verslinjen. Jeg tror derfor, at Linjen

ind goðnar hosli

forudsætter et oldsvensk, sandsynlig episk, Digt i *málaháttv*.

Jeg finder det sandsynligt, at Rök-Indskriftens Forfatter har fra episke Digte kjendt flere af de Sagn, til hvilke han hentyder i Udtryk, som synes paavirkede af poetisk Stil, men som ikke er ordnede i Vers. Indskriftens Ord gjengive dog ikke de formodede Digtes Ord saa nøiagtig, at disse lade sig restituere. Saaledes lader det sig ikke med Sikkerhed sige, om Ordene i a 3 f. *horærjar walraubar wárin twær þær, swáð twalf sinnum wárin numnar twær(?) walraubar* er en Gjengivelse af Verslinjer, der har lydt omtrent:

*nam twalf sinnum
twær walraubar.*

Men Ordet *walraubar* har Indskriftens Forfatter sikkerlig kjendt fra episk Digtning.

Indskriftens tildels fabelagtige Indhold finder, som jeg i det foregaaende har søgt at vise, sin Forklaring deri, at Vaamods Bedrifter forherliges ved at stilles i Række med forskjellige i Sagnet og den episke Digtning hjemmehørende Heltegjærninger, til hvilke Indskriften hentyder.

En Strophe af et af disse gamle Sagnidigte er uforandret optagen i Indskriften.

Derimod finder jeg det ikke sandsynligt, hvad Schück (*Svensk Litteraturhist.* S. 29 f.) antager, at Indskriften skulde være et prosaisk Uddrag af et Mindedigt om Vaamod. Herimod taler den Omstændighed, at de poetiske Udtryk i Rök-Indskriften ikke har ensartet Karakter. Udtrykket **ind goðnar hosli** kan saaledes ikke vel have hørt til samme Digt som Strophen om Thjodrik, med mindre man vil antage (hvad der vilde være betænkeligt), at de forskjellige Afsnit af det formodede Mindedigt skulde have havt forskelligt Versemaal og forskelligartet poetisk Udtryk. Desuden er der hverken i det Afsnit, der begynder med **ualkar fim rapulfs sunir** eller i Indledningsordene *sa-gum mógmenni* o. s. v. Spor af Allitteration at opdage. Endelig synes der at være saa god Overensstemmelse mellem Ordenes og Skriftens Karakter, at jeg helst vil tro, at Affattelsen af Indskriftens Indhold og Bestemmelsen af Skriftens Form og Anordning skyldes samme Mand.

Flere forholdsvis unge Sprogformer, som jeg tidligere troede at finde i Rök-Indskriften, er nu forsvundne ved en forskjellig Tolkning eller Læsning. Saaledes tolker jeg **airnar** nu ikke længer = isl. *Arnar*. Stenen har *a* 3 **tuar**; Formen **tua** tör altsaa ikke antages i Indskriften. *a* 6—7 søger jeg i **urpifiarumir** ikke mere et til isl. *jirrneir* svarende Udtryk, men **fiaru** = oldn. *fjær* og Praepositionen *mer*. I **pritaunta** *d* 3 betegner **au** vistnok ikke, som jeg tidligere troede, Vokalen *o*.

Hvis jeg paa Topfladen rigtig har læst **iau** og tolket det = **hiau** »hugg», har vi vistnok deri en Form, der med Hensyn til Fremlyd er mindre oprindelig end ensbetydende Former i andre Indskrifter, men at en Skrivemaade uden **h** kan forekomme temmelig tidlig, støttes ved **iwk** paa Frerslev-Stenen i Sjælland.

Paa den anden Side er nu flere gamle Sprogformer, som jeg ikke tidligere havde erkjendt, fundne paa Rök-Stenen: de ikke synkoperede tostavelses Former **straṇtu** *b* 2 (Accusativ), **karur** *b* 2, udtalt *garur* = oldn. *gerr*. **harups** *d* 7, udtalt *Haruðs* = oldn. *Harðar*, **fiaru** *a* 6 = oldn. *fjær*, **sitir** *b* 2 = oldn. *sitr*. Fremdeles kan nævnes Ordene **gaoar** »Landets» og **goṇar** »Jordens» i *g*, **ind**, udtalt *ynd* »under» *g*, **hosli** = isl. *hasli* *g*. **ui**, *wi* Præst i *i*. Dette Ord afgiver, hvis det er rigtig læst og tolket, ogsaa derved, at det sikkerlig er at forstaa om en hedensk Præst, et Tidsmarke. **an** efter Betydningen = oldn. *á* tror jeg nu at finde ikke blot *d* 2 i Sætningens Slutning, men ogsaa *a* 6 betonet foran Vokal. Derfor maa Rök-Indskriftens Tid skydes længer tilbage, end jeg før har gjort. Jeg formoder nu, at dette Mindeſmarke er senest fra omkring Aar 900.

Rök-Indskriftens Sprog kan nu neppe længer siges at indeholde en Blanding af gammelt og nyt sammen med Ting, der hverken synes at være det ene eller det andet. Dens Sprog har gjennemgaaende et gammelt Præg, om den end vistnok, fordi Forfatteren har efterlignet Digtenes Udtryksmaade, indeholder mange Udtryk, som i Samtidens Sprog var forældede eller kun kjendtes i Digternes Fremstilling.

Rök-Stenens Indskrift er derved særlig mærkelig, at den er den eneste bevarede Indskrift, i hvilken samme Mand har skrevet forskellige Afsnit med de to forskellige Hovedarter af Runer, de fleste med den kortere Rækkes, et med den længere Rækkes Runer, saa at ogsaa disse sidste danne virkelige Ord. Paa Stenen forekommer flere Gange et og samme Ord skrevet med begge Slags Runer: med den yngre Rækkes Runer **sakum**, med den ældre Rækkes Runer **sagwm**; med yngre Skrift **mukmini**, med ældre

Skrift **mogmeni**; med yngre **huar**, med ældre **hoar**. Dette er af Vigtighed, fordi den urnordiske Runeskrift i mange Tilfælde betegner Lydene nøiagtigere end den senere Rækkes Skrift. Runeridseren selv giver os altsaa i **sagwm, mogmeni, hoar** en nøiagtigere phonetisk Gjengivelse af de Ord, han først har skrevet **sakum, mukmini, huar**, og vi faa derved tillige en Veiledning til at bestemme, hvorledes overhoved Skriftbetegnelsen i den Del af Indskriften, som er affattet i den yngre Rækkes Skrift, forholder sig til Udtalen.

Jeg skal nu nærmere se paa de Runer af den ældre Række, som er anvendte paa Rökstenen:

Runen **f** forekommer ikke paa Rök-Stenen blandt den ældre Rækkes Runer **u**, den Rune, som baade i Oldnordisk og i Angelsaksisk heder *ur*, forekommer heller ikke paa Rök-Stenen blandt den ældre Rækkes Runer; *u* betegnes ved **w**. **þ** forekommer ikke blandt den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen uden som Kvistrune (3dje Rune i 4de Æt). Den tonende Spirant *ð* er i den ældre Rækkes Skrift ikke betegnet ved **þ**, men ved **d**. Den Rune, som i Oldnordisk heder *óss*, har blandt den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen ikke sin oprindelige Form **ſ** med överste Kvist udgaaende fra den rette Stavs Top. Formen er her **ſ** *g* R. 15: den överste Kvist udgaar her fra den rette Stav et godt Stykke neden for Toppen. Væsentlig samme Form forekommer ogsaa i andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer, der ikke høre til de ældste af de, i hvilke denne Skrift er anvendt. Saaledes i Kinneved-Indskriften (Vestergötland), dog her, som de andre Runer, vendt mod venstre, og i Indskriften paa Upsala-Øksen. Jfr. Wimmer, *Runenschrift* S. 198.

Runen **ſ** har blandt den ældre Rækkes Runer paa Rök-Stenen heller ikke sin ældste Betydning, at være det egentlige Tegn for *a*: dette er her **þ**. **ſ** er derimod blandt den ældre Rækkes Runer paa Rök-Stenen Tegn for nasalt *a*. Denne Betydning har Runen ikke i nogen anden Ind-

skrift, der er skreven med den ældre Rækkes Runer. Derimod er dette Runens faste Betydning i ældre Indskrifter, der er skrevne med den kortere Rækkes Runer.

Heri har vi en af de Eiendommeligheder, som viser os, at vi paa Rök-Stenen finde den mindst oprindelige nu kjendte Form af den længere Rækkes Runeskrift.

r forekommer ikke blandt den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen.

k heller ikke.

Jeg har i det foregaaende søgt at vise, at vi ei skal læse de to Streger *e* L. 3 mellem **xx** og **xx** som **k**.

g X *f* R. 3. *f* R. 7. *f* R. 20. *g* R. 1. *g* R. 7. *g* R. 14.

w **P** *f* R. 4 i **sagwm**. Er her sikkert Vokaltegn og Tegn for *u*. Ogsaa i den sjællandske Frerslev-Indskrift, som ellers er skreven med den kortere Rækkes Runer, forekommer **P w** som Vokaltegn i **skwlks** og **iwk**. **skwlks** forstaar jeg som Genetiv af et Mandsnavn, sandsynlig = isl. *Skólks*, *Skálks*. **w** synes i **skwlks** at betegne *ø* (*â*), der er opstaaet af *a* ved Omlyd af et *u*, som har udviklet sig mellem *l* og *k*. **iwk** er Præteritum af »at hugge». Det har sandsynlig været udtalt enten (*h*)*iogg* eller (*h*)*iók*. Ved sidstnævnte Opfatning, der forekommer mig rimeligst, indeholder **iwk** det enklitiske (*e*)*k* »jeg».

Den Overensstemmelse mellem Rök-Indskriften og Frerslev-Indskriften, at de begge har **w** som Vokaltegn, kan neppe være tilfældig. Og hvis den ikke er tilfældig, godtgjør den, at **w** allerede i Slutningen af den Tid, da den længere Rækkes Runer endnu var den sædvanlige Skrift, tildels blev brugt som Vokaltegn. Denne Brug indtraadte sandsynlig paa en Tid, da man havde begynt i den længere Rækkes Skrift af og til at bruge **h** for *w*, saaledes som i **fauauisa** Steph. Bract. Nr 57¹⁾.

¹⁾ Wimmer (*Runenskrift* 232 Anm. 2), der tillægger **P** paa Rök-Stenen og Frerslev-Stenen Betydningen *u*, mener, at denne Brug er

Runen *úr* forekommer slet ikke blandt den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen. Hvis *úr* i denne Skriftart overhoved har været brugt, hvilket jeg ikke vover at afgjøre, kan det ikke have været som Tegn for Vokalen *u*, da denne her er betegnet ved **P**.

h **H** *f* R. 15; **N** *g* R. 20.

n **þ** *f* R. 10, *g* R. 12, *g* R. 17.

Denne Runeform findes ellers aldrig i Indskrifter med den længere Rækkes Runer. Det lader sig neppe med Sikkerhed afgjøre, om Runeridseren vilkaarlig har overført denne Runeform fra den af ham brugte kortere Rækkes Skrift eller om han har fundet Formen i de Indskrifter med den længere Rækkes Runer, hvis Skrift han ellers har efterlignet og som sandsynlig har været fra Slutningen af den Tid, da denne Skrift var den eneste brugelige. Jeg finder det sidste Alternativ sandsynligst, fordi vi paa Rök-Stenen af andre Runer, f. Ex. af **s** og **m**, finde en Form, der er yngre end den, som kjendes fra andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer, uagtet vedkommende Runeform ikke er overført fra den Form af den kortere Rækkes Skrift, som er brugt paa Rök-Stenen.¹⁾

i **ſ** forekommer *f* R. 11, *f* R. 19, *g* R. 6, *g* R. 11 og *g* R. 24. Denne Runeform synes mig at være en Forkunstling af den lodrette Stav, som ellers er Runens Form²⁾. Runen er tillige Tegn for Udtalens *y*.

opstaaet ved Misforstaaelse først paa en Tid, da **P** i Virkeligheden forlængst var erstattet ved **N**, og at **P** aldrig havde Vokalbetydning, saalænge Runen virkelig var i Brug. Men herved forklares ikke Overensstemmelsen mellem de to Indskrifter. Desuden afviger den paa Rök-Stenen brugte længere Rækkes Skrift ogsaa ellers, hvor den aabenbart er overført fra ægte Indskrifter, tildels fra de os levnedes Indskrifers Skriftform.

¹⁾ Den nævnte Runeform **þ** forekommer ikke i den med den længere Rækkes Runer skrevne Veblungsnæs-Indskrift, thi sidste Rune er her efter fornyet Undersøgelse sikkerlig **þ**.

²⁾ I et Runealfabet hos Eecardus, *De Origine Germanorum*, Tab. 14 (her anført efter Stephens, *Run. Mon.* I, 110 Nr 39), hvilket kaldes »Alanice», er **þ** **b**. Dette Runealfabet forudsætter den angelsaksiske Rune-

Den Rune, som i Oldnordisk heder *ár*, i Angelsaksisk *gír*, har i den ældre Rækkes Skrift paa Rök-Stenen Formen **þ** *f* Rune 2, *f* R. 13, *f* R. 17, *g* R. 2, *g* R. 4, *g* R. 18. At Runen *f* R. 13 ikke naar op til den øvre Rammelinje og *f* R. 17 ikke ned til den nedre Rammelinje, er en betydningsløs Afvigelse. **þ** er paa Rök-Stenen Runen for **a**. Dette **a** er de 6 Gange, Runen forekommer her, kort, men da der intet andet Tegn findes for langt *a*, er der ingen Grund til at betvivle, at **þ** i denne Skrift har betegnet *a* uden Hensyn til Kvantitet. I **hoar**, udtalt *horær*, er **þ**, ligesom den yngre Rækkes **a**-Rune **ʀ**, brugt til at udtrykke Lyden *æ*. I den ældre Rækkes Skrift paa Rök-Stenen betegner derimod **ʀ** nasalt *a*. Omtrent samme Form som **þ** paa Rök-Stenen forekommer ogsaa i Worms Runekalender (Stephens II, S. 867). Den samme Rune som **þ** paa Rök-Stenen er **ʀ** paa Fonnaas-Spanden.

ʀ forekommer i tredje Tvarlinje paa Stenens Bagside, dog efter min Mening ikke ligefrem som sprogligt Tegn, men som Element i Chiffreskrift. Paa samme Maade er **ʀ** og **ʀ** anvendt i Lönskriften paa den ene Smalside.

Nogen Rune for **p** forekommer, saavidt jeg ser, ikke blandt den længere Rækkes Tegn paa Rök-Stenen.

R **ʀ** *f* 18, *g* 5, *g* 19. Den samme Form med Kvistene nedad har Runen ogsaa i flere andre Indskrifter, der ikke er fra den ældste Tid, i hvilken den længere Rækkes Runer brugtes. Jfr. Wimmer, *Runenschrift* S. 129 f., 205. Den *r*-Lyd, som **ʀ** betegner, er i alle tre Ordformer, i hvilke Runen her forekommer, opstaaet, saaledes som ellers regelret, af sangermansk tonende *s*; dog saaledes at i **hoar** =

række. Stephens III, 426 anförer följande Indskrift paa en Sten fra Brungsaard, Nylarsker, Bornholm:

ʀ ʀ ʀ ʀ ʀ ʀ ʀ

kitelbarn.

Men **l** paa Rök-Stenen kan ikke betegne **b** og har derfor ingen historisk Sammenhæng med Tegnet hos Eccardus og Tegnet paa Nylarsker-Stenen.

oldn. *hverr* Stammens *r* er blevet assimileret med Endelsens *R*.

s har Formen **𐌺** *j* Rune 22. Samme Form har ogsaa forekommet *j* R. 1, men der er överste Halvdel i Kanten af Stenen nu slaaet bort, saa at kun **𐌺** er tilbage. I alle andre Indskrifter, der er skrevne med den længere Rækkes Runer, har **s** en herfra forskjellig Form, oftest **𐌺** eller **𐌺**, medens en anden Rune, nemlig **jāra*, senere **āra*, *ār*, der först har betegnet *j*, siden *ā*, *a*, i nogle urnordiske Indskrifter har Formen **𐌺**. Endog Råfsal-Stenen, der for **a** har **𐌺**, viser for **s** en mere oprindelig Form end Rök-Stenen. **𐌺** som Tegn for **s** möder os dog allerede paa Sölvesborg-Stenen, der har én Rune, nemlig **P**, af den længere Række.

Blandt den kortere Rækkes Runer paa Rök-Stenen er ikke **𐌺**, men **𐌺**, Tegn for **s**. Heraf slutter jeg, at **𐌺** **s** paa Rök-Stenen ikke er overført fra en Art af den kortere Rækkes Runeskrift, men at Runeridseren har fundet **𐌺** som Tegn for **s** i de Indskrifter med den længere Rækkes Runer fra en forgangen Tid, hvis Skrift han her ogsaa ellers har efterlignet. Runetegnets Forekomst paa Rök-Stenen henviser altsaa til, at **𐌺** har været brugt som Tegn for **s** en ikke ganske kort Tid för den, som Sölvesborg-Indskriften tilhörer, og ikke först i Övergangs-Indskrifter, men allerede i de yngste af de Indskrifter, som var skrevne paa en Tid, da den længere Rækkes Runeskrift var den ene brugelige¹⁾.

t forekommer ikke blandt den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen.

b heller ikke.

e **𐌺** *j* R. 9. Den i ældre Indskrifter sædvanlige Form er **M**. Nærmere beslægtet med Rök-Stenens Form er Formen **𐌺** i Indskrifterne fra By (Sigdal) og Veblungsnaes (Romsdalen) samt, med en uvæsentlig Variation, i den yngre

¹⁾ Herved modificeres Wimmers Fremstilling *Runenschrift* S. 203.

Torvik-Indskrift (Hardanger). Disse tre Indskrifter har ogsaa andre Eiendommeligheder, som vise, at de er indhuggede i den senere Del af det Tidsrum, i hvilket den længere Rækkes Skrift var den ene brugelige. Tegnet for **e** paa Rök-Stenen er saaledes utvivlsomt yngre end **M**.

m har *f* R. 5 væsentlig sin i den længere Række sædvanlige Form **M**, er derimod *f* R. 8 skrevet **Π**, hvilket er en mindre oprindelig Form. Ogsaa ellers forekommer det oftere, at der i en Indskrift først bruges en ældre Form af en Rune, siden i samme Indskrift en mindre oprindelig Form af samme Rune. I *Tidskr. f. Phil. og Pæd.* VII, 316 har jeg anført flere Exempler herpaa, bl. a. at Snoldelev-Stenen og Flemlöse-Stenen i Danmark for **a** først har **✱**, siden **✚**. En norsk Overgangs-Indskrift (fra Gimsö) har for **a** baade **h** og **✚**. **Π** er opstaaet af **M** derved, at Korset er blevet til en horizontal Tværstreg.

Om **ß** i Worms Runecalendar (Stephens II. 867) er **m**, lader sig ikke bestemme.

I *f* R. 22. Kvisten udgaar fra den lodrette Stavelid nedenunder Toppen *g* R. 9, *g* R. 23.

Hvorvidt Runen for *ny* har forekommet i den Form af den ældre Rækkes Skrift, som paa Rök-Stenen er efterlignet, kan ikke afgjøres.

o **Ɱ** er Vokaltegn *f* R. 6, *f* R. 21, *g* R. 8, *g* 15 og *g* 21. I **old** og i **hosli** betegner det et af *u* omlydt *a*, der mulig har været udtalt *ā*. I **mog** og i **goanar** betegner det et langt **o** (som dog mulig umiddelbart foran **a** er blevet forkortet).

o *f* R. 16 i **hoar** og *g* R. 3 i **gaoar** betegner Halv-vokalen *u* eller et consonantisk *o*. I Indskrifter med den kortere Rækkes Runer betegnes Lyden *u* ikke sjælden ved Runetegnet for **o**. Exempler er samlede af Rydqvist IV. 67 og af Stephens *Run. Mon.* III, 6. Til disse kan føies følgende: **koan** paa en liggende Ligsten fra Högstena, Vester-götl. (*Torin* 3dje Saml.) = oldn. *krán*. **soa** = oldn. *svá*.

oor = oldn. *var*, **koalt** = oldn. *kreld* i en Runeindskrift fra Röindal, Oifjæld, Telemarken. Navnlige er **hoita** Lilj. 326 = oldn. *hvita* ganske analogt med **hoar**.

At **o** paa Rök-Stenen i den ældre Rækkes Skrift er Tegn for Udtalens *w*, hænger sammen med at **w** der er brugt som Tegn for Udtalens *u*. Af Skrivemaaden **hoar** maa vi slutte, at i den kortere Rækkes Skrift paa Rök-Stenen **u** i **huar**, **huariar** og ensartede Former betegner Lyden *w*. Heraf følger ikke med Nødvendighed, at i den kortere Rækkes Skrift paa Rök-Stenen **u** foran Vokal i Begyndelsen af Ord har været udtalt *w*, thi gamle islandske Haandskrifter har f. Ex. *huer* med *u* ved Siden af *vica* med *v*. Jeg finder det dog sandsynligt, at **u** ogsaa i Fremlyd foran Vokal i Rök-Stenens Sprogform betegner Udtalens *w*.

Endelig forekommer **z** flere Gange i *e* 3 (tredje Tværlinje paa Stenens Bagside), men her efter min Mening ikke ligefrem som Tegn for en Sproglyd, men som Element af Chiffre-Runer.

d har paa Rök-Stenen Formen **ᛞ** *f* R. 14, *g* R. 10, *g* R. 13. Formen er noget forskjellig *f* R. 23, da Korset her ikke er fuldstændigt til højre. Runens ældste og sædvanligste Form er **ᛞ**. Formen **ᛞ**, som vi finde paa Rök-Stenen, er ogsaa en sædvanlig Form for Runen i engelske Runeindskrifter. Men denne særlige Overensstemmelse mellem Rök-Indskriften og engelske Runeindskrifter synes at maatte betegnes som ensartet Udvikling paa forskjellige Steder uden indbyrdes historisk Sammenhang.

f R. 14 i **pad** betegner **d** sikkert den tonende Spirant *ð*. Kun for denne Lyd har Runen efter Wimmer (hos Burg, *Runeninschriften* S. 146 f., *Runenschrift* S. 108 f.) oprindelig været Tegn. **d** i **old** og i **ind** betegner vistnok ikke den tonende Spirant *d*, men den tonende Explosivlyd *d*. *ud* er her i den ældre Rækkes Skrift udtrykt ved **nd**; ligesaa paa en Bracteate fra Killerup, Fyn (Stephens Nr 82). Derimod er *ud* udtrykt ved blot **d** i

kunimudiu paa Tjörkö-Bracteaten, i **spidul** paa Fonnaas-Spænden og i **lada** i den ældre Torvik-Indskrift. Aldrig kan *ul* betegnes ved blot **n**, hvilket Wimmer hos Burg. *Runenschrift* S. 154 holder for muligt.

Min Tolkning viser, at den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen danne Ord i det samme Sprog som den øvrige Indskrift, om end Runeridseren i det Afsnit, som er skrevet med den længere Rækkes Runer, med Flid har brugt et Par foreldede Udtryk. Heraf følger, at ialfald enkelte svenske Mænd endnu omkring Aar 900, da den kortere Rækkes Runer var blevne den sædvanlige Skrift, kjendte Betydningen af de urnordiske Runer, der læstes i Mindeindskrifter, som var indhuggede Aarhundreder tidligere.

Den Form af den længere Runerækkes nordiske Skrift, som paa Rök-Stenen er anvendt, er en af de seneste og mindst oprindelige Former af denne Skrift, som vi kjende. Dette har vist sig ved Gjennemgaaelsen af de enkelte Runetegn.

Jeg henviser til Formen af Runerne **s**, **m**, **n**, **e**, **r** samt til Formen **ƿ**. Fremdeles minder jeg om Brugen af **ƿ** som Tegn for nasalt *q*, om **þ** som Tegn for *a*, om **P** for *u* og om **ſ** som Tegn for *i*. Efter dette antager jeg, at den paa Rök-Stenen brugte Form af den længere Rækkes Runeskrift er Efterligning af en Skriftform, som forekom i Indskrifter fra omkring 700.

Men den paa Rök-Stenen forekommende Form af den længere Rækkes Runeskrift kan til ingen Tid have været den ene brugelige i Norden. Derom vidner **ſ** som Tegn for *i*, thi den i den yngre Rækkes Runeskrift forekommende Form for *i* er ikke udgaaet fra denne paa Rök-Stenen forekommende Form, der synes at maatte betegnes som en Forkunstling, der aldrig har traengt igjennem i Norden.

Da Rök-Stenen viser os to forskellige Skriftarter ved Siden af hinanden, vækkes det Spørgsmaal, om der er

nogen umiddelbar historisk Forbindelse mellem disse to Skriftarter, eller med andre Ord om den Form af den yngre Rækkes Skrift, som er brugt paa Rök-Stenen, er udgaaet fra den Form af den ældre Rækkes Skrift, som vi finde paa samme Sten. Til Besvarelse af dette Spørgsmaal skal jeg gjøre opmærksom paa følgende. **þ n** forekommer paa Rök-Stenen i begge Skriftarter og er ellers ikke paavist i nogen Indskrift med den længere Rækkes Runer.

þ har samme Form og samme Betydning i begge Skriftarter paa Rök-Stenen. Samme Form forekommer ogsaa i nogle andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer, men i ingen af disse med samme Betydning som paa Rök-Stenen, nemlig som Tegn for nasalt *a*. Kvisten paa Runen for *l* udgaar baade i den længere og i den kortere Rækkes Skrift paa Rök-Stenen tildels, men ikke overalt, fra den rette Stav lidt neden for Toppen.

Tegnet for **a** i den yngre Skrift paa Rök-Stenen **þ** kan være udgaaet fra **þ** i den ældre Skrift paa samme Sten. Hermed kan sammenlignes, at en norsk Overgangs-Indskrift fra Gimsö har baade **h** og **þ** for **a**. Dog tør jeg ikke negte Muligheden af, at **þ** er opstaaet paa en anden Maade, nemlig af **þ**, hvilket Tegn igjen er opstaaet af **þ**. I **m** i den yngre Skrift paa Rök-Stenen kan være opstaaet af **þ** / R. 8 derved, at venstre Stav er faldt bort og den horizontale Tværstreg til venstre for den bevarede lodrette Stav er bleven indskrænket til samme Udstrækning, som den havde til højre. Dog kunde man ogsaa tænke paa, at I **m** nærmest havde udviklet sig af Formen **þ**.

Af det her udviklede fremgaar det med Sikkerhed, at der er flere særlige Overensstemmelser mellem de to paa Rök-Stenen brugte Skriftarter. Dette Forhold forklares efter det, som jeg har anført, vistnok sandsynligst saaledes, at den paa Rök-Stenen brugte Form af den yngre Rækkes Skrift i flere Stykker er paavirket af den Form af den

længere Rækkes Skrift, som forekommer paa samme Sten og som efter min Mening maa have været brugt paa östergötske Mindesmærker, der var Aarhundreder ældre end Rök-Stenen. Jeg finder det altsaa sandsynligt, at den kortere Rækkes Runeskrift ikke overalt i Norden i alle Dele er at føre tilbage til en og samme Grundform.

Paa den anden Side maa jeg stærkt fremhæve, at | i i den yngre Rækkes Skrift paa Rök-Stenen er udgaaet fra den paa andre Mindesmærker forekommende Form | og ikke fra 8 der i den paa Rök-Stenen brugte Form af den længere Rækkes Skrift er Tegn for i. Heller ikke er N eller h u i den yngre Skrift paa Rök-Stenen udgaaet fra det Tegn, som her i den ældre Skrift betegner Vokalen u.

I ethvert Fald er altsaa den yngre Runeskrift paa Rök-Stenen ikke i et og alt udgaaet fra den paa samme Sten brugte Form af den ældre Skrift.

Den eiendommelige Form af den kortere Rækkes Skrift, som forekommer paa Rök-Stenen og som man kan-ské kunde kalde Stumpruner, möder os ogsaa, varieret paa forskjellige Maader, paa flere andre, især svenske, Runemindesmærker, der sammen med Rök-Stenen (1) danne en Gruppe for sig. Af disse har jeg i min *Tolkning* nævnt følgende:

2. Kälvesten-Stenen, Östergötland.
3. Slaka-Stenen, Östergötland.
4. Ingelstad-Berget, Östergötland. Jfr. *Runverser ATS* X, 1.
5. Kärnbo-Stenen, Södermanland.
6. Björkö-Stenen, Upland.
7. Forsa-Ringen, Hälsingland. Se min Afhandling om denne, Christ. 1877.
8. Tjängvide-Stenen, Gotland. Jfr. *Runverser ATS* X, 1.

Til disse kunne nu følgende Mindesmærker føies:

9. Rotne-Stenen, Varend. Jfr. min Tolkning i Brattes *Runverser* i *Ant. Tidskr. f. Sver.* X, 1.

10. Gursten-Stenen, Tjust. Jfr. min Tolkning i *Runverser* ATS X, 1.

11. Pilgaard-Stenen, Gotland. Jfr. min Tolkning i *Runverser* i ATS X, 1.

12. Björneby-Stenen, Smaalenene, Norge. Indskriften er endnu ikke udgiven.

Indskrifterne 9, 11, 12, maaske ogsaa 4, 8, 10 er versificerede. Her skal jeg ikke gaa nærmere ind paa en Undersøgelse af disse Indskrifter, heller ikke paa en Undersøgelse af hele denne Gruppes Forhold til beslægtede Indskrifter paa Jæderen og paa Man og andensteds, uagtet dette vilde være oplysende for denne Skrifts historiske Udvikling.

Jeg har allerede nævnt, at den rette Læsning af Tegnet for *a* blandt den ældre Rækkes Runer paa Rök-Stenen kaster Lys over en anden, hidtil ikke rigtig tolket Indskrift, der er skreven med den ældre Rækkes Runer, nemlig Indskriften paa Fonnaas-Spænden. Til denne gaar jeg nu over.

Spænden er beskrevet af Professor O. Rygh i *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed* 1878 S. 59—64 og Indskriften af mig sammesteds S. 64—72. Pl. 1 er der givet Afbildninger i fuld Størrelse af Spændens Forside og Bagside, hvilke her gjentages. Spænden, der nu er optagen i Universitetets Oldsagsamling i Christiania under Nr 8154, fandtes i 1877 ved Opbrydning af Nyland, 2—3 Fod dybt, i Rendalens Præstegjeld i Østerdalen i Norge, paa Gaarden Fonnaas, der ligger langt oppe i Rendalen, en halv Mils Vei ovenfor Øvre Rendalens Kirke. Professor Rygh har bemærket: »Fra hele Glommens øvre Dal, ovenfor Rome-rike, kjendtes tidligere kun et eneste den ældre Jernalder

tilhørende Fund, bestaaende af Jærnsager, der snarest synes at maatte være noget ældre end Fonnaas-Spanden. Dette Fund er gjort i det samme Præstegjeld, paa Lomnæs i Ytre Rendalens Sogn. Da Rendalen ogsaa, sammenlignet med Nabobygderne, synes at være rigt paa Fund fra den yngre Jærnalder, tør det sluttet, at denne temmelig høit liggende Sidedal i gammel Tid har været den bedst bebyggede Del af Egnen. Spanden er af Sölv og veier 215,15 Gr. Dens Længde er 17,5 cm, Bredden tværsover Overstykket 9,8 cm og mellem de to Dyrehoveders Ender paa Nederstykket 9,4 cm; Overstykkets Høide 4,5 cm. Spanden er støbt i to Stykker, Overstykket for sig; disse Stykker have været forbundne ved Hjælp af en fra Spændebøilens övre Rod udskydende Plade, som har været lagt ind under Overstykkets Bagside og fæstet til denne ved en Nagle . . . Som almindeligt paa dette Slags Spænder, er den störste Del af Forsiden forgyldt og prydet med Slyngeornamenter, hvori Dyrehoveder og Dyrefigurer indtage en fremtrædende Plads eller maaske endog ere det eneste Motiv, udförte i stærkt Relief, i Udkanterne tildels i gjenmembrudt Arbeide, medens de stærkt ophöiede Ribber, som afdele og begrænse de enkelte Partier, ere af uforgyldt Sölv, prydet med indlagte Striber af Niello. Herfra danner dog det inderste, 4,9 cm. lange og 0,7 cm. brede, aflangt firkantede Rum paa Overstykket en Undtagelse. Dette er nemlig udfyldt med en paanaglet tynd Guldplade, hvorpaa langsefter findes anbragt tre runde Indfatningsrammer af Guld, den midterste lidt större end de to andre. I de sidste sidde endnu flade Granater indfattede, og en lignende Sten har vel været anbragt i det midterste Rum, som nu er tomt. Disse Stene have ikke blot tjent som Prydelser for Spanden, men ogsaa til at dække Naglehoveder; den midterste for den nu manglende Nagle, som har forbundet Spændens to Dele, og de to andre for de Nagler, livormed Guldpladen er fæstet. Den-

nes Bund mellem Stenene er bedækket med paaloddede Ornamenter af Guldfiligran Spænder af den interessante, over en stor Del af Europa udbredte Type, hvortil dette Exemplar hører, ere temmelig ofte fundne i Norge . . . Der kjendes for Tiden mellem 30 og 40 norske Exemplarer, hvoraf flere ere usædvanlig store og pragtfulde.»

Paa den glatte Bagside af Fonnaas-Spændens firkantede Overstykke er 4 Linjer med Runer af den ældste Række indridsede med en Naal eller et lignende Redskab. Indskriften bestaar af fire Rader, af hvilke den ene gaar langs efter og maa læses fra venstre mod højre, medens de tre andre Rader, der er anbragte paa tværs imod den førstnævnte, maa læses fra højre mod venstre. Endelig er en enkelt Rune ridset paa tværs mod Bøilens Rod. Jeg antager, at alle Runer er indridsede af samme Mand og høre sammen til én Indskrift.

I min første Behandling af Fonnaas-Spændens Indskrift (i *Aarbøger f. n. O.* 1878) har jeg paavist, at de tre af dens fire Rader ikke indeholde Ord skrevne fuldstændig og ligetil. Jeg søgte at gjøre det sandsynligt, at Indskriften indeholder stærkt forkortede Ord, men kunde dengang ikke forklare den.

Raden langs efter til højre for Bøilens Rod har, undtagen mod Slutningen, Bogstavforbindelser, som virkelig kan udtales. Det er derfor paa Forhaand sandsynligt, at Skrivemaaden her er nogenlunde fuldstændig og at denne Rad vil være lettest at tolke. Jeg begynder derfor her med den, uden derfor endnu at afgjøre noget om, hvorvidt den bør læses først. Linjen har jeg allerede i *Aarbøger* læst: **ihspidultl.**

Læse vi foran denne Linje Runen **a**, der er skreven for sig selv paa tværs mod Bøilens Rod, men saaledes at den er vendt op og ned i Forhold til de andre paa tværs skrevne Runer, da bliver denne Del af Indskriften forstaaelig.

a tager jeg sammen med **ih** til et Ord **aih** »eier» = got. *aih*, oldnord. *á*. Tvelyden *ai* findes her bevaret foran *h* ligesom i **faihido** Einang, der i Betydning svarer til oldn. *fáða*. Derimod er i andre Indskrifter med den ældste Rækkes Runer **ai** foran **h** gaaet over til **a**. I den stærke Præteritumform **aih** mangler Vokal i Udlyden ligesom i Formen for 1ste Person **unnam** Reistad, for 3dje Person **warait** Istaby, **gaf** Stentofta.

Jeg formoder, at der paa Bracteaten Nr. 55 hos Stephens (fra Sjælland) skal læses **aih ek** »eier jeg», og paa Upsala-Oksen formoder jeg **ah** »eier».

Andet Ord er **spidul**. Allerede den Omstændighed, at Ordet følger umiddelbart efter **aih** »eier», vækker den Formodning, at det betegner den Gjenstand som eies, Fibulaen paa hvilken Runerne er indridsede. **spidul**, hvori jeg ser et Substantiv i Accus. Ental, er efter en i Runeindskrifter brugelig graphisk Eiendommelighed skrevet istedenfor ***spindul**; jfr. S. 75 f. Den samme graphiske Eiendommelighed forekommer i **kunimudiu** paa Tjörkö-Bracteaten, d. e. *kunimundin*, og i **ladawarijar** i den ældre Torvik-Indskrift, hvilket jeg ligesom Burg (*Runeninschriften* S. 135) opfatter som *landawarijar*. Ogsaa Wimmer (*Ruenschr.* S. 167) læser **lada** som *landa*. Den samme graphiske Eiendommelighed er sædvanlig i Indskrifter med den yngre Rækkes Runer; den forekommer saaledes allerede i Sölvesborg-Indskriftens **asmut**, udtalt —*nund*. En forskjellig Betegnelsesmaade foreligger i den med den ældre Rækkes Runer skrevne ufuldstændige Indskrift . . . **undr** paa Bracteaten Nr. 82 hos Stephens. Udtalens *nd* er i de nævnte Indskrifter med den længere Rækkes Runer betegnet ved **d** eller ved **nd**. Derimod holder jeg fast ved, at **unnam** paa Reistad-Stenen betegner Udtalens *unnam*, der er opstaaet af *undnam*. Imod den Mening, at første **n** i **unnam** skulde kunne betegne Udtalens *nd*, taler den forskjellige Betegnelse af denne Lydforbindelse i Indskrifterne paa

Tjörkö-Bracteaten, paa den ældre Torvik-Sten, paa Fonnaas-Spenden og paa Bracteaten Nr. 82; og ingen anden Indskrift taler for denne Mening. At **unnam** er skrevet med to **n**'er, har vistnok, som jeg før har paapeget, sin Grund deri, at hvert af dem hører til sit Sammensætningsled.

spidul, d. e. *spindul*, slutter sig i Form nærmest til angelsaks. *spindul* eller *spintl* eller *spinel*, der betyder Ten (paa Latin *fusus*), den spidse Pind, hvorm Traaden op-rulles i Spindingen, Dat. *spindle*, *spinte*, = oht. *spinnula*, mht. *spindel*, *spinnel*. Men **spidul** her i Indskriften maa vistnok betegne »Naal, fibula». Jeg formoder, at Ordet er kommet til Norden udenfra, og at det har faaet Betydningen »Naal» derved, at det germanske Ord *spindel*, Ten, der er afledet af Verbet »at spinde», er blevet sammensmeltet med et fremmed Ord, der stammer fra latinsk *spinula*. Til dette hører ikke blot romanske Ord som fr. *épingle* (for **espinte*) Knappenaal, men ogsaa oldhöitydsk *spinula*, *spenula*, *spennula*, *spenala* »acus, acus erinalis, spinter, fibula», *spintu* »fibulae» (quibus feminarum pectus ornatur) Graff VI, 348 f., mht. *spenel* f. »Stecknadel», *spendel* »monile, spinther», nedertydsk *spendel*¹⁾. At dette fremmede Ord i **spidul** er smeltet sammen med det germanske af »spinde» afledede Ord, har sin naturlige Grund ikke blot i begge Ords Formlighed, men ogsaa deri, at begge Gjenstande »Ten» og »Naal» var smale og spidse.

Ordet **spindul** er, som vi vil se af det følgende, Intetkjönsord, medens det tilsvarende Ord i andre Sprog er Hunkjönsord. Det *d*, som findes baade i **spidul** og i ags. *spindel* er opstaet paa den Maade, att man indskjöd *d*

¹⁾ Mht. *spenälde*, bair. *spenadel* »Stecknadel» er paavirket af tydsk *Nadel*, mht. *nälde*. De her nævnte tydske Ord kan ikke stamme fra böhm. *spinadlo* »Spange, Haftel», der er afledet af *spinati*, kirkeslav. *špínati* hefte sammen. Med urette antager Graff, at oht. *spinula* er et oprindelig germansk Ord og er beslægtet med *gaspan* (spinter, fibulationem), *furspan* (monile).

mellem *n* og *l*, hvor disse Konsonanter stod umiddelbart sammen, som i ags. Dat. *spindle*. Jfr. oldn. *Eindríði* af *Einríði*, gr. *ἀνδρός* af *ἀνρός* og lign. Fra Former, hvor der umiddelbart foran *l* hörtes en Konsonant, overførtes det indskudte *d* ved Analogi til Former, i hvilke der foran *l* hörtes en Vokal, som i ags. *spindel*, urnord. **spindul**.

At her er skrevet **spidul**, ikke **spidula**, tør ikke forklares som graphisk Forkortning, da Ordene i denne Rad synes skrevne fuldt ud med Undtagelse af **tl** for *tíl* og da Indskriften heller ikke i de andre Rader har noget Exempel paa, at en Rune, som skulde slutte et Ord, er udeladt.

Formen **spidul**, ikke **spidula**, forklarer jeg deraf, at denne Indskrift tilhører en senere Del af den urnordiske Sprogperiode. Ligesaa læser jeg paa Upsala-Oksen **hal** for ældre **halla* Accus. »Sten«. I flere med den ældste Rækkes Runer skrevne Indskrifter er Stammens udlydende *a* faldt bort foran Nominativmærket **R**, f. Ex. **hapuwulafR** Istaby (som derimod i Accus. har **hariwulafa**); **hapuwolafR** og **hariwolafR** Stentofta.

Efter **spidul** følger **tl**. Dette er det eneste Ord i denne Linje, ved hvilket vi maa antage en for Tilfældet forkortet Skrivemaade; thi **spidul** er skrevet for *spindul* ifølge en i Runeskriften sædvanlig Betegnelse af Lyden *nd*. **tl** tænker jeg mig udtalt *tíl*. Jeg finder deri et Adjectiv i Acc. sg. neutr., som hører til **spidul**, og jeg oversætter **spindul til** ved »den gode Naab«. Dette Adjectiv gjenfindes i ags. *tíl*, god, hensigtsmæssig. I den gotiske Bibeloversættelse forekommer denne Stamme sammensat med Præfixet *ga-*: *gatils* passende (*ἐὺχαριστος*, *εὐθετος*); fremdeles i Sætningen *untilamalsks* ubesindig og i Substantivet *tíl*, tysk *ziel*. Uden Præfixet *ga-* forekommer Adjectivet i den gotiske Indskrift paa Spydspidsen fra Kovel i Volhynien (Wimmer *Runenschrift* S. 57, 61 f.): **tilarids**. Dette er et Mandsnavn i Nominativ. Efter Formen kan det betegne

»dygtig Rytter», som Wimmer forklarer det, saa at andet Led er det samme som i Dativen **woduride** paa Tine-Stenen. Men da *Tilred* er et i England oftere forekommende Navn (f. Ex. Liber vitae Dunelm) og da Goterne allerede tidlig udtalte *ē* som *ī*, saa forekommer det mig rimeligere, at **tilarids** er = **Tilavēds*. Ligesaa formoder jeg, at **gutani** paa Bukarest-Ringen er = *Gutauē* Gen. pl. Til Adjectivstammen *tila-* høre ogsaa oldhöitydske Navne *Zilward*, *Zilo*. Dette Adjectiv er paa et eneste Sted bevaret i den norrøne Litteratur, nemlig i Lokasenna 38, hvor Loke siger til Ty: *þú kunnir aldregi bera tilt með tveim* »Du har aldrig kunnet bære godt (d. e. bringe Enighed, Forlig til Veie) mellem to». Fra samme Adjectiv stammer oldnorsk *ótíli* Skade. Den substantivisk brugte Intetkjönsform af det her omhandlede Adjectiv er enten fra Urnordisk eller fra Gotisk gaaet over i Finsk: *tila*, facultas, opportunitas, o. s. v. (Thomsen *Den gotiske sprogklasses indflydelse paa den finske*, S. 153). **tl** har ikke Intetkjönsendelsen *t*, som i historisk Nordisk er nødvendig ved Nomin. og Acc. i Intetkjön Ental af Adjectiver. **tl** er en derfra forskjellig, ved Adjectiver mere oprindelig Intetkjönsform, der gjenfindes i Gotisk og andre beslagtede Sprog, f. Ex. i den gotiske Bibeloversættelse Marc. IV, 39: *wis mikil*, et stort Havblik; Marc. IX, 2: *fairguni hauh*, et høit Fjæld. Denne Form af Intetkjön har i Nordisk ikke holdt sig med adjectivisk Brug; men Substantiver som *djúp* Dyb, *full* fyldt Bæger, *sár* Saar, der er dannede af Adjectiver, vise, at den engang har været nordisk. Foruden **tl** forekomme i urnordiske Indskrifter flere Exempler paa denne Formation af Adjectivernes Nom. og Accus. Ental Intetkjön, f. Ex. **agala** paa Kragehul-Spydskiftet. Dette har jeg i min Tolkning, som blev oplæst i Christiania Videnskabs-Selskab 1877, afdelt som et Ord og tolket = got. *agl alsþóór*. **tl** er opstaaet af en ældre Form **tila* som **spidul** af **spiudula*.

Udtrykket **spidul til** »den gode Naab» er ligeartet med Udtrykket i den olddanske Indskrift med kortere Rækkes Runer paa en Kam fra Lincoln i England (Stephens *Run. Mon.* I, 223): **kamb kopan kiari porfastr** »Kam god (d. e. denne gode Kam) gjorde Torfast». Jeg opfatter her med Stephens **kiari** som Præteritum, der nøiagtig skulde have været skrevet **kiarpi**, thi en Opfatning deraf som Præs. Conj., der formelt ligger nærmere, synes her ikke at give brugbar Mening. **kopan** svarer her i Betydning til Fonnaas-Spændens **til** og det er ligesom **til** et Adjectiv, der i ubestemt Form er sat efter Navnet paa Gjenstanden. Ogsaa i Oldnorsk er ofte den ubestemte Form af Adjectivet brugt, hvor vi vilde bruge den bestemte, og sat efter Substantivet, f. Ex. Hym. 23: *orm eitryðau*, Völund. 2: *faðmi ljósum*. En lignende Anvendelse af Adjectivet »god», men i bestemt Form, om Gjenstanden, paa hvilken Runerne er ridsede, synes at forekomme i Indskriften paa en nu tabt Ring fra Ringsaker, Hedemarken, Norge: **peser** (læs **pesar** eller **pessar** med Binderune for **ar**) **hurpir gerpe porpr a stafi en kari ringænæ gupo** (»de gode Ringe»), hvor **gupo** synes at være graphisk Omsætning for **gopu**.

Eieren maa ligesaavel som Fabricanten kunne fremhæve den Gjenstands Godhed, paa hvilken han ridser Runerne.

Da den ene Rune **a** i Forbindelse med Runerne i Raden langs efter, **aih spidul til** betyder »eier den gode Naab», saa maa Eierens Navn være angivet i Indskriftens Tværrader.

I Tværraderne er Ordene skrevne stærkt forkortede; saaledes er Runer i neden nederste af de to korte Tværrader **glsklr**.

Til at finde disse Raders Rækkefølge og sproglige Betydning har vi Veiledning i Runen **ᚱ**, der skjönt ikke altid ¹⁾, dog uden Sammenligning oftest ender Ord og navnlig hyppig er Nominativsmærke. Nu ender den allerede anførte Tværrad med — **klr**; vi tør da paa Forhaand

¹⁾ Paa Stenen fra By i Sigdal forekommer saaledes **ᚱ** tre Gange i Indlyd.

antage det for sandsynligt, at ogsaa et Ord ender med — **klr** og at vi heri har det søgte Navn paa Eieren i Nominativ. Den lange Tværrad begynder med **igr**. Det ligger paa Forhaand nærmest, heri at finde den samme Endelse som i **holtigar** paa Guldhornet. Thi i de seneste Indskrifter med den ældste Rækkes Runer er Stammens udlydende *a* faldt bort foran Nominativsmærket **R**, f. Ex. **hapuwolafir** Istaby, og det samme maa vi vente i Fonnaas-Splendens Indskrift, da denne i Accus. sing. neutr. har **spidul til** uden Stammens udlydende *a*. Er dette rigtigt, saa kan den nederste af de to korte Tværrader ikke læses umiddelbart foran den lange Tværrad, heller ikke kan man læse den lange Tværrad foran de to korte Tværrader. Man maa derimod først læse den nederste af de to korte Tværrader, derpaa den øverste af disse, og saa den lange Tværrad.

Det er, som allerede sagt, paa Forhaand klart, at Skriften i Tværraderne er stærkt forkortet og at navnlig mange Vokaler ikke er betegnede. Forkortet Skrivemaade forekommer i mange Runeindskrifter. Som Veiledning henviser jeg her navnlig til den med den kortere Rækkes Runer skrevne Indskrift paa Bække-Stenen i Danmark (Thorsen *Jyllands Runemindesmærker* Nr. 2; Wimmer *Opusc. philol. ad Madvigium* p. 213—219): **hribnā : ktubi : kriukubpsi | aft : uibrukmpusin**. Det forekommer mig sandsynligst, i væsentlig Overensstemmelse med C. Sæve (*Ant. Tidskr.* 1858—1860 S. 272 f.) at udfylde dette saaledes: **hribnā : (u)k tubi : k(i)ri(p)u kub(l) p(u)si | aft : uib(u)ruk m(u)pu(r) sin(a)** »Revna og Tubbe (eller: Tove) gjorde disse Mærker efter Viborg sin Moder». At den første Rune af **uk** her er udladt, kan sammenlignes med, at den første Rune af **aftir** undertiden ikke er skreven¹⁾. I Bække-

¹⁾ Wimmers afvigende Forklaring forekommer mig mindre sandsynlig, fordi Udtrykket *verpa kumbl* ellers ikke kan paavises i danske eller svenske Runeindskrifter og lidet passer til den oprindelige Betydning af *kumbl* »Mærke».

Indskriften er baade Vokaltegn og Konsonanttegn udeladte, men aldrig to Runer i Træk, thi vi kan forudsætte, at Runeridseren ved fuldstændig Skrivning vilde have skrevet **uk** og **pusi** (for ældre **auk** og **pausi**).

Jeg har i det foregaaende søgt at gjøre det sandsynligt, at Læsningen af Tvarlinjerne skal begynde med **ɳlsklr** og at heri maa søges Navnet paa Fibulaens Eiermand i Nominativ, forkortet skrevet. Antage vi nu, at her, ligesom i Bække-Indskriften, kun én Rune ad Gangen er udeladt, saa tør vi udfylde **ɳlsklr** til **ayɳlskalrk**. Dog er Formen **ayɳlaskalrk** mulig. Det tilsvarende Navn *Engilscalh* forekommer ofte i det 8de, 9de og 10de Aarhundred i Tydskland, navnlig i det Salzburgske; se Förstemann. Jeg skylder Prof. Konrad Maurer den Oplysning, at Navnet *Engelschalk* endnu bruges i Baiern; et Sted tæt ved München heder *Engelschalkingen*.

Navnet *Angilskalkr*, oht. *Engilscalh* betegner efter sin Oprindelse »en angelsk Skalk» d. e. en Svend eller Tjener af angelsk Æt. Ogsaa et andet med *scalh* sammensat tydsk Navn, nemlig *Walscalth* (i 11te Aarh.), indeholder som første Led sandsynlig et Folkenavn, saa at det betyder »en Svend af vælsk Æt». Ved »Angler» bør vi vel her snarere tænke paa det Folk af dette Navn, som boede i Elbegnene, end paa Beboerne af Angel i Slesvig. *Angil-*, *Engil-* danner første Led i mange sydtyske og nordtyske Navne. Det usammensatte *Skalkr* forekommer oftere som Navn i gammel Tid i Danmark, ligesom *Scalh* i Tydskland. Navnet er paa Frerslev-Stenen skrevet i Gen. **skwlks**, udtalt *Skolks* (*Skülks*), der nærmest er opstaaet af **Skal^uks*. Ogsaa som Appellativ er *skalkr* tidlig blevet forældet i de nordiske Sprog. Det findes i Betydningen »Svend» kun i Hervar. s. Kap. 12 (Bugges Udg. S. 272), dog her mulig bevaret fra et ikke nordisk Digt. Senere er Ordet (f. Ex. i Marskalk) indført udenfra.

Allerede i det foregaaende er bemærket, at vi efter **glsklr** d. e. *Angilskalkr* maa læse den øverste af de to korte Tværlinjer og saa den lange Tværlinje. Den sidste begynder med **igr**. Det er allerede sagt, at dette maa være Slutningen af et Ord, der er dannet som **holtigar** paa Guldhornet. Vi maa altsaa læse sammen til et Ord **wkshuigr**. Anvendes nu her det samme Princip for Udfyldningen af den forkortede Skrivemaade som i den nederste af de to korte Tværlinjer, nemlig at der kun tilføies én Rune ad Gangen, saa tør vi foreløbig udfylde **wkshuigr** til **wakshuigr**. Heri ser jeg et Patronymicum, afledet af et sammensat Mandsnavn, hvilket jeg foreløbig opfører som **Wakshugir*. Første Led i denne Sammensætning vover jeg ikke med Sikkerhed at bestemme. Man kunde efter Formen deri formode en til oldn. *vava*, got. *wahsjan* »vokse» hørende Substantivstamme, snarest *waksa* (hvortil da **wks** kunde udfyldes); jfr. tyske Sammensætninger som mht. *hârwahs* Sene (oht. *waltowahs* Sene), mht. *höuwahs*, mnt. *hoiwas* Hühöst. Men dette er fra Betydningens Side usandsynligt. I Middelhöitydsk er der et Adjectiv *wahs* eller *wchse* »hvas, skarp». Af de to Sideformer har Kluge Stamm bild. § 180, 181 sluttet et urgerman. **wahsus*, Accus. **wahsjana*, som han sammenstiller med græsk *ὄξυς*¹⁾. Til dette Adjectiv *wahs* »hvas» hører Mandsnavnet *Wahsmut* i cod. Laureham. (fra ube- steimt Tid), der endnu er bevaret i det tyske Familienavn *Wachsmuth*. Det vilde efter Betydningen passe godt at antage samme Adjectiv som første Led i det Navn, hvorfra **wkshuigr** er afledet. Hvis denne Forklaring er rigtig, bør man udfylde Ordet til *Wakshugingr*, som da er

¹⁾ Ved græsk *ὄξυς*, skarp, er dog ikke noget Spor af *w* i Fremlyden, og Ordet synes at kunne høre til samme Rod som *ὄζυς* Spidse. Fick i Bezzenbergers *Beiträge* XII, 161 sammenstiller mht. *wahs* med lat. *con-cerus*, hvælvet, og med gr. *φοῦς*, spids. Dette synes at have meget inod sig og lidet for sig. Diefenbach (*Goth. Wtb.* II, 602) sammenstiller *wahs* med est. *wah* »acutus».

afledet af **Waksuhugi*. Men Antagelsen af et urgermansk **wahsu-s* synes betænkelig, fordi *wahs* ikke forekommer i det ældste høitydske Sprog, medens dette har med samme Betydning *hwass*, der er d. s. s. oldn. *hwass*, got. **hwass* (hvoraf *hwassaba*), ags. *hwass*. Ligesaa findes for Mandsnavnet *Wahsmut* i ældre Tid *Hwasmut* (Meichelbeck hist. Fris., 8de og 9de Aarh.), senere *Wasmut*. Til den oht. Form *hwass* svarer regelret den mht. *was*. Det synes muligt, at mht. *was* = oht. *hwass* er blevet forandret til *wahs* ved Indflydelse af *sahs* »lang Kniv», der efter sin Betydning ofte maatte nævnes i Forbindelse med *was*¹⁾. Til Forandringen af *was* til *wahs* kan have bidraget den Omstændighed, at man i andre Dialekter udtalte *wassen* for *wahsen*, *sas* for *sahs* o. s. v., saa at i dem *sas* dannede Rim med *was*.

Jeg vover derfor ikke at stole paa, at **wkshuigr** som første Led indeholder en Adjectivstamme *waksu-*, *hwass*.

Endnu nævner jeg som en Mulighed, at **wks** kunde indeholde en Nominalstamme **wakis-* eller *wakisa-*, der da skulde høre til got. *wakan* vaage, ags. *onwænan* *onwôc*, vaagne, staa op. Stammen *wak-* forekommer i Navne, f. Ex. *Ořazis* eller *Ořázys* og *Ořáziuos* hos Prokop, oht. *Wahhilo*. Men den nævnte Opfatning af **wks** indeholder kun en svag Mulighed.

Ligesom her er skrevet **wks** med **ks** (ikke **hs**), saaledes findes i Indskrifter med den kortere Rækkes Rimer **saksi**, **uksa** (hvor dog **k** kan være Tegn enten for *k* eller for *g*), i islandske Haandskrifter *uacca*, *cockn* (Gíslason *Um frump. isl. t.* S. 103), i svenske *acslar*, *ogsa*, *vaks* (Rydqvist IV, 282).

huigr er sandsynlig at udfylde til *-hugi-gr*, afledet af et Mandsnavn, hvis andet Led har været *-hugi-r*. I flere oldtydske Mandsnavne danner *-hugi* andet Led.

¹⁾ *wahser danne ein schársahs* Tristan af Gottfried af Strasburg 9028.

hugi-r* = oldn. *hugr* har betydet »Hu, Sind, Mod«¹⁾. Samme sidste Led indeholdes i Navnet **ilukr paa en uplandsk Runesten Lilj. 1553 (Bantil 392) d. e. *Illhugr*. Men sædvanligere er Navneformen *Illugi*.

Jeg læser altsaa, skjönt for andet Navns Vedkommende med Tvivl, *Angilskalkr Wakshugingr* og forklarer dette som »Angelskalk Søn af Wakshugi«. Vi har her den samme Maade at angive Faderens Navn paa som i **hlewagastir holtigaz** paa Guldhornet fra Gallehus og som paa Angelsaksisk f. Ex. i *Badanöd Beotting*.

I den lange Tværlinje følger efter **igr** først **s** og derpaa Runen **ᚿ**, der altsaa, naar der skrives fra venstre mod højre, faar Formen **h**. Denne Rune har jeg i min første Behandling af Fonnaas-Indskriften feilagtig antaget for en Form af **p**. Den er tværtimod, som jeg i det følgende nærmere skal begrunde, en Form af *úr*-Runen og Tegn for langt *a*, medens **f** i denne Indskrift sandsynlig er Tegn for det korte *a*. Jeg gjengiver **h** ved **A**.

Jeg forbinder **sa** til et Ord = oldn. *sá* »den«. Dette **sa** »den« maa bestemme et Adjectiv i Nominativ, som staar i Apposition til Mandsnavnet *Angilskalkr*. Dette Adjectiv finder jeg i de tilbagestaaende Runer **ysrbse**, som jeg udfylder til **ig/sarbiske** (neppe *ingesarbiske*). Dette forklarer jeg som den bestemte Form i Nom. sing. masc. af et Adjectiv, hvis tilsvarende ubestemte Form har været **ingisarbiskr*, ældre *-arbiskar*. Dette Adjectiv er ved Suffixet *-iska* dannet af et Stedsnavn, hvis Stamme har været **ingisarb-*. Jeg oversætter altsaa »Angelskalk Wakshugis Søn fra Ingesarv«.

sa ig/sarbiske er med Hensyn til den brugte Artikel ensartet med gotiske Udtryk som *ahma sa weiha* »den helige Aand«, *hairdeis sa goda* o. s. v., med angelsaksiske som *mæghðud se micla*. Heraf synes at maatte sluttes, at

¹⁾ Det synes mig ikke rimeligt at udfylde **huigr** til —*huningr*, uagtet *hūn* forekommer som andet Led i oldtydske og oldengelske Navne.

enn i oldnorske Udtryk som *sá enn fráni ormr*, *ormi þeim enum frána* er senere, speciel nordisk Tilföielse. I følgende Vers:

ok sá enn húnski Sig. 18,5

þörn þau en blíðu Oddr. 8,3

of þann enn hvíta Glv. 16,17

vil Sievers i Pauls og Braunes *Beitr.* VI, 336, for at faa rigtigt Metrum, stryge *sá*, *þau*, *þann*. Efter det foregaaende tror jeg snarere, at *enn* (*inn*), *en* i disse Vers er kommet senere til. Adjectiver i bestemt Form paa *-ski* forekomme i Nordisk ofte som Tilhavne, f. Ex. *Hrani gauzki*.

Endelsen **-e** i *ingisarbiske* afviger fra **-a**, der er den Endelse, som ellers i Indskrifter med den ældste Rækkes Runer forekommer for Nom. sg. masc. af *an*-Stammer, men stemmer derimod overens med Formen i historisk Nordisk.

Bremer i Pauls og Braunes *Beiträge* XI, 39 antager, at den oldnordiske Nominativendelse *-e*, *-i* ved *an*-Stammer er opstaaet umiddelbart af urgermansk *-ē* og dette igjen af indogerm. oxytoneret *-ĕ*, medens Nominativendelsen *-a* ved *an*-Stammen efter ham skal være opstaaet af urgerm. *-ā*, idgerm. *-ō* med Gravisbetoning. Bremer mener, at *ē*-Formen og *ō*-Formen i det ældste Nordisk kunde bruges promiscue ved Siden af hinanden, saa at *ō*-Formen tidligere, ialfald dialektisk, havde Overvægten, medens *ē*-Formen senere trængte igjennem ¹⁾. Men Kjendsgjærningerne stride imod denne Opfatning. I de ældste nordiske Runeindskrifter er i alle Nordens Lande Endelsen **-a** den eneste, som forekommer. Jeg kjender 10 sikre og 7 usikre Exempler paa Endelsen **-a**. Saaledes fra Danmark **hargā**, **niuwila**, **frohila**, **hariuha** o. fl., fra Sverige **haringa**, fra Gotland **mrla**, fra Norge **wiwila** (sidste Rune er efter ny Læsning **ŕ**). Endelsen **a** findes ikke blot

¹⁾ Jfr. Möller Paul-Braune *Beitr.* VII, 484 og 537; Burg *Runen-inschr.* S. 45; Brate i Bezzenbergers *Beiträge* XI, 189 f.

ved Substantiver, men ogsaa ved et Adjectiv i bestemt Form: **fauauisa** Bracteate Nr. 57 hos Stephens.

Derimod er der ikke Spor af Endelsen **e** i Nominativ af *an*-Stammer før i **gsrbse** paa Fonnaas-Spænden, og dens Indskrift har flere palæographiske og sproglige Eendommeligheder, som vise, at den hører til de senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer. Ogsaa en anden Indskrift, der er skreven med den længere Rækkes Runer, har en Nominativ paa **e** af en *an*-Stamme, nemlig Björketorp-Indskriften, der har **daude** = oldn. *daudi*; men uagtet jeg nu sætter denne Indskrift længer tilbage end tidligere, er den dog sikkert yngre end Fonnaas-Spændens Indskrift, eftersom Sprogformen paa Björketorp-Stenen staar nærmere ved historisk Nordisk end ved Fonnaas-Indskriftens Sprogform.

Efter det foregaaende maa vi af Indskrifterne slutte, at Nominativ af masculine *an*-Stammer overalt i Norden i det ældste Runesprog kun havde Endelsen **-a**, ikke **-e**. Naar dette forholder sig saa, er vi, saavidt jeg ser, nødt til at antage, at den yngre Endelse **e** er en Forandring af den ældre **a**.

Saaledes har ogsaa Verner (*Anzeiger f. deutsch. Alt.* VII, 13) antaget, at Endelsen **-e** i Nominativ af masculine *an*-Stammer (hvilken vi tidligst finde paa Fonnaas-Spænden og paa Björketorp-Stenen) er opstaaet af den i de ældste nordiske Runeindskrifter forekommende Endelse **-a**, hvori han antager lang Vokal. Denne skal da igjen være en Forandring af en urgermansk Endelse **-ē**. Denne Verners Opfatning finder Noreen (Anmeldelse af Burgs Bog i *Nordisk Revy* 31te Marts 1885, S. 362) sandsynlig.

Men imod at Endelsen **-a** i nordiske Indskrifter med den længere Rækkes Runer skulde have langt **a**, taler Skåång-Indskriften, hvor jeg afdelar: **hariaa aleugar**. Her betegner *** A** langt **a**, og at **F a** i det første Ords Endelse

betegner kort *a*, har vi al Grund til at antage, fordi den er betegnet ved et andet Tegn end **†**, der er *āra*-Rune. At første **†** i denne Indskrift betegner kort *a*, maa vi ogsaa antage af den Grund, at Navnet sandsynligst sættes i Forbindelse med Stammen *harja-* »Hær».

Jeg holder det for sandsynligst, att Endelsen **-a** i Nom. af *an*-Stammer i urnordiske Indskrifter har været udtalt med kort *a*, der havde en Klangfarve, som nærmede det til *ä*. Denne Endelse **-a** har havt Bitone. Den synes at være en Forandring af ældre **-ē**.

Det gjælder nu at oplyse Navnet paa det Sted, hvor Fibulaens Eiermand hörer hjemme. Det Stedsnavn, hvorfra Adjectivet *ingisarbiske* er afledet, er sammensat og indeholder som andet Led »Arv» i Formen *arb-*. Dette Ords Böining lader sig dog for Indskriftens Sprog ikke bestemme, da der foreligger indbyrdes afvigende Former i oldnorsk *arfr* m., glsv. *arʃ* og *ærʃ* n., got. *arbi* n. Af samme Ord er **arbiga** og **arbigano** paa Tune-Stenen afledet. Fritzner oplyser i sin Ordbog (2den Udgave), at oldnorsk *arfr* ligesom glsvensk *arʃ*, *ærʃ* kan betyde »Jordeiendom, paa hvilken Ættens Hovedmand har sit Sæde og som ved hans Död tilfalder Hovedarvingen». Deraf er Ordets Brug som andet Led i sammensatte Stedsnavne at forklare. Saadanne med »Arv» sammensatte Stedsnavne findes i talrig Mængde samlede paa tre Steder i Norden: 1) i Lom, Gudbrandsdalen; 2) i Dalarne; 3) paa Gotland. Men spredt forekomme de ogsaa andensteds i Sverige ¹⁾.

Förste Led i Stedsnavnet **ingisarb-*, hvorfra Adjectivet *ingisarbiske* er afledet, maa være et Mandsnavn, der efter den historiske oldnordiske Sprogform har været böiet

¹⁾ Saaledes i Helsingland. I *Ant. Tskr. f. Sver.* X, 1, S. 176 ff. har jeg søgt at vise, at **runarf** (Accus.) forekommer i Indskriften Lilj. 882 fra Eneby löt, Runtuna socken, Rönö härad, Södermanland som ældre Navn paa *Runtuna*. I Östkind's härad i Östergötland *Klubsens arʃ* og *Karlss arʃ* i *K. Vitterhets Hist. o. Ant. Akad. Handl.* 24 S. 326 (Aar 1377).

Nom. **Ingir* Gen. **Ingis* og som har været nær beslegtet med oldsvensk *Ingī*, oldnorsk *Yngri*. I nederste Linje paa Frerslev-Stenen i Sjælland maa læses **ikis** (ikke **ikr**), og vi har da deri Genetiv af samme Navn. **Ingir* synes at være afledet ved Suffixet *-ia* og at forholde sig til det ellers forekommende svenske Mandsnavn *Ingī* som oldn. *Vilir* til *Vili*, *Gylvir* til *Gylvi*, oldsv. **balir** (eller **baler**) Lilj. 1006 til **bali**, **busir** Lilj. 51 til *Bósi* (*Ant. Tidskr. f. Sv. X, 1, S. 29*). I **Ingir* er ligesom i *Ingī* tabt et *v* i Indlyd (men oldn. *Yngri*). Er disse Former uden *v* dannede i Lighed med beslegtede Former, i hvilke *v* var faldt bort foran *u* og *o*? Jfr. **nuki** paa den norske Gimsö-Sten, samme Navn som *Nökkvi*.

Det synes lidet rimeligt, at **Ingir*, hvoraf *Ingisarbiske gsr̥bse*, skulde være opstaaet af **Ing-wihar*; jfr. *Þyri* = *Þyrvi*, der vel er opstaaet af *Þórvé*, og *Þórir*, der mulig er for **Þórvér*. Det vilde være betænkeligt at antage, at en saa stærk Afslidning af den oprindelige Form skulde have fundet Sted allerede i Fonnaas-Indskriften.

Förste Led af de Stedsnavne, som ende paa *-arr*, dannes ofte af en Genetiv af et Mandsnavn, og i Dalarne findes et Stedsnavn, der synes at være ialfald sproglig det samme som det, hvoraf Adjectivet **gsr̥bse**, *Ingisarbiske* paa Fonnaas-Spenden er afledet. I *Diplom. Dalecarl.* Nr. 868 (Aar 1438, Original) nævnes »*ingisarff*» som ligghe östan brona widh falona oppa Koperbergit». I Nr. 837 (Aar 1555, Original) sælges til Kong Gustav Gaarden »*Ingesarffwet*, liggiandes vdj Tårsånger Sochun vdij Kopperbergzlagen». Endnu i Rosenbergs *Geografiskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige* opføres *Ingarsbo* som Navn paa en Gaard i Falu Landsforsamling, Kopparbergs Tingslag og Sogn, samt *Ingarshyttan* som Navn paa en By i Skedvi Sogn i Kopparbergs Län. Men ogsaa en By i Bergsjö Sogn, Gefleborgs Län, Helsingland, heder efter Rosenberg *Ingesarfwen*. I Norge kan derimod dette

Stedsnavn ikke paavises, hverken i Österdalen eller andensteds.

Da det med Sikkerhed vides, at man har givet flere end ett Sted Navnet »Ingesarv» og da endnu flere Steder tidligere kan have baaret dette Navn, lader det sig ikke med Vished sige, hvor det Sted, som paa Fibulaen er nævnt som dens Eiermands Hjemsted, har ligget. Fibulaen er funden i övre Rendalen i norsk Osterdalen. Rendalens Præstegjeld grænser mod Ost til Särna Pastorat i Dalarne, der för Begivenhederne i 1644 og fölgende Aar hörde under Elverum Præstegjeld i norsk Osterdalen¹⁾. Fra Osterdalen har i lang Tid gaaet Ride- og Klövvei ind i Idre og Särna²⁾, hvorfra Hülphers³⁾ til Elfvedal i Dalarne regner 8 svenske Mil. Herefter er det, som jeg tror, ikke usandsynligt, at Fibulaens Eier har været fra Dalarne, hvor Navnet »Ingesarv» forekommer.

I **gjsrbse**, *Ingisarbiske* finde vi da, som jeg tror, et nordisk Stedsnavn første Gang optegnet af en Mand fra Landet selv i Landets eget Sprog.

Endnu har jeg ikke besvaret det Spørgsmaal, hvilken Linje der skal læses först, men Meningen bliver den samme, enten vi begynde med **aih spidul til** eller med **glsklr Angilskalkr**. Man kan maaské finde det naturligt, at Skriveren först skulde have skrevet Ordene fuldt ud og at han, naar han kun tildels har anvendt Forkortning, skulde have anvendt denne længer ud i Indskriften. Til Stötte herfor kunde man henvise til Bække-Stenen, hvor første Ord i hver af de to Linjer er skrevet helt ud, medens der siden i Indskriften er anvendt Forkortning. Syntaxen forbyder os heller ikke at læse Verbet först: *aih spindul til Angil-*

1) Se navnlig Y. Nielsen om Idre og Särna i *Norsk hist. Tidskr.* III, S. 195—223.

2) Jfr. Kraft *Beskrivelse over Norge* I (Christ. 1820) S. 556; Hülphers *Dagbok öfver en resa* o. s. v. (Wästerås 1762) S. 241.

3) S. 221 f.

skalkr o. s. v., ligesom vi i Oldnorsk finde *Sendi dru all-valdr þaðan* i Digt og *Mæltu þat sumir* i Prosa; jfr. mine Bemærkninger i *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1871 S. 192.

Dog er denne Ordstilling sjældnere end den, hvorefter Subjectet staar først. At Runen **a** er skreven for sig selv paa tværs mod Bøilens Rod, synes at være gjort for at vise, i hvilken Retning Indskriften skal læses: at man nemlig efter den lange Tværlinje, der ender med **rbse**, skal læse den enkeltstaaende Rune **a** og saa til Slut Linjen langs efter, der begynder med **ih**. Og da Runeridseren vistnok, som vi skal se, inden han har indridset Indskriften, har bestemt dens Anordning, saa behøver det, at Ordene er skrevne forkortet eller ikke forkortet, ei at staa i Forbindelse med deres Forekomst i Begyndelsen eller Slutningen af Indskriften ¹⁾. Eieren af Fibulaen kan have skrevet netop sit Navn forkortet af samme Grund som Runeristeren Erik paa Rotbrunna-Stenen i Upland (Bantil 646) skrev sit Navn, men ikke den øvrige Del af Indskriften, med Lönruner.

Jeg formoder altsaa, at Indskriften paa Fonnaas-Spænden skal læses afdelt i Ord saaledes: **glsklr wkshuigr sa gsrbse aih spidul tl**. Dette udfylder jeg snarest saa: *Angilskalkr Wakshugingr sa Ingisarbiske aih spindul til*. Jeg oversætter: »Angelskalk Wakshugi's Søn fra Ingesarv eier den gode Naab».

Denne Indskrift er ensartet med de nordiske mange Aarhundreder yngre Indskrifter paa Spænden fra Largs i Skotland (Stephens *Run. Mon.* II, 591), af hvilke den ene begynder: **malbriþa a talk** »Mælbrigd eier Spænden». Paa en engelsk Fibula, som nu er forsvunden, har staaet en Runcindskrift med angelsaksiske Runer, hvoraf Slutningen er: **elefrith mec a[h]** »E. eier mig» (Stephens *Run. Mon.* II, 386).

¹⁾ I første Ord paa Charnay-Spænden er en Vokal udeladt, men ikke i de følgende Ord.

Forkortet Skrivemaade, hvorved navnlig Vokaler udelades, forekommer oftere ellers i Indskrifter med den ældste Rækkes Runer. Saaledes i Indskriften paa den ene Side af Krogstad-Stenen Upland: **mwstuign** (jeg har ved egen Undersøgelse fundet, at sidste Rune er **n**; ligesaa i Indskriften paa Etelhem-Smykket, for ikke at tale om flere Bracteate-Indskrifter. Den forkortede Skrivemaade paa Fonnaas-Spænden er efter min Mening ligesaa lidet som den lignende forkortede Skrivemaade paa Bække-Stenen anvendt ene og alene for at spare Rum, men ifølge en oftere anvendt Skik, som kunde prøve Læserens Skarpsindighed. Jeg antager, at Runeridseren, förend han har indridset Runerne paa Fonnaas-Spænden, har bestemt, hvorledes Indskriften skulde anbringes og hvormange Runer der skulde staa i hver Rad. De to korte Tværrader indeholde tilsammen 11 Runer; den lange Tværrad 11 Runer. Den enkeltstaaende Rune **a** tilligemed Raden langsefter udgjör ligeledes 11 Runer. At dette ikke er tilfældigt, stöttes derved, at hver af de fem Linjer paa Rök-Stenens brede Bagside (dels Tværlinjer, dels Langlinjer), som indeholde enten ældste Rækkes Runer eller tildels Lönrumer, synes at bestaa af 24 Runer¹⁾. Det anförte Tal-Forhold paa Fonnaas-Spænden bestyrker Rigtigheden af flere Antagelser, fra hvilke jeg i min Tolkning er gaaet ud: 1) at de zikzakformede Figurer virkelig er Runer; 2) at den for sig selv staaende Rune **f**, tværtimod Stephens's Mening, hörer med til Indskriften; 3) at den lodrette Stav foran **h** i Raden langsefter hörer med til Indskriften, og 4) at **†** i Slutningen af Raden langsefter virkelig er en Rune.

Herefter skal jeg meddele Bemærkninger om den her brugte Skrift, idet jeg derved tager Hensyn til Wimmers fortræffelige Hovedværk *Die Runenschrift* (Berlin 1887).

¹⁾ Ingelstad-Indskriften synes at have 13 Runer i hver af de to Rækker (ATS. X. 1. S. 304).

Runeraden langs efter er oventil og nedentil helt igjennem omgiven af en Rammelinje, medens Runerne i den længere Tværrad staa frit. Under de to korte Tværrader ser man en kort Ansats til en Rammelinje. Runerne i de tre Tværrader er ligesom den for sig indridsede Rune **a** vendte mod venstre, medens Runerne i Raden langs efter er skrevne fra venstre mod højre. Ogsaa paa Tune-Stenen er Runerne i de forskjellige Rader vendte mod forskjellige Sider. I det følgende vender jeg alle Runer mod højre, selv om de paa Spanden vende mod venstre. Jeg opfører Runerne i Indskriften under Nr., idet jeg tæller **glsklr** som 1, 2, 3, 4, 5, 6. Skilletegn findes ikke i Indskriften.

Af den længere Række mangle følgende Runer i Indskriften: **f þ g n ʞ m o**.

u har væsentlig sin sædvanlige Form. Sidestaven er i 11 mere kantet end i 30 og begynder i begge ubetydeligt nedenfor den rette Stavs Top.

a ʞ Nr. 23 er oventil lidt utydelig. Det er dog sikkert, at øverste Kvist (i Modsætning til Tegningens Angivelse) naar helt indtil den rette Stavs Top. Paa højre Side af Staven ses imellem de to Kviste en Streg, som skraaner ned mod højre, men denne synes mig efter sin Form tilfældig. Den gamle Form med øverste Kvist udgaaende fra Stavens Top kan endnu findes i Indskrifter med den kortere Rækkes Runer.

r har sin sædvanlige Form.

k forekommer Nr. 4 og Nr. 8. Formen **Y** er den samme som **f**. Ex. paa Stentofta-Stenen og Björketorp-Stenen, paa Förde-Amulettten, paa Braeteaterne Steph. Nr. 6, Nr. 55, og væsentlig den samme som paa Varnum-Stenen (hvor dog Kvistene er lidt krumme og den rette Stav lidt kortere). Denne Runeform henviser til, at Indskriften er fra en senere Del af den Tid, i hvilken den ældste Rækkes Runer var den ene brugelige Skrift, thi Runens ældste Form er **ʞ**, der endnu forekommer i flere

Bracteate-Indskrifter. Senere Former er \wedge paa Bracteater og λ paa Kragehul-Spydet og Lindholm-Amuletten. Endda senere tør Υ antages for at være, da Υ i den kortere Rækkes Skrift har udviklet sig af denne.

w har oppe til højre kantet Form.

h har sin sædvanlige Form. I Nr. 10, der er vendt mod venstre, skraaner Tværstregen ned mod venstre, saa at altsaa Skraastregen, naar der skrives fra venstre mod højre, kommer til at skraane ned mod højre. Omvendt ved Nr. 25¹⁾.

i har i Nr. 12 sin sædvanlige Form. Afbigelsen derfra i Nr. 28 er ikke tilsigtet. Ved Nr. 24 synes Stregene til højre ved **i**-Runen nedentil ikke at være tilfældige. Jeg opfatter dem som et Slags Forziring ligesom Stregene nedentil og øventil ved Runerne i den yngre Torvik-Indskrift (Stephens *Run. Mon.* III, 457). Snørkler, hvorved Runernes enkle og regelrette Former forandres, forekomme oftere ved de senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer. For **i** har Rök-Indskriften \mathfrak{g} blandt den længere Rækkes Runer.

Af særlig Betydning er Runen Nr. 16. Den har, naar den vendes mod højre, Formen \mathfrak{h} . Fr. Sander læste først (1883) \mathfrak{h} paa Rök-Stenen som en Form af \bar{a} -Runen. Det blev mig straks klart, at denne Betydning ogsaa maatte gjælde for \mathfrak{h} paa Fonnaas-Spænden, og saaledes læste jeg Runen i mit Foredrag Juni 1885. Snart efter fik jeg Meddelelse om, at Sander ligeledes havde læst \mathfrak{h} paa Fonnaas-Spænden som a . Den samme Betydning af Runetegnet har Wimmer fundet, se *Runenschrift* (1887) S. 127 og 385, dog uden at støtte denne ved en sproglig Tolkning af det Ord, hvori Runen forekommer paa Fonnaas-Spænden.

¹⁾ Wimmer (*Runenschrift* 212 Anm. 1) bemærker med rette, at der ved Nr. 25 fra Basis af højre Stav gaar op til højre en liden Streg. Denne, der ikke sees paa Tegningen, er enten tilfældig eller ornamental.

Paa Rök-Stenen er **þ** den egentlige *a*-Rune, medens **ᚱ** betegner nasalt *a*. Anderledes forholde de to Runer sig til hinanden paa Fonnaas-Spænden. **ᚱih** er her samme Ord som got. *aih*, oldn. *ái*, og **ᚱþ** er her samme Ord som got. *sa*, oldn. *sá*. Muligheden af, at begge Runer her har samme sproglige Betydning, tør ikke ganske afvises, da Stentofta-Indskriften i L. 2 har **niuhᚱ**, men i L. 1 samme Ord i Formen **niuh*** og ellers overalt *a* betegnet ved *****. Det er dog langt sandsynligere, at den ene af de to Runer paa Fonnaas-Spænden betegner kort *a* og den anden langt *a*. Men hvilken kort og hvilken langt? For at **þ** skulde betegne kort *a* og **ᚱ** langt *a*, kunde anføres følgende: ind. *sa* »den«, græsk *ó*, vistnok ogsaa got. *sa* har kort Vokal. Og Formen *āih* for »eier« er bleven til oldn. *ā* igjennem *āih*, *āh*. Jeg antager dog omvendt, at *a*-Runen **ᚱ** paa Fonnaas-Spænden sandsynlig betegner kort *a* og at **þ** sikkert her betegner langt *a*. Mine Grunde er følgende. **ᚱ** betegner oprindeligt *a* i alle Forhold. Paa Istaby-Stenen er denne Rune bleven Tegn for Schwa-Lyd af *a*, medens *ār*-Runen der betegner det fuldtonende *a*. Blandt Rök-Stenens Runer af den længere Række ligesom i den kortere Rækkes Skrift er **ᚱ** blevet Tegn for nasalt *a*. Det synes da meget usandsynligt, at **ᚱ** nogensinde skulde have betegnet langt *a* i Modsætning til kort. Og at *ār*-Runen nogensinde skulde have betegnet kort *a* i Modsætning til langt, synes mig ligefrem umuligt, da Runens Navn begynder med langt *a*. Altsaa betegner **ᚱþ** Udtalens *sā* og **ᚱih** Udtalens *āih*. Her er altsaa den Udtaleform, som stemmer overens med got. *aih*, bevaret, medens Artiklen *sā* her har langt *a* som i historisk Nordisk. Allerede for lang Tid siden (*Tidskr. f. Philol.* VII, 243) har jeg formodet, at Runen *āra*, *ār* kunde betegne langt *a* i Modsætning til **ᚱ**, **ᚱ** som Tegn for kort *a*. Herimod har Wimmer (*Runenskrift* S. 200) udtalt sig. Men denne Forskjel foreligger efter det foregaaende sandsynlig paa Fonnaas-

Spænden. Jeg skal en anden Gang vise, at ogsaa paa Skaäng-Stenen i Södermanland *āra*-Runen, som der har Formen **𐌱**, betegner langt *a*, medens **𐌰** betegner kort *a*.

Lydbetegnelsen paa Fommaas-Spænden er med Hensyn til de to nævnte Runer mindre oprindelig end Lydbetegnelsen i Indskriften paa Kragelul-Spydet, hvor *j* betegnes ved Runen *jāra* (som Navnet endnu dengang maa have lydt, men mere oprindelig end paa de blekingske Stene og paa Rök-Stenen, hvor Runen *āra*, *ār* er bleven det regelrette Tegn for *a*, ogsaa for kort *a*. Jeg giver her en Oversigt over Form og Betydning af de to Runer, som i historisk Nordisk hede *ār* og *āss*, i de foran omtalte Indskrifter med den længere Rækkes Runer, hvori begge forekomme.

Indskrifter.	Runernes Former.	Runernes Betydning.
Kragelul-Spydstage	1 𐌰 . 2 𐌱	1: <i>a</i> . 2: <i>j</i> .
Skaäng	1 𐌰 . 2 𐌱	1: <i>ā</i> . 2: <i>ā</i> .
Fommaas-Spænde	1 𐌰 . 2 𐌱	1: <i>ā</i> . 2: <i>ā</i> .
Istaby	1 𐌰 . 2 𐌱	1: Halvlyd af <i>a</i> . 2: <i>a</i> .
Stentofta	1 𐌰 . 2 𐌱	1: <i>ā</i> eller Halvlyd af <i>a</i> (én Gang i et Ord, hvori ogsaa skrives 𐌱). 2: <i>ā</i> og <i>ā</i> og Halvlyd af <i>a</i> .
Björketorp	1 forekommer ikke. 2 𐌱	2: <i>ā</i> og <i>ā</i> og Halvlyd af <i>a</i> .
Rök	1 𐌰 . 2 𐌰	1: nasalt <i>a</i> . 2: ikke-nasalt <i>a</i> .

At **ƿ** ikke har været Tegn for nasalt *a* i den Skriftform, som er anvendt paa Stentofta- og Björketorp-Stenen, tør slutes af **herama** Stentofta, **haerama** Björketorp.

Jeg vender nu tilbage til Gjennemgaaelsen af Skriften paa Fonnaas-Spænden.

I *Aarbøger* 1878 S. 66 f. har jeg formodet, at Nr. 20 **β** betegner **b** og i Modsætning dertil Nr. 27 **β p**. Jeg har til Støtte herfor henvist til Vadstena-Bracteaten, hvor **b** og **p** har beslægtede Former og hvor i **b** Sidestaven ikke gaar ned til den rette Stavs Basis. Wimmer *Runenskrift* S. 209 finder ingen Grund til denne Antagelse og mener, at vi i begge Tilfælde paa Fonnaas-Spænden har **b**-Runen. Men ved min Tolkning tror jeg at have godtgjort, at min Antagelse er rigtig. Rune 26—27 **s β** maa begynde et nyt Ord, og da er det klart, at Udtalen maa have været *sp*, ikke *sb*. Ved personlig Undersøgelse af Björketorp-Stenen har jeg fundet, at der endog paa denne ikke er samme Tegn for **b** og **p**. I **barutr** og **uþaraba** er skrevet **β**, hvor de to krumme Sidestave paa Midten gaa sammen. Men i **spa** er skrevet **β**, hvor Sidestavene ikke gaa sammen paa Midten.

I alle tre Indskrifter med den længere Rækkes Runer, der er de eneste i Norden bevarede, som indeholde baade **p** og **b**, nemlig Vadstena-Bracteaten, Fonnaas-Spændens og Björketorp-Stenens, er der altsaa Forskjel paa Tegnet for **p** og Tegnet for **b**; men Tegnet for **p** er i alle tre Indskrifter aabenbart paavirket i sin Form af **b**-Runen, saa at det er blevet mere ligt denne end den angelsaksiske **p**-Rune **ꝥ** paa Thems-Sværdet, **ᚥ** i andre angelsaksiske Indskrifter.

R har paa Fonnaas-Spænden den yngre Form **ᚱ** med Kvistene nedad. Denne Form forekommer ogsaa i nogle andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer: paa Kragehul-Spydskaftet i Binderunen for **ar**; paa Varnum-Stenen 3 Gange ved Siden af det enstyldige **Y** én Gang;

paa Stentofta-Stenen, samt blandt den længere Rækkes Runer paa Rök-Stenen. Men da endnu Istaby-Stenen og Björketorp-Stenen har Formen **Y**, maa begge Former længe have været brugte ved Siden af hinanden.

s forekommer paa Fonnaas-Spænden 6 Gange: Nr. 3, 9, 15, 18, 21, 26. **s** har her, som i flere andre Indskrifter med den længere Rækkes Runer, Zigzagform, men det er særegent, at **s** her ikke har den samme Længde som de andre Runer. Nr. 9 naar næsten saa langt op og ned som de andre Runer, men de övrige Gange **s** her forekommer, har Runen ikke paa langt nær de andre Runers Længde.

t forekommer én Gang (Nr. 32) i Formen **↑**. Strengen nedentil kan med Wimmer (*Runenskrift* S. 212 Anm. 1) antages for »tilfældig» (jfr. Strengen ved **h** Nr. 25), men kan ogsaa være en senere Forziring eller Forsnörkning, der aldrig har været almindelig gennemført. Andre senere Forsnörkninger af den længere Rækkes Runeformer har jeg omtalt ovenfor ved **i**. Hvorvidt den her forekommende Form af **t** (hvis Sidestregen nedentil ikke er tilfældig) staar i nogen Sammenhang med Formerne **↗ ↘** for **t** paa Krogstad-Stenen eller ikke, mangle vi Midler til sikkert at afgjøre.

Formen af **e** Nr. 22 er væsentlig den sædvanlige, kun med den Forskjel, at de to Stave nedentil er knebne nærmere sammen, ligesom de to Stave i **m** paa Helnæs-Stenen. Ogsaa her synes derfor Runeformen yngre end den, som er sædvanlig i den længere Rækkes Skrift.

g betegnes her endnu ved et eget Runetegn Nr. 1, 13, 17. At de to Streger ved Nr. 1 og Nr. 13 berøre hinanden, bör med Wimmer *Runenskrift* S. 122 Anm. ansees for uvæsentligt. Runens Form er ikke meget forskjellig fra den, der forekommer paa Steinstad-Stenen. Derimod er samme Lyd paa Reistad-Stenen, i den yngre Torvik-Indskrift og i Bracteate-Indskriften Stephens Nr. 1

betegnet ved to Runer **n** og **g**. Reistad-Stenens Indskrift er sikkert ældre end Fonnaas-Spændens. Naar nu Reistad-Stenens Indskrift istedenfor **g** har **n** og **g**, saa tør man deraf ikke slutte, at Runen **g** paa den Tid overalt var ubrugelig og fra den Tid af ganske var opgivet, men kun at denne Rune paa Reistad-Stenens Tid ikke overalt eller altid i Norden blev brugt, hvor Lyden *gg* skulde betegnes, ligesom den vistnok i den senere Del af det Tidsrum, da den længere Rækkes Runer var den brugelige Skrift, stadig blev sjældnere og sjældnere anvendt.

d har paa Fonnaas-Spanden sin sædvanlige Form.

Med Hensyn til Fonnaas-Indskriftens Tid fremhæver jeg, af hvad der i det foregaaende er bemærket om Skriften, følgende: **h** **a** beviser, at denne Indskrift er yngre end Indskriften paa Spydskaftet fra Kragehul og henviser ved sin Lighed med den paa Rök-Stenen forekommende Form til sen Tid. **Y** **k** er en yngre Form end den, der forekommer paa Tjörkö-Bracteaten, Aasum-Bracteaten og flere andre Bracteater og kan derfor anføres som Grund til at sætte Fonnaas-Spændens Indskrift længere ned end disse Bracteaters Indskrifter. Ogsaa Runeformen **Λ** **R** henviser til en senere Del af det Tidsrum, hvori den længere Rækkes Runer var den sædvanlige Skrift. Men da Formerne **Y** og **Λ** længe maa have været brugte ved Siden af hinanden, tør man ikke slutte, at Fonnaas-Indskriften er yngre end hver Indskrift, som har **Y** for **R**. Brugen af en egen Rune for **g** og Betydningen af **F** som kort unasaleret *a* maa advare os imod at sætte Fonnaas-Indskriften for langt ned.

Af Sprogformerne vil jeg til Hjælp ved Tidsbestemmelsen anføre følgende. Stammens udlydende *a* mangler foran Nominativmærket **R** i **glsklr** *Angilskalkr* og **wkshuigr** *Wakshugiyr* samt i Accusativ i Udlyd: **spidul** *spindul*, **tl** *til*. Udeladelsen af *a* kan i de nævnte Ordformer efter min Mening ikke være blot graphisk, men maa svare til

Udtaleformen. I Nominativ er *a* foran **R** ligeledes faldt bort paa Istaby-Stenen og Stentofta-Stenen, medens det endnu er bibeholdt f. Ex. paa Stenene fra Varnum, Reistad, Orstad, paa Bracteaterne fra Tjörkö og Aasum. I Accusativ har Istaby-Stenen i Udlyd Tegn for et minimalt *a*, og den viser forsaavidt en ældre Sprogform end Fonnaas-Indskriften.

Fremdeles maa fremhæves **-e** i **ysrbse** *Ingisarbiske*, medens adskillige Bracteate-Indskrifter har Endelsen **-a** i Nominativ af *an*-Stammer.

Paa den anden Side viser **aih** med bevaret *ai* en mere oprindelig Form end **fah** for *faihido* paa Aasum-Bracteaten.

Naar jeg sammenfatter alle Tidsmærker, som er anførte i det foregaaende, slutter jeg deraf, at Fonnaas-Indskriften er ikke lidet yngre end Indskrifterne paa Spydskaftet fra Kragehul, paa Stenene fra Einang, Orstad, Reistad, Varnum og at den er yngre end Indskrifterne paa flere Bracteater, som Tjörkö- og Aasum-Bracteaten. Derimod synes Fonnaas-Indskriften at kunne tilhøre omtrent samme Tid som Istaby-Indskriften. I en noget yngre Tid har den Form af den længere Rækkes Skrift dannet sig, som er efterlignet paa Rök-Stenen.

Indskriften paa Spænden kan vistnok være noget yngre end selve Spænden; men der er neppe Grund til at sætte lang Tid mellem Fonnaas-Spændens Tilblivelse og Indridsningen af den Indskrift, som læses paa Spænden. Rygh (*Aarbøger* 1878 S. 63) har udtalt, at Spænden neppe er ældre end 6te og neppe yngre end 7de Aarhundred. Jeg har sagt (*Aarbøger* 1878 S. 71), at Indskriften vistnok ikke kan være ældre end fra 7de Aarhundred. Wimmer (*Runenskrift* S. 304) har henført Indskriften til Tiden omkring 625—675. Dette forekommer ogsaa mig fremdeles sandsynligt fra runologisk Standpunkt. Jeg maa overlade til Archæologerne at afgjøre,

om de Grunde, af hvilke Montelius (*Runornas ålder* S. 36) henfører Fonnaas-Spænden til 5te Aarhundred eller senest Tiden omkring 500, er fuldt bindende.

Fonnaas-Indskriften er interessant derved, at den lærer os at kjende et Ord, hvormed Nordboerne i »Mellemjernalderen» betegnede en Fibula, nemlig **spidul**, *spindul*. Jeg har formodet, at dette Ord har faaet sin Betydning »Naab» »Fibula» ved Indflydelse af et fra lat. *spinula* stammende Ord. Ordet synes da at støtte den Mening, at Spænder, som i Mellemjernalderen brugtes i Norden, middelbart var Efterligninger af romerske Fibulaer.

I palæographisk og sproglig Henseende er Indskriften paa Fonnaas-Spænden vigtig navnlig derved, at den er en af de seneste Indskrifter fra den Tid, da den ældste Rækkes Runer var den eneste Skrift, som brugtes i Norden.

Tillæg.

Til Side 7. Tegnet ∴ findes ogsaa i en Indskrift fra Södermanland, Dybeck *Svenska Run-Urk.* (4to) Nr. 87. foran det andet Navn.

Til Side 17—25. Strophen om Theodorik er nu behandlet af Heinzel i hans interessante og vigtige Afhandling *Ueber die ostgothische Heldensage* Wien 1889, S. 9—22.

Anden Strophehalvdel forklarer Heinzel ligesom jeg: »Was von Thiaurikr in unseren Versen gesagt wird, ist auf den ersten Blick rech sonderbar: einst herrschte er über Italien, jetzt sitzt er bewaffnet zu Pferde. Ich glaube, so kann man nur von einer Reiterstatue oder einem andern Reiterbildniss Theodorichs sprechen. Solche sind ja in grösserer Anzahl bezeugt in Italien wie in Deutschland, s. Müllenhoff in Haupts *Zeitschrift* 12, 323 ff., H. Grimm, *Das Reiterstandbild des Theodorich zu Achen* (1869). Bei dem von Agnellus 839 beschriebenen von Ravenna würde

die Erwähnung des Schildes auf der linken Schulter zu den altschwedischen Versen stimmen» (S. 15 f.). Heinzel forklarer udførlig *Maringer* som Navn paa Theodoriks Folk baade i de oldsvenske og i de angelsaksiske Vers.

En Forfatter fra 6te Aarhundred Liberatus (*Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum*, ed. Garnerius, Paris 1675, c. 18, S. 125) skriver: »Eodem tempore Ellus coniunctus Leontio in Antiochia expugnatus a Valameriacis.» *Valameriaci* er her Betegnelse for Theodoriks Tropper. De har Navn efter *Valamer*, Theodoriks Farbroder, der hos Grækerne gjaldt for hans Fader. Hos latinske Forfattere forekommer Valamer som Theodoriks Tilnavn, sandsynlig fordi man i det græske Udtryk *Θεοδόριδος ὁ Ὁυαζάμερος* havde misforstaaet det sidste Navn som Nominativ. Herefter mener Heinzel, at der som Betegnelse for Østgoterne brugtes et Navn, der var afledet af Valamers Navn, og at en Form af dette Folkenavn vor gotisk **Mēringās*. Dette naaede gennem Fastlandets germanske Folk til Angelsakser och Svensker. En anden Form af dette Navn forekommer i et Haandskrift af den latinske Prolog til Notkers Boethius fra 9de eller 10de Aarhundred, hvor Theodorik kaldes en Konge *Mergothorum et Ostrogothorum*.

I tyske Beretninger fra Middelalderen siges Theodorik at stamme fra Landet *Meran*. I nogle Regensburger glosser fra 12te Aarhundred heder det *Gothi Meranari*. I 12 og 13de Aarhundred er *Meran*, der er aldeles forskjelligt fra Stedsnavnet Meran i Etschdalen i Tirol, Navn paa Landene ved de nordlige og nordøstlige Kyster af det adriatiske Hav, Istrien (der i de Digte, som behandle det tyske Heltesagn, hører til det gotiske Rige), Croatien, Dalmatien. Disse Lande havde virkelig hørt til det italienske østgotiske Rige.

Heinzel forklarer dette Navn saaledes at et gotisk Navn *Mērings*, i Flertal *Mēringās* er blevet hørt af Sla-

verne ved den adriatiske Kyst og slaviseret til Meran ved Indsætning af Endelsen *-an* for *-ing*.

Med det forhold, at et Navn, der betegnede »Valamers Folk«, er blevet forkortet til **Mēringōs*, sammenligner Heinzl Navnene Thüringer ved Siden af Hermundur, Barder ved Siden af Langobarder og Headobarder.

Jeg har i det foregaaende forklaret *Maringar* af Navnet paa Theodoriks Fader Theodimir (*Þiudamērs*): altsaa, ligesom Heinzl, af et Mansnavn paa *-mērs*. Jeg foretrækker nu paa grund af *Valamerici* Heinzls Forklaring af Valamer. Men Forkortningen *Mēringōs* kan have været hjulpen frem derved, at de tre Brødre Valamer, Vidimir og Theodimir alle havde Navn paa *-mērs*.

Hreiðmarr »Östgoternes Hav« er efter Heinzl snarere Adriaterhavet end Middelhavet.

Heinzl antager, at Östgoterne efter Radagais er blevne kaldte **Hrapagutans* eller, i Lighed med *Visi* = *Visigothi*, **Hrapōs*. Deraf forklarer han, at Kong Alfred i sine Oversættelser af Boethius og Orosius kalder Radagais *Rædgota*, *Rædgot*. Ved folkeetymologiske Ontydninger er dette Navn paa Goterne blevet hos Angelsakserne til *Hrēdgota*, *Hrēdas*, *Hrādas*, hos Nordboerne til *Hreiðgotar*, *Reiðgotar*. Mod denne Forklaring synes dog oldtydske Navne paa *Hreit-*, f. Ex. *Hreitolf* = oldsvensk *Hraðulfr*, at vække Betænkelighed.

Til S. 33 L. 9 ff. **uintur**. En til got. *wintrus* svarende nordisk Nominativform kunde være **wintur* (jfr glsvensk *vapur* = got. *wiprus*). Derfra er *u* mulig overført til Accus. pl. **uintur**. Acc. pl. glsv. *ritter*, *vinter*, oldn. *retr* er opstaaet af **wintrin*. Paa Rök-Stenen skal neppe læses som et Ord **uintura**, thi en saadan Form vilde i en saa gammel Indskrift være usandsynlig. I Gotlandsloven forekommer Acc. pl. *vintra* ved Siden af *uintr*, *vintr*.

Til Side 45. Der kunde være Spørgsmaal om at forstaa **igold**, ndtalt *īggold*, som *riġgold* »Krigeren«, saa at *ri*

var blevet omlydt til *y* ved Indflydelse af det følgende *a*, der i Stavelse med Bitone maatte være indtraadt istedenfor *e* (*a*-Omlyd af *a*). Jfr oldn. *vígdrótt*, *víglid*.

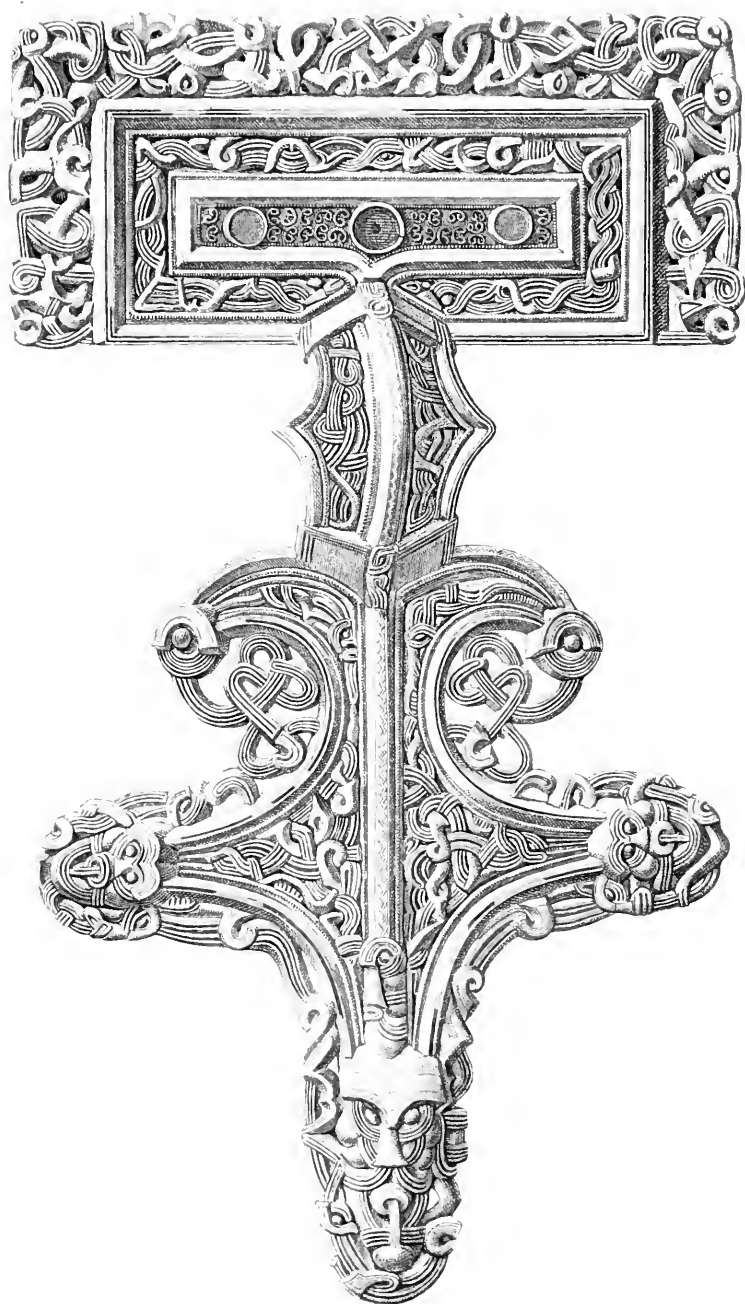
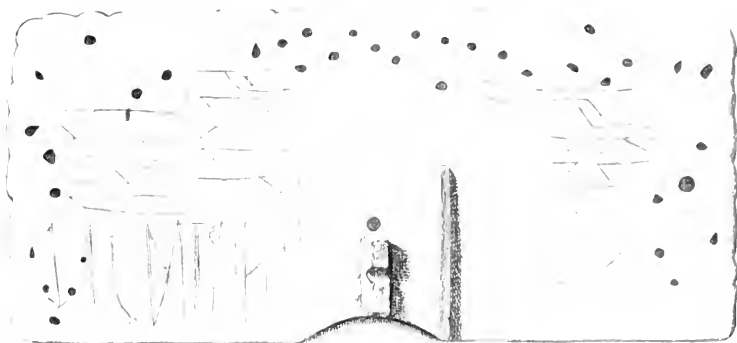
Til Side 79. Til de Runcindsskrifter, der høre til samme Gruppe som Rök-Stenens, hører endnu (Nr. 13) et lidet af Lektor Brate undersøgt Brudstykke med to Rader fra Skärkind, Östergötland. *Sveriges Runskrifter*, Östergötland nr 4).

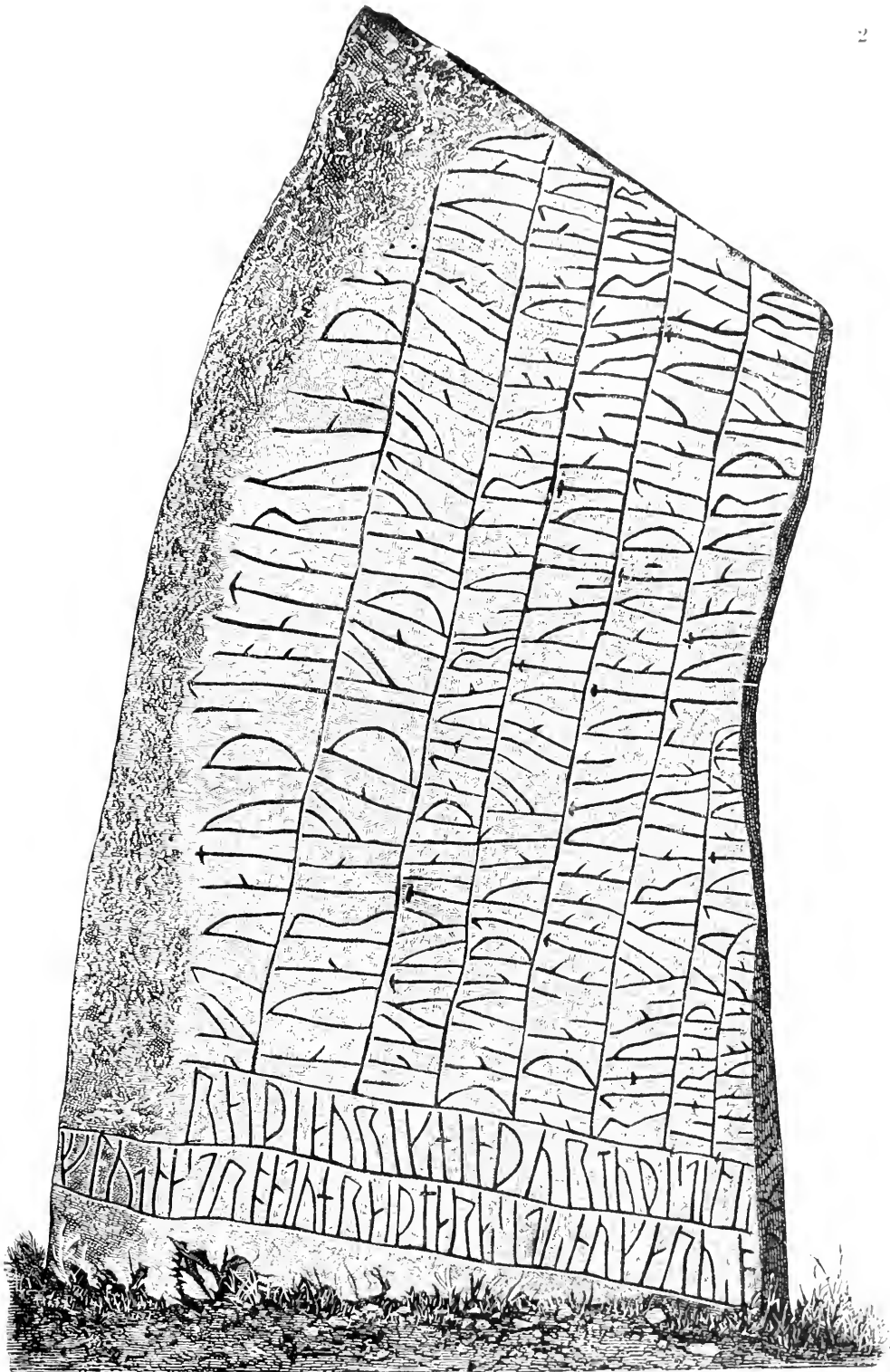
26de September 1889.

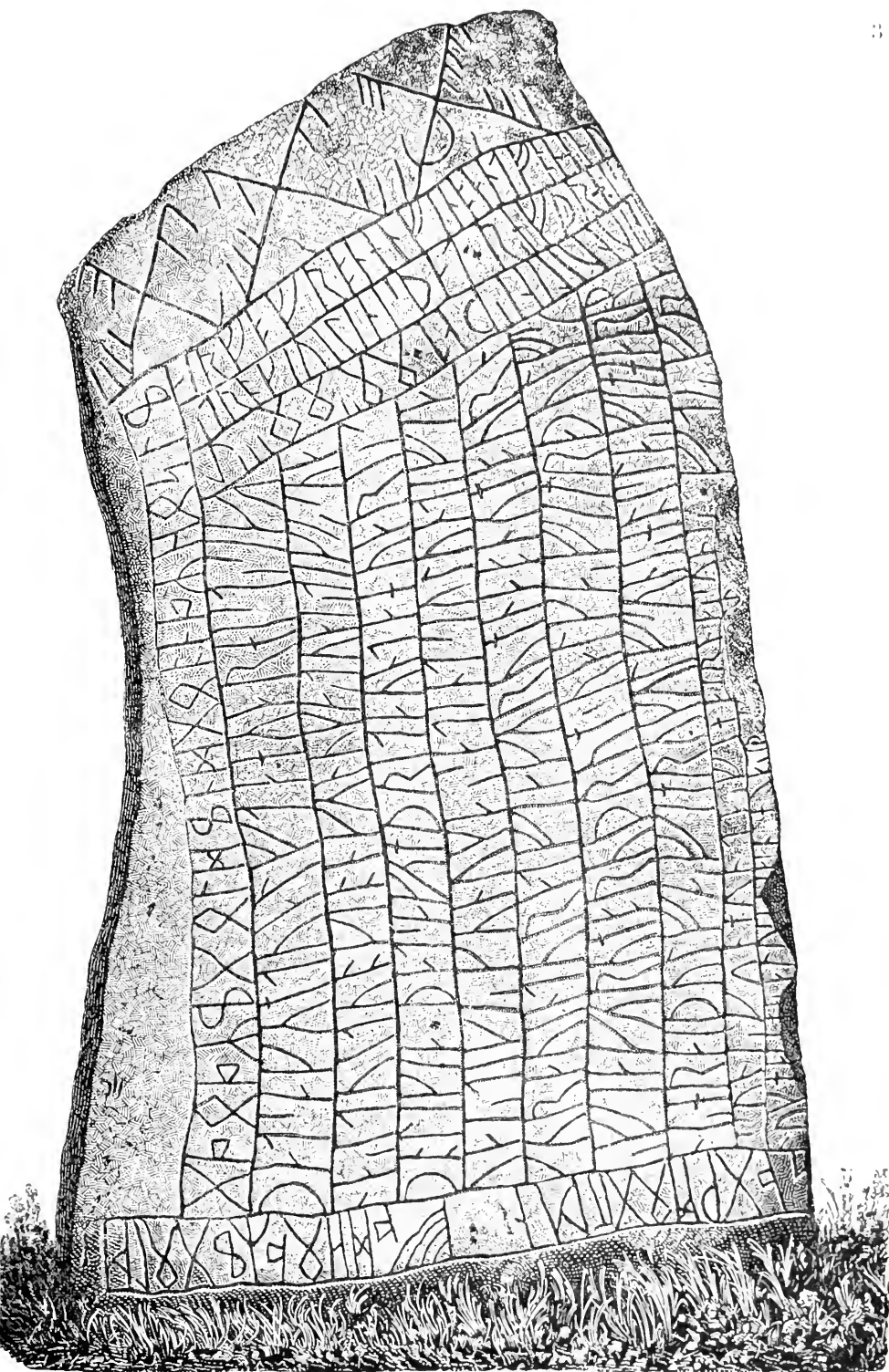
Rettelser.

- S. 8, l. 5. »vød» læs: »ved».
- » 8, » 20. er **a**-Runen feilagtig trykt **Ɀ** istedenfor **Ɱ**.
- » 13, » 9. »*qllw*» læs: »*qlw*».
- » 14, » 15. »til» skulde have være trykt med Cursiv.
- » 15, » 3. »**hwærR*», jfr **fa|jir**» læs: »**hwærR*», jfr **fa|jir**».
- » 17, » 5 f. n. »ett» læs: »et».
- » 17, » 1 f. n. »Opfattning» læs: »Opfatning».
- » 18, » 10 f. n. »förbindelse» læs: »Forbindelse».
- » 20, » 7 og 8. »ugold» læs: »igold».
- » 20, » 7. »ung-öld» læs: »ýg-öld».
- » 20, » 8. »ungöld» læs: »ýgöld».
- » 27, » 22. »jag» læs: »jeg».
- » 28, » 1 f. n. »Aarhöger» læs: »Aarböger».
- » 29, » 16. Over *a* skulde staa Længdetegn.
- » 32, » 3. »ugold» læs: »igold». »**ungöld*» læs: »**ýgöld*». »hoslu» læs: »hosli». »*hqsln*» læs: »hasli».
- » 34, » 18. »Cesar» læs: »Cæsar».
- » 38, » 2 f. n. »att» læs: »at».
- » 43, » 8 f. n. »förskjellig» læs: »forskjellig».
- » 44, » 11 f. n. »Skrevet» læs: »skrevet».
- » 46, » 7 f. n. »Runversar» læs: »Runverser».
- » 46, » 2 f. n. »ynd» læs: »ynd».
- » 51, » 5. »**ý-öld*» læs: »**ýg-öld*».
- » 59, » 7. »ialdfald» læs: »ialfald».
- » 62, » 4 f. n. »en» læs: »et».
- » 64, » 12. »*hefir*» skal stryges.
- » 65, » 20. »Ligsaa» læs: »Ligesaa».
- » 69, » 13. Efter »Rumer» og foran »u» skulde staa Punctum.
- » 85, » 2 f. n. »*αζγορ*» læs: »*αισγορ*».
- » 86, » 8 f. n. »Runer i neden» læs: »Rumerne i den».
- » 87, » 12. »han man» læs: »kan man».
- » 87, » 15. »deñ» læs: »den».
- » 87, » 6 f. n. »udlact» læs: »ndelact».
- » 94, » 6. »att» læs: »at».

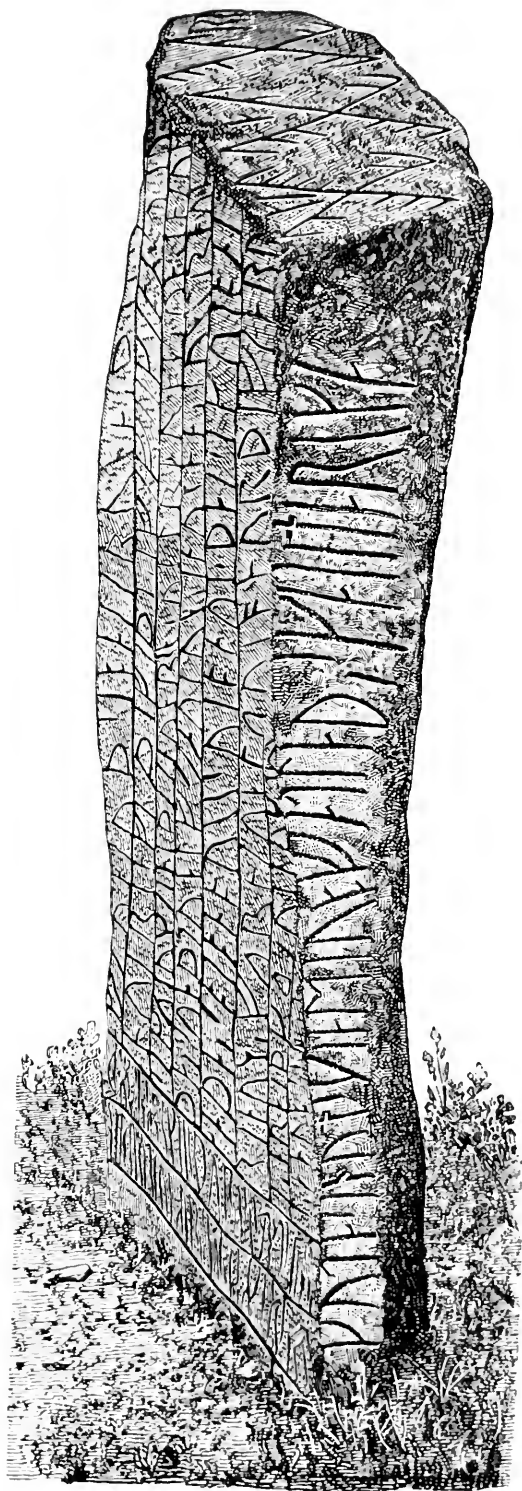

OM ÖDET

SÅDANT DET UPPEFATTATS

AF

AESCHYLUS OCH SOPHOCLES

INTRÄDESTAL

AF

RAGNAR TÖRNEBLADH.

STOCKHOLM. 1888.

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Uppläst i k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens sammanträde den 21 april 1885.

Mina Herrar!

Eder kallelse till mig att vara medlem i denna vitttra krets väckte hos mig på en gång glädje och oro. Glädje icke blott därför, att den innebar en utmärkelse, utan äfven af den anledning, att deri låg en maning att deltaga i ett ärofullt forskningsarbete, hvilket jag alltid omfattat med kärlek. Oro, ty jag kände och känner väl, att kärleken till den vetenskapliga forskningen icke gör tillfyllest i det lag, som jag kallats att tillhöra. Om jag också i flydda tider kunnat taga ansatser till forskning i häfd och saga, så har mångfalden af löpande bestyr i embetsmannalifvet, på det kommunala verksamhetsområdet och politikens fält hindrat mig att fullfölja dem. Maningen måste således hos mig väcka en känsla af saknad öfver att ej hafva gått, dit ungdomslagen lockade, och en känsla af fruktan, att det nu skulle vara för sent att gälda hvad det förgångna brutit. Men å andra sidan har eder välvilliga uppmuntran lifvat min håg och betraktandet af edert exempel stalsatt min kraft att ånyo bjuda till. Och på detta sätt har den pligt, som eder kallelse alägger mig, pligten att gifva uttryck åt hvad jag i forskningsväg kunnat arbeta mig till, blifvit en tvingande — och på samma gång, jag vill ej dölja det, kär anledning att återuppsöka gamla bekanta och kläda i ord de tankar som under flyktade år hos mig väckts till lif. Om dessa tankar, och den form, hvari de framträda, icke motsvara de anspråk, som I egen rätt att ställa på en kamrat i arbetet, så må å andra sidan edert tillmötesgående motsvara de förhoppningar, jag vågat

ställa derpå. Och hvad hos forskaren kan brista, det må ämnets höghet godtgöra. Ty att ämnet i sig är värdt att betraktas och behandlas, skolen I helt visst medgifva mig, da jag nu har äran tillkännagifva, att jag till föremål för den framställning, med hvilken jag skall ledsaga mitt inträde i eder församling, valt

Om ödet, sådant det uppfattats af Aeschylus och Sophocles.

I äldre som nyare tider hafva de grekiska skaldernas sanger tillvunnit sig den bildade verdens intresse. Och detta intresse har icke endast uttryckt sig i beundran eller hänförelse; det har jemväl tagit form af betraktelse och forskning. Än i dag fortgar en sådan forskning. Det förhåller sig med den grekiska diktverlden sa, som med en sedan lång tid tillbaka bearbetad grufva, i hvars djup man alltjemt vill finna nya skatter. Huru ifrigt och omsorgsfullt det mensklige arbetet än må hafva genomsocht dess skilda delar, återstå dock alltid gångar, ur hvilka ny malm kan upphemtas. Stundom har måhända brytaren förledits att alltför ihärdigt fullfölja ett malnstreck, der intet mera varit att vinna, men efter någon tid har forskningen trott sig upptäcka ett annat mera förmånligt och der anställt sina försök med större eller mindre framgång.

Sa har — för att lemna bilden — inom den grekiska poesien, särskildt den tragiska, uppmärksamheten länge varit fäst vid den betydelse, skalderna gifvit at ödet och dess inverkan på verdens gång och menniskolifvets skiften. Man har trott sig kunna härleda tragediens konflikt från ett dunkelt ödes makt stäld emot den mensklige viljan och på detta sätt mindre tagit i beräkning menniskohjertat och den roll, det kan hafva spelat i den tragiska handlingen. Det har nästan blifvit en trossats, att ödet betydde allt. På senare tider hafva dock röster höjt

sig¹⁾, som varnat för att alltför ensidigt fullfölja den en gång anvisade riktningen och erinrat, att äfven på menniskohjertats område undersökningar kunna och böra anställas. Det är till en dylik undersökning jag önskar att inbjuda genom några betraktelser, som icke hafva annat anspråk än att framhålla det ensidiga i den åtminstone förr förnumna och ännu ofta i mera alldaglig framställning synliga uppfattningen af ödets ställning och betydelse hos de äldre grekiska tragediförfattarne, Aeschylus och Sophocles.

Föreställningen om ödet såsom snart sagdt allradande i den tragiska handlingen är gammal. Den återfinnes bland annat hos Marmontel i hans *Elémens de littérature*, art. *Tragédie*. Schiller skattade både teoretiskt och praktiskt t. ex. i »Wallenstein» och »Die Braut von Messina» åt en dylik asigt. Enligt hans uppfattning beror det tragiska på en kamp mellan frihet och nödvändighet. Denna uppfattning, som delades af A. W. Schlegel, har länge varit den stora allmänhetens. I de estetiska läroböckerna och litteraturhistoriska verken har den också länge nog gått och gällt såsom gifven. Hegel finner den grekiska tragediens väsen ligga i konflikten emellan ideella makter, som framträda hos de kämpande individerna med oemotståndlig kraft. Malmström, som i sina litteraturhistoriska afhandlingar försökt att skarpt skilja det antika och det moderna dramat, framhåller på det bestämdaste det objektivas betydelse i det grekiska skådespelet. »Greklands tragiske hjälte», heter det hos honom, »bortföres oemotståndligt af sitt patos, såsom af en yttre demonisk makt, som slutligen kastar honom krossad under sin triumfvagn; han veklagar då antingen med det hjälplösa barnets jämmer eller med den heroiska mannens kalla förtviflan öfver jordlivets elände, mensklighetens uselhet och blindhet och

¹⁾ Så hafva bland andra i Tyskland Nägelsbach, i Danmark Nutzhorn, hos oss Cavallin (*Nord. tidskrift* 1879) och Gilljam (i akad. disputationer) sökt utreda de tragiska skaldernas uppfattning af öde och skuld.

Eumenidernas eller ödets ööfvervinneliga och oberäkneliga makt och går som en skugga och ett stoft att drömma bort sitt eviga lif på asfodelosfälten.» Vidare säger han: »Det patos, som dref den grekiska Antigone till tragisk handling, rörde sig utan all fraga inom hennes eget bröst, men det framställes i Sophocles' tragedi väsentligen sasom en objektivt sedlig lag, som hon utan tvekan underkastar sig.»

Utan tvifvel innehåller åsigten om det objektivas betydelse hos grekerna mycken sanning. Det grekiska folket älskade att gifva en bestämd form åt sina föreställningar och tänkte sig därför lätt makter, som stodo utanför och öfver det menckliga sinnet. Men på andra sidan finner man af mer än ett yttrande hos skalder och tänkare, att den menckliga viljan och de menckliga passionerna uppfattades sasom i viss mån bestämmande eller åtminstone grundläggande en situation, som kunde blifva ödesdiger.

Till att ater fullt objektivera ödets makt hurno icke de äldre skalderna. Alltför sannolikt är, att senare tidens filosofiska meningar bidragit att framkalla en mera utpräglad tro på ett allherskande öde, och från den romerska världens mera bildade kretsar förnummos ej sällan uttalanden om detta *fatum*, inför hvilket allt böjde sig, men en dylik åsigt kan svårligen uppvisas hos tragediens förnämsta malsmän.

Hvad beträffar Homerus, framsta hos honom, om man ser på det hela och ej alltför mycket fäster sig vid enstaka ställen, Zeus Olympiern sasom gudars och meniskors fader, sasom den samme verldsbeherskaren. Så later Homerus i Od. 6,188, 9 Nausicaa säga:

Zeus, den olympiske, sjelf tilldelar åt mensckorna lycka
så, som han finner för godt, åt en hvar, båd' goda och onda.

Och på ett annat ställe, Od. 4,236, 7, heter det:

— — Gud Zeus utskiftar i verden

vexlande lotter af ve och af väl i kraft af sin allmakt.

Fullständigare utföres tanken i Il. 24,327 ff., der det omtalas hurusom Zeus har två kärll, det ena med godt och det andra med ondt, ur hvilka han blandar hafvor at menniskorna.

Sant är, att jemte Zeus omtalas *Μοῖρα* eller *Μοῖραι*, men förhållandet mellan den ene och de andra är dunkelt. Egentligen betecknar *Μοῖρα* den at menniskan tilldelade lotten eller skickelsen, t. ex. lifvets eller dödens lott (*μοῖρα*), men deraf har uppstatt en personifikation och i Il. 24, 39 nämnas Moirorna såsom förlänande at menniskorna särskilda egenskaper. Ej heller at de ställen, der det förmäles, att Zeus vägde olika lotter mot hvarandra, t. ex. grekers och trojaners, kan tillerkännas någon afgörande betydelse i fråga om hans ställning till ett allherskande verldsöde¹⁾.

Starkare anses detta öde framhållet af tragici, särskildt Aeschylus. Vi tillata oss dock erinra, att ödet ingalunda framträder såsom en klar och fullt utpräglad personlighet. Redan dess olika beteckningar angifva något sådant. *Μοῖρα* skulle väl vara det egentliga uttrycket för ödets gudaväsen, men dessa *Μοῖραι* synas i sjelfva verket snarare stå i de styrande gudarnes tjänst än höja sig öfver dessa. Så sjunger kören i Aeschyli Choephoroe, 310 ff. (Palmblad, delvis):

I mäktiga Moiror, o leden med Zeus
så värfvet till slut,
som hvad rätt är och billigt det kräfver!

Och i Eumeniderna uppträder visserligen eumenidkören med förebräelse mot Apollo, därför att han hämar »Moirors urgamla makt», men det heter derjemte, att han bryter mot gudars lag genom att hägna en dödlig niding.

¹⁾ Jemför härmed Malinström: »Tack, min norna, här på fosterjorden», hvaraf man visserligen ej skulle kunna sluta, att skalden antagit en ödesgudinna såsom rådande, utan endast har att se ett poetiskt uttryckssätt.

Det ställe, der ödets makt kraftigast framhålles, är Den fjättrade Prometheus v. 511 ff. (mest efter Solander):

Så ännar icke Moiran, allfullborderskan,
verkställa detta. Tusenfaldig sorg och nöd
skall än mig böja, innan detta läkte sprängs;
ty svag är klokhets, mycket svag, mot ödets lag.

(Det bör dock härvid erinras, att originalet har ἀνάγκη eller nödvändigheten)

Kören. Hvem håller då i handen ödets roderstäng?

Prometheus. De trenne Moiror jemte hämdens vakna mör.

Kören. Är då Olympens konung mindre stark än de?

Prometheus. Ej lär han undgå hvad åt honom ännadt är (τὴν πεπεποιημένην).

För ett rätt bedömande af detta ställe får dock ihågkommas, att det är den Zeus trotsande Prometheus, som uttalar sig angående Moirorna, och att kören strax derefter nämner ἡ Διὸς ἀγορεύς eller Zeus' ordning. Och på ett ställe, v. 105, talar Prometheus om τὸ τῆς ἀνάγκης ἀδύρσιτον σθένος eller nödvändighetens oöfvervinneliga kraft — utan personifikation. — Att med ἀνάγκη förstås den fasta verldsordningen, hvilken ingen dödlig förmår att bryta, är tydligt, men denna verldsordning kan mycket väl uppenbara sig i och genom människans handlingar, i synnerhet när de tänkas under formen af en fortgående utvecklingskedja.

Särskildt är det *förbrytelsen* (ἁμαρτία), som utgör föremål för tragisk behandling. Enligt Aristoteles' lära bör den tragiska karakteren hvarken vara synnerligen utmärkt för dygd och rättrådighet eller råka i olycka i följd af ondska och nedrighet, utan orsaken till det, som väcker medlidande och fruktan — målet för tragedien — skall ligga i ett särskildt felsteg. Genom ett dylikt, menar Aristoteles, bereder sig människan sitt öde, en åsigt, som står i full öfverensstämmelse dermed, att hos honom ödets makt ingenstädes nämnes sasom bestämmande för händelsernas utgång. I slutkören i Sophocles' Antigone inskärpes,

hurusom öfvermodet får plikta för sitt trots och med aren komma till vishet. Samma lära förkunnas i Ajax på mer än ett ställe; så i v. 127 ff., der gudinnan Athena erinrar Odysseus, med hänvisning på Ajax' öde, att menniskan ej får uppträda vanvördigt mot gudarne, och Tekmessa yttrar i v. 205 ff., att Ajax fallit i sjukdom likasom stormupprörd i sitt inre. Sin förklaring finner Ajax' vilda lidelse i det öfvermodiga sinnet, som (se v. 766 ff.) anser gudarnes bistånd kunna undvaras och favitskt trotsar på den egna kraften. »Öfvermod», later Tegnér den kloke Torsten säga, »är fallets far.»

I Aeschyli Oresti framhålles menniskoskulden på det bestämdaste. Agamemnon uppoffrar af ärelystnad sin dotter Iphigenia och grundlägger härigenom hos Clytaemnestra ett hat, som släckes endast i och genom mordet på hennes make. Men härigenom är också maken hemfallen åt förderfvet, och Orestes' modernmord blir följden af Agamemnons död. Orestes har nu själf åsamkat sig en blodskuld, som Eumeniderna vilja utplåna i hans blod, och först med den bekanta domen, da Athena inlade den frikännande stenen, upphäfdes den förbannelse, som så länge hvilat öfver Pelops' ätt. Denna förbannelse hade nemligen sitt ursprung i en tid, som låg före Agamemnons felsteg. Pelops' brott mot Myrtilus, hvilken han störtade i hafvet för att undgå uppfyllelsen af det löfte han gifvit att dela riket med honom, var den första länken i kedjan af brott och ofärd för ätten. Cassandra säger härom hos Aeschylus (Agam. v. 1132, 3):

I skolen vittna: troget har jag vädrat upp
det spår, som för till illdåd skedda fordomdags.

och hos Sophocles (El. 504 ff.):

O Pelops' forntidsfärd,
kappkörning olycksfull,
hur mycken ofärd du
bragt vårt land!
Se'n Myrtilus en gång fick

i hafvets djup grafbädd.
 ur vagn af guld helsnidd
 af grufligt illdäds makt
 ohjelpligt nedstörtad.
 sedan dess.
 aldrig än ofärden
 från det mäktiga hus bortvek.

Att skalderna i hvad de salunda framhöllo ej blott sago ett olycksöde, som hvilade öfver släkten, kan man sluta sig till särskildt af de ställen, der med styrka betonas, att brott föder hämd, att illgerningsmannen maste fa en mot förbrytelsen svarande lön, så länge Zeus stiftar lag, och att rättvisans säde ej kan utrotas ur släkten (se t. ex. Ag. 1512 ff.). Man tycker sig förnimma, huru fädernas missgerningar gå igen på barnen, väl icke så, som skulle de oskyldiga lida för en fordom af andra åsamkad skuld, men så, att brottets frö likasom gror och fortplantas i en vild och lidelsefull släkt, en lära, som väl later förklara sig ur det andliga samband, hvilket eger rum emellan föräldrar och barn eller emellan olika släktled i samma hus. I fråga härom kunna jämföras Electra 621:

Af snöda menskor lär man snöda handlingar;

Agam. 724 ff.:

Ty ett dåd af gudsförakt blir
 i sin tid moder till flere,
 som sin släkt likna, men barnen
 till rik välsignelse städs'
 blifver dygdiga huset.

samt Aegisthi tal, Ag. 1527 ff., der han går tillbaka till forna ogerningar. Den förbannelse, som, enligt hvad nyss antydts, hvilat öfver hela släkten, upphör ej, förr än allt är liksom försonadt. Först när Orestes äntligen fått nåd, eller när friden likasom återkommit i hans bröst — vi maste dock härvid erinra oss, att det är antik, ej kristlig verldsaskadning, som genomtränger det hela — viker ofärden

från det plagade huset. Vill man åter fästa sig dervid, att denna ofärd på mer än ett ställe tillskrifves en demon, hvilken förblindar släktmedlemmarna, så förtjenar det be-
sinnas, att en dylik uppfattning var mycket vanlig i antiken, der förblindelse hos människors barn skrefs på en gudomlig eller demonisk makts räkning. Detta är också lätt förklarligt, eftersom det antika askadningssättet — såsom redan är angifvet — älskade att gifva objektivitet åt sina föreställningar. Ingenting kunde således vara naturligare, än att man ansåg en gud hafva astadkommit hvad som i sjelfva verket var frukten af onda tankar eller begär. Och förekommo utbrott af lidelse samt deraf vållade sorger i mer än vanligt mått inom ett hus, t. ex. i de tebanska labdakidernas (Oedipus' och hans barns) släkt, var man så mycket mera benägen att häri se skiekelser från högre makter, medan dock bakom allt låg en dunkel känsla af, att människohjertat var härden för brottet och således äfven för skulden. Jemväl i våra tider för-
nimmer man uttryck, som häntyda derpå, att likasom en demonisk makt varit verksam hos människan, utan att dock deri ligger stort mer än ett talesätt.

I Antigone 584 ff. sjunger kören (mest efter Brandt):

Blef ens hus blott skakadt af gudarnes hand, det
utan rast hemsöks af förderfvets i hvarje släktled.

och jemför sedan förderfvets utbredning med stormen, som sprider sig öfver Traciens haf samt tillägger:

Så ser jag i Labdacus' ätt från åldrig forntid
slag på slag olyckan föröda dess stamträd;
ej en släkt friköper en släkt, men dem stads en gudom
förgör och hämden hvilar ej.

Häri ligger visserligen ett beklagande af ättens öden, men tillika en antydning om det naturliga sammanhanget emellan olycksslagen. I samma sang heter det äfven:

Som en vis så sinnrikt
sagt i ett frejdadt ordspråk.

att som godt det onda synes
den, hvilken en gud förblindat och i ofärd störtat.

Men hänvisandet till en gud är i själfva verket ett bemanande af eller ett annat uttryckssätt för att beteckna den mänskliga svagheten.

Så later Homerus Zeus säga (Od. 1,32-34):

Ack, hur människors barn nu kasta på gudarna skulden,
sägande städs, att från oss allt ondt är kommet, men själfva
ej dem ännade qual framkalla de genom sin dårskap.

Och om vi söka närmare göra oss reda för hvad människorna hafva att utstå af ödet enligt de tragiska skaldernas mera skizzerade än tydligt utförda framställningar, så finna vi, hvad redan antydningssvis är sagdt, att det är oförståndet och trotset, som störta de svaga, hvilka tro sig bära sitt öde inom eget bröst.

Människorna, så ljuder skaldernas lära, äro svaga väsen, utsatta för lyckans vexlingar. Renhet, vishet och mätta, se der hvad de hafva att iakttaga, om de vilja undgå ofärd. Men bryta de mot den sedliga verldsordningen eller gudarnes lagar, så äro de hemfallna under det straff, som alltid måste attfölja skulden: olyckan störtar in öfver deras hufvud, och de närmaste dragas ofta med i fallet. De enskilda gudomsväsendena hafva i motsatsen emellan människorna och de högre makterna mindre att betyda än de lagar, som gudaverlden ovillkorligt följer, emedan de äro dess egna. Människan söker ofta att med egna beräkningar grundlägga sin framtid, men eftersom dessa beräkningar ofta äro fåvitska, kuma de tjena till att framkalla just motsatsen af hvad de asyftat. Så blef fallet med Laius och Oedipus. Enahanda uppfattning ligger till grund för Runebergs dikt Kung Fjalar. Den återfinnes äfven i sagan om Orvar Odd, som för att undgå det honom spådda ödet att få sin bane af hästen Faxes hufvudskäl dödade och begrof denne, men sedan snafvade mot den nedgräfdä hufvudskälen och genom

bettet af en orm, som kom fram derur, ljöt döden. Den nu angifna uppfattningen, som kan uttryckas helt enkelt genom det bekanta: »Menniskan spar, och Gud rar», innebär ett erkännande deraf, att människans kortsynthet lätt kan blifva hennes olycka. Det torde nu följa att tillse, hvilka stöd de anförda skaldernas egna verk kunna gifva för den framställning vi lemnat af deras sätt att tänka sig den menckliga kraften gent emot högre makter.

Om människans *ringhet* och *svaghet* höra vi följande.

I Konung Oedipus heter det, v. 1186 ff. (kören):

I, dödliga släkten, ack!

hur er alla, som egen lif, likt ett intet jag skattar!

— — — — —

Så, olycklige Oedipus,

mig ditt öde en spegel är, att jag aldrig må prisa mer

en dödlig som lycklig.

Oedipus i Colonos v. 1224 ff. (kören):

Ofödd vara är bästa lott,

dernäst den, att så snart du träd

in i lefnaden, skynda dig

hän till det land, hvarifrån du anlädt.

Antigone v. 1156 ff:

Ej någon menskas lif, hur än dess ställning är,

jag längre hvarken prisa eller håna vill:

ty slumpen lyfter upp och slumpen trycker ned

i ständig växling olycksbarn och lyckliga.

I förbigående må anmärkas, att här ej talas om *Μοῖραι* eller *ἁράων*, utan om slumpen (*τύχη*), hvilken ingalunda kan representera den ödets orubbliga makt, som man så gerna framhåller.

Ajax 125, 126:

Ty alla vi, som lefva, äro ingenting,

det ser jag, utom tomma skuggor, vålnader.

Det är Odysseus, som vid underrättelsen om Ajax' ofärd utgjuter sig i dessa betraktelser. Här är således verklagan lagd icke i den tragiske hjeltens egen mun, utan tvärtom i hans motståndares. — Öfverallt hör man gen-

ljuda den vise Solons ord, att ingen bör prisas lycklig före lifvets slut.

Så yttrar Agamemnon hos Aeschylus, Ag. 886,7:

— — Säll bör prisas den,

som lifvets slut i lyckans väna sköte nått.

Och hos Sophocles säger Deianira, Trach. 1 ff. (Lindroth):

Ett gammalt ordspråk väl bland menskor gängse är,

att före döden ingen torde känna rätt

en dödligs lif, ou lyckligt eller ondt det var.

I hjärta färger skildras *lifvets* *vevlingar*.

Så hos Sophocles i Kon. Oedipus, 1204 ff.:

Hvem blef så osäll, så vidt jag spörjer nu,

Hvem fick genom förfärligt qual och ve

så röna lifvets vevlingar?

O ve ärekrönte Oedipus!

Trach. 126 ff.:

Ty sorgfritt icke en gång

den öfver allt herskande drott.

Kroniden, gjort dödliges lif,

utan det sväfvar fröjd som nöd

öfver oss alla, likasom

Arktos' beständiga kretslopp.

Ant. 611 ff.:

I den dag, som går och kommer

och varit, består evinnerligen denna lag, som

de dödligas lif bringar i ständig ofärd.

Om *renheten* i hjertat heter det Kon. Oedipus 863 ff.:

Om dock den lott mig beskärdes,

helig renhet städs att undfå så i ord

som alla verk, för hvilka lagar stiftats

i himlens luftiga rymd;

och Aesch. Eumen. 520 ff.:

Den utan tvång lefver städs ostrafflig,

ej går om sällhet miste.

Om *visheten* sjunga skalderna sålunda:

Aesch. Agam. 885,6:

— — Sinne utan vrånghet vist

är himlens bästa gåfva.

Soph. Ant. 368 ff.:

Den landets lag vårdar väl
och gudars edsvurna rätt,
varder frejdad.

Och slutkören 1347 ff.:

Bland allt, som af oss nämns lycka, förnämst
dock visheten är;

samt med skarp motsats, Aesch. Eum. 506 ff.:

Gudaförakt är förvisso till fräckhet en mor;
lyckan, som allom
är städs ett ljuft önskningsmål,
födes af själens helsa.

Bland Sophocles' stycken synes särskildt *Trachinierinnorna* egnadt att inpräglä det gamla budet *μηδὲν ἄγαν* eller *mätta i allt*. Både Heracles och Deianira fela mot detta bud — och ga under. Ty den, som bryter mot heliga rättsbud och upphäfver sin egen vilja mot högre makters, han måste i följd af den för den sedliga världen gällande lagen, hvilken verkar med *nödvändighet*, — här återfinna vi *ἀνάγκη* — umgälla sin förbrytelse, så att den kränkta rätten återställes. En dylik lära möter oss öfverallt, — enligt Plato i Gorgias ligger en försoning med rättvisan i sjelfva straffet —; det är den, som sökt sitt uttryck i föreställningen om straffets hämnande gudinnor och Dike, hvilka kräfvä, att skulden blir försonad. Att försoningen deremot tänkts såsom en yttre akt, behöfver knappt sägas. Väl finner man yttranden, som angifva, att den skuldbelastade känner och erkänner sin skuld. Så yttrar Kreon i Ant. 1317:

O ve, detta allt är min skuld, blott min.
och ej det en annan påbördas skall,

och Oedipus säger (Oed. i Col. 7, 8.):

Ty qvalen jemte årens tal och ännu ett —
mitt sinnes riktning — lärt mig undergifvenhet.

Men om sinnesförändring i vår tids mening kan dock ej blifva tal. Samme Oedipus visar sig, oaktadt detta ytt-

rande, ingalunda resignerad, da han v. 421 ff. klagar öfver sina medborgares och sina närmastes hårdhet och later förbannelsens ord gå öfver sina läppar.

Att straffet och lidandet äfven hafva till uppgift att *uppfostra människan till tukt och besinning*, antydes hos både Aeschylus och Sophocles.

Så heter det Agam., 164 ff.:

Menskors släkt till vishet Zeus
visar väg och genom ve
lär dem sjelfbeherskuings konst.
Nattetid i hjertat flödar fram
ångestfullt minnes qual; sinnet nöd-
tvunget lär sig hofsamhet.
Motstånd bryts af gudars nåd, som rodret
högt från helga stäffen styr.

samt Eum. 495:

Godt det är under suekan blifva vis,
hvarmed kunna jemföras slutorden i Antigone:

Sitt förfärliga ord
fräck gudlöshet får betala en gång
med förfärande straff
och lär så med åren sig vishet.

Men framför allt är det *vedergjällningens* oblidkeliga lag, som inpräglas i människosinnet.

I Aeschyli Eumenider förekommer helt naturligt det starkaste framhållandet af rättvisans kraf. Det närmast föregående stycket, Choephorerna, slutar med följande ord af kören, som först omtalar äldre illgerningar inom ätten och derpå fortsätter:

Som den tredje i ätten en räddare kom,
eller bane kanske.
Ack, när skall en gång ofärden sitt värf
fullborda och hvila försonad?

I Eumeniderna hör man (258 ff.):

Der får du skåda, hur, när menskor synd begått,
den, som emot en gud
brutit, emot en vän eller mot far och mor,
alltjämt, som rätten kräfver, får sin gernings lön;

och de redan delvis aberopade v. 520 ff.:

Den utan tvång lefver städs ostrafflig,
 ej går om sällhet miste
 och aldrig blir räddningslöst förlorad.
 Men den, som fräckt trotsig bryter alla band
 och vänder upp och ned på allt mot sed och skick,
 en gång blir dock att sakta farten
 tvungen, när stormens makt hans rar
 bräcker och rister seglen.

På lika sätt yttrar sig Sophocles. Sa i El. 475 ff.:

Re'n -- så sjelf hon mäter --
 rättvisan nalkas, rättens segersvärd hon bär.
 Ja, snart, mitt barn, snart till oss hon komma skall:

samt 489 ff.:

Snart, mångfotad och mångarmad, skall komma
 hon, som dolt sig i skumma vrår.
 kopparfotad häundmö.

Sjelfva Clytaemnestra vill aberopa sig på vedergällningens lag, då hon upplifvar minnet af Iphigenias offer och säger (El. 528):

Men honom Dike dödat, icke ensam jag.

Och 1391 heter det om Orestes:

Listigt re'n smygt sig in
 i kungssal de dödes blodshämnare;

hvarmed kan jämföras Ajax 1389 ff:

Så måtte himlafadern, allbeherskaren
 och minnesstarka häundmön; Dike ock, som allt
 fullbordar, grymt förgöra dessa grymma män,
 som mot förtjenst sökt Ajax skymfligt kasta ut:

och Kon. Oed. 100, 101:

— — eller ock skall mord
 med mord försonas: blodskuld fläckar staden ju:

samt Choeph. 638 ff.:

Djupt in i hjertat borrar sig
 det stål, Dike för, och hvassa klingan
 ger smärtsam stöt. Hvad orätt är
 blir i stoftet trampadt ned,
 när allt hvad Zeus gaf helgd af rättskränkarn öfverträdde.

Ja, saker grund har Dikes makt;
 de svärd, Ödet smider, skarpa slipas.
 Till borgen son skall finna väg,
 sioud en gång att kräfvä straff
 för fordom gjutet blod af djuptänkta, höga hämndmän.

Märkas bör, att det grekiska originalet här brukat ordet *Αἶσα* (= Ödet), som återfinnes redan hos Homerus och der betecknar ungefär detsamma som *Μοῖρα*. Egentligen utmärker det »beskänd del». Homerus talar om *Αἶς αἶσα* och Pindarus om *θεῶν αἶσα*. I sjelfva verket blir alltså *αἶσα* den lott, som tillfaller människan. Och att man med afseende a denna har att tänka sig äfven den menskliga viljan sasom medverkande, torde hafva framgatt af hvad ofvan är sagdt. Det stränga, obevekliga ödet framstar alltså som den eviga verldssordningens kraf. Skuld föder straff — sa qvada skalderna — och det med nödvändighet. Men skulden uppkommer genom den enskilda människans sjelfviska trots (*ἔβρις*). Hon får ej kränka helgden af de lagar, hvilka i verldssamhället uppehållas af gudarna, främst af Zeus; hon kan det ej heller, ty om det ock synes ske för tillfället, så följer derpa vedergällningen i kraft af ett orubbligt kausalsammanhang eller, som det heter i Aeschyli Eumenider (v. 533 ff.) om rättsöfverträdaren:

Till slut han ser sin vunnna sällhet
 törna mot rättens ref och gär,
 saknad af ingen, till botten.

Aristoteles framställer sasom en fordran på tragedien, att krisen i densamma måste förete nödvändiga eller sannolika följder af föregående händelser, så att utvecklingen blir naturenlig. På sådant sätt kan tragedien astadkomma hvad den enligt hans asigt skall verka, nemligen genom *medlidande* och *frukta* en rening af detta slags affekter. Att härvid till tragiska hjeltar valdes framstaende genom sin ställning personer, läg i sakens natur. Sådana voro nemligen företrädesvis frestade att lata sitt sjelfviska trots

framträda, och i följd deraf var alltså handlingens utveckling till dess motsats likasom betingad af omständigheterna. »Ju högre fallets brant, ju djupare inunder», denna sats säger Ch. Cavallin i sin förträffliga uppsats, Runebergs tragedi Kungarne på Salamis (*Nord. Tidskrift* 1879 s. 506) »gifver sig under de lidanden och faror, i hvilka hjeltens höghet och hans lidelser inveckla honom, ofta luft deruti, att han prisar den simple, obemärkte mannen lycklig därför, att hans små fordringar af lifvet också lätt tillfredsställas.»

Vi hafva således sett, hurusom människans litenhet och de eviga lagarnas storhet i hela sin skarpa motsats framstä i de äldre tragiska skaldernas dikter. Hvilken inverkan den, ehuru icke kristliga, dock efter antikens mått upphöjda asigt af lifvet, som i dem sökte sig uttryck, kunnat hafva på den askadande och ahörande publiken, derom lemna oss forntidens skrifter tyvärr ringa upplysning. Men lätt är att tänka sig det gripande i Oedipus-sagan och i Pelopidernas slägthistoria, då de framställes från scenen, likasom att i aningen fatta, hvilket intryck Athens folk måste röna, då det i Aeschyli Perser skadade den fordom så fruktade storkonungens trots och ofärd.

FÖRSLAG

TILL

MINNESPENNINGAR OCH INSKRIFTER

HVILKA

KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

UPPGIFVIT ELLER GRANSKAT OCH GILLAT

ÅREN

1884—1889.

STOCKHOLM, 1890.

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

Minnespenningar.

1884.

Nr 1.

Öfver rikskanslern grefve Axel Oxenstierna, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: COMES AXEL OXENSTIERNA REGNI SVEC. CANCELLARIUS — Vid nedre kanten: NAT. 1583 OB. 1654

Frånsidan. Oxenstierna i rådsdräkt, stående, hvilande venstra handen på sin sköld. Omskrift: HEROS INERMIS CONSILII VICTOR REI PUBLICÆ MODERATOR — I afskärningen: MEMORIAM PER SÆCULA | ILLUSTREM PIE SERVAT | ACADEMIA SVECANA | MDCCCLXXXIII

Nr 2.

Öfver med. doktor Charles Dickson, af Göta provincial-loge i Göteborg.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: DR CHARLES DICKSON PROVINCIAL-MÄSTARE I GÖTA PROV. LOGE.

Frånsidan. En stående qvinna, med åtskilliga frimuraresinnebilder vid fötterna, stödjer den ena handen, i hvilken hon håller en palmqvist, mot Göta provincial-

loges sköld och framräcker med den andra en lagerqvist; framför henne en slinx, bakom henne en lampa. Omskrift: VISHET. STYRKA. FÄGRING. — I afskärningen: GÄRD AF BRÖDERS KÄRLEK FÖR 25-ÅRIGT NITISKT ARBETE | DEN 28 OKT. 1883

Nr 3.

Malmöhus läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Malmöhus läns vapen. Omskrift: MALMÖHUS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP

Fransidan. En eklöfskrans, inom hvilken finnes rum för graving af namn m. m.

Nr 4.

K. Nerikes regementes officercorps' fäkt- och skytteförbunds prismedalj.

Åtsidan. Nerikes vapen under hertiglig krona, med bakgrund af två fanor, gevär, sablar, floretter, pistoler och längst bak, en delvis synlig lagerkrans. Omskrift: KONGL. NERIKES REGEMENTES OFFICERCORPS FÄKT- OCH SKYTTEFÖRBUND

Frånsidan. Inom två nedtill korsade lagerqvistar: (tomrum för nummer) | PRIS | FÖR SKJUTFÄRDIGHET | TILL | (tomrum för namn och årtal).

Nr 5.

Öfver kaptenen m. m. friherre R. G. De Geer, af Örebro läns k. Hushållningssällskap m. m.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: FRIH. RUDOLF GERARD DE GEER F. 1819 D. 1876.

Frånsidan. Inom en krans af eklöf med inflätade sädesax orden ÄDEL | KRAFTFULL | IHÄRDIG Omskrift: AF ÖREBRO LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP OCH MOSJÖNS NYA SÄKNINGSBOLAG 1884

Nr 6.

Öfver grosshandlaren dr Oscar Dickson, af enskilde personer.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: OSCAR DICKSON

Frånsidan. Adliga ätten Dicksons vapensköld. Omskrift: VÄNNERS AKTNINGSGÄRD PÅ 60:DE FÖDELSEDAGEN DEN 1 DEC. 1883

Nr 7.

Öfver ingenjör J. Wessel, af enskilde personer.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: JONAS WESSEL
1839—1884

Frånsidan. En eklöfsqvist. Inskrift: RÄTTSKÄNSLA
ÄDELHET OCH TROFAST VÄNSKAP GÖRA MINNET OFÖRGÄTLIGT

Nr 8.

Öfver grosshandlaren J. W. Wilson, af enskilde personer.

Åtsidan. Ett Minervahufvud.

Frånsidan. TILL JOHN WEST WILSON MEDALJKONSTENS VÄN DEN 8 OKTOBER 1884 — I rundad afskrifning: AF MAGNUS LAGERBERG HENRIK OLDENBURG OCH ADOLF LINDBERG

Nr 9.

Öfver Engelsmännens uttryckande från New-York år 1783 m. m., af Amerikanska numismatiska och arkeologiska sällskapet.

Åtsidan. En afbildning af Washingtons staty, sådan den blifvit rest vid Wall Street i New-York, omgifven af strålar och tretton sjernor; på botten årtalen 1783—1883

Frånsidan. Afbildningar af tre sigill. Det mellersta med omskrift: THE SEAL OF THE CHAMBER OF NEW-

YORK MDCCLXXX — i afskrifningen: NON NOBIS NATI SOLUM Det till venster med omskrift: SIGILLUM CIVITATIS NOVI EBORACI Sigillet till höger med följande inskrift på ett band: PARVA NE PEREANT; nedanför: SOCIET. AMERIC. NUMISM. ET ARCHÆOL. På botten ofvanför och nedanför sigillen: TO COMMEMORATE THE CENTENNIAL ANNIVERSARY OF THE EVACUATION OF NEW-YORK BY THE BRITISH AND THE ERECTION BY THE CHAMBER OF COMMERCE OF THE STATE OF NEW-YORK OF THE WASHINGTON STATUE IN WALL STREET Närmast yttre randen 38 stjernor.

Nr 10.

Öfver dr C. E. Anthon, af samma sällskap.

Åtsidan. Bröstmilden. Omskrift: CHARLES EDWARD ANTHON LLD

Frånsidan. En krans af ek och oliv, på sammanbindningen af kransen Amerikanska numismatiska och arkeologiska föreningens sigill, nederst 1884 Omskrift: PRESIDENT AMERICAN NUMISMATIC AND ARCH SOCIETY 1869—1883 Inom kransen: BORN IN NEW-YORK CITY DEC. 6. 1822. DIED AT BREMEN JUNE 7. 1883

Nr 11.

Öfver skalden grefve J. G. Oxenstierna, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröstmilden. Omskrift: COMES JOH. GABRIEL OXENSTIERNA R. SV. MARESC.

Frånsidan. En man, spelande på sin lyra, sitter under ett lummigt träd, blickande ut öfver ett vackert, af morgonsolen belyst landskap med ett sädesfält, der en man och en qvinna sysla med skörden. Omskrift: DELICLÆ NATURÆ CHORDIS RESONANT — I afskrifningen: VATES GUSTAVIANI | ÆVI DECUS OB. | MDCCCXVIII

Nr 12.

Öfver friherre Nils Ericson, af k. Vetenskaps-Akademien.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: NICOL. ERICSON PRÆF. VIIS FERRATIS MUNIENDIS N. 1802 O. 1870

Frånsidan. Mercurius, med hatt utan vingar, fäster den vingprydda sandalen vid den ena foten, som han stödjer mot ett honom helgadt vägröse. Omskrift: CURSU VELOCI UT IUNGAT DISJUNCTA — I afskrifningen: SOCIO MERITISSIMO | CANAL. ET VIAR. FERR. ARTIFICI | R. AC. SCIENT. SVEC. | MDCCCLXXXV

Nr 13.

Öfver numismatikern F. Silfverstolpe, af kammarherre M. Lagerberg.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: FREDRIK SILFVERSTOLPE FÖDD 1732 DÖD 1812

Frånsidan. Inom en lagerkans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 12:TE ÅRSMÖTE 1884

Nr 14.

Öfver riksantiquarien B. E. Hildebrand, af samme man.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: BROR EMIL HILDEBRAND FÖDD 1806 DÖD 1884

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 13:DE ÅRSMÖTE 1885

Nr 15.

Kalmar och Möre skyttegilles belöningsmedalj.

Åtsidan Två korslagda gevär öfver en skott-tafla. Omskrift: KALMAR OCH MÖRE SKYTTEGILLE STIFTADT 1883

Frånsidan. En eklöfskrans.

Nr 16.

Öfver grosshandlaren dr Oscar Dickson, af enskilde personer.

Lik nr 6, men å fränsidan: VÄNNERS AKTNINGS-
GÄRD VID FYLDA SEXTIO ÅR DEN 2 DECEMBER 1883¹⁾

1885.**Nr 1.**

Öfver polismästaren F. W. T. Granström, af Stockholms polispersonal.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: F. W. T. GRANSTRÖM POLISMÄSTARE I STOCKHOLM

Fränsidan. Stockholms poliskammars vapen. Omskrift (utmed öfre hälften af kanten): TACKSAMHETSGÄRD FÖR TIOÅRIGT FÖRMANSKAP, (utmed nedre hälften af kanten) AF STOCKHOLMS POLISPERSONAL 1885

Nr 2.

Den Skandinaviska skyttefestens i Stockholm belöningsmedalj.

Åtsidan. En skott-tafla, öfver H. K. H. Kronprinsens namnchiffer, bakom den och vid sidorna korslagda gevär och fanor samt en delvis framstickande lagerkrans. Omskrift: DEN SKANDINAVISKA SKJUTFESTEN I STOCKHOLM.

Fränsidan. FÖRSTA PRIS 1885

Nr 3.

Fria Konsternas Akademies belöningsmedalj.

¹⁾ Förslaget till nr 6 hade inlemnats af kammarherre M. Lagerberg, hvilken inkommit till Akademien äfven med ofvanstående förslag.

Åtsidan. KK. Fredrik I:s och Oscar II:s bröstbilder.
Omskrift: FREDRIK I GRUNDLÄGGARE OSCAR II BE-
SKYDDARE 1735—1885

Frånsidan. En kvinna, sittande, räcker med högra handen en lagerqvist, stödjer den venstra mot en sköld, å hvilken ses k. Gustaf III:s monogram, sadant det förekommer i Akademiens sigill; öfver hennes hufvud en stjerna, vid hennes sida och bakom henne sinnebilder af de sköna konsterna. Omskrift: KONGL. AKADEMIEN FÖR DE FRIA KONSTERNA — Nederst: ÅT FÖRSTJENSTEN

Nr 4.

Fria Konsternas Akademies minnesmedalj.
Lik nr 3, men å *frånsidan*: TILL ÅMINNELSE

Nr 5.

K. Svea artilleriregementes officerskorps' skjutförbunds belöningsmedalj.

Åtsidan. Två korslagda revolverar. Omskrift: KONGL. SVEA ARTILLERIREGEMENTES OFFICERSKORPS SKJUTFÖRBUND

Frånsidan. En skott-tafla omgifven af en lagerkrans.

Nr 6.

Östergötlands läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. En sköld med Östergötlands läns vapen, vid sidorna landbruksföremål.

Frånsidan. Inom en rik eklöfskrans: AF ÖSTERGÖTLANDS | LÄNS K. HUSHÅLLNINGS | SÄLLSKAP TILL samt derunder plats för den belönades namn.

Nr 7.

Stockholms Skarpskytteförenings minnesmedalj.

Åtsidan. Två ovala medaljonger, innehållande bröstbilder af kk. Carl XV och Oscar II, upptill i vinkeln mellan medaljongerna en strålande stjerna, nedtill i der-
varande vinkel svenska riksvapnet på ett band, hvarå, på
ömse sidor om vapnet, anbringas årtalen 1860 och 1885,
lagerqvistar äro instuckna i bandet. Omskrift: SKARP-
SKYTTERÖRELSSENS FRÄMJARE

Frånsidan. Svea, stående, ett liggande lejon, som
mellan tassarne håller en glob med tre kronor, vid föt-
terna, håller i venstra handen en lagerkrans och räcker
med den högra en eklöfsqvist åt en mot geväret stödd
skarpskytt; i bakgrunden synas tält. Omskrift: I FRED
FÖR FREDEN — I afskärningen: TILL MINNE AF STOCK-
HOLMS FRIVILLIGA SKARPSKYTTEFÖRENINGENS 25-ÅRIGA
TILLVARO

Nr 8.

Öfver generalen frih. J. A. Lantingshausen, af
Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: J. A. BARO LAN-
TINGSHAUSEN GENER. URB. HOLM. PRÆF.

Frånsidan. Minerva, bärande i högra handen ett
svärd, i den venstra en eklöfskrans. Omskrift: DEXTRA
TENET GLADIUM QUERCUS SED LÆVA CORONAM — I
afskärningen: PRUDENS PERITUS PROVIDUS OB. 1769

Nr 9.

Sextonde allmänna svenska landbruksmötets
belöningsmedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift:
OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG

Frånsidan. En sittande qvinna stödjer mot en med
tre kronor tecknad sköld den venstra armen, hvars hand
håller en pappersrulle, den högra handen, hvilande mot
knät, håller ett ritstift; vid qvinnans sida jordbrukssinne-

bilder. Omskrift: SEXTONDE ALLMÄNNA SVENSKA LANDTBRUKSMÖTET 1886. Nederst en aflång ram omslutande plats för den belönades namn.¹⁾

1886.

Nr 1.

Öfver professor A. J. Ångström, af k. Vetenskaps-Akademien.

Åtsidan. Bröstkilden. Omskrift: AND. JOH. ÅNGSTRÖM PROF. PHYS. UPSAL. N. 1814 O. 1874

Frånsidan. Omskrift: ACIE SOLIS PERETRAVIT RECESSUS — I afskärningen: SOCIO INDAGATORI RER. NATUR. SAGACISSIMO R. AC. SCIENT. SVEC. MDCCCLXXXVI

Nr 2.

Brandförsäkringsaktiebolaget Sveriges belöningsmedalj.

Åtsidan. Densamma som 1883 nr 15.

Frånsidan. Omskrift: TACKSAMT ERKÄNNANDE FÖR VISADT NIT, (i fältet) TILL BERNHARD HAY CHIEF FÖR JÖNKÖPINGS BRANDKÅR 1873—1885

¹⁾ Akademien har äfven granskat ett förslag till belöningspenning för Slaka folkskola. Akademien ville icke lägga hinder i vägen för denna pennings präglande, men beslöt att icke upptaga denna medalj i den tryckta förteckningen öfver af Akademien godkända medaljförslag.

Svenska Akademien har år 1885 uppgjort förslag till en medalj öfver Akademiens hundraårsfest den 5 april 1886.

Åts. H. M. Konungens bröstbild, bakom halsen två lagerqvistar och en lyra. Omskrift: OSCAR II SVENSKA AKADEMIENS BESKYDDARE SVENSKA AKADEMIENS HUNDRADE ARSFEST DEN 5 APRIL 1886

Fråns. En sväfvande Mercurius uppbär en medaljong med k. Gustaf III:s bröstbild. En sväfvande sånggudinna, med lyra i vensta handen, lyfter i den högra en lagerkrans öfver medaljongen. Omskrift: TILL MINNE AF GUSTAF III SVENSKA AKADEMIENS STIFTARE

Nr 3.

Öfver professor J. W. Wallander, af honom sjelf.
Atsidan. Brösbilden.

Fransidan. TILL VÄNNER OCH KAMRATER AF J.
 W. WALLANDER VID FYLDA 65 ÅR 1886

Nr 4.

Öfver myntsamlaren H. Oldenburg, af kammarherre
 M. Lagerberg.

Atsidan. Brösbilden. Omskrift: JOH. FRANC. HENR.
 OLDENBURG Nedtill: NATUS MARTII XIX MDCCCXXX

Fransidan. Inom en krans af lager och ek: DILIGENTI |
 NUMISMATICO CUIUS LABORE COLLECTA | SUMMUM PRÆ-
 BENT DECUS | MUSEO GOTHOBURG. | MDCCCLXXXV

Nr 5.

Norrbottens läns k. Hushållningssällskaps be-
 löningsmedalj.

Atsidan. Länets vapen omgifvet af landsbrukssinne-
 bilder. Omskrift: NORRBOTTENS LÄNS K. HUSHÅLL-
 NINGSSÄLLSKAP

Fransidan. En eklöfskrans med plats i midten för
 graverande af den belönades namn och titel.

Nr 6.

K. Kalmar regementes målskjutningsförbunds
 prismedalj (två storlekar).

Atsidan. Regimentets vapen. Omskrift: K. KALMAR
 REGEMENTES MÅLSKJUTNINGSFÖRBUND

Fransidan. Inom en eklöfskrans två korslagda gevär
 öfver en skott-tafla, med plats för insättande af den be-
 lönades namn och antalet vunna points.¹⁾

¹⁾ Akademien har medgifvit, att för en gång må präglas för k.
 Akademien för de fria konsterna en prismedalj af följande utseende:

Nr 7.

Öfver grosshandlaren D. Carnegie, af aktiebolaget D. Carnegie et C:ni (prismedalj).

Åtsidan. Bröstdilden. Omskrift: DAVID CARNEGIE

Frånsidan. En bild af den Carnegieska fabriken. Omskrift: (längs öfre kanten) FRÅN AKTIEBOLAGET D. CARNEGIE & C:NI, (kring nedre kanten) TILL FÖRMÄN OCH ARBETARE, (i tomrummet mellan bilden och den nedre omskriften) HALFSEKELSMINNE | 1836—1886

Nr 8.

Öfver H. K. H. Prinsessan Eugenia, af styrelsen för Djurvännernas nya förening.

Åtsidan. Bröstdilden. Omskrift: EUGENIA PRINCESSA AF SVERIGE OCH NORGE (nederst) BESKYDDARINNA

Frånsidan. En eklöfskrans. Omskrift: DJURVÄNNERNAS NYA FÖRENING

Nr 9.

Maskinutställningens i Stockholm 1886 prismedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstdild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG

Frånsidan. I fältet en horisontalt stäld ram, inneslutande plats för ett namn, samt derbakom två korslagda ekqvistar. Omskrift: MASKINUTSTÄLLNINGEN FÖR DEN LILLA INDUSTRIEN, (nederst) STOCKHOLM 1886

Nr 10.

Fabriks- och handverksföreningens i Lund prismedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstdild. Omskrift: OSCAR II REX SVECLÆ ET NORVEGLE

Frånsidan = frånsidan till den af G. Ljungberger år 1780 graveerade belöningsmedaljen med omskrift: SUA MUNERA LÆTUS APOLLO

Åtsidan. Lunds vapen omgifvet af en ram, å hvilken läses: FABRIKS- OCH HANDTVERKSFÖRENINGEN, (nederst) LUND

Frånsidan. En ram med inskrift: FÖR SKICKLIGHET OCH VÄLFÖRHÅLLANDE Inom ramen: ÅT, derunder tomrum för namn m. m.

Nr 11.

Brand- och liffförsäkringsaktiebolaget Skånes belöningsmedalj.

Åtsidan. En örn med Skånes vapensköld för bröstet håller i klorna ett band med orden: PARTA TUERE MEMENTO MORI Omskrift: BRAND- OCH LIFFÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET SKÅNE

Frånsidan. Tvärt öfver en rik ekqvist ram för den belönades namn. Omskrift: FÖR VISAD RÅDIGHET

Nr 12.

Öfver general J. P. Lefrén, af k. Vetenskaps-Akademien.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: JOHANNES PETRUS LEFRÉN¹⁾, nederst: N. 1784 O. 1862

Frånsidan. Lefréns adliga vapensköld. Omskrift: IDEM PACIS BELLIQUE MEDIUS — I afskrifningen: SOCIO PERITISSIMO R. ACAD. SCIENT. SVEC. MDCCCLXXXVII

Nr 13.

Kristianstads läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Ett griphufvud med öppen krona i en ornerad sköld utan krona.

¹⁾ Akademien medgaf år 1887, att derest titel ansågs böra läggas till Lefréns namn, skulle denna lyda: PRÆFECTUS EXERCITUS PEDESTRIS

Frånsidan. En eklöfskrans. Omskrift: AF KRISTIAN-STADS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP ¹⁾)

1887.

Nr 1.

Öfver Göta provincialloges hundraårsfest, af dr Charles Dickson.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG IX F P V S V

Frånsidan. Å en slät yta en korstecknad kub, uppbärande en brimmande lampa och ett tåg samt framför kuben en värja och en palmqvist, korsade; framför den ytan uppbärande muren logens vapensköld mellan årtalen 1788 och 1888, nederst akacieqvistar. Öfverst i fältet: HUNDRAÅRIGT MINNE Omskrift: TILL GÖTA PROVINCIALLOGEN FRÅN CHARLES DICKSON

Nr 2.

Södermanlands läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Ornerad sköld (utan krona) med Södermanlands vapen. Omskrift: SÖDERMANLANDS LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP

Frånsidan. I ett landskap tre nötkreatur. Omskrift: FÖR BOSKAPSAFVELNS BEFRÄMJANDE, i afskrifningen: PRISBELÖNING

¹⁾ Svenska Akademiens medalj öfver greve B. B. von Platen.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: B. B. VON PLATEN COMES

Frånsidan. Platen i heligur; på ett postament hvilar utbredd en karta öfver den skandinaviska halfön, hvarå Platen pekar åt det håll, der Göta kanal antages utmärkt. Omskrift: PANDO VIAS MARIUM ET POPULORUM FOEDERA FIRMO — I afskrifningen: MEMORI EREPTUS PATRIE MDCCCXXIX

Nr 3.

Öfver öfverhofstallmästaren grefve C. M. L. Björnstjerna, af tyska församlingen i Stockholm.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: GRAF CARL MAGNUS LUDWIG BJÖRNSTJERNA

Frånsidan. I nio rader: SEINEM | HOHEN KIRCHEN-
RATHE | BEI VOLLENDUNG | DES 70. LEBENSJAHRES | IN
DANKBARER ERGEBENHEIT DER KIRCHENVORSTAND
DER DEUTSCHEN St. GERTRUDS GEMEINDE | IN STOCK-
HOLM, nederst: AM 20 NOVEMBER 1887

Nr 4.

Öfver kammarherre M. Lagerberg, af gravören A. Lindberg.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: MAGNUS EMAN. LAGERBERG

Frånsidan. I sju rader: MED VÄNSKAP | OCH | TACK-
SAMHET AF | A. LINDBERG | 1887

Nr 5.

Öfver Stockholms simsällskaps 60-åriga tillvara.

Åtsidan. KK. Carl XIV Johans och Oscar II bröstbilder under en konglig krona, öfver och under bröstbilderna lagerqvistar.

Frånsidan. Stockholms simsällskaps sigill, från hvilket en ek- och en pilqvist utgå i form af en krans. Inom kransen: STOCKHOLMS | SIMSÄLLSKAP | 1827 ²⁶ 1887

Nr 6.

Brandförsäkringsaktiebolaget Sveriges belöningsmedalj.

Åtsidan. Svenska riksvapnet. Omskrift: BRANDFÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET SVERIGE

Fransidan. Omskrift: FÖR LYCKAD SLÄCKNING AF BRANDEN I LULEÅ DEN 11 JUNI 1887, i fältet: TILL K. NORRBOTTENS FÄLTJÄGAREKORPS

Nr 7.

Öfver öfverstekammarherren frih. C. J. Bonde, af Coldin-orden.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: FRIHERRE CARL JEDWARD BONDE AL. COLD. A. B. R.

Fransidan. Inom en lagerkrans, under en stralande stjerna: COLDINU | BRÖDERS | ERKÄNSLA | DEN 4 MARS 1888¹⁾

1888.

Nr 1.

Vermlands trädgårdsförenings medalj.

Åtsidan. Vermlands vapen. Omskrift: VERMLANDS TRÄDGÅRDSFÖRENING

Fransidan. En sittande Flora, åt hvilken en vid hennes sida stående gosse lemmar blommor. Omskrift: FÖR EGEN OCH EFTERKOMMANDES TREFNAD

Nr 2.

Öfver dr A. F. Regnell, af k. Vetenskapsakademien.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: AND. FRED. REGNELL MEDICUS, (nederst) N. 1807 O. 1884

Fransidan. Inom en lagerkrans: PATRIA HERES¹⁾ FAMAM SERVAT, utomkring lagerkransen: SOCIO DE

¹⁾ Ett af Stockholms nya sparvägsaktiebolag inlemnadt förslag till medalj öfver friherre G. af Ugglas blef af Akademien underkändt.

Svenska Akademiens medalj öfver professor Benjamin Höjer.

Åts. Brösthilden. Omskrift: BENJ. HÖJER PROF. UPS.

Frans. En vandrare, som går uppför en brant, hvilken leder till ett antikt tempel. Omskrift: TENDIT IN ARDUA — i afskärningen: OB. MDCCCXII

SCIENTIE NATURALIS PROGRESSU MERITISSIMO R. AC.
SC. SVEC. MDCCCLXXXVIII

Nr 3.

Trafklubbens i Sotholms härad prismedalj.

Atsidan. En eklöfskrans, inom hvilken plats finnes för graverande af den belönades namn.

Fransidan. Under ett litet hästhufvud: PRISMEDALJ
VID TÄFLINGEN, omskrift: TRAFKLUBBEN I SOTHOLMS
HÄRAD

Nr 4.

Öfver brukspatron C. Ekman, af hans underhafvande.

Atsidan. Bröstdilden. Omskrift: CARL EDWARDEKMAN

Fransidan. En sittande qvinlig genius stödjer handen mot det upprätta skaftet af en på marken hvilande slägga, vid hennes sidor föremål tillhörande bruksdrift, åkerbruk och skogsvård. Omskrift: GÄRD AF TACKSAMHET OCH
VÖRDNAD, i afskärningen inom en kartusch: AF UNDER-
HAFVANDE 1848—1888

Nr 5.

Öfver öfverståthallaren friherre C. G. af Ugglas, af Stockholms polispersonal.

Atsidan. Bröstdilden. Omskrift: FRIL. C. G. AF
UGGLAS ÖFVERSTÅTHÅLLARE 1874—1888

Fransidan. Poliskammarens vapen med emblem. Omskrift: TILL MINNE AF EN VÖRDAD CHEF AF STOCK-
HOLMS POLISPERSONAL

Nr 6.

Blekinge läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Atsidan. Blekinge läns vapen (landskapsvapnet utan krona) omgifvet af ländbrukssinnebilder. Omskrift: BLE-
KINGE LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP

Frånsidan. En eklöfskrans. Inom denna: FÖR UTSTÄLLNINGSFÖREMÅL

Nr 7.

Örebro läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Örebro läns vapen (utan krona) omgifvet af landbrukssinnebilder. Omskrift: ÖREBRO LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP

Frånsidan. En ras-tjur. I afskärningen: PRISBELÖNING

Nr 8.

Jämtlands läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Länets vapen i sköld omgifven af landbruksblem. Omskrift: JEMTLANDS LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP

Frånsidan. En eklöfskrans.

Nr 9.

Konstnärsklubbens i Stockholm medlemsmedalj.

Åtsidan. Ett Minervahufvud.

Frånsidan. En grupp af sinnebilder, som beteckna klubben. Omskrift: KONSTNÄRSKLUBBEN, i fältet:

KALLAR HÄRMED

— — — — —

TILL LEDAMOT

— — — — —

Nr 10.

Öfver kammarherren M. Lagerberg, af enskild person.

Åtsidan. Bröstkilden. Omskrift: ADAM MAGNUS EMAN. LAGERBERG NATUS MARTII XIII MDCCCLIV

Frånsidan. I nio rader: NUMOPHYLACHUM GOTHOBURGENSE FUNDAVIT SUMMA CURA ATQUE DILIGENTIA

PER QUINQUE LUSTRA AMPLIFICAVIT MDCCCLXXXVII
SEPT. XX

Nr 11.

Öfver grosshandlaren J. W. Wilson, af kammarherre M. Lagerberg.

Atsidan. Bröstdilden. Omskrift: JOH. WEST WILSON
NATUS OCT. VII MDCCCXVI

Fransidan. I sju rader: NUMMOS | AB OLDENBURGO |
COLLECTOS MUSEO GOTHOBURG. SUMMA MUNIFICENCIA |
DONAVIT MDCCCLXXXVII

Nr 12.

Minnesmedalj till k. Norska gardeskompaniet, af Stockholms garnison.

Atsidan. H. M. Konungens bröstdild med namn och titel.

Fransidan. Omskrift: TILL KONGL. NORSKA GARDES-
KOMPANIET, i fältet: MINNE AF GODT KAMRATSKAP |
AF STOCKHOLMS GARNISON | 1888

Nr 13.¹⁾

H. M. Konungens matematiska prismedalj.

Atsidan. H. M. Konungens bröstdild. Omskrift:
OSCAR II REX SVECIÆ ET NORVEGIÆ D. XXI JANUARI
MDCCCLXXXIX

Fransidan. En man i antik dräkt med en glob fram-
för sig, omgifven af äldre astronomiska instrument, lyfter

¹⁾ Svenska Akademiens medalj öfver excellensen greve G. af Wetterstedt.

Ats. Bröstdilden. Omskrift: COMES G. A WETTERSTEDT
MIN. REG.

Frans. Wetterstedt sittande i sitt arbetsrum vid ett bord höljdt af
skrifvelser, bakom honom en byst af Carl Johan som kronprins. Omskrift:
CONSILIA HUIUS SUA COMMITTENS NON FALLITUR HEROS — i
afskärningen: VIR IN REBUS ADMINISTRANDIS PERITUS OB.
MDCCCLXXXVII

handen mot stjernhimmeln. Omskrift: NIMQUAM PRESCRIPTOS TRANSIBANT FINES — I afskärningen: den belönades namn.

1889.

Nr 1.

Öfver statsrådet O. I. Fähræus, af k. Vetenskapsakademien.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: OL. IMM. FÄHRÆUS CONSILIAR.¹⁾ REG., (nederst): N. 1796 O. 1884

Fransidan. Inom en krans af ek och lager: REPUBLICÆ LABORAVIT | SCIENTIÆ VACAVIT — I afskärningen: SOCIO SUO MERITISSIMO REGIA ACAD. SCIENT. SVEC. MDCCCLXXXIX

Nr 2.

Stockholms skridskoklubbs prismedalj.

Åtsidan. Två sköldar med Stockholms stads och klubbens vapenmärken på en kartusch omgifven af två olivqvistar. Omskrift: STOCKHOLMS ALLMÄNNA SKRIDSKOKLUBB, (nederst) 1885

Fransidan tom.

Nr 3.

Skridskosällskapet Bore i Göteborg prismedalj.

Åtsidan. Göteborgs vapen lagdt på två korsade skridskor och omgifvet af två olivqvistar. Omskrift: SKRIDSKOSÄLLSKAPET BORE I GÖTEBORG, (nederst) 1884

Fransidan. ——— PRIS | TILL | ——— VID TÄFLINGEN ———

¹⁾ På medaljen står det meningslösa: CONSILIAR.

Nr 4.

Uppsala skyttegilles prismedalj.

Åtsidan. Uppsala stads vapen. Omskrift: UPSALA SKYTTEGILLES HEDERSPRIS

Frånsidan. En malskjutningstatla omgifven af två olivqvistar.

Nr 5.

Öfver f. d. generaltulldirektören N. A. G. Bennich, af tullverkets personal.

Åtsidan. Bröstkilden. Omskrift: N. A. G:SON BENNICH GENERALTULLDIREKTÖR 1865—1888

Frånsidan. Ett ymnighetshorn och en Mercuriustaf, korslagda, omgifna af två lagerqvistar. Omskrift: GÄRD AF VÖRDAD OCH TACKSAMHET AF TULLVERKET'S PERSONAL

Nr 6.

Göteborgs skyttegilles prismedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KÖNUNG

Frånsidan. Fältet tomt. Omskrift: GÖTEBORGS SKYTTEGILLES MEDALJ, (nederst) D. 21 JAN. 1889

Nr 7.

Öfver fabrikören C. Th. Svanberg, af Stockholms handverksförening.

Åtsidan. Bröstkilden. Omskrift: FABRIKÖR CONRAD THEODOR SVANBERG F. 1816 D. 1889

Frånsidan. En eklöfskrans, in i denna: NITISK BEFRÄMJARE AF SVENSK INDUSTRI; omskrift: TILL MINNE AF EN VÖRDAD ORDFÖRANDE, nederst: AF STOCKHOLMS HANDTVERKSFÖRENING

Nr 8.

Öfver öfverbibliotekarien G. E. Klemming, af Numismatiska föreningen.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: GUSTAF EDVARD KLEMMING, nederst: FÖDD D. 5 SEPT. 1823

Frånsidan. I åtta rader: AT DEN FLITIGE NUMISMATIKERN AF SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN
1888

Nr 9.

Kronobergs läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Länets vapensköld i ornerad sköld. Omskrift: KRONOBERGS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP

Frånsidan. En eklöfskrans, in i denna: BELÖNINGSMEDALJ

Nr 10.

Lidingö segelsällskaps prismedalj.

Åtsidan. En bat under segel passerande en flaggboj, i öfre delen af fältet en mindre sköld med sällskapets märke. Omskrift: AF LIDINGÖ SEGELSÄLLSKAP, nederst: FÖR UTMÄRKT SEGLING

Frånsidan. En krans af vass, säf och andra vattenväxter, omslutande plats för ingraving af namn m. m.

Nr 11.

H. M. Konungens orientaliska prismedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II REX SVECIÆ ET NORVEGIÆ

Frånsidan. En liggande stinx, i bakgrunden ett palmträd, framför stinxen strålar af den uppgående solen. Inskrift: ORIENS OCCULTA RETEXIT — Nederst en kartusch med namn.

Nr 12.

Uddevalle skyttegilles belöningsmedalj.

Åtsidan. Två öfver en fyrkantig taffla korslagda gevär.
Omskrift: UDDEVALLA SKYTTEGILLE

Frånsidan. En eklöfskrans omslutande plats för namn.

Nr 13.

Vesterås handverksförenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Stadens vapenbild i ornerad sköld under murkrona. Omskrift: VESTERÅS HANTVERKSFÖRENING
BELÖNINGSMEDALJ

Frånsidan. En eklöfskrans, in i denna 1889; omskrift:
FÖR INDUSTRI OCH HEMSLÖJD

Nr 14.

Norrtelje fabriks- och handverksförenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Stadens vapen omgifvet af fabriks- och handverkssinnebilder. Omskrift: NORRTELJE STADS
FABRIKS- OCH HANTVERKSFÖRENING

Frånsidan. En eklöfskrans, omslutande plats för namn.

Nr 15.¹⁾

Helsingborgs skyttesällskaps prismedalj.

Åtsidan. Stadens vapen under murkrona, lagdt på tva svenska fanor och tva korsade gevär. Omskrift: Helsingborgs SKYTTESÄLLSKAP

Frånsidan. En krans, omslutande plats för namn och artal.

¹⁾ Svenska Akademiens medalj öfver Carl Johan Schlyter.

Åts. Brösthilden. Omskrift: CAROL. JOH. SCHLYTER PROF.

Fråns. En man i antik dräkt, visande en lagecodex för några omgifvande lärjungar. Omskrift: HIC PATRII FONTES JURIS ADIRE DEDIT — i afskärningen: SERMONIS ET JURIS PATRII INTERPRES OB. MDCCCLXXXVIII (ändrad vid graveringen).

Inskriffter.

1884.

Nr 1.

Pa Atvids kyrka i Östergötland.

BYGGD UNDER
OSCAR II:s TOLFTE
REGERINGSÅR
1884

Nr 2¹⁾.

Pa Uppsala universitetshus.

ÅR 1477
GRUNDLADES UPSALA UNIVERSITET
AF ÄRKEBISKOPEN JACOB ULFSSON
OCH STEN STURE D. Ä. MED RIKETS RÅD

¹⁾ Till Akademiens kunskap hade kommit, att öfver hufvudingangen å samma byggnad vore anbragt orden 'Universitas regia Upsaliensis'. Akademien beslöt med anledning häraf förklara, att hon, under förhanden varande förhållanden ej ville göra annan anmärkning mot det inlemnade förslaget än att det, då två språk icke pläga användas till inskrifter å samma byggnad, torde vara lämpligare att äfven i de fyra nu föreslagna inskrifterna använda latinska språket. — Tillägas må, att i stället för Upsaliensis borde hafva statt Upsalensis.

ÅR 1593
BLEF UPSALA UNIVERSITET
EFTER NÖD OCH UNDERGÅNG
PÅ UPSALA MÖTES BEGÄRAN ÅTERUPPRÄTTADT

GUSTAF II ADOLF
TRYGGADE UPSALA UNIVERSITETS BESTÅND
ORDNADE OCH VIDGADE DESS VERKSAMHET
FÄDERNESLANDET HAR VÅRDAT HANS VERK

UPPFÖRD UNDER OSCAR II:s REGERING
ENLIGT KONUNGS OCH RIKSDAGS BESLUT
INVIGDES DENNA BYGNAD
ÅT UPSALA UNIVERSITET ÅR 1885

1885.

Nr 1.

På sockeln af Carl von Linnés staty i Stockholm.
LINNÉ

1886.

Nr 1.

I Linköpings domkyrkas torn.

UNDER KONUNG OSCAR II:s REGERING
UPPFÖRDES TÖRNSPIRAN, FÖRSATTES TÖRNET OCH DESS
TILLBYGGNADER TILL DET YTTRE I ETT MED KYRKANS
BYGGNADSSTIL ÖFVERENSSTÄMMANDE SKICK OCH UPP-
TOGOS I DET INRE TVENNE HVÄLFDA ÖPPNINGAR MOT
KYRKANS SKEPP

ARBETET, SOM MÖJLIGGJORDES GENOM FRIKOSTIGA
 BIDRAG AF KONUNG, RIKSDAG, STADSKOMMEN OCH EN-
 SKILDE PERSONER, BÖRJADES 1877 OCH AFSLUTADES
 1886

1887.

Nr 1.

Å St. Clara kyrkas i Stockholm vestportal.
 FRID VARE EDER

1888.

Nr 1.

Öfver portalen i Frimmaryds kyrka.
 GÅN IN I HANS PORTAR MED TÄCKSÄGELSE, I HANS
 GÅRDAR MED LOF 1888 BYGGDES TORNET

Nr 2.

I Bernadotteska grafkoret i Riddarholmskyrkan.

I

JEAN BAPTISTE BERNADOTTE
 FÖDD DEN 26 JANUARI 1763 I PAU
 SOLDAT I FRANSKA ARMÉN 1780
 EFTER ELFVA ÅRS TJENST I LEDET
 LÖJTNANT 1791 DIVISIONSGENERAL 1794
 KRIGSMINISTER RIKETS RÅD STÅTHALLARE
 MARSKALK AF FRANKRIKE 1804
 FURSTE AF PONTE CORVO
 I TYSKLAND NEDERLAND BELGIEN ÖSTERRIKE
 FINNAS HANS SLAGFÄLT

II

SON AF FRANKRIKE
 EJ EGANDE BÖRDENS HÖGHET
 VALDE HAN MED LUST KRIGARENS YRKE
 RIK PÅ SNILLE BRAGDER OCH SEGRAR
 VANN HAN DEN LAGER SOM KRÖNER HJELTEN
 HAN EGDE ÄFVEN DEN MILDA VISHET
 SOM SKÄNKER OCH HÄGNAR FREDEN
 GENOM FRIVILLIGT VAL
 KALLADES HAN AF SVERIGES FOLK
 ATT BÄRA KONUNGAKRONAN

III

CARL XIV JOHAN
 FÖRDE SOM KRONPRINS
 SVENSKA HÄREN ÖFVER ÖSTERSJÖN
 TILL NYA SEGRAR
 LYFTE DE TVENNE RIKEN HAN FÖRENAT
 TILL EN AKTAD PLATS BLAND EUROPAS STATER
 GAF ÅT DRÄTSEL OCH MYNTVÄSEN STADGA
 ÅT RIKSSTYRELSEN NY ORDNING
 ÅT FÖRSVARET TRYGGANDE GRUNDER
 ÅT SAMFÄRDESELN VÄG MELLAN
 VESTER- OCH ÖSTERHAFVEN

IV

SÅSOM REGENT
 STATSKLOK RÄTTRÅDIG HÖGSINNAD
 FRÄMJADE HAN DEN FREDLIGA ODLINGENS YRKEN
 INLEDDE FÖR ALLMÄN FOLKUNDERVISNING
 ETT NYTT SKEDE
 HÄGNADE FÖR VETENSKAP OCH KONST
 EN NY STÖRHETSTID
 HAN BEREDDE ÅT SVERIGE OCH NORGE
 DEN LÄNGSTA FRED
 DERAS HÄFDER MINNAS
 FOLKETS KÄRLEK ÄR HANS BELÖNING

Nr 3.

På gevärsförradets hus i Visby.

DENNA BYGGNAD
UPPFÖRD UNDER HANSETIDEN
ÄNDRADES OCH INREDDES
TILL GEVÄRSFÖRRAD FÖR GOTLAND
ÅR 1888

1889.

Nr 1.

På Ny församlings kyrka i Vermland.

BYGD UNDER OSCAR II:s REGERING
ÅR 1889

Nr 2.

På Svensksundsmonumentet i Stockholm.

På stenens framsida:

under k. Gustaf III:s namnchiffer:

SVENSKSUND
DEN 9 OCH 10 JULI
1790

På stenens framsida:

under Svensksundstecknet:

MINNESVÅRDEN
RESTES
1890¹⁾

Nr 3.

På Tierps kyrka i erkestiftet.

BEVARA DIN FOT NÄR DU GÅR TILL GUDS HUS.

¹⁾ Ytterligare för detta monument föreslagna inskrifter blefvo af Akademien underkända.

Nr 4.

På Axel Oxenstiernas statysockel i Stockholm.

På framsidan:

AXEL OXENSTIERNA

På framsidan:

RIDDERSKAPET OCH ADELN

RESTE STODEN

ÅR

1890

Nr 5.

På Sten Sture d. ä:s monument i Arboga.

På framsidan:

STEN STURE

DEN 1 MAJ 1471

I ARBOGA VALD

TILL

RIKETS FÖRESTÅNDARE

På framsidan:

STODEN RESTES 1890

OM

HJÄLTESAGAN

A

RÖKSTENEN.

AF

VIKTOR RYDBERG.

STOCKHOLM 1892

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Följande afhandling § 1—10 upplästes i Akademiens sammanträde
den 1 december 1891. § 11 o. f. äro skrifna i juni 1892.

I Inskriften å Rökstenen är en sagourkund så till vida ensam i sitt slag, att hennes hedniska ursprung icke kan betviflas, och att hon ej blifvit öfverarbetad eller till innehållet på annat sätt förändrad under arhundradenas lopp. Sådan hon var för omkring tusen år sedan är hon ännu.

Hon är således väl förtjent af att undersökas ej blott ur lingvistisk, utan ock ur sagohistorisk synpunkt.

Är hon ingenting annat än en lokalsaga, känd allenast i Östergötland, ja kanske först diktad af inskriftens upphofsman? Eller har denne talat sanning, när han försäkrar, att inskriften förtäljer folkminnen — sägner, som, då stenen restes, voro kända i vidare kretsar?

I detta senare fall, hvars möjlighet forskningen gifvetvis är skyldig att beakta, är det af stor vikt för de nordiska sagornas utvecklingshistoria, om beröringspunkter finnas mellan den beklagligen endast fragmentariskt berättade Rökstenssagan och hjältesagor, som i mer eller mindre förändradt tillstånd kommit till vår tid, och om beröringspunkterna äro tillräckligt många, tillräckligt karakteristiska och tillräckligt konvergerande, för att man af dem skall kunna draga säkra slutsatser om hennes och de ifrågavarande sagornas förhållande till hvarandra.

Ät dessa fragor har jag egnat en undersökning, för hvars vägar och resultat jag ville redogöra i ett ännu icke till trycket befördadt arbete. Jag har därunder

hallit alla gissningar och hypoteser på afstand. Metoden, som jag följt, är den förenade nominala och reala. Jag har sökt samla och jämföra allt, som vidkommer namn-, släkt- och händelsegemensamhet, och undersökt, huruvida de såhunda vunnna data konvergera eller icke, för egen del lika benägen att emottaga ett negativt utslag af forskningen som ett positivt. Arbetet har härunder vuxit till en dryg volym. Da jag nu gör samma frågor till ämne för ett föredrag, ligger det i sakens natur, att jag måste lemna åsido många data och bevisningslänkar samt inskränka mig till att uppvisa undersökningens gang från de omedelbart föreliggande utgangspunkterna och de resultat, som paträffas närmast intill dem.

§ 1.

Rökstenens inskrift börjar med följande ord:

»Efter Vamud stånda dessa runor. Och Varin tecknade dem, fadern, till minne af dödsutkorad son.

Inskriften vill således göra troligt, att den, som latit resa stenen, hetat Varin.

Det är af Bugge (*Antiqvarisk Tidskrift* V, 139) redan framhållet och måste falla hvarje läsare i ögonen, att de i inskriften omtalade händelserna, åtminstone i den form de där meddelas, tillhöra dikten, icke verkligheten. Den tolf gånger parvis gjorda eröfringen af troféer (valrof) och, än mer, de fyra femmannagrupperna af liknamniga bröder, söner af fyra bröder, hänvisa på beständare sätt till hjältesagan än till historien. Man må icke finna alltför besynnerligt, om man någon gång paträffar en runinskrift, som föregifver sig vara ristad af en man, som tillhört endast sagoverlden. Den germaniska hedendomen egde, likasom den helleniska, »reliker från sin mytisk-heroiska forntid. Den hade t. ex. att uppvisa brynjor, svärd och smycken, förfärdigade af Valand

och andra mytiska konstnärer. Nyligen har docenten dr Sven Söderberg undersökt och i förening med prof. Bugge tolkat runinskriften på ett smycke, enligt hvilken detta skulle vara en skänk af Halfdan till Amelung. Jag kan naturligtvis hvarken bejaka eller förneka, att en verklig Halfdan skänkt denna präktiga sak till en verklig Amelung; men jag kan med visshet pasta, att äfven om detta varit förhållandet, skulle icke dess mindre inskriften, så snart smycket kommit i personers ego, som voro obekanta med gifvaren och den begafvade, blifvit af dem, som kände herossagan om den smyckeslösande germanstamfadern Halfdan, hans fosterbroder Amal (Hamal) och hans kämpekets af Amalsöner och Amalfränder (Amelungar), betraktats som ett intyg, att smycket härstammade från desse heroer. Och misstanken ligger mycket nära, att runristaren själf förutsett en sådan uppfattning och äsyftat den.¹

Eftersom nu Rökstensinskriften omtalar en Varin som sin upphofsman, later jag undersökningen utgå från detta namn. Jag förutsätter alldeles icke, att namnet Varin, där det annanstädes paträffas i den nordiska litteraturen, afser samma person som Rökstensens Varin; men den metod jag följer bjuder mig att gå äfven de stigar, som namngemensamheten pekar på, utan att på förhand göra mig nagon föreställning om resultaten, till hvilka de möjligen föra.

I Olof Tryggevessons saga (Heimskringla) berättas:

När koming Olof en gang gästade på Ogvaldsnäs, kom till honom en gammal man, som bar en vid hatt och

¹ Se dr Söderbergs afhandling *Eine neu entdeckte altgermanische Runeninschrift* i *Prähistorische Blätter* II, nr 3. Smycket är en fibula och inskriften *Halfdanilo Amilunge* så mycket märkvärdigare som namnet *Halfdan* är af nordiskt, ej af tyskt ursprung och i Norden burits af en bland de berömdaste mytiska sagohjältarne, hvars afven af dr Söderberg framhållna identitet med urpatriarken *Mannus* jag pavisat i *Germanisk Mythologi* I, 116 ff.

var enögd (traditionella kämmemärken på Oden). Konungen samtalade in på natten med den okände, som gaf kunskapsrika svar på alla hans spörsmål och tycktes hafva god reda på hvad fordomdags tilldragit sig i alla land. På Olofs fråga, om han visste hvem den Ogvald var, efter hvilken näset och garden buro namn, svarade han, att Ogvald varit en konung och stor krigare, som blotade till en ko och hade henne med sig, hvart han för, och ansåg lyckobringande att dricka af hennes mjölk. Ogvald höll ett slag med den konung, som heter Varin, och föll i striden. Den fallne högsattes på näset, och till hans minne restes de bautastenar, som stå där än i dag. I närheten af hans grafhög uppkastades en annan öfver hans ko.

Denna berättelse är att jämföra med följande i *Fornaldar sögur* II, 26:

Da Finn den rike, som tog land på Island, låg med sitt skepp vid Ogvaldsnäs, färdig att lemna Norge, var han i närheten af Ogvalds grafhög och kom då att fråga, om det var längesedan den döde jordades där. Då hörde han ur Ogvalds grafhög denna sang:

Det är längesedan
de länkade färden,
hundraen många
af Heklings följe,
med segel öfver blanksejens
salta vägar;
i detta hem
vardt jag herre då.

Om samme Ogvald förmäles i *Fornmannna sögur* II, 26, att han var konung i Rogaland; att Hekling viking angrep honom, samt att han stupade i striden och jordades på Ogvaldsnäs. Det heter där vidare, att Ogvalds drottning födde honom den son, som hette Jösur.

I *Fornaldar sögur* 8, 2, 5 läses: Hards (Hörðr's) son var Jöfur eller Jösur. Hans (Hards) broder var Rugolf (Rugálfr). Rugolf var fader till Ragnvald och denne till Ogvald.

I Rökstensinskriften omtalas en Harud (Haruðr), som hade tre bröder, bland hvilka en med namnet Rugulf (Rukulfr). Dessa fyra bröders söner, tillsammans tjugo, hade, heter det a Rökstenen, slagit sig ned på Seland, och de besegrades af Varins son eller möjligen af Varin och hans son i förening.

Häraf visar sig,

1) att den i fornisländska litteraturen fragmentariskt och sporadiskt omtalade sägnen om den på Ogvaldsnäs fallne och begrafne konung Ogvald har haft gemensamma med Rökstenssagan minst tre namn: Varin, Rugulf och Harud (Hard). I den namn- och personrika skandinaviska förlitteraturen förekomma namnen Varin och Rugulf endast å Rökstenen och i de anförda källorna:

2) att Rökstensens Rugulf och Harud äro bröder, samt att Fornaldarsagornas Rugolf och Hard likaledes äro bröder:

3) att Rökstensens Varin är med sin son stäld i fiendtligt förhållande till söner af Rugulf och Harud; samt att Heimskringlas Varin besegrar en Ogvald, som enligt Fornaldarsagorna är ättling af en Rugolf, som är i sin ordning broder till en Hard.

Dessa äro de första resultaten af min undersökning. De synas mig tillräckligt beaktansvärda för att mana till undersökningens fortsättande på samma väg.

§ 2.

Vi ha sett, att samme Varin, som fälde koblotaren Ogvald, kallas Hekling (Hæklingr), Hekling viking, i de ur Fornaldarsagorna anförda källorna. Hekling, det tyska Hægeling, är egentligen ett patronymt namn, beteckning för medlemmar af en ryktbar sagslägt, som enligt »Lied von Gudrun» skulle hafva herrskat i Danmark och i Frisland.

Epitetet Hekling paträffas för öfrigt endast i ett sago-fragment, fogadt till den isländska romanen om Ragnar Sigurdsson Lodbrok. Där förtäljes, att när en Ogmund danske låg med sina skepp vid Samsö i Munarviken, gingo några af hans män i land, för att förlusta sig, och funno där ett människobeläte af trä, 40 alnar högt, gammalt och mosslupet, och när de undrade hvem som uppstält och blotat till denna bild, hörde de från stoden en sång, som lät dem veta, att de, som uppstält den, voro Heklings ättlingar (*Hæklingss megir*), söner af Lodbrok (*synir Lodbrókar*).

Den första strof, som belätet sjunger, har följande lydelse:

Det är längesedan
i ledung farande
söner af Hekling
styrde med årblad
fram öfver blanksejens
salta farväg:
i detta hem
vardt jag herre da.

Strofen är uppenbarligen en variant till den ofvan anförda, som Finn den rike hörde sjungas ur den af Varin fälde koblotaren Ogvalds hög. Den ena strofen har

sin förebild i den andra. Det följer häraf, att den hjälte, Varin-Hekling, som öfvervann koblotaren, varit af den ena eller andra strofens författare eller af bada ansedd identisk med Lodbrokssönernas fader eller stamfader, samt att Lodbrokiderna ha af bada strofförfattarne ansetts vara Hegelingar.

Anmärkningsvärdt är nu också, att fiendtlighet mot djurdyrkare, särskildt mot koblotare, är ett karakteristiskt drag i Lodbrokssläktens saga, hvilket bevarats under de förvandlingar och stympningar hon lidit i kristen tid, symerligen genom sin historiering och förknippning med Ivars (Ingvars) och Björn Järnsidas äfventyr på 800-talet. Med undantag af den sena och på fri hand uppgjorda sagan om Hjalnather och Ölver hafva de formordiska skrifterna icke en enda sägen om djurdyrkare att omtala, som icke tillhör Lodbrokssagan och framställer Lodbrokider i kamp med dem. Staden Hvitabys inbyggare äro koblotare; Lodbrok angriper dem. Lodbroks söner återupptaga faderns beslut att eröfra staden, och Ivar nedskjuter med sina pilar de heliga djuren. Östen Bele i Upsala är koblotare; hans fetisch dödas af Lodbroks söner. En grip och en tjur dyrkas i ett tempel i Bjarmaland; de och deras prestinna dödas af Lodbroks svärfader Herröd och af den till Lodbrokssagan hörande Vilmunds¹ fader eller ättefader, östgöten Bose.

Hvad beträffar uppgiften, som identifierar Heklings ättlingar eller söner med Lodbroks söner, således hegelingslägten med lodbroksslägten, så föreligga intyg för att äfven den hvilat på sagohistorisk grund och ej på ett godtyckligt namnbruk af den man, som meddelat oss berättelsen om äfventyret på Samsö. För tillfället vill jag endast påpeka, att den isländska Lodbroksromanens högpöetiska skildring af huru Ragnar Lodbroks män finna Kraka-Aslang a Spangarheden har sin sidobild i Hegelings-

¹ Se § 13.

sagans berättelse om huru hennes unge hjältes skeppsfolk paträffar vid stranden i en tjänarinnas skepelse den från sitt hem bortförda och under en elak kvinnas välde ställda prinsessa, som blir hjältens maka.¹

Det nya preliminära resultat, hvartill forskningen på denna väg leder, är således, att den Varin, som de isländska skrifterna omtala, tillhör Lodbrokssagan, och att hans ättlingar äro lodbrokider. Och då de i § 1 anförda första resultaten manade till det preliminära antagande, att Rökstenens Varin är densamme som han, så hujder ett metodologiskt förfarande att därefter undersöka, om Rökstenssagan innehåller momenter, som på karakteristiskt sätt hänvisa till eller äro identiska med momenter i Lodbrokssagan, sådan som denna i urkunder, som mestadels äro tva till tre hundra år yngre än Rökstenens inskrift, kommit till vår tid.

§ 3.

Rökstenens inskrift börjar med följande ord:

Efter Vamud stånda dessa runor.

Och Varin tecknade dem, fadern, till minne af dödsutkorad son.

Förtäljom det folkminne, huru många de tvefaldigade troféerna voro: tolf ganger togos två troféer, parvis nämligen från ömse män.

Förtäljom detta andra: huruledes han, aflägsnad från Reidgoterna, råkade ut för nio följen och sedan ljöt döden genom grymhets förvallande.

Först nu till den fragan: innehåller Lodbrokssagan ännu, sådan vi känna den, berättelser om strider eller holmgångar, för hvilka det karakteristiska varit, att de utkämpats en mot tva och slutat med parkämparnes besegrande?

¹ Se vidare § 9.

Saxo förtäljer, att Ragnar efter sin svärfader Herodus (Herröds) död kom i krig med en Sörle om götiska kronan, samt att han då med tre sina söner, Fridleif, Björn och Radbard, stred i holmgång med Sörles starkaste kämpe och dennes sju söner. Det kämpades en mot två, och Ragnar med sina lodbrokider segrade. Här togos således tillsammans åtta trofeer, parvis från ömse män, och vi hafva intet skäl för eller mot det antagande, att icke de under liknande omständigheter vunna troféerna skulle uppgå till det å Rökstenen uppgifna antalet, om Lodbroks-sagan, sådan hon var på 800- och 900-talen, fullständigt vore oss bekant.

Det ligger utanför de gränser jag dragit för denna kortfattade afhandling att uppvisa den gemensamma roten till Varinssagan och den af Saxo berättade sagan om konung Varmund och hans son Uffo.¹ Jag inskränker mig här till att påpeka, att strider två mot en och en mot två, spela en hufvudroll i den senare. Varmunds jarlar bröderna Keto och Vigo begifva sig hemligen till Svealand, uppsöka sveakonungen Athluis, anfalla honom, då han är ensam i en skog, och lyckas, två mot en, fälla den fruktansvärde, men under omständigheter, som sprida ökad glans öfver hans storslagna och ridderliga sinne. Konung Varmund belönade bröderna för hvad de gjort; men mången tyckte likväl, att de brutit god kämpased, och bland dem var Varmunds son, då ännu gosse. Han upphörde att tala, gick inbunden, sorgsen och dyster, tilldess han, uppvuxen, fick tillfälle att i danska och saksiska härarnes asyn kämpa ensam mot Sakslands två kraftigaste stridsmän och fälla dem. Med denna holmgång, en mot två, ville han utplana den skam, som Keto och Vigo tillfogat det danska namnet genom att kämpa två mot en. Ty en mot en var det hederliga och rätta.

¹ I §§ 11 o. f. behandlar jag i korthet detta ämne.

Denna grundsats uttalas också i den sang (Krakumål), som blifvit lagd på den döende Lodbroks läppar antagligen just fördenskull att han i sagan velat återställa det ädla, fäderneärfda, men brutna kämpebruket:

Svingade vi svärden.
Ärlig den strid jag kallar,
da en mot en man gangar,
och svärden på en gang blottas.
Vike ej kämpe för kämpe!
Fornhjalte-kynnet var sadant.
Ugmös älskling ma standa
orädd i vapendonet.

Afseende bör fästas därvid, att Rökstensinskriften *icke* säger, att de tjugofyra troféerna allesammans togos af Varins son. Den säger icke: förtäljom det folkminne, huru många tvefaldigade troféer Vamud tog: tolf ganger tog han etc. I stället finner man uttrycken valda så som om inskriftens författare med flit undvikit att säga detta, emedan det icke öfverensstämde med den kända sagan. Allt hvad man med rätta kan sluta af hans ord är, att Vamud deltog som stridsman vid alla de ifrågavarande tillfällen, då troféer parvis vunnos. Vid ett af dessa tillfällen kunna ju, såsom i Saxos Ragnarshistoria, fyra kämpar stått mot åtta. Man förstår då ordalagen: förtäljom det folkminne, huru många de tvefaldigade troféerna voro: tolf ganger togos två troféer, parvis från ömse män.

§ 4.

Vi komma nu till de näst följande orden i Rökstensinskriften:

Förtäljom detta andra (folkminne), huruledes han (Varins son Vamud), aflägsnad från Reidgoterna, rakade

ut för nio flockar och sedan ljöt döden genom grymhets förvällande.»

Finnes en hemul i Lodbrokssagan äfven för dessa ord?

Jag bör upplysa, att den tolkning jag gifvit at detta ställe icke är alldeles densamma som Bugges. Lat oss då först hålla oss till hans, som är formelt riktig äfven den. Vi hafva nämligen här att göra med ett dubbeltydigt uttryck, som bör betraktas ur bada sina aspekter.

Bugge öfversätter: Förtäljom detta andra (folkminne), huruledes han (Varins son Vamud), aflägsnad från Reidgoterna, råkade ut för nio flockar och sedan ljöt döden med anledning däraf.»

Öfversättningarna skilja sig endast med afseende på läsningen och tydningen af de sista orden i detta ställe: *ub sakar*, hvilket kan läsas och tydas både såsom Bugge gjort det: *med anledning däraf*, och såsom jag gjort det: *genom grymhets förvällande (ub ubsa sakar)*.

Antagligen har runristaren själf sett denna tvetydighet likaväl som jag och haft intet emot, att man tolkat den på båda de möjliga sätten, ty bada föra i den rätta riktningen, och den senare fullständiggör den förra.

Stället ger oss, i Bugges öfversättning såväl som i min, följande upplysningar: 1) Varins son Vamud har varit anförare för reidgotiske stridsmän — en slutsats, som bekräftas af ett annat ställe i Rökstensinskriften. 2) Vid något tillfälle, då fiender inväntade honom på för honom främmande mark, och då han af en eller annan anledning blifvit skild från sina reidgotiske stridsmän, vardt han omringad af nio fiendeflockar och öfvermannades af dem. 3) Han stupade icke i striden, utan tillfangatogs och ljöt döden *därefter* sasom en följd af tillfangatandet.

Detta följer omedelbart af Bugges öfversättning: och *sedan ljöt döden med anledning däraf*. Jag delar Bugges åsigt, att sagan kan ha sagt, att hjälten under en pagaende

strid hade vagat sig för langt in bland fienderna, och att Rökstenens runristare kan ha menat detta med uttrycket: *atlägsnad från Reidgoterna*; men om han med orden *sedan* och *med anledning därpå* menat, att hjälten, omringad af fiender och utan hjälp af vänner, omedelbart och på själfva slagfältet dödades, skulle han ha begagnat dessa uttryck *sedan* och *med anledning därpå* ej blott illa, utan rent af förvillande. I stället för att helt enkelt säga: *han stupade*, hade han nyttjat ett langdraget och abstrakt uttryck, som står i skarpaste motsats till inskriftens konkreta, sammanträngda och högstämnda stil i öfrigt, och som därjämte är exempellöst i formordiskt språkbruk.

Vi ha således att slå fast, att äfven enligt den af Bugge gifna öfversättningen maste man tänka sig, att Vamud blifvit tillfangatagen och därefter i fangenskapen dödad.

Detta öfverensstämmer också med uppgiften, att han öfvermammades af nio flockar. Om han fallit midt inne i ett stridsvimmel, der plats för nio inbuggande fiendeflockar sväriligen kan tänkas kring en enda stridsman, så borde man väl knappast vänta ett sådant uttryck. Snarare synes detta häntyda på att man velat bemäktiga sig honom lefvande och för detta ändamål inestängt honom inom en af nio flockar bildad sköldborg. Därigenom blefve uttrycket begripligt.

Jag kommer nu till min egen tolkning af *ab sakar*. Hvar och en, som tagit nagon befattning med Rökstensinskriftens tolkning, vet, att dess ristare fasthållit som regel, att där samma runor eller samma runföljder skulle, vid utförlig skrifning, komma omedelbart intill hvarandra, där skrifver han dem enkelt och upprepar dem icke. Exempel:

sakumukmini för *sakum mukmini*,
suadh för *sua adh*,
uarinunnar för *uarin unnar*,

ualtraubar för *tua(r) ualtraubar*,
unissamqum för *unissam unumum*,
raidhianrikr för *raidh Thianrikr*,
ituituaki för *itu utuaki*,
satintsjudanti för *satint int sjulanti*,
jumum för *jum unum*.

Häraf följer, att om runristaren menat uttrycket *ub ubsa sakar*, så kunde han enligt sin genom inskriften fasthållna regel icke skriva det annorledes än *ub sakar*, emedan han annars skulle ha omedelbart satt intill hvarandra två *ub* och två *sa* (*ububsasakar*). Under sadana förhållanden är det ej blott en rättighet, utan en skyldighet att taga i betraktande det ena alternativet såväl som det andra, synnerligast som de icke utesluta, utan väl förlikas med hvarandra. *Ub ubsa sakar* betyder: genom grymhets förvällande. Uttrycket upplyser oss om att det dödssätt, som Varins son Vamud såsom fange underkastades, var ett, sådant, hvilket särskildt kunde betecknas som föreskrifvet af grymhet.

Må vi nu erinra om hvad de isländska traditionerna förtälja om deras Ragnar Lodbroks sista öden: att han hade aflägsnat sig från sin här genom att ensam tränga in i Ellas fylkingar, fällande med egen hand en mängd fiender, tills han vardt inmeshuten mellan sköldar och på sådant sätt tillfångatagen, hvarefter han kastades i en orngård och dog där.

Denna berättelse ej allenast förliker sig med hvad Rökstenen meddelar om Varins sons sista öden, utan förklarar också de uttryck runristaren valt, då han ville hänvisa på dem.

§ 5.

Sedan omständigheterna vid Vamuds död blifvit antydda, kommer den på det fornsvenska spraket statligt

klingande strof, som visar oss hjälten högsatt i full rustning med skölden gördlad öfver axeln och med sin häst Gote som ledsagare i döden. Den isländska romanen om Ragnar Lodbrok försäkrar, att sedan konung Ella fatt veta hvem den i ormgården omkomne stridsmannen var, gjorde han allt för att blidka och försona Ragnars söner. Därtill hörde i främsta rummet en ärande högsättning.

Radde öfver
Reidhafvets stränder
Thiaurik, sjökämpars
käcke förare.
Rustad a gångarn
Gote nu sitter,
gördlad med skölden,
hjältarnes höfding.

Vamud kallas här Thiaurik(r). I sig själf innebär detta plötsliga namnombyte ingenting förvanande: vi återfinna det ofta i den på synonymer och känningar rika nordiska poesien. Särskildt här bör en tolkare, synes mig, ha i minne detta bruk af synonymer och således icke taga för afgjort, att Vamud och Thiaurik vore två olika personer, då ju runstenen förklaras rest åt *en* hjälte och då omedelbart efter redogörelsen för dennes död en högsättning omtalas, samt då namnombytet eger rum just där textens obundna form öfvergatt i bunden, inom hvilken synonymväxlingar höra till regeln, ej till undantagen. Enär runristaren, såsom man vet, begagnat sig äfven af chifferskrift, ligger möjligheten nära, att han gjort det också här, och att Thiaurik(r) är ett chiffernamn.

Rökstenen är äfven ur den synpunkt af intresse, att han bevittnar, att runskrifningen var hos våra förfäder åtminstone under de sista hedniska århundradena utbildad till en rätt vidlyftig kunskapsgren. Forskare, som trodde,

att den längre och, som det vill synas, allgermaniska runraden var i Sverige på niohundratalet förgäten, öfverraskades af att återfinna den här, ej blott ornamentivt använd, såsom man i början kunde tro, utan i verklig skrift. Vid sidan af den längre och den kortare runradens mynder finner man kvistrunor. Vid sidan af en regelbunden kortskrifning finner man chiffer, som kräfver olika nycklar. En af de använda chifferskrifterna grundar sig på den runräcka, som uppstår, då man börjar med ätten Tyrs runor, fortsätter med Fröjs och slutar med Hagals. Denna skrift kan påkalla två nycklar. Den ene, med hvars tillhjälp Bugge löst ett par af stenens chiffergåtor, later runans betydelse bestämmas af hennes ställning inom ätten; den andra af hennes ställning i runräckan som en helhet. Den senare nyckeln har följande utseende:

f	=	t
u	=	b
th	=	l
o	=	m
r	=	r finale
k	=	f
h	=	u
n	=	th
i	=	o
a	=	r
s	=	k
t	=	h
b	=	n
l	=	i
m	=	a
r fin.	=	s

Om vi nu på namnet Thiaurik(r) lägga denna chiffernyckel, få vi

<i>Th.</i>	första bokstafven i Thiaurik,	motsvarar	L
<i>i.</i>	andra		o
<i>a.</i>	tredje		r
<i>u.</i>	fjärde		b
<i>r.</i>	femte		r
<i>i.</i>	sjätte		o
<i>k.</i>	sjunde, är ej chiffer, men motsvarar		
	sjunde bokstafven i Lodbrok	k.	¹

Hade äfven sjunde bokstafven chifferats, skulle man fatt Thiaurif, hvilket icke ser ut som ett namn, medan Thiaurik^r (isl. (*þjórrökr*) betyder »den tjurväldige», ett epitet, som lämpar sig väl för en bekämpare af tjur- och ko-fetischer och i öfrigt samlingar med hjältenamnet Thiodrekr. Det namn, hvarur Thiaurik genom chifferering af de sex första bokstäfverna utgått, är således Lorbrok, hvilket kommer Lodbrok (*Lodbrók*) så nära som det med begagnandet af en chiffernyckel är möjligt, och i hvarje fall tillräckligt nära för att hänvisa chifferletaren på den som menas. Jag inser ganska väl, att beviset för att Thiaurik är en chifferering, syftande på Lodbrok, ej är absolut bindande, eftersom en af de sju bokstäfverna ej slår in, och då den sjunde, såsom gemensam och nödvändig för nammbildningen, blifvit stäld utanför chiffereringen. Jag vill ej heller, att mitt påpekande af detta motsvarighetsförhållande skall räknas af läsaren som ett af bevisen för Rökstenssagans sammanhörighet med Lodbrokssagan. Bevisningens styrka är oberoende däraf. Men redan det, att fem af de sju bokstäfverna äro träffar, vore nog, för att en matematiker skulle förklara det osannolikt, att dessa träffar, da de alla foga sig efter ett och samma chiffersystem, skulle bero på en slump. Härtill

¹ Äfven i den chiffer, som låter runorna i Fröjs ätt svara till runorna i Tyrs o. s. v. förblifver *k* ochiffereradt af det skäl, att Fröjs ätt innehåller sex runor, af hvilka *k* är den sista, medan de båda andra ätterna innehålla hvar för sig endast fem.

kommer, att namnformen Lorbok kan betraktas som en variant till Lodbok, emedan *lor* (isl. *lǫrr*) betyder en kista för ulls förvarande. Den dräkt, hvori Lodbok uppträdde, när han fällde jätteormen och som gaf honom hans binamn, var ett slags pansar af ull, in-dränkt i beck.

Till hästnamnet Gote kommer jag längre ned.

Vanud-Thiaurik kallas herrskare öfver Reidhafvets stränder, och nyss förut har inskriften latit veta, att hans stridsmän voro Reidgoter. En närmare undersökning af de ställen i den nordiska och angelsaksiska litteraturen, hvori namnen Reidgotaland och Reidgoter förekomma, gör det sannolikt, att det förnämligast är genom Lodbroks-släktens saga, sådan hon i hednisk tid var, som dessa namn blifvit utbredda, samt bevarat sig i minnet och skrifterna.

§ 6.

Efter den anförda strofen heter det vidare i Rökstens inskrift:

»Förtäljom detta för det tolfte, huru Sigyns häst ser å Vitängen sådant bete, att två tiotal konungar ligga dära fallne.»

Det finnes, såvidt jag kan erinra mig, Rökstenen oberäknad, blott ett enda ställe i den fornordiska litteraturen, där ett krig omtalas som blifvit karakteriseradt däraf, att de förnämste deltagarne däri räknades till två tiotal. Det är ett ställe i Lodbroks dödssång (Krakumal), som lyder: Svingade vi svärdén, spjuten högt vi buro, när vi, talde till två tiotal, rödfärgade stalet vida.*

§ 7.

I omedelbart sammanhang härmed fortsätter inskriften:

Förtäljom detta för det trettonde hvilka två tiotal konungar suto på Seland i fyra vintrar med fyra namn, födde af fyra bröder:

fem Valkar, söner af Rodulf,
 fem Reidulfvar, söner af Rugulf,
 fem Haislar, söner af Harud,
 fem Gummundar, söner af Örn.

Imor (ulfven) mins riklig näring. De skulle sjunka, alla desse, i

Det är redan ofvanför påpekadt, att bland namnen på de fyra bröder, som voro de tjugu konungarnes fäder, förekomma Rugulf och Harud förknippade med Lodbroks-sagan.

Detsamma gäller om det fjärde namnet: Örn. En hjälte vid namn Örn omtalas i Krákunál, som låter Lodbrok sjunga, att han kämpade med denna i Ålesund och hade svart att vinna seger. Det var, säger han, »något annat än att sitta i högbänk och kyssa ungdom». »

Återstar namnet Rodulf. I Vilkinasaga omtalas, att när gjukungen Gunnar är på väg till Atle (där Attila) och sin död i ormgården, gör han besök hos Rodulf (äfven kallad Rodingeir), hvars son säges bo på Valkaborg. Här, likasom på Rökstenen, sammanträffa således namnen Rodulf och Valke. I Rökstensinskriften är Rodulf fader till fem Valkar; i Vilkinasaga fader till en son, som bor å Valkes eller Valkarnes borg. Jag skall nedanför gifva skäl för att episoden om ormgården har från Lodbrokssagan kommit in i Sigurd Fafnersbanes och gjukungen Gunnars. Hvad Rodulf särskildt vidkommer bekräfta de utdrag prosaiska eddan meddelar af den Lodbroksdrapa, som tillskrifves Brage skald, att en hjälte med liknande namn spelat en roll i Lodbrokssagan: *Allr gekk herr . . . Ráðúlfs af bráðum Reifnis mar.*

Namnet Harud, hvilket vi, som nämnt, redan förut återfunnit som tillhörigt Lodbrokssagan, förekommer hos Saxo under formen Herodus såsom namnet på Lodbroks svärfader, samt i den isländska litteraturen i den förvanskade formen Herrödr likaledes som fader till Lodbroks

första maka. I Lodbroks dödssång får han det vitsord, att »berömdare jarl icke styrt langskepp mot hamn.»

§ 8.

Om desse fyra, i Lodbrokssagan återfinna konungars tjugo söner säges i inskriften, att »de sutit a Seland i fyra vintrar.»

Saxo omtalar en fyraarig fäjd mellan Ragnar och danska skattekonungar. Första året slår Ragnar Skanin-garne vid »Whitby»; följande året (*exacta hyeme*) Jutarne vid Limfjorden; tredje och fjärde åren besegrar han Skā-ningarne för andra gången och därefter Halländingarne. »Whitby» återkommer som »Hvitaby» i de isländska berättelserna. Huruvida detta namn står i förbindelse med den å Rökstenen omtalade valplatsen Vit-ängen må lemnas därhän med den anmärkning, att aspirationen utgör intet hinder däremot, såsom enhvar, som känner aspirations-förhållandenas historia i Saxos tid, väl inser.

§ 9.

Rökstensinskriften fortsätter med följande ord: »Förtäljom folkminnet, åt hvilken hjälte en son födes: det är åt Vilin.»

Här måste man fråga sig: kan runristaren hafva menat, att en sons födelse åt en hjälte är någonting så sällspordt och märkvärdigt, att det i och för sig är egnadt att varda ett »folkminne»? Detta är högst otroligt. Runristaren betonar själf, att hvad som gjort denna i sig själf icke ovanliga händelse till ett folkminne är, att det är åt Vilin en son födes. Detta åter förutsätter, att Vilins sons födelse ägt rum under särskildt ovanliga och hinderliga förhållanden, genom hvilka den vardt föremål för ett allmänne intresse.

Nu förefinnes i de till oss komma öfverarbetningarna af hedendomens hjältesagor berättelsen om en födelse af denna

art. och fadern bär ett namn, som påminner om Vilin och kan vara en variant därtill, nämligen Vilmund.

Berättelsen är poetiskt behandlad i Oddrunargrátr.

Borgny, dotter af konung Heidrek, har haft en hemlig förbindelse med en ung hjälte Vilmund. Hon ligger nu i svåra födselvandor, men kan icke föda. Alla medel, som användas för att hjälpa henne, båta till intet. Ryktet om hennes lidanden sprider sig vida: men, säger dikten, på jorden fanns ingen, som var i stand att bistå henne — ingen mer än en, sköldmön Oddrun, hennes barndomsvän, men som hon djupt förnärmat genom att lägga henne till last samma slags felsteg, hvars följder hon, Borgny själf, nu uppbär. Men Oddrun, den högsinnade och barmhertiga, kommer och förhjälpes henne medels kraftiga galder till att föda åt Vilmund son och dotter.

En födelse under sådana omständigheter kan varda till ett folkminne. Frågan är nu, om äfven detta folkminne, likasom alla de andra på Rökstenen omtalade, tillhör Lodbrokssagan.

Vid första påseendet faller detta icke i ögonen, ty Oddrunargrátr vill vara en episod i sagan om Sigurd Fafnersbane och gjukungen Gunnar. Alla forskare äro emellertid enige om, att ämnet, som Oddrunargrátr behandlar, är hemtadt ur någon annan saga, och att dess införlifning i Sigurdsångernas cykel är ganska löslig, men förorsakat grundlig förvirring i densamma. Men, såvidt jag vet, har, trots denna enighet, ingen uppställt frågan, hvilken denna andra saga är.

Borgnys fader är enligt Oddrunargrátr konung Heidrek. Hvad detta namn angår, förekommer det i de isländska urkunderna såsom uteslutande tillhörigt en konungasläkt i Reidgotaland, samma land, som är Rökstenens hjältars hemland. I de stamträd, som Isländingar i den kristna tiden uppgjorde åt ätter, hvilka ville gälla för lodbrokider, är reidgotakonungen Heidrek Ulfham genom sin

dotter stamfader till Ragnar Lodbrok. Heidrek Ulfhaim har i samma genealogi en son Heidrek, som är stamfader till den Högne, som är den ene hufvudfiguren i hjadningarnes spökstrid. Att denna strid ursprungligen är en episod i Lodbrokssagan, och att Vilmund spelat en roll i den skall bevisas nedanför. Den andre hufvudfiguren är Hjarrandes son Hedin. I Hegelingssagan är den underbare harpolekaren Hjarrande (Horand) jarl hos den gamle hegelingkonung, hvars son älskar Oddrun (Ortrun). Namnet Heidrek tillhör således Lodbroks slägtsaga.¹

I *Oddrúnargrátr* kallas Vilmund Högnes baneman. Hvilken Högnes? ha eddaforskarne med förvåning fragat sig, ty ehuru Oddrúnargrátr infört det ämne, som där besjunges, i Sigurd Fafnersbanes saga och förvandlat sin hjälte, Oddruns älskling, till gjukungen Gunnar, kan den omnämnde Högne icke vara gjukungen med detta namn. Gunnars broder, hvars baneman är Atle, ej heller Högne, Sigruns fader, som faller i en strid med Helge Hundingsbane. Men det finnes också en Högne, som tillhör just den krets af personligheter, hvilken omtalas i *Oddrúnargrátr*, ty han är reidgotakonungen Heidreks ättling, således en frände till den i *Oddrúnargrátr* besjungna Borgny Heidreksdotter. Och denne samme Högne är den ene hufvudpersonen i *Hjadningastriden*. Och att denna utgjort en episod i Lodbrokssagan, bevisas däraf, att de utdrag ur Brage den gamles Lodbroksdrapa, som Skaldskaparmal meddelar, skildra dels *hjadningastriden*, dels *Sörles* och *Hamders äfventyr*. Enligt Saxo har Ragnar kämpat med en Sörle i Götaland och med en Hamders (Hamas) son Ella på engelsk botten, uppgifter, som, huru omgestaltade de under tidens lopp och kanske under Saxos händer blifvit, dock vittna med Brages århundraden äldre Lodbroksdrapa, att *Sörles* och *Hamders äfventyr* redan i en långt tillbaka-

¹ Jämför § 2.

liggande tid varit förknippade med Lodbrokssagan. Hvad hjadningastriden vidkommer, vittnar Krákumál, att ännu vid den tid, då den författades, utgjorde historien om spökkämparne Högne och Hedin en episod i Lodbroks-sagan. Det är Lodbrok, som med sina stridsmän landstiger å ön, där hjadningarne hålla till, och genom att nedlägga dem, befriar dem från att fortsätta ända till Ragnarök sina nattliga fäjder. Det heter i Krákumál, att Lodbrok kom med skepp till Hjadningavåg, samt att han och hans ledsagare stredo där och krossade »de vid sina döda kroppar fängslade gotnarnes» sköldar och hjälmar. Enär Vilmund, såsom ytterligare skall ådagaläggas, tillhör Lodbrokssagan och han kallas »Högnes baneman», måste man däraf draga den slutsats, att han vid detta tillfälle följde Lodbrok och själf nedlade eller var med om att nedlägga Högne.¹ Ännu i Herröds saga kvarlefver minnet af att namnet Vilmund tillhört den lodbrokidiska sago-kretsen, så nämligen att en Vilmund härstammar från Bose, Lodbroks svärfaders vapenbroder. Bose är, likasom hjadningen Hedins fader Hjarrande, en utomordentlig harpolekare och spelar *Hjarranda ljóf*.

Oddrun i Oddrunargrátr är till skaplynnnet densamma som Hegelingssagans Ortrum. Medan hon i den nordiska sången gör löftet att »vara hjälpsam mot enhvar», är hon i den tyska ett mönster af rättskänsla och medlidande, som tröstar och hugnar dem, hvilka hennes släkt förföljer och misshandlar. Densamma till skaplynnnet är också i båda dikterna Oddrun-Ortruns moder, ett vidunder af elakhet,

¹ I träbelätets å Samsö sång förekommer *svarðmerðlingar* som epitet till *Haklings megir, synir Loðbrókar*. Detta hitintills oförstådda och fördenskull af konjekturalkritiken misshandlade ord blir lättbegripligt, om man erinrar sig, att innan Olof Tryggvesson fick på sig öfverflyttad äran att ha förskaffat hjadningarne ro, tillkom denna ära Lodbrok och hans fränder, samt att den ena spökhärens anförare Högne af poeterna äfven kallats *Svörðr* (gen. *Svörðar*). Se Fornald. S. II, 32, där Hild, Högnes dotter, kallas *Svarðar dóttir*. *Svarðmerðlingar* betyder Högnekrossare.

hvars enda mänskliga drag är i bada dikterna det, att hon är tillgifven sin son och gynnar hans planer. I bada poemen stå modern och sonen på ena sidan, dottern Oddrun på den andra. Hennes hjärta tillhör äfven i Hegelingssagan en ung furste, med hvilken hennes släkt lefver i fiendskap. Denne har, likasom i den nordiska dikten, en syster med namnet Gudrun.¹

Den sistnämnda omständigheten bör af ett särskildt sagohistoriskt skäl beaktas. I den tyska sagan om Sigurd-Siegfried heter Gunnars (Günthers) syster Grimhild (Kriemhild), i den nordiska däremot Gudrun. Namnet Grimhild förekommer dock äfven i den nordiska, men bäres där af Gudruns och Gunnars moder. Intet tvifvel kan rada därom, att den tyska och den nordiska Sigurdssagan skjutit ut från samma stam i grenar, som vuxit ut på olika sätt söder och norr om Östersjön. Huru då förklara platskiftet, som namnen Gudrun och Grimhild gjort? Antingen Grimhild eller Gudrun är det ursprungliga namnet på gjukungen Gunnars syster, måste det ena eller det andra hafva förefunnits som sådant, när sagan klöf sig i en tysk och en nordisk gren, hvarefter i sagans vidare öden någon ting måste hafva inträffat, som medförde den papekade namnomflyttningen. Äfven denna fråga får sitt svar genom det här framlagda sakförhållandet, att det funnits ett skede i sagoutvecklingen, i eddan representerad af Oddrunargrätr, under hvilket den gamla Lodbrokssagan sammanträffade med den jämförelsevis nya och med elementer från olika håll sig utvidgande Sigurdssagan och delvis införlivades med den. I Hegelingssagan heter, såsom redan är nämnt, den unge hegelingsfurstens syster Gudrun; hans moder heter Hild. Att Lodbrok och lodbrokiderna äro hegelingar, häklingar, är ofvanför adaglagadt. I en nordisk källa bär Lodbroks moder namnet

¹ Jämför § 3.

Hild, utvidgadt till Alfild, emedan hon enligt källans uppgift var af alfernas släkt. De dikter, som gjorde Lodbrok till ett med gjukungen Gunnar, maste då också göra Lodbroks syster till ett med Gunnars syster och gifva den senare den förras namn Gudrun. Hild (Alfild) gick upp i Grimhild.

Äfven ormgården har från Lodbrokssagan kommit in i Sigurdscykeln. Den tyska Sigurdssagan vet om ormgården ingenting. Hade ormgården ursprungligen funnits där, och om det ursprungligen varit Günther-Gunnar, icke Lodbrok, som där sjungit eller slagit harpan under ormar-nes bett, skulle detta antagligen aldrig blifvit förgätet, ty episoden är alltför egendomlig och fantasigripande, för att icke behålla den plats den en gång fått. Besöket, som Gunnar på sin väg till ormgården, gör hos den Rodulf, hvars son bor på Valkaborg, är fördenskuil också ursprungligen att hänföra till Lodbrokssagan. Sa äfven hästnamnet Gote. Hvarken de tyska dikterna eller den ur tyska och nordiska sammanflutna Vilkinasagan, ej ens den poetiska eddans dikter veta, att Gunnars häst skulle hetat Gote. Uppgiften därom har från den interpolerade Kälfsvisa flutit in i Völsungasagan och prosaiska eddan. Däremot kan den besynnerliga historien hos Saxo, enligt hvilken Ragnar egde gjutna hästar, metallhästar, med hvilka han åstadkom upplösning i fiendtliga leder, stå i sammanhang med hästnamnet *Goti*. Jämför participet *gotinn*, gjuten. Vi finna hästnamnet *Mór* varieradt med *Móinn*, *Móðnir* med *Móðinn*. Dess närmare kan det ha legat till hands att tolka *Goti* som *Gotinn*. Ett handgripligt intyg om den oreda de bada sagornas sammanblandning under en viss tid våldade föreligger i abboten Nicolaus' reseskildring (Itinerarium) från medlet af 1100-talet. När den resande skall omtala italienska staden Lunas märkvärdigheter, säger han, att enligt somliges uppgift var den ormgård, hvarest Gunnar sattes, gräfd i Lunas sandfält. Men i gjukungen Gunnars

äfventyr är staden Luna okänd; däremot intager den en framstående plats i den historierade sagan om Lodbrok och Lodbrokssönerna. Lodbrok skulle förgäfvcs sökt intaga Luna; därefter komma hans söner, hämnas hans mötgång och intaga staden i den mening, att det är Rom, eller i det uppsat att fortsätta färden till Rom. Uppgiften om Lunas intagande af Nordmän kan emellertid icke vara äldre än år 859 och kan således först i nionde arhundradet ha införlifvats med den äldre rent heroiska Lodbrokssagan. Två hundra år därefter finna vi, sasom af Itinerarium framgår, att somlige hade införlifvat samma historiska minne med Sigurd Fafnersbanes och gjukungen Gunnars saga och sammanknutit det med den lodbrokska omgårdssägnen.

De skäl jag här ofvan angifvit torde vara tillräckliga att ställa utom tvifvel, att Oddrúnargrátr's innehåll är hemtadt ur Lodbrokssagan, och att Vilmund tillhör denna senare. Ådagalagdt är äfven, att samtliga de å Rökstenen omtalade tilldragelserna och de flesta Rökstensnamnen hafva i Lodbrokssagan sina motsvarigheter. Vi hafva da också att anse som ådagalagdt, att de märkliga omständigheter, som ledsagade Vilins sons födelse, äro desamma som i Oddrúnargrátr ledsaga Vilmunds sons, hvaraf följer, att Vilin och Vilmund äro variantnamn för en och samma person. Papekas bör nu, att i Oddrúnargrátr förekommer, ehuru i något förtäckt form, namnet Varmund, som i analogi härmed bör vara en variantform till Varin. I de angelsaksiska krönikorna omtalas Wærmund som fader till Offa; i Beowulfdikten Garmund som fader till samme Offa. Till det fornengelska Garmund svarar det fornordiska Geirmund, som således är ett parallelnamn till Varmund, Varmund. I Oddrúnargrátr omtalas en konung Geirmund, som är Oddrums vän.

§ 10.

Att det var i Östergötland ett minnesmärke sådant som Rökstenen kom till stånd, och att de å stenen omtalade hjältarne och tilldragelserna där voro »folkminnen» förklaras af att den hedniska Lodbrokssagan där var lokaliserad. Och att denna lokalisering var vida känd utanför Östergötlands gränser bevisar forn�itteraturen. Den isländska sägnen gör Lodbroks svärfader Herröd till konung eller jarl i Östergötland. Saxo gör Herodus, Lodbroks svärfader, till konung i Sverige. Vilmund är i Fornaldarsagan ättling af Bose, en östgötisk hjälte, Herröds fosterbroder. Heidrek, fadern till Vilmunds älskarinna, är konung i Reidgotaland. Att Östgötarne ännu på 900-talet ansågo sig som Reidgoter bevisar Rökstenen. Det krigsfolk, hvar med Lodbrokssönerna hemsökte England, var enligt Fornald. S. I, 290 samladt i Danmark och Götaland.

§ 11.

De ofvanför angifna grunderna för att namnen Varin och Vilin ej blott kunna vara, utan verkligen också blifvit nyttjade som synonymer till namnen Varmund och Vilmund, inbjuda till att beakta de omständigheter, med hvilka namnet Varmund i öfrigt blifvit i sagorna förknippadt. Äro dessa omständigheter sådana, att äfven de hänvisa på något sammanhang med Lodbrokssagan och med Rökstens inskrift?

Om en konung Varmund, som af Saxo blifvit inställd i den danska regentlängden, berättar denne följande:

Varmund (Vermundus) var konung i Danmark. Hans styrelsetid hörde till de längsta, lyckligaste och lugnaste, som varit omtalade. Vid franskriden ålder fick han en

son, Uffo. Medan denne ännu var barn, hemsöktes Danmark med krig af sveakonungen Athislus, en af tidens väldigaste stridsmän, skrytsam, men ridderlig och i tvekamp oförliknelig. Varmunds jarl Frovinus ryckte honom till mötes. Athislus nedlade Frovinus i envig, och i det slag, som därpå följde, öfvervann han danska hären.

Detta var icke den enda fäjd, hvarmed Athislus hemsökte Danmark. Frovinus' söner jarlarne Keto och Vigo befriade slutligen Varmund från den orolige grannen. De begåfvo sig hemligen till Svealand, öfverfölla Athislus, da han var ensam i en skog, och lyckades, två mot en, fälla den fruktansvärde. Konung Varmund belönade bröderna för hvad de gjort; men mången tyckte, att de brutit god kämpased, som ställer en mot en.

Uffo visade därefter ett besynnerligt lynne. Gossen upphörde att tala. Han gick inbunden och dyster. Aldrig såg man honom le, aldrig deltaga i de unges lekar. Så växte han upp och kom tidigt till utomordentliga kroppskrafter, ehuru han aldrig syntes öfva dem.

I sin höga ålderdom hade Varmund blifvit blind. Da sände en saksisk konung, hans granne i söder, bud och affordrade honom hans rike, eftersom han var oduglig att längre styra och värna det. Inginge han ej på denna fordran, förelades honom det villkor, att hans son skulle i tvekamp möta den saksiske konungens och Danmarks öde bero på envigets utgång. Detta villkor förorsakade Varmund och hans män stor sorg. Men då bröt Uffo till allas öfverraskning sin tystnad och bad om lof att få svara sändebuden. Han fick det och sade desse, att han mottog utmaningen med det villkor, att han skulle kämpa en mot två: mot den saksiske konungasonen och samtidigt mot den starkaste kämpe man kunde finna i den saksiska hären. Nu lärde man känna orsaken till den sorg, som så länge förseglat Uffos läppar. Han sade, att när Keto och Vigo, två mot en, öfverfölla sveakonungen, hade de

med denna olika strid bragt skam öfver det danska namnet. Eftersom de stridt tva mot en, borde han, för att utplana skammen, strida en mot tva. Flere brynjor passades på honom, men när ett andedrag häfde ynglingens bröst, sprungo remmar, spännen och ringar sönder. Faderns brynja, ehuru äfven den för trång, var den enda nödfallshjälpen. Hvarje svärd befanns för svagt för Uffos arm; endast det i jorden länge förvarade, som Varmund i sin ungdom burit, visade sig starkt nog. Holmgangen egde rum på en ö i Eidern och bevittnades å ömse stränder af danska och saksiska härarne. Uffo fällde båda motståndarne.

Äfven i denna saga, likasom i Lodbrokssagan, möter oss salunda ett tillfälle, då, för att begagna Rökstenens uttryck, troféer tagas parvis. Och då Rökstenens en mot tva kämpande hjälte har en Varin till fader, har denna sagas hjälte till fader en Varmund. Till Saxo har sagan om den gamle konung Varmund och hans ädle son kommit från mer än ett håll. Det är antagligt, att han känt en gammal dansk variant af densamma eller åtminstone en på dansk tradition stödd konungagenealogi, som gjorde Varmund och Offa till konungar i Danmark. Att han känt en isländsk variant eller genealogi är säkert, emedan han själf anmärker, att Varmunds son äfven kallats Olavus Mansuetus, hvartill man i Fornaldar sögur finner motsvarigheten i Vermund vittres (vises) son Olof *litilláti*. Att Saxo äfven känt och företrädesvis begagnat sig af en engelsk Varmund-Offa-saga är öppendagligt och skall nedanför närmare framhållas.

Binamnet *litilláti*, »den som gör sig obetydande», »den som föga låter höra af sig», syftar otvifvelaktigt på det tillstånd af tillbakadragenhet och tystnad, hvartill Uffo enligt Saxos berättelse dömt sig under sin gossetid, tilldess han fick tillfälle att utplana den skam Frovinus' söner dragit öfver det danska namnet. Af en liknande orsak

kan Rökstensinskriftens författare ha gifvit sin Varins son epitetnamnet *Vamupr*, *Vámódr*, »den velynte», den harm-sne», emedan detta (som förekommer bland Goterna, men, såvidt jag vet, icke bland Skandinaverna som verkligt namn) kan syfta på den harm och smärta, hvarpa Varmunds son rufvade, innan han plötsligt afslöjade sig som hjälte och vardt den goda kämpesedens hämnare.¹

Då Saxo säger, att Uffo äfven varit kallad Olof, sammanställer jag här några uppgifter ur isländska skrifter till jämförelse med uppgifter hos Saxo, hvilka visa, att en Asmund varit identisk eller förblandats med en Varmund, och en Uffo varit identisk eller förblandats med en Olof.

Romunds saga: *Asmund*, egare till skeppet *Gnod*, fader till *Olof* i Gardum.

Grimm Lodinikinus saga: *Asmund*, egare till skeppet *Gnod*, fader till *Olof* lidsmannakonung.

Saxo I, 46: *Asmund*, fader till *Uffo*.

Saxo I, 161: *Vermund*, fader till *Uffo*.

Fornald. S. II: *Vermund*, fader till *Olof litilláti*.

Saxo I: Asmunds son, som kämpar med *Hadding*,
kallas *Uffo*.

Romunds saga: Asmunds son, som kämpar med *Hadding*,
kallas *Olof* i Gardum.

§ 12.

Enligt de angelsaksiska krönikorna landade mot slutet af femte århundradet fem med saksiska krigare bemannade skepp vid »Cerdices ora». Förstärkte hemifrån eröfrade desse vikingar efter mangarigt krig den del af Britannien, som sedan kallades Wessex. Deras anförare var en Cerdic, bland hvars förfäder, enligt samma krönikor, voro en Frea-

¹ Se vidare § 14, hvori påpekas, att benämningarna Vamud och Uffo kunna ha samma betydelse.

wine och hans son Wig, som härstammade från Oden, d. v. s. voro i sitt hemland storhöfdingar, konungar.

Krigarskaror, som till stor del skulle ha kommit från Angeln och Jutland eröfrade sedermera de delar af Brittanien, som fingo namnen Östangeln, Northumberland och Mercien. Höfdingen för dem, som togo Östangeln i besittning, kallas Offa. Den höfdingesläkt, som kom till välde i Mercien, ansågs, äfven den, härstamma från Oden och ha varit kunglig redan i moderlandet. Den räknade bland de anherrar, som skulle ha herrskat där, Wærmund och hans son Offa. Äfven konungarne i Essex ansågo sig för »Uffingas», ättlingar af Offa. Som son af Offa, »af Odens släkt», fick Æsevin, den förste konungen i Essex, gälla. Äfven herrskare i det till stor del af Jutar eröfrade Kent kallade sig »uffingas». Ursprungligen var det en och samme Offa, sagokonungen Varmunds son, som heptarkiens regentsläkter täflade om att tillägna sig som stamfader. Först klosterannalisterna läto ur dessa sägner mer än en Offa framgå, när det för dem gällde att systematisera och kronologisera sägnera.

Bland de sju »angelsaksiska» riken, som efter hand grundlades i Brittanien, ha Wessex och Mercien intagit främsta rummen och i många och långa blodiga krig bekämpat hvarandra. Fiendskapen mellan dem inverkade, såsom jag här med några ord vill påpeka, äfven på omgestaltningen af de sagor deras germaniska kolonister hade medfört från fastlandet.

Intet tvifvel kan råda därom, att Saxos Vermundus, Uffo, Frovinus och Vigo äro de angelsaksiska källornas Wærmund-Garmund, Offa, Freawine och Wig.

Den engelska variant af sagan om Varmund och hans son, som Saxo begagnat, har, som vi sett, gjort Freawine och Wig icke till konungar, utan till tjänstemän under de merciske konungarnes stamfader Wærmund. Att Wessex' regenter skulle själfve medgifvit eller att deras släktsaga

skulle tilldelat Freawine och Wig denna underordnade ställning till deras merciske fienders stamfader är mer än osannolikt. Saken varder än betänkligare och ur sago-historisk synpunk intressantare, da vi finna andra spar, som hänvisa på en hardnackad följdriktighet i försöket att nedsätta Wessex' konungars anor. Så har Saxo i sin sagokälla funnit, att de, som begingo det skamliga, af merciernas stamfader Offa sörjda och försonade dadet att två mot en nedlägga en ridderlig sveakonung voro Freawine-Frovinus' söner Keto och Vigo. Det är visst, att detta merciska eller i hvarje fall Wessex-fiendtliga påfund icke fann allmän tilltro, åtminstone icke hos dem, som det åsyftade att förnärma. Dikten Beowulf känner ganska väl historien om bröderna, som fällde en storsinnad sveakonung (där kallad Ougentheow), samt skildrar dennes skaplymne och död på väsendtligen samma sätt som Saxo: men i Beowulf heta de icke Keto och Wig, utan Eofor och Wulf, och de äro där icke söner af Freawine, utan af en Wonred. Wessex' konungar ha där ingen skam af tilldragelsen.

Men sin vigtigaste omgestaltning och utvidgning erhöi i England den gamla Varmund-Offasagan genom själfva det historiska faktum, att germanhöfdingar, som ansågos härstamma från dessa sagokonungar, hade gjort härtag till Brittanien och där eröfrat landområden. Sägner uppstodo, att Offa själf, efter att på fastlandet ha genom lyckliga envig och lyckliga fältslag gjort sig ryktbar och utvidgat sitt rike, hade kommit öfver till England, och att söner och ättlingar af honom därefter farit öfver vesterhafvet och grundlagt några af de riken, som utgjorde den s. k. heptarkien.

§ 13.

Varmund-Offa-sagan vardt salunda i detta afseende en föregångare till den arhundraden efterat uppstandna

sagan om Ragnar och hans söner och deras äfrentyr i England. Den historiske Ivars (Ingvars) och andra nordmannahöfdingars angrepp på England i det nionde århundradet vardt anknytningspunkten för denna senare sagas bildning, som delvis skedde med material och på bekostnad af de sagor, som knutit sig till 400- och 500-talens germaniska invandringar till England.¹ För ett rätt bedömande af »*Ragnar*»-Lodbroks-sagan anser jag vara af största vikt, att man skiljer skarpt mellan den historiska anknytningspunkt, som denna saga fått, och sagans material, som i hvarje fall till största delen är hemtad dels ur nordiska, dels ur angelsaksiska sagor om en äldre hjälte, som vunnit troféer parvis, nämligen Varmunds son Offa och om hans söner.

Först några ord om den historiska anknytningspunkten och om anledningen till namnet Ragnars uppdykande och sammanknippande med det gamla sagoepitetet Lodbrok.

Ingen lärer betvifla, att de stora härfärder, som från de nordiska rikena företogos i det nionde århundradet, måste varit bland skandinaverna i friskt minne under ett eller två släktled efter dem, och att det således under ett godt stycke in på niohundratalet måste ha funnits personer, som kände de förnämsta nordmannahöfdingarnes börd och hemland.

Men lika säkert är, att 150 till 200 år efter den store vikingahöfdingen Ivar (Ingvar) var minnet af hans faders verkliga namn och lefnadsöden tillräckligt fördunkladt för att dikten kunde finna ett tomrum att utfylla. Hon gjorde det med en storkonung »*Ragnar Lodbrok*» och samlade som bröder kring honom som fader de historiske härförarne Björn Järnsida och Ivar och andra verkliga eller diktade nordiska chefer från 800-talet.

Gå vi till de utländska arsböcker, som äro samtidiga med dessa vikingafärder och härjningståg, ha de mycket

¹ Se §§ 14, 15, 16.

att förtälja om nordmannaskaror och nordmannahöfdingar, men veta ingenting om en storkonung *Ragnar Lodbrok*, ehuru de tala om många nordiska konungar och höfdingar, som lefvat under den tiden. Däremot är det gamla sagnamnet Lodbrok dem väl bekant. Björn Järnsida, som i midten af 800-talet härjade det frankiska riket, kallas Lodbroksson. Såsom Gustaf Storm redan längesedan påpekat, benämnas vikingahöfdingar såväl i utländska som danska annaler Lodbrokssöner, men aldrig Ragnarssöner. På en sten å Orkn-öarna talas om en Lodbrok och *hennes* söner, hvaraf följer, att namnet Lodbrok kunnat bäras af kvinnor likasom af män.

Saken har sin förklaring i det förhållande, som vi redan bevittnat på angelsaksiskt område, att nämligen nordgermaniska konunga- och höfdingesläkter gärna ville räkna sina anor upp till sagokonungen Varmund och hans ryktbare son, den ursprunglige Lodbrok, likasom furstar i andra germanländer gärna räknade sina anor upp till Hagals son Hamal, amalernas ättefader. Da jag kallar Offa den ursprunglige Lodbrok, menar jag därmed icke, att han i de angelsaksiska sagorna burit detta namn och utfört den bragd, som i den isländska romanen ger »Ragnar» Lodbrok detta epitet, utan att han, såsom förnämsta gestalten i den angelsaksiska sagokretsen om Britanniens eröfrare och deras anor, såsom fader och stamfader till germaniska härförare och kolonisatörer därstädes och såsom hjälten i beundrade och besjunga strider en mot två innehade den plats, som efter Brittaniens förnyade hemsökelse af nordgermaniska krigarskaror gafs åt »Lodbrok» och hjältar, betecknade med Lodbroksnamnet, i en saga, som var äldre än Ragnar-Lodbrokssagan och blifvit genealogiskt förknippad med sagan om Varmund och Offa. Sagan om Varmund och hans son har varit lokaliserad i olika länder: i Danmark, i Angeln, i Saksland, i Sverige. Ett angelsaksiskt släkregister later Var-

munds son ha sönerna Dan och Angeltheow. Den ene sonen är uppenbart representant för danerna, den andre för anglerna. Stamträdstillverkaren skulle svärigen fallit på denna idé, om han icke vetat, att daner såväl som angler gjorde anspråk på Varmundssonen. Danernas, i hvarje fall jutarnes, anspråk på honom från gamla tider bekräftas också af att höfdingar i Kent, som hufvudsakligen befolkades af jutar, ansågo sig som »uffingas», afkomlingar af Varmunds son Offa. Också torde en tradition, att Varmund regerat i Danmark, ha bestämt detta lands krönikeskrifvare att insätta Varmund och Uffo i den danska konungaraden. *Oddrúnargrátr*, hvars rötter i den gamla Lodbrokssagan jag ofvanför påpekat, later en konung Varmund (Geirmund) härska på Jutland och ha en borg på dess östra kust. I Essex, hvars konungar likaledes ville vara »uffingas», maste Varmund och hans son ha gällt för saksiske konungar. Enligt *Gleemans' Tale* voro de angliske, och Offa kämpar där med en dansk konung Alewih, samt vinner redan som gosse stora landområden dels genom lyckliga envig, dels genom fältslag, och utvidgar sitt rike till Fifeldore. Enligt Rökstenen voro Varin och hans genom holmgångar, en mot två, så ryktbare som konungar i Reidgotaland, hvar till runristaren säkerligen räknat Östergötland och förmodligen hela Götaland. Rökstenssagan later desse reidgotakonungar bekriга tjugo konungar och nära fränder, som innehade Seland, och, sasom jag nedanför skall visa, berättar Rökstenen äfven, att de eröfrat Fyen. Danernas grannar både i söder och norr ha således låtit sina hos dem lokaliserade sagor om Varmund och hans son berätta, att de kämpade mot konungar i Danmark, medan den danska berättade, att de kämpade mot svear och saksare. Slutresultatet af dessa lokaliseringar vardt, att de alla, hvar på sitt sätt, ansågos ha rätt — så nämligen, att Varmund och hans son skulle ha herrskat i alla de länder, som gjorde

anspråk på dem som landsmän; att de med andra ord hade grundlagt en väldig monarki, som efter Varmundsättlingarnas uppträdande i Brittanien sträckt sig äfven öfver England. Salunda uppstod, antager jag, idén om ett ofantligt Lodbroksrike, samma rike, som sagan arhundraden därefter lät *Ragnar* Lodbrok och Ragnarssönerna grundlägga och dela.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att mäktiga släkter i dessa länder ansågo för en ära att leda sina stamträd till Varmund och Offa, likasom skandinaviska konungasläkter, sedan *Ragnar* Lodbrok blifvit skapad af sagan, läto sina stamträdstillverkare leda sina anor upp till honom och, väl att märka, bakom honom upp till Varmund och Olof *litilláti* (= Offa). Bland de epitetonnamn, hvarmed skalderna i olika länder hade begäfvat den store vikingafadern, vardt Lodbrok efter hand det mest använda på den skandinaviska halfön och i Danmark, och det är all anledning antaga, att inom de släkter, som ansågo sig för lodbrokider, namnet Lodbrok vardt upptaget och kanske ofta användt som personnamn eller veder-namn, hvarvid den omständighet, att ordet *brók* är i grammatiskt afseende feminint, kan ha föranlett dess användande äfven som kvinnonamn inom sådana släkter. Lodbrokssöner, hegelingar¹ fingo i Norden i sagogenealogiskt afseende alldeles samma betydelse som zuffingas i England: ättlingar af Varmunds hjältemodige son. Som rent personnamn begagnar Vilhelm af Jumièges (omkr. 1070) Lothrocus, »rex Danorum». Munken Bromton (1100-talet) berättar om en prins Lodbrok, som, stormdrifven i en liten båt till England, upptogs för sin fågrings skull vid konung Edmunds hof, mördades försåtligt af en afundsman och

¹ Benämningen hegelingar torde ha uppkommit däraf, att man ledde Varmunds anor upp till Hagal, fadern till Hamal, amalerens mytiske stamfader, och därmed åstadkom ett sammanhang mellan lodbrokiderna och de i fastlandets sagor frejdade amalerne.

hämnodes af sina söner, som kommo öfver till England och härjade där.

Hvarifran har da namnet Ragnar inkommit i Lodbroks-sagan under dess senaste utbildningstid? Jag tror, att Gustav Storm har rätt, da han antager, att den danske vikingahöfding Ragnar, som härjade i kejsar Karl den skalliges rike och år 845 eröfrade Paris, är mannen, efter hvilken den nordiska sagan namngifvit den storkonung, på hvilken hon öfverflyttade Lodbroks sagobragder. Jag tror det bland annat därför, att Saxo låter sin Ragnar Lodbrok bekriega »kejsar Karl», och därför att det i Danmark på 800-talet verkligen fanns en höfding Ragnar, som måtte ha ansett sig som lodbrokid, emedan den skald, som kallas Brage den gamle, i vederlag för en präktig sköld tillegnade honom en drapa, hvaraf brottstycken ännu äro i behåll, och som besjöng — icke denne Ragnar, såsom man antagit — utan hjältar och bragder, som alla tillhört eller införlifvats i den gamla, före 800-talet existerande Lodbrokssagan: Sörle, Hamder, Hjarrande, Högne, Hedín o. s. v. Ansåg han sig som lodbrokid, så är det begripligt, att en Lodbroksdrapa kunde diktas till hans ära, och om han är samme Ragnar, som eröfrade Paris och därmed förvärfvade stort anseende som härförare i främmande land, så är det också begripligt, att sagodiktningen, då hon, en längre eller kortare tid efter hans död, sökte en historisk anknytningspunkt i 800-talets vikingafärder, gjorde denne lodbrokid Ragnar till sin Ragnar Lodbrok.

§ 14.

Härigenom har sagan om Varmund och hans son kommit till oss klufven i två delar: den gamla sagan om dem och den nya sagan om Ragnar Lodbrok, och den förra har till den senare afgifvit större delen af sitt

innehåll. Till och med Offas svärfar synes ha blifvit öfverläten till Ragnar. Det sammanhang, hvori Beowulfdikten omtalar Offas gemal, pakallar nämligen det antagande, att hon i likhet med Hylgelacs, var en dotter af den götiske konungen Hæred. En af Ragnars gemaler är hos Saxo dotter af svenske konungen Herodus, hvars namn är en latiniserad jämkning mellan namnformerna Hæred och Herröd. Göten Herröd är hos isländingarne fader till Ragnars första maka. På Saxos tid var denna sagans klyfning längesedan fullbordad.

Så ännu icke i det tionde århundradet, da Rökstenen fick sin inskrift. För dess ristare, »Bjare runoman, helgedomsföreståndare», var *Ragnar* Lodbrok otvifvelaktigt en okänd storhet, men däremot Varmunds (Varins) son en väl bekant, och jag anser sannolikt, att stenen blifvit rest af nagon storman i Östergötland, som, i likhet med så många andra, ansett sig som lodbrokid och ättling af Varmund och velat på detta sätt ära sig själf i sina anor, hvilka ju i det föregående århundradet hade fått en ökad glans genom de lodbrokider, Björn Järnsida och andra, som stått i spetsen för de då företagna stora härfärderna. Den fragmentariska redogörelse stenen lemnar för den götiska varianten af Varmund-Offa-sagan ådagalägger, att denna då ännu hade en påtaglig likhet med den angelsaksiska sagan. Såsom jag nedanför vill påvisa, omtalar Rökstenen bland sin Varins afkomlingar eller fränder sådana med namn, som förekomma i det merciska stamträdet som Varmunds och Offas ättlingar. Dessförinnan några ord till belysning af det på ytan besynnerliga förhållande, att Rökstenen, som det vill synas, omtalar mer än ett släktled efter Varin-Varmund och likväl säger sig vara rest af stamfadern till dem. Skulle det verkligen varit stenens upphofs mans mening, att läsaren skulle tro, att Varin icke blott öfverlevat sin son, utan också bevittnat senare ättlingars bragder? Detta

har nog icke varit runristarens mening. Vi böra erinra oss, att det den tiden ansågs poetiskt berättigadt att låta en serie af kommande tilldragelser berättas af någon, som man utrustade med profetisk blick. Så lemmar oss en af eddadikterna en öfversikt af Sigurd Fafnersbanes öden genom att låta dem förutses och på förhand berättas af en profetiskt begåfvad man Griper. På samma sätt kan Bjare runeman ha låtit Varin siande antyda på sina ättlingars hjältegärningar. Detta är att betrakta som en poetisk formsak och ingenting mer. För öfrigt må påminnas om att Varmund kallas i de norska genealogierna *citr*, ett ord, som kan innesluta äfven begreppet *förspår*.

§ 15.

Än några ord om epitetsnamnet Vamupr, som Varins son bär på Rökstenen. Epitetet låter sig, som jag visat, förklara som en anspelning på Varmundssonen Offas sinnestämning under gossetiden. Jag bör nu tillägga, att Varmundssonens namn Offa, af Saxo öfverflyttadt från angelsaksiskan och latiniseradt Uffo, enligt min åsikt ursprungligen likaledes är ett epitetsnamn, uppkommet af alldeles samma anledning — att med andra ord den ursprungliga betydelsen af namnet Offa är densamma som betydelsen af Vamupr.¹ Vanligen antages, att Offa har sin nordiska motsvarighet i namnet Ubbe (af Saxo latiniseradt Ubbo). Jag delar icke denna mening, och den angelsaksiska krönikan, som skiljer mellan namnen Offa och Ubbe, gör det ej heller. Min åsikt är, att ljudteckenfördubblingen i Offa ej är ursprungligare än ljudtecken-

¹ Att Offa är ett epitetsnamn synes man ha vetat långt in i medeltiden. En *Vita Offæ II* (offentliggjord i Watts Matth. Paris) berättar, att Offa egentligen hette Pinered och fick namnet Offa först sedan han kommit till sina sinnens fulla bruk.

fördubblingen i de angelsaksiska namnformerna *Ælla* och *Cnebba* (got. *Kniva*), och att namnet har sin verkliga motsvarighet i det nordiska namnet *Ufe*, *Úfi*. *Ufe* betyder hvad *Vannpr* betyder: »den harmsne» (jämför adj. *úfr*).

Kanske bör jag äfven påminna om att binamn äro i den fornnordiska litteraturen mycket vanliga och kunna uttränga det egentliga vid barnets upptagande af fädern gifna namnet. I de tjugoen helstrofer och fyra halfstrofer, som återstå af Einar Skalaglam's drapa om Hakon Jarl, omtalas denne endast två gånger som Hakon, men be-tecknas med epiteter i mängd, och skalden låter oss genom åtta strofer följa höfdingen på hans härnadståg och i hans verksamhet för den gamla lärans tryggande, innan vi få veta hvad han egentligen heter. I Eyvind Skaldaspillers dikt om Hakon Adalstensfostres död förekommer hjältens egentliga namn icke förr än i tionde strofen. I Thjodolfs dikt om Thjasses äfventyr med Oden, Höner och Loke förekommer namnet Thjasse icke en enda gång, och egde vi icke tillika en inledningsstrof, som låter oss veta, att Thjodolf hade fått en sköld, på hvilken dessa Thjasses äfventyr voro afbildade, skulle en med myten obekant läsare lemnats i okunnighet om hvem diktens hufvudperson är.

§ 16.

Beowulfdikten berättar, att Varmunds (Garmunds) sonson, Offas son, hette Eomær. Det merciska konungahusets stamträd i angelsaksiska krönikan har upptagit Eomær bland Varmunds ättlingar. I sådan egenskap är också en *Cnebba* upptagen i detsamma. De motsvarande nordiska namnformerna äro *Iner* och *Knue*.

Är det en slump eller mer att båda dessa namn återfinnas på Rökstenen? Efter att hafva omtalat de två tiotal konungar, som sutto på Seland i fyra vintrar,

tillägger inskriften: *nuk man Imer alu*¹ = Imer minns, att han fick riklig näring. Uttrycket kan vara dubbeltydigt. Imer kan vara hvad Imr och Imarr äro i prosaiska eddan, en omskrifning för ulfven och stället åsyfta det starka manfallet i de strider, i hvilka desse konungar dukade under. Men omskrifningen kan också vara med flit vald så, att den tillika syftar på hjältenamnet Imer = Eomar, Vamud-Offas son,² som sagan kan ha låtit uppträda jämte sin fader i dessa strider. I Lodbrokssagan, sådan vi ha henne hos Saxo, kämpa ju Lodbrokssöner vid faderns sida. — Sedan inskriften ytterligare omtalat åt hvilken ypperlig man en son födes, nämligen åt Vilin, tillägger den: *Knua knatti ai um: Vilini is þat*³ = böljan sorle alltid för Knue, det är för Vilin. Knue är den nordiska namnformen för Varmunds-ättlingen Cnebba. Med afseende på *knatti* må påminnas om isl. *gnadda* = sorla.

§ 17.

Rökstenssagan intager både till tiden och innehållet en ställning mellan den angelsaksiska Varmud-Offa-sagan och de nordiska Lodbrokssagorna i deras nuvarande skick. Vi ha sett, att namnet Variu är ett synonym till Varmud; att Vamud kan vara ett epitetnamn liktydigt med Offa; att Imer och Knue ha sina motsvarigheter i Eomar och Cnebba; att parvis tagna troféer spela en hufvudroll både bland Offas och Vamuds bragder, och att hos båda har ett sjötåg till ett aflägsset land — i Offas saga Brittanien, i Vamuds ett å Rökstenen onämndt

¹ Utförlig redogörelse för detta ställe torde jag komma att lemna i en särskild afhandling om Rökstens text.

² Så enligt Beowulfdikten. Hans sonson enligt det merciska stamträdet i krönikorna.

³ Se noten 1.

»fjärran från reidgoterna» — tillhört sagornas slutkapitel. Rökstenen antages ha blifvit rest ungefär ett arhundrade efter de nordiska härnadsdag till England, som egde rum i nionde seklet och som i det elfte gafvo upphof till »Ragnar»-Lodbrokssagorna, i hvilka vi återfunnit samtliga de händelser och nästan alla de namn, som förekomma å Rökstenen. Rökstenssagans sammanhang med Varin-Ogvaldssäggen, och Lodbrokssagans förhållande till Hegelingssagan och Oddrúnargrátr hafva i samband härmed blifvit belysta. Den möda dessa undersökningar kostat mig skulle vara rikligt belönad, om forskare med större krafter och bättre insikter än jag manades af detta mitt försök att pröfva, sofra och fortsätta det.

§ 18.

Till slut ännu ett par tillägg till textens tydning.

På tredje tvärlinien å stenens baksida — strax efter det för andra gången förekommande *det är för Vilin* — står en chifferteckengrupp af detta utseende:

u u s s u u s s s ♪

Denna grupp låter tyda sig med tillhjälp af den vanliga chiffernyckeln, enligt hvilken runorna delas i tre ätter:

- 1) *Fröjs ätt*: f. u. th. o. r. k.
- 2) *Hagals ätt*: h. n. i. a. s.
- 3) *Tyrs ätt*: t. b. l. m. r (fin.).

Börja vi från höger möter oss först kvistrunan ♪, som med sina sidostreck tillkännagifver sig vara första bokstafven i första ätten, således *f*.

Därefter kommer *s s s*. Bokstafven *s* angifver, att den åsyftade ätten är den, hvori bokstafven *s* förekommer, nämligen den andra ätten, Hagals. Antalet af *s* angifver stället i ätten. Eftersom antalet är tre, åsyftas tredje

stället därstädes, som intages af *i*. Vi hafva således tillsvidare *ju*.

Därefter kommer *uu*. Bokstafven *u* angifver, att den åsyftade ätten är den, hvari bokstafven *u* förekommer, nämligen den första ätten, Fröjs. Antalet af *u* angifver stället i ätten. Eftersom antalet är två, åsyftas andra stället därstädes, som intages af *u*. Vi hafva således tillsvidare *juu*.

Därefter följer *ss*, som hänvisar till andra runan i den ätt, som *s* tillhör, således till *n*. Vi ha därmed *juun*.

Sist återkommer *uu* med samma betydelse som ofvanför, det vill säga *u*. Vi ha således *juunu*.

I enlighet med inskriftens städse följda kortskrifningsregel är *juunu* att läsa *Fium unnu*, isl. *Fjón unnu* = *Fyen runno de*. Då inskriften förut talat om Seland, bör det icke förvåna att här finna Fyen.

På stenens ena kantsida står dels med vanliga kvistrunor, dels med andra denna bokstafsgrupp:

r (fin) u th i n i b r f l u o i

Läser man denna rad från venster till höger, får man vid slutet en omöjlig infinitivform.

Runristaren har själf tillkännagifvit, och det på tre sätt, att raden bör läsas från höger till venster.

1) Han har nederst på stenens baksida, således omedelbart framför vår bokstafsgrupp, skrivit *jtir jra*, som betyder *bakifrån*. Medels afdelningstecken har han skilt dessa ord från den föregående berättande texten. De stå för sig själfva och kunna icke läsas tillsammans med vare sig det föregående eller det efterföljande. De innebära ingenting annat än ett gif akt till läsaren med afseende på närmast följande rungrupp.

2) I denna rungrupp har han vändt de vanliga kvistrunorna så, att de hänvisa till läsning från höger till venster.

3) Det *r*, hvarmed rungruppen börjar, räknadt från venster, är *r* finale, som till regeln brukas i *slutet* af ett ord.

Följa vi nu dessa anvisningar och läsa från höger till venster, få vi

Joulfr bini ithur

isl. *Jóulfr beini yðr*. Det är icke första gången runristaren betecknat tveljudet *ei* (*ai*) med *i*. Han skrifver äfven *mir* för *meirr*. Joulf är ett Odensnamn, som isländska litteraturen bevarat under formerna Jolfr, Jolfudr.

Ett minne af att Oden särskildt i Götaland haft binnamnet Joulf, Jolf, föreligger i Örvar-Odds saga, hvars hjälte, då han befinner sig i Götaland och kringströfvar i skogarne, påträffar en hemlighetsfull man med detta namn, hvilken vet hvem han är, skänker honom underbara stenpilar och införer honom till konung Herröd.

Joulfr bini ithur betyder således: *Oden välsigade* (främje, förkofre) *eder*. Runristaren säger sig själf vara helgedomsföreståndare, tempelhöfding. Kanske ha vi här en formel, hvarmed hednapresten välsignade menigheten.

Må en svensk, som kommit tusen år efter skalden Bjare tempelhöfdingen till världen, få besvara hans välönskan till runstenens läsare med en tacksägelse till honom, som å Rökstenen gifvit oss ett ovederläggligt vittnesbörd om att det i Sverige under hednatiden fanns kärlek till runokonst, sång och saga, en kärlek, som ultranorskhets, keltomani och kyrklig fanatism ha velat fränkänna våra hedniske förfäder.

Rökstenens tolkning börjades lyckligt af Hans Hildebrand och har fortsatts af Sophus Bugge, som hufvudförtjensten af tolkningen tillkommer, samt af Fr. Löffler och andra, bland dem Fr. Sander. Om dennes tolkning

och uppfattning af Rökstenens text vill jag i öfrigt icke yttra mig, men anser mig böra framhålla, att han dock lemnat ett viktigt bidrag till lösningen af textens problem, i det att han genom att ha läst *sajum moymini* i en tvärställd rad nedtill a stenens baksida ovedersägligen bevisat riktigheten af G. Stephens' och Fr. Löfflers antagande, att rungruppen med mynder ur den äldre runraden icke blifvit anbragt endast ornamentivt, utan verkligen innehåller en mening.

DANMARKS SISTA AFFÄR PÅ GOTLAND

1676—1679

NÅGRA BLAD UR ÖNS HISTORIA.

INTRÄDESTAL

AF

CARL JOHAN BERGMAN.

STOCKHOLM 1893

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Hr Bergman tog inträde i Akademien den 2 augusti 1892.

Det torde samerligen vara öfverflödigt att vilja skildra den rättmätiga och innerliga förlägenhet, hvarmed jag inträder i detta vidt frejdade samfund, där icke blott från förra tider bilderna af så många den svenska forskningens stormän, af oförgätlige malsmän för fosterlandets ära och odling, för dess lärda och vitttra idrotter träda till mötes, utan där också ännu så många friska, mogna och pröfvade krafter framgångsrikt och föredömligt arbeta på att göra vår forntids härliga minnen alltmer kända, kära och fruktbärande för nutida och framtida släkten.

Ifall mitt inväljande i denna Akademi tilläfventyrs hade kommit att ske för några årtionden sedan, så hade jag kunnat på mig tillämpa hvad Livius säger om den med ett viktigt förtroendeuppdrag hedrade unge romaren, att nämligen denne blifvit vald *magis spe quam meritis*. Ty jag skulle då åtminstone hafva haft möjligheten att genom ansträngdt arbete kunna försöka, att i någon, om än ringa mån göra mig värdig den erhallna, i alla händelser för mig öfverraskande utmärkelsen. Men vid den höga ålder, till hvilken jag hunnit, kan jag, beklagligen, numera icke hinna till förvärfvande af de egenskaper, som äro oundgängliga för att motsvara den plats, som blifvit mig tilldelad.

Emellertid — på samma gång jag uttalar min vördnadsfulla tacksägelse för Akademiens mig visade uppmärksamhet, begagnar jag med glädje tillfället, att från min

fosterö frambära tacksamhetens gärd för all den upplysta, kraftiga och frikostiga omsorg, som Akademien städse har visat för räddandet, ordnandet och beskrifvandet af de gotländska forntidsminnena.

Det har blifvit sagdt, att den lilla öprovinzen har till de under Akademiens hägn ställda historiska samlingarna lemnat för ett visst betydelserikt skede af Medeltiden talrikare och dyrbarare bidrag än något annat af rikets vida större landskap, ja! kanhända talrikare än de öfriga landskapen tillsammans. I nämnda hänseende torde Gotland således kunna sägas vara en hedersledamot bland Sveriges samtliga provinser.

Och troligen är det detta förhållande, som i rikt mått kommit en af den aflägsna öns söner till godo, ehuru denne endast förmått att teckna några få och flygtiga drag om sin fosterbygds forntida öden samt egendomliga folk- och kulturlif.

Såsom en erinran om den gotländska ön anhåller jag att få föredraga några blad ur dess häfder, skildrande huru ön för vidpass tvenne århundraden sedan lösrycktes från, men snart lyckligen återförenades med det gamla, moderlandet, för att, med Guds hjälp, aldrig mer därifrån borttryckas.

Brömsebro-fred var för Danmarks folk och för dess alderstigne, tappra och lugstore konung ett i flera hänseenden mäktat hardt slag.

Om Gotlands besittning hade man i vidpass trenne århundraden kämpat med både penna och svärd, för dess skull hade man hållit så många möten och fältslag, och därom hade en gang en dansk diplomat till »gamle herr Sten (Sture) i något vulgära ordalag yttrat: »Danmark mister icke Gulland, ty Gulland är liksom kål till fläsk».

Med hänsyn till sitt läge nästan midt i Östersjön hade ön af konung Kristian III förklarats vara en nyckel till Nordens riken; och konung Kristian IV hade under sin mer än 50-åriga regering hyst ett varmt landsfaderligt deltagande för det aflägsna landskapet, hvilket han tvenne gånger hade besökt, för att lära känna dess egenomlighet och för att där skipa lag och rätt, och angående hvilket han egenhändigt hade utfärdat en nästan otrolig mängd bref och »instruxer» — detta landskap, jämte andra områden och viktiga förmåner, hade han nu grämlens att genom nämnda fredsslut se bortslitet från sitt rike.

Det hette väl i fredsdokumentet, att ön öfverlemnades åt Sverige »til ævindeligh og upaatald Ejendom»; men förlusten däraf kändes dock alltför svår, för att icke lusten att åter eröfra ön, skulle göra ett afbrott i den med diplomatisk högtidlighet beseglade evärdligheten.

Dock förflöto trenne årtionden, innan Danmark, utmattadt af krig och inre oredor, trodde sig starkt nog att försöka återvinna hvad det år 1645 hade mistat. Det var Kristian IV:s sonson, den ärelystne Kristian V som den 28 februari 1676 förklarade Sverige krig, hvarefter det första anfallet blef riktadt mot Gotland.

Oaktadt det redan i september 1675 af k. Kristian med Brandenburg mot Sverige ingångna förbundet och oaktadt krigsrustningarna i Danmark, hade dock svenska regeringen icke på Gotland vidtagit andra åtgärder, än att den låtit indela allmogen i vissa kompanier till häst och fot, hvilka naturligtvis saknade både öfning och ändamålsenlig beväpning. Sedan dessa åtgärder vidtagits, ansågs af vederbörande »ön capable att afvärja en deszente», hvadan det syntes obehöfligt, att från fastlandet dithöra några trupper. En af då varande Krigskollegium till öfversten Henrik von Vicken redan utfärdad befallning att från Kalmar till Gotland öfverföra 500 soldater, blef beklagligen återkallad.

Om de gotländska bondkompanierna heter det, att de patrullerade langs stränderna, och därvid gjorde »stor bruit», på det att de sjöfarande skulle tro, att landet vore uppfyllt med soldater. Men om beskaffenheten af detta bul-ler förskaffade sig fienden snart närmare kännedom. Där-om och om början af anfallet upplyser en i Palmsköldska samlingarne i Upsala akademis bibliotek befinthg anonym

Kort Relation om Gottlandz öfvergång, A:o 1676 d: 1: Maj till dhe Danske, hvilken relation synes vara skrifven kort efter tilldragelsen och hvars öfverensstämmelse i all hufvudsak med danska uppgifter vittnar om dess trovär-dighet. Ur denna skrift må följande stycke anföras:

». Om vinteren (1675—76) öfverkom med Post-båten från Öhland en dansk man, benrdr Anders Winter-berg, hvilken fuller af vederbörande tiltaltes och tilfrå-gades i hvad ährender han hitkomme, och vijstes tilbakars igen, men som han kom från Stockholm, försedd medh Kongl. CommerceCollegii Pass, under förevändande honom resa i sin Köpenskap, ty gaf han icke många goda ord, helst efter i respect af passet ingen tordes antasta honom; denne Winterberg spionerade alt och gjorde sig nog in-formeradt, både om landzens tillståndh, så vähl som be-skaffenheten innom Wisby och Slotzmurarne, och gaf se-dan vjdh danske flottans ankomst, all åstundad efterrät-telse derom, som härunder förmålt varder. Om hösten blef och en fahrkost tagen under Landzort och fördt till Kjöpehambn, — hvarpå voro några af Gottlandz herre-dagsmän, bland hvilka, som om Wären igenkommo, någon hölz suspect, att vara af fiender corrumperat och till otien-lige ting öfvertalt, doch kom det aldrig der til, att slijkt examinerat och öppenbart blef; A:o 1676: d: 28: Aprilis en fredag om morgonen syntes en dansk kreutzare för Wisby och gick temmeligh när till fästningen, till dess han hälsad med en feldtslange, stack till sjös, dock icke längre än han var frij för styckerne, kom och en annan,

då de mächta sköto, och således folket i Staden allarmade, men emedlertidh kom hela danske Flottan samma dagh emot aftonen till Klintehamn 3: mijhl från Wisby och satte sig uthe på reddan, Landtmannen budades tillsammans (som och en del höllo Wacht der nedre), djt kommo och Gouverneuren och Hopmannen med flere Bientie; Dhe danske gofvo den aftonen intet teckn, utan alt var stilla tils morgonen d: 29: ejusdem klockan 2: (emedlertidh hade för:de Winterberg stulit sigh uth med en bath, och om slätta tillståndet gifvit rapport:) da skiöztz danska lösen och begynte derpå att canonera temmeligh skarpt, dock utan någon effect, ty ingen skada skedde; dhe våre hade allenast 2: sma Fältstycken, som dagen förr från Slottet diffördes, hvarmed dhe litet eller intet uträttade, hade doch til äfventyrs aflullit fienden, någon stund, som och bönderne icke voro aldeles obenägne til at giöra efter deras pund någon resistance, men som dhe hvilka vore vjdh styckerne blefvo beordrade at draga sigh tilbakars och bönderne att sökia hvar sitt hem, blef fienden alt yppet lämbnat, der på han uthe på den vidh Klinte hamn liggande, så kallade Sageholmen landsteg; anförarne här å Orten voro redan innom Wisby murar middagstjden samma dagh, och fienden gick sedermera heehl trygger genom Tofte skogh, hvilken är så tädt bevuxen, at och större manskap än fienden da med sigh hade, der hade kunnat nedergjöras, In summa: heela landet lämbnades fiendens discretion, derföre och Landtmannen medh fordenskap och annat måste gå honom tilhanda efter behagh och villja hans. Samma dagh om aftonen klockan ohnegefähr 8: hade fienden redan avancerat med sin marche till Ladugården närmare än en fjerdedels mijhl från Slottet, dock icke mehr som sedan förspordes än 500: man stark, som då spargerades för 5000: så snart han djt kom, gafs lösen af Slottet med tvenne fältdtslanger, som lägo i Tornet Blackn, och som syntes, togo dhe sigh deraf

rådliga til, och fingo någon skada, men straxt infunno sigh vägvisare, hvilka förde fienden en annan vägh Öster om Staden och åt Norre Port, så at vare stycken dem eij mera kunde skada, så sprang och den ena fäldtslangen vjdh Slottet

Anfallet på Gotland, som enligt det föregaende synes hafva varit med spejande klokhet förberedt, hade också med kraft och ifver blifvit satt i verket. Ledningen där-af hade lemnats åt den oförskräckte och kallblodige, med krigaresnille och hög örlogsmannabildning och äfven med milda dygder rikt utrustade Nils Juel, som vid tiden för krigsförklaringen mot Sverige erhallit högsta befälet öfver danska flottan. Eröfringen af Gotland, som var så godt som försvarslöst, blef för honom och den stora flotfa, han kommenderade, en lätt sak; men sedan vann han genom en lång rad af lysande bedrifter den stolta titeln af »Danmarks störste sjöhjälte». Det var denne Juel, som af sin högsinta maka, Margareta Ulfeld, när han drog ut till strid, afskedshelsades med dessa ord: »Nu, Niels! kom heller hjem i Stumper og Stykker end uden Seier». Att han var och förblef segerens förklarade gunstling, fingo Sveriges örlogsmän noggsamt erfara.

Den flotta, som på våren 1676 var ställd under Juels befäl, bestod af 11 skepp och fregatter, 2 brännare, 2 »kreyerter», 1 snau» och 2 »gallioter»¹. Sju af skeppen voro s. k. rangskepp, näml. »Kurprinsen», med 76 kanoner, på hvilken Juel hissat sin amiralsflagga; »Christianus Quartus», med 56 kanoner, kommenderad af vice amiralen Kristian Bielke; »Gyldenlöve», med äfvenledes 56 kanoner, under befäl af schouthbynacht (kontreamiral) Petter Morsing; och för öfrigt »Nellebladet», »Kristiania», hvardera med

¹ Kreyert, snau och galliot äro namn på tvåmastade mindre fartyg, med olika anordning af master och segel. -- Brännare eller brandskepp kallades ett gammalt fartyg, inredt med brännbara ämnen och försedt med antändningsrör, hvilket efter gifven tid antände ett fiendtligt skepp.

54 kanoner, samt Lindormen, Dehnenholst, Svenske Falk», »Haymanden», Hummeren och Spraglede Falk. Af nämnda fartyg hade fregatten Svenske Falk under resan uppbringat en lybsk skuta, som kom från Visby, och af dess besättning hade man fått underrättelsen, att svenskarne där icke hade något krigsfolk, men att man väntade, att med det snaraste erhålla 500 ryttare. Vidare blef amiralen under färden underrättad om atskilliga gotländska förhållanden af en dansk kapare, som hade varit inne i Klintehamn, och där tillfangatagit och med sig bortfört några sjömän, för att sålunda äga tillgång på folk, som var bekant med den gotländska kusten.

Om landstigningen må nu efter danska källor meddelas: Amiral Juel, som d. 28 April kastat ankar vid Karls-öarna, skickade en båt in i Klintehamn för att få säker underrättelse om några fiender funnos i den nära till stranden belägna skans, som kallades Tyskmerkerskansen. När den svenske generalguvernören, grefve Gabriel Oxenstierna och slottskommendanten Mikaël Schoultz, som ditkommit och som hade 2 kompanier rytteri och några hundra bönder hos sig, fingo se den danska båten, läto de strax mot den affyra de tvenne i nyssnämnda skans uppställda små kanonerna. Men så snart Danskarne fått höra dessa kanonskott, affyrade de genast alla sina kanoner, och injagade därmed stor skräck hos den på stranden samlade allmogen, som nu ansåg det omöjligt, att kunna göra motstånd mot en sådan krigsstyrka och därför drog sig tillbaka, så att stranden syntes nästan tom på folk. Da beslöt Juel, att göra landstigning. Han lät bemanna några slupar, och dessa fingo 4 af de minsta örlogsfartygen till skydd, nämligen Hummeren, Haymanden», »Spraglede Falk» och det nyligen eröfrade svenska skeppet »Caritas. Tidigt d. 29 April närmade sig danskarne till stranden, och med stor munterhet sprungo soldaterne ur båtarna. Grefve Oxenstierna försökte väl att

med sitt folk göra motstånd, men den starka kanonaden från flottan och det anfall, som öfverste Martin Bertelsen¹ gjorde, nödgade svenskarne att med stor förlust draga sig tillbaka. Grefve Oxenstierna med sin omgifning begaf sig då till Visby, resten sökte skogen och andra skyddsställen. Strax därefter blef Tyskmerkerskansen intagen af öfverstelöjtnant Arnold, och de, som satte sig till motvärn, blefvo slagne eller gjorde till fångar. För att försäkra inbyggarna, att intet ondt skulle dem vederfaras, gick en kapten med 50 man upp i landet, ledsagad af en lärd gotlänning, vid namn Thomas Valgensteen,² som var bosatt i Köpenhamn och nu litkommit med flottan. Denne man berättade för invävarne om danske konungens stora mildhet, och försäkrade, att allt, hvad trupperna behöfde, skulle blifva kontant betaldt. I anledning häraf och då gotlänningarne sågo segerherrens »Medlidenhet», kommo de hoptals ned till danskarne, betygade sin glädje, att vara befriade från det svenska oket, och lofvade att vara Danmarks konung lydige och trogne. Till bevis härpå förde de en hop vagnar med sig till danskarnes tjänst, och sålunda fick Bertelsen både manskap och krigsförnödenheter förda till Visby. D. 29:e på aftonen ankommo de till Visborgs kungsladugård, och för att komma ur skotthåll från Visborgs slott, tågade de öster om staden och stannade i närheten af Norderport. ---

Ur den svenska handskriften i Palmsköldska samlingarna må nu några anteckningar lånas. Söndagen d. 30: Aprilis mötte Borgmästare och Rådhi fienden och öfvergäfvö stadsens nycklar, hvarmed han samma dagh in

¹ Hans namn skrifves äfven i några urkunder »Bartel», i andra Bartold.

² Så skrifves hans namn i Visby konsistorii protokoll. Han presiderade på danske guvernörens vägnar åren 1676—79 i konsistorium och disponerade där i clereciets saker om pastorater med mera; såsom det heter i en gammal anteckning. Hans titel i konsistorii-protokoll är Landsdomaren höglärde herr Th. V.».

marscherade i Stadhen och sigh på Torget posterade. Öfversten Marten Bertelsen lät uppfordra Slottet, men fick af Commendanten, Majoren Michael Schultz till svar, at kruth och lodh och intet annat för honom vore. Om aftonen, emoth Sohlbergningen, kom heehla flottan och lade sigh under Slottet på samma redd, der den danske och lybske flottan i Konungh Ericks tidh af en nordvest-storm drefs i land, . . . : men denne hade bättre lycka, och at hafvet, när han sitt ankar kastadt hade, blef helt stilla, och kom intet väder på, så länge flottan der lagh, snart i 8 dagar, dertill med stadig suudlig vind, at var flotta, som lågh i Elfsnabben, intet kunde komma till sjös, eljest hade den danska vid Wisby stadt sigh slätt. Den 1: Majj, måndags morgon klockan 2 gafs af skieppen danske lösen, och svarades af slottet. Då begynte dhe danske med allan macht att beskiuta slottet, och continuerade en Schowbynacht, Morsing ben:dt, medh heehla lagen tillika, dock alt utan serdeles effect, ty merendehls flögo kuhlorna öfver Slottet och dhe öfrige skadade allenast Taaken. Öfversten Bertelsen avancerade emedlertidh medh sitt folek till Slottet och uppfordrade det på nytt: dock fick afslagh af Commendanten; men vjdh på klockan 10 på dagen begynte Commendanten uppa athskilligas persvasioner, lath och grath at böja sigh till accord och derpå tänckia, som han och då till den opskickade Tambouren denna sin tancke gaf tilkänna, och der medh hölls op medh skiutande, och utskickades Majoren Transeus medh Hopmannen Johan Malmenius till at accordera. Accordet projecterades först på Slottet af Malmenio, men blef i många puncter ändrat, enär dhe utskickade medh dhe danske slöto utj BorgMästarens huus här i staden, hvilket skiedde vidh på kl. 2 efter middagen, och blef dem danskom genast om aftonen kl. 4 porten af Slottet, hvilket förr af ingen fiende vunnit var, ath landsijden inrymd, och evacuationen skiedde dagen efter . . .

Men om själfva anfallet på Visborg och dess följder kan det vara af intresse att läsa amiral Juels till konungen ställda rapport, daterad Kurprinsen till ankars utanför Visby, d. 2:a Maj, hvilken rapport här i sammandrag och öfversättning meddelas:

.... Emedan det följande dag (— efter landstigningen —) var blick stille, kunde jag icke förr än sent på söndags afton med mina skepp uppnå Wisby, hvarest jag då ankrade, ock därpå d. 1 Maj, tidigt på morgonen, emedan det fortfarande var gauska stilla, beordrade jag skeppen Gyldenlöve, Delmenhorst och Hummeren, som ligo närmast, att närma sig slottet, för att det beskjuta, hvilket de ock gjorde, och besköto det tappert, isynnerhet schouthbynacht Morsing från Gyldenlöve. Han fick från fienden två kulor, den ena under vattuet, den andra i galleriet, men eljest led han ingen skada, utom att ett oxhufvud vin sköts i stycken. Strax därefter underrättade mig öfverste Bertelsen genom sin tambour, hvilken redan hade uppfordrat slottet, att man begärde att fa accordera, hvarföre jag skickade vice amiralen Bielke och nyssnämnde Morsing att jämte öfversten träffa accord, hvilket ock skedde. Härpå blef kastellet besatt med danskt folk och väl provianteradt, emedan där på landet var intet eller ringa att fa, och dyr tid rädde isynnerhet på malt och korn. Af ett fartyg, som vi mött i sjön, och som för 4 dagar sedan seglat från Dalarö, har jag fått kunskap om att där vid Dalarö ligga 15 capable skepp färdiga, hvaribland Riksamiralens, förande 120 kanoner, hvilka skepp dock förmodas icke inom 3 veckor kunna komma i sjön». —

Såsom af det förestaende synes, ansåg man sig på slottet och i staden icke kunna göra motstånd mot fiendens öfverlägsna stridskrafter, och en kapitulation kom därföre redan d. 1:a Maj till stand. Till denna hade på svenska sidan villkoren blifvit skriftligen uppsatta i 7 punkter. Af dessa blefvo tre tvärt afslagna. Dessa punkter

afsågo: uppskof och betänketid till följande dag kl. 10. — rättighet att få bortföra slottets metallkanoner med därtill hörande ammunition — samt att drottning Kristinas¹ tillhörigheter på ön skulle få bortföras och emellertid förses med »fri kvarterer». De öfriga punkterna blefvo med en och annan inskränkning bifallna.

»Accordet» kom slutligen att innehålla följande bestämmelser:

Porten på Visborgs slott skall samma dags afton kl. 8—9 öppnas för det danska krigsfolket, men dagen därpå kl. 10 skall svenska besättningen draga ut och den danska in. Svenskarne skola dock få dröja så länge de behöfva för att bortföra hvad de där äga.

Guvernören, kommendanten, landthöfvitsmannen och alla militärer, samt besättningen, på ärlig tro och loften, med flygande fanor, öfver- och undergevär, tända luntor, »Kugle i Munden»,² i allt efter Krigsmanér, med Sack og Pack» skola få aftåga, och hvarje militär njuta så mycken proviant, som han på resan behöfver, tills han på bestämd plats, antingen Kalmar eller som vinden fogar, annorstädes på den svenska sidan blir ilandsatt.

Ingen af kanonerna och intet af ammunitionen får medtagas.

Utan någon skada, fric och säkre, under konungens af Danmark lejd och convoy, med behöriga pass försedde skola ofvannämnde personer få draga från landet med deras egendom, undantagandes dock privatpersoner och civilbetjante, hvilka konungen vill hafva sig förbehållna.

Med lösören och dylikt får enhvar efter behag råda, men orörligt gods skall alldeles vara oomtaladt. Likaledes hvad proviant, som i magasinerna finnes, samt hvad drott-

¹ Som bekant, hörde Gotland på den tiden till nämnda drottningss. k. underhållsländer.

² Hvad »Kugle i Munden» betyder, är för författaren obekant. Uttrycket förekommer i flera olika danska handlingar.

ning Kristina där hafva kan, skall af Accordet »være udeladt» och stå i danske konungens dispensation.

Att svenskarnes pretentioner i gäldsaker skola debatteras eller vid rätten utföras, men förr än svenskarne draga bort, skall riktighet ske på båda sidor, såvidt borgare och köpmän angår. —

Af dessa »Accords-punkter» finnas flera afskrifter med något olika läsarter, men i all hufvudsak lika. Dokumentet blef egenhändigt underskrifvet af vice amiral C. Bielke, amiral Juels fullmäktig, samt af öfversten Marten Bartold, major Bilenberg och schoutbynacht Peter Morsing. — En afskrift finnes med följande anteckning: Concordare vidimus cum originali, attestamur G. Oxenstierna, Mikaël Schoultz, Joh. Transeus.

Så föll i danskarnes vald det gamla Visborg, som Rhyzelius, i sin »Sviogothia munita» benämner »det stora, starka och herliga», och som på den höga åsen med sina 8 torn och sina vidlyftiga grofva sträckmurar, sina blidor och kanoner, sina bröstvärn och palissaderade vallar hade ansetts icke blott kunna beskydda Visby stad utan ock beherska dess hamn och redd. Det hade lyckligt uthärdat talrika belägringar och stormningar, af svenskar, danskar och lybeckare, och aldrig af någon fiende varit eröfradt. Kanhända hade öns dåvarande generalguvernör, greve Gabriel Oxenstierna, och slottets kommandant, tysken Mikaël Schoultz, bort försöka ett ihärdigare motstånd, än som nu skedde; men säkert är, att svenska regeringen bort i tid sätta den vigtiga ön i försvarstillstånd. Om nyssnämnde generalguvernör är det en sägen, att han efter aterkomsten från det förlorade Gotland föll i onåd hos regeringen, och om den nämnde kommandanten, att han för sitt förhållande dömdes till döden.

I Danmark mottogs budskapet om Gotlands eröfring med stort jubel. I alla kyrkor sjöngs *Te Deum*, och från vallarna omkring Köpenhamn och kastellet gafs kanonsalut. En mycket stor medalj blef präglad, som på ena sidan framställer k. Kristian Vs bröstbild, omgifven af krigiska sinnebilder, och på den andra Gotlands vapen, Segerlammet, med omskrift: *Ad dominum patriamque redit*¹ och där under läses *D. 1 Maj 1676*. Och Juel blef utnämnd till ståthållare i det landskap, han eröfrat, men med rätt, att fortsätta sin verksamhet vid flottan. Såsom gäfvat af konungen erhöll han ett på Gotland befintligt och svenska regeringen tillhörigt parti furutimmer.

På Gotland blef det emellertid en brytningens tid. I stället för de svenske eller svenskt sinnade tjänstemännen tillsattes danske eller eljest pålitlige män. I stället för de svenska stadgarna och ordningarna skulle danska ordningar införas. — Man hade väl kunnat hoppas, att i landshöfdinge-embetets och magistratens arkiv i Visby finna mångahanda upplysningar härom, men författaren af denna uppsats har där förgäfvets sökt sadana, enär några breffböcker och protokoll för ifragavarande ar icke kunnat påträffas. Tills vidare får man alltså nöja sig med de underrättelser om vidtagna åtgärder för den nya styrelsens ordnande och betryggande, hvilka finnas i amiral Juels d. 16:e Maj till konungen afsända rapport.

I denna rapport meddelade Juel, att han den 14 maj med flottan afseglat från Visby osäkra och obekväma redd, och att han sedan vid Karls-öarna uthärdat en svår storm. Den 18 i samma månad var bestämd till afläggande af invånarnes trohets-ed till Danmarks konung, hvilket skulle ske inför den på Visborg tillsatte kommandanten Bilenberg och den till kommissarie och landsdomare förordnade Thomas Valgensten, hvilka ock skulle taga i förvar alla svenskar, som där funnos kvar. När flottan nästa

¹ Återvänder till sin herre och sitt fosterland.

gang komme till Gotland, kunde de afhemtas, och landet därigenom blifva rödeligt». En af de förnämste bland borgerskapet, Nils Joness, hade Juel förordnat till Tolder» (tullförvaltare); denne man var född på ön, var bemedlad och vederhäftig. Till kontrollör hade Henrik Klahre, som följt med på flottan, blifvit utsedd. En dansk undersäte, som Juel funnit före sig, vid namn Anders Winterberg, gjordes till inspektör öfver strandridarne, och förordnades att upptaga »Landgjelden». Vidare hade i de hamnar, där svenskarne hade deras mesta »korrespondens», pålitlige strandridare blifvit tillsatte. På de andra hamnarna skulle bland infödingarne till strandridare tagas de vederhäftigaste, och desse gladdo sig mycket att få anställning, hvilket förut varit dem förmenadt, och därigenom skulle konungen vinna landets »affection», enär svenskarne förut besatt alla platser med deras egna landsmän, som utgjort en »Haaben sulten og nøgen Knechte», och som utsugit landet och lagt det öde. Landet befinner sig endast till halften bebyggt mot hvad det var, när svenskarne mottog det 1645. De bästa gårdar ligga öde, »jorden grönskar af skog». Det bästa manskapet var utskrifvet från ön, hvarigenom och genom den omåttliga tull, som blifvit införd, de sökt ödelägga landet och afvändt all handel och alla »negotia», så att inbyggarna icke kunna sälja de ringa varor, som de förmatt åvägabringa, ej heller få något till köps, som de nödtorftigt behöfde. Juel bad kungen, att för det fattiga folket minska tullen, isynnerhet på korn och salt, enär de icke kunde afla så mycket korn, som behöfdes till deras underhåll, och fiskeriet kunde de icke fortsätta af brist på salt. — Också omnämndes i rapporten, att på landsbygden påträffats 15 »Stöcker», som man förstuckit i skogarna, däribland 6 af metall, som Juel befallt skulle föras till slottet, och att i stället »järnstöcker» skulle sättas på hamnarna. Kornsådet såg väl ut och fisket började tilltaga, hvilket både prester och bönder

hade berättat. Sedan konungen latit atertaga landet, fick man på åtta dagar mera fisk än tillförne på en månad under svenska styrelsen, så att däraf syntes, att Guds hand är med Eders Majestäts vapen. — Guvernören och officerarne böra förses med proviant för tre månader, sedermera kunde de väl få af landet hvad de behöfde. Vidare anhöll Juel, att få ett par ryttmästare och behörige officerare till ett par kompanier till häst, eftersom det nog fanns manskap, men intet befäl. Hvad som mest behöfdes, vore rag, malt, humle och salt. Några Ostende-kapare, som varit i Visby, hade lofvat, att dit föra sina priser, hvarigenom landet skulle blifva hulpet, och Juel hoppades, att Visby skulle blifva »ett Dünkirken för Östersjön». Slutligen innehöll rapporten, att den lilla gallioten *Fortuna* blifvit lemnad till kommandanten på Visborg, för att nyttjas till advisfartyg, på det att svenskarne icke måtte komma dem oförhappandes på halsen. —

Af förestående rapport finner man, bland annat, att den här ofvan omtalade Anders Winterberg, hvilken under vintern vistats såsom spion på ön, icke blef obelönad för sina gjorda tjänster.

Den 20 maj samma år 1676 sände amiral Juel fran flottan, liggande vid Ölands södra udde, en ny rapport till konungen, däruti han omnämmer »det Gewehr», som blifvit skickadt till Gotlands försvar och tillika tackar för den nåd, konungen bevisat honom genom utnämningen till guvernör på nämnda ö.

I bref af den 22 maj till Juel förklarar konungen sitt välbehag öfver de anordningar, som Juel vidtagit på Gotland, gifver honom fullmakt att nedsätta tullen, lofvar att skicka de ryttmästare och officerare, som Juel begärt, och befaller slutligen, att de största spiror och mastträd, som finnas på ön, skola skickas till flottans behof.

I korthet må, efter danska uppgifter, här nämnas, att i Visborg förlades en besättning af 400 man fran

eskadern, jämte de därtill från Köpenhamn medförde 400 soldaterna, att befästningar anlades på de ställen, där landstigningar kunde väntas, samt att mått och steg träffades för att beväpna och organisera befolkningen till landets försvar. Och ön försågs med lifsmedel och isymerhet med salt.

Redan af amiral Juels nyss anförda rapport den 16 maj synes det, att svenskt sinnade tjänstemän skulle »tagas i förvar och ersättas med danskar eller danskt sinnade. Den nya styrelsen synes härvid hafva gatt strängt och valdsamt till väga. Flere svenske prester och andra tjänstemän blefvo sasom fangar släpade ombord på flottan och förde till Köpenhamn. Samma öde drabbade ock den svenske superintendenten Johannes Brodinus, som vid anfalllet på Visby befann sig i sitt prebendepastorat Lärbro ($3\frac{1}{2}$ mil norr om staden), men blef af danske soldater därstädes gripen, med hustru och barn förd ombord på flottan och sasom krigsfange bortförd. Brodinus, som år 1657 hade tillträdt embetet sasom gotländska stiftets styresman, hade ordnat Visby domkapitel efter svenska stadgar, och ifrat för återinförandet af det svenska språket och svenska sedvänjor samt för tillsättande af prester och lärare, som studerat vid svenska akademier. För allt detta hade han fått röna mycket motstånd och obehag af de många, som ännu på ön hyste danska sympatier. Följden blef också den, att han af sina vedersakare angafs hos den nya danska styrelsen, och fick sasom krigsfange tillbringa ett år uti fängelse i Köpenhamn.

I den bortförde Brodini ställe blef nu en dansk prestman, som kommit till Gotland år 1631 och där blifvit kyrkoherde i Källunge och sedan kontraktsprost, Hans Nilsson Endislöv, af konung Kristian år 1676 utnämnd till superintendent. Med bibehållande af sitt förra pastorat fick han dessutom När till prebende. Om honom har en af hans efterträdare, Jöran Vallin, antecknat i sina

(1744) författade »Gothländska samlingar» (I. 193): Det första, som Endislöv arbetade på, var att vrida domkapitlets form i led igen, efter gammal dansk vanlighet, sedermera att skaffa andra kyrkoherdar i en del Svenskars ställe, hvilka blifvit till Köpenhamn bortförda eller eljes undanstötte».

Sedan Danmark 1676 eröfrat Gotland, gjordes från svensk sida intet försök att återtaga ön förrän 1679 i april, då major Ankarstierna med 5 små krigsskepp utskickades för att hindra fienden att allt fortfarande få spela herre i Östersjön. Efter att hafva vid Bornholm träffat två mindre örlogsskepp och en fregatt, som han jagade, men som genom vindens förändring undkommo, styrde han till Gotland för att där göra landstigning. Men härifrån blef han hindrad genom kanonad från ett danskt örlogsskepp och en fregatt, understödda af batterier på kusten vid Klintehamn, hvarvid svenska fregatten »Fredrika Amalia» råkade på grund, men kom sedan lyckligen därifrån. Sedan Svenskarne på Lilla Karls-ö begravit sina i striden fallne, och efter atskilliga äfventyr med den danska flottan under Juels befäl, måste Ankarstiernas eskader söka skydd i Kalmar sund. Juel seglade den 8 juli till Gotland för att förse sin flotta med dricksvatten och friska lifsmedel, och lemnade ön den 16 i samma månad.

Efter de vidlyftiga och skickelsedigra krig, i hvilka Sverige genom sitt med Ludvig den 14:e år 1672 ingångna förbund hade mot Frankrikes många fiender blifvit inveckladt, kommo på senare hälften af 1670-talet fredsunderhandlingar till stånd på olika ställen och tider. Det visade sig emellertid vid dessa fredskongresser och isynnerhet vid de af franske konungen den 23 augusti 1679 i Fontainebleau mellan Frankrike och Sverige å ena och Danmark å andra sidan afslutade preliminärer att, hvad anginge stridigheterna mellan Sverige och Danmark, Frankrikes mäktige herskare satte sin ära i att för sin svenske

bundsförvant på allt sätt åstadkomma en »reputerlig fred och fullständig satisfaktion» på Danmarks bekostnad. Då Danskarne sistnämnda är af löpande rykten kunde förstå, att de snart skulle komma att, bland annat, »qwittera» Gotland, ansago de viktigt, att, när ön med sin fästning skulle komma att afträdas, denna fästning då måtte vara så värdelös som möjligt. Härom berättar den Palmsköldska handskriften följande:

»Dhe danske hade Slottet tilljika medh Landh och Stadh inne til åhr 1679:, da dhe mærkiandes sigh skohla quittera Provincien och Fästningen, någodt tillförende, men mäst efter slutet Stillestånd in Augusto, först begynte att nederbryta Slottet, men emedan murarne voro för faste, och med brytning skulle fordras ett oändeligt arbete, ty läto dhe genom en bössskyttare begynna att låta flyga Slottet, doch som han fortfarandes skulle hafva förderfvat Stadh och hamn, ty blef omsijder anstält, at genom en Frantsösk Ingenieur spränga Slottet och flyga des Murar, hvilket utj denne form öfver 268: in emoth 300: ahr Ööfvervunnit städt hade. Och skulle alt detta oachtadt den stora reparation dhe danske i sin tidh derpå gjordt hade, och at sedan dhe begynt på bryttningen, Borg-Mästare och Rådth i Staden afbedt ruin af Fästningen och den dem af Ammiralen Juuhl försäkrad blefven, sa och at denne skadan och fästningens ruin är skied efter Stilleståndet in Augusto, ahr 1679». —

Fredspreliminärerna i Fontainebleau blefvo bekräftade genom freden i Lund, som efter flere veckors i domkyrkan hållna och mycket stridiga öfverläggningar slutligen afslöts i danske ambassadörernes bostad i nyssnämnda stad natten mellan den 26 och 27 september 1679. Denna fred var en af de märkligaste, som Sverige någonsin ingått, och därigenom blef vårt land fullständigt återinsatt i den besittningsrätt, som vunnits genom fredssluten i Roeskilde och Köpenhamn. Freden i Lund bestämde,

att Danmark skulle till Sverige afträda alla under kriget eröfrade länder, städer och fästningar, hvilka skulle återlemnas i det skick de voro, da freden undertecknades; hvad angick Gotland, skulle detta landskap öfverlemnas inom fyra veckor, och för under tiden utgående skatter och kontributioner skulle Danmark, tills de blifvit inbetalta, behålla Wismar såsom pant. Frau enhvar af fästningarna skulle Danmark äga att bortföra 10 kanoner.

Om denna märkliga fred har en dansk historieskrifvare (G. L. Baden, *Danmarks Riges Historie*, V. 161) yttrat:

»Vist nok havde Fordelene under denne siste Krig været overveiende paa Danmarks Side, hvad Det ene havde sin Flaade at takke for; ifølge disse Fordele kunde man derfor aldrig have ventet en saadan Fred uden al Vinding. De Canoner, som Kongen fik Tilladelse at tage fra enhver Svensk Fæstning, Han ved Fredens Underskrift var i Besiddelse af, kunde ikke betale det meget Blod, de mange Bekostninger og de flere Ulycker, denne mod Griftenfelds Raad foretagne og uden hans Raad førte utidige Krig havde foraarsaget Danmark, foruden Skammen, som den uhæderlige Fred paadrog Kongen og følgerig og Hans Riger». —

Emellertid hade för denna fred på kunglig befallning den 30 november tacksägelse blifvit hållen och Te Deum sjunget i alla Danmarks kyrkor. Men vid denna occasion» (— sasom det heter i biskop Jens Birkerods *Dagböjer* s. 200 —) »kom Sognepresten vid Helliggeistes kirke i Köpenhamn magr Esaias Fleischer i »temlig Uelighed» därför att han såsom passionerad patriot vid ofvannämnda tacksägelse gaf helt tydligt sin och fleres missnöje tillkänna, i det han kallade »pacem nuperam (den nyss slutna freden) »en skiden og skammelig Fred», med mera dylikt. Han blef därför på kunglig befallning suspenderad af sin biskop, och det kostade honom sedan mycket penningar till dem, som ställde hans sak till rätta.

När budskapet om freden kom till Gotland, fann den här ofvan omtalade danske superintendenten Endislöv freden så misshaglig, att han blef rörd af slag och maste intaga sjuksängen.

Till jämförelse med vissa officiella danska åtgärder år 1676 må här i förbigående antecknas, att år 1679, då Sverige återfick Gotland, blef icke den danske stifts-styresmannen, den meranämnde Endislöv, ej heller någon af de danske kyrkoherdarne undanstött eller i fångenskap bortförd. Hvad Endislöv angick, fick han, med inkomsterna af sina båda prebenden, lefva i ro uti sitt ena prebendepastorats prestgård. År 1679 hade visserligen, efter freden med Danmark, öfverhofpredikanten Haqvin Spegel af konung Carl den 11:e blifvit utnämnd till superintendent på Gotland; men först ett godt stycke fram på nästföljande år anlände han till sitt stift, och när en dag i juli månad 1680 underrättelsen, att den nye superintendenten kommit till Gotland, hunnit fram till Källunge, där Endislöv då låg sjuk, skall denne hafva suckande utropat: «Sa, sa, han skall vara välkommen: jag vill icke vara honom till hindern, mitt rum är ledigt». Därpå vände han sig mot väggen och uppgaf sin sista suck. Anekdoten är meddelad af Jöran Vallin i hans »Gothländska samlingar» (kapitlet om Gotlands superintendenter). Och den danske Endislöv blef af sin svenske efterträdare, Haqvin Spegel »med anständig heder» jordfästad i Källunge kyrka. — Hvad de under den danska styrelsen (1676—79) tillsatte kyrkoherdarne angick, fingo desse behålla sina platser, sedan de sökt och äfven erhållit svenska regeringens »confirmation» och aflagt trohetsed till den nya öfverheten.

Sverige hade nu återfått Gotland, men af Visborgs slott återstodo blott några söndersprängda torn och murar. I slutet af den ofvan åberopade Palmköldska »Relationen» nämnes det, att, när sprängningen af slottet hade börjat, stadens borgmästare och råd hos guvernören, amiral Juel,

bönfallit om förstörelseverkets inställande, och att detta blifvit af honom »försäkradt». Men hans till den framställda bönen sålunda antydda bifall, ifall detta bifall verkligen gifvits, kan möjligen hafva kommit för sent, eller också kunna honom öfvervuldiga politiska krafter hafva drifvit sitt spel och motarbetat hans för slottsbyggnadens bevarande ynnestfulla tillmötesgående.

Anmärkningsvärdt är, att enligt en i kgl. danska Geheimearkivet befintlig rapport, daterad Lund den 20 oktober 1679, från en af de danske fredsfullmäktige, frih. Jens Juul (amiralens broder) till excellensen Gyldenlöve, förstöring antydes hafva skett äfven å andra fästningsverk, innan de af Danskarne öfverlemnades. Juul underrättar nämligen i nämnda rapport, att fredsratifikationen i förgår — den 18 oktober — eftermiddagen är extraderat, samt att de svenske ambassadörerne klaga, att vid Marstrands och Oldevalds (Uddevallas) skansar något skall vara demoleradt; men »jag har svarat», fortsätter Juul, att eders exc. gemüth är alltför genereux, att lata företaga något mot hans majestäts intention och mot den ingångna tractaten, dersom eders exc. därom i tid haft kunskap och det kunnat förhindra». —

Om Visborgs vidsträckta läge och omfang, om dess borggårdar och storartade befästningsverk på sydvästligaste delen af s. k. Söderklint, hvilken del sedan blifvit kallad Slottsbacken, kan man nägorlunda få ett begrepp genom de planritningar från 1600-talet, hvilka finnas dels uti k. Arméförvaltningens arkiv i Stockholm, dels uti k. Biblioteket i Köpenhamn. Om slottets utseende saknas däremot tillförlitliga teckningar. De perspektiviska ritningar, som finnas i Resenii *Atlas danicus* af år 1688 (i k. Bibl. i Köpenhamn), i Thottska samlingen (därsammansstädes) och i Dalbergs *Succia antiqua et hodierna* äro

mycket otillfredsställande. Den i Thottska samlingen befintliga är en illa utförd, i halft fågelperspektiv hallen ritning med titel: *Eigentlich Abritzung der Weidberümtten Vestung Wisborg Slodt*, undertecknad af »Johan Tideman d. 5 8^{br} 79». Slottet är aftecknad efter dess förstöring: alla tornen ligga nedfallna, och efter dem synas i sträckmurarna betydliga brécher; endast några få byggnader synas till en del bibehållna. Om denna teckning vore tillförlitlig, så kunde med fog sägas, att 1679 års förstöring varit förfärligt grundgående. I Dalbergs verk finnes en likaledes perspektivisk teckning, signerad »J. v. d. Aveelen 1707», med titel »*Urbs Visbya et Arx Wisburgum prout se hodie visentibus præbent*» (såsom de nu — 1707! visa sig). Här ter sig slottet såsom en storartad och rätt pittoresk ruin, med 4 upptill visserligen skadade hörntorn och med höga sammanhängande sträckmurar. Men denna prospekt är uppenbart lika vilseledande som allrastörsta delen af den på samma plansch befintliga utsikten af staden. Skulle Tidemans nyssnämnda teckning af år 1679 verkligen vara sann och trogen, så kunde man nästan blifva böjd för att ursäkta den ur konsthistorisk synpunkt eljest beklagliga vandalismen hos k. Carl den 11:es närmaste män, hvilka, när staten behöfde kalk till fästningsverken vid Carls- och Landskrona samt till slottsbyggnaden i Stockholm, föranledde, att tvenne »kronokalkugnar» med ärligt anslag af 400 kaster ränteved från närbelägna socknar blefvo tätt under Slottsbacken år 1683 anlagda, i hvilka ugnars eldgap sten och timmer från ruinerna försvunno, och backen blef så godt som rensopad. På det en gång af konungar och mäktige riddersmän bebodda slottets plats uppväxte sedan en mängd ganska småborgerliga boningshus. Hvad som numera återstår af den fordom storartade borgen är ett hörnparti mot sydväst (som lär vara en lemnig af den forna »Frustugan») och en muresträcka i sydost. Dessa murars ofantliga groflek

— växlande mellan 8 och 12 fot — kan vittna om Visborgs af äldre författare mycket prisade väldighet och styrka.

Såsom ett tillägg till hvad ofvan är nämnt om fredsslutet i Lund, må bland de särskilda öfverenskommelser, som i sammanhang med freden träffades, här slutligen meddelas, att de svenske fullmäktige, riksradet greve Johan Gyllenstierna och kansliradet Frans Joël Örnstedt tillförsäkrade konungen af Danmark, att den proviant, som fanns i de afträdda fästningarna och som icke så hastigt kunde bortföras, skulle af svenska kronan öfvertagas till nedanskrifna pris, nämligen salt till „5 slette daler» tunnan, råg, mjöl, korn och malt till 3 och hafre till 1½ dito dito, danskt kurant mynt. Skrifvelsen härom är undertecknad i Lund den 19 okt. 1679, och finnes i k. danska Geheimarkivet. — I samma arkiv finnes en af ofvannämnde Jens Juel den 20 nyssnämnda månad och år till »Obersten paa Gulland, m. fl. utfärdad skrifvelse, rörande nyss anförda sak, i hvilken skrifvelse var stadgadt, med hvad mått de ifragavarande proviantartiklarna skulle mätas, nämligen salt med »Saltmaal, korn med »Strögmaal, o. s. v. I denna skrifvelse nämndes ock, att danska kronan skulle åtnjuta kontributionerna till den 29 december, före hvilken dag de borde likvideras. — Och dagen därpå sände Jens Juel till sin konung ett, äfvenledes i nyssnämnda Geheimarkiv befinnligt, bref, i hvilket Juel förmäler, att han allerunderdanigst förmodar, att konungen skall blifva tillfreds med försäljningen af de varor, som icke hunnit bortföras, alldenstund priset är hållet en fjärdedel högre än varorna äro värda.

Så slöts Danmarks sista affär på Gotland.

Källor.

Handschrift i Palmsköldska samlingen i Upsala akademiska bibliotek, aftryckt i en akad. dissertation *De arce Wisbyensi* af C. J. Bergman, Ups. 1842. — Wallin, Gothl. Samlingar, I. 1747. — Skandinaviens krigshistoria, Sthlm 1821. — Gyllengranat, Sv. sjökrigshistoria. — Törnqvist, Utkast till sv. flottans sjötåg. — Handskrifter i k. danske Geheimearkiv och i k. Bibl. i Köpenhamn. — N. Danske Magasin, 4:e B. — Extraordinaire Månadlige Relationer. Kph. 1676. — Ausführliche Relation von Eroberung der Insel Gothland, Kph. 1676. — Der Nord. Krieg, 1682. — Das Verwirrete Europa, Amsterdam 1683. — Tage-Register d. Kristian 5. — Friedenreich, Kristian 5:s krigshistorie. — Sneedorff, Forelæsninger over Fædrelandets Historia, Kph. 1798. — Slinge, Kristian 4:s Historie. — Baden, Damm. Riges Historie, 5:e d., 1832. — Biskop Jens Bircherods Dagböcker, udg. af Molberg, 1846. — Garde, Den dansk-norske Sömagts Historie, 1861.

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01049 9099

